

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**ŞEMSEDDİN-İ SİVÂSÎ ve
MEVLİD'İNDE HADİS KÜLTÜRÜ**

SEYYİDE FERDA TIĞLIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. FİKRET KARAPINAR**

KONYA-2022

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Seyyide Ferda TIĞLIOĞLU		
	Numarası	19810601068		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı / Hadis Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Şemseddin-i Sivâsi ve Mevlid'inde Hadis Kültürü			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Seyyide Ferda TIĞLIOĞLU

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Seyyide Ferda TIĞLIOĞLU		
	Numarası	19810601068		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı / Hadis Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Fikret KARAPINAR		
Tezin Adı	Şemseddîn-i Sivâsî ve Mevlid’inde Hadis Kültürü			

Şemseddîn-i Sivâsî 1520-1597 yılları arasında yaşamış âlim ve mutasavvif bir şahsiyettir. Arapça ve Farsça eserler verecek kudrette yetkin bir âlim ve müderris olmasına karşın genellikle tasavvufî kimliği ile şöhret bulmuştur. İlmî ve tasavvufî kimliğinin eserlerine de yansıdığı görülmektedir.

Hadis kültürü açısından incelememize konu olan Şemseddîn-i Sivâsî’nin *Mevlid*’inde, sahih kaynaklarda geçen hadislerle amel edildiği görülmekle birlikte sûfiler nezdinde hadis olarak kabul gören rivâyetlere de yer verildiği müşahede edilmektedir. Nassların işârî yorumunda, neş’et ettiği geleneğe bağlı olarak Nûr-i Muhammedî, vahdet-i vücûd itikadını çerçevesinde anlamlandırıldığı gözlemlenmektedir.

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Seyyide Ferda TİĞLİOĞLU		
	Student Number	19810601068		
	Department	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı / Hadis Bilim Dalı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Fikret KARAPINAR		
Title of the Thesis/Dissertation	Shamsuddin al-Siwasi and the Hadith Culture Evident in his Mawlid			

Shamsuddin al-Siwasi was a scholar and religious figure who lived between 1520-1597. Although he was a powerful scholar and professor in the power to give Arabic and Persian works, he generally found fame with his Sufi identity. His scientific and Sufi identity is also reflected in his works.

In the Mawlid of Shamsuddin al-Siwasi, which is the subject of our examination in terms of hadith culture, it is observed that although it is seen that it is dealt with with the hadiths mentioned in authentic sources, narrations accepted as hadiths in the eyes of the Sufis are also included. In the Nass's Sufi interpretation, depending on the tradition he proclaimed, it is observed that he interpreted it within the framework of the creed of Haqiqat al-Muhammadiyah and Unity of existence.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	III
KISALTMALAR	IV
GİRİŞ	5
I. BÖLÜM: ŞEMSEDDİN-İ SIVÂSÎ'NİN HAYATI İLMÎ KİŞİLİĞİ VE TASAVVUFÎ YÖNÜ	8
1.1. Şemseddîn-i Sivâsî'nin Hayatı	8
1.2. İlim Tahsîli ve Tedrîsi.....	9
1.3. Eğri Seferine İştirâki ve Vefâtı	14
1.4. Edebî Kişiliği ve Eserleri.....	19
1.4.1. Manzûm Eserleri	20
1.4.2. Mensûr Eserleri	26
1.5. Silsilesi.....	30
1.5.1. Meşâyihî.....	30
1.5.2. Halîfeleri.....	31
2. BÖLÜM: MEVLİD GELENEĞİ VE ŞEMSEDDİN-İ SIVÂSÎ'NİN MEVLİDİ	32
2.1. Mevlid Geleneği.....	32
2.2. İslam Âleminde Mevlide Yaklaşımlar	35
2.3. Şemsî Mevlidi'ne Genel Bakış	38
2.3.1. Mevlid'in Yazılma Sebebi	42
2.3.2. Mevlid'in Ana Temaları	44
3. BÖLÜM: ŞEMSEDDİN-İ SIVÂSÎ'NİN MEVLİD'İNDE HADİS KÜLTÜRÜ	58
3.1. Mevlid'de İşâret Edilen Hadisler	58
3.1.1. Nûn Hadisi	58
3.1.2. Allah Vardı Beraberinde Hiçbir Şey Yoktu	59
3.1.3. Hz. Peygamber'in (s.a) Son Peygamber Oluşu	60
3.1.4. Âlemlere Rahmet Olan Peygamber	61
3.1.5. Şefâat Peygamberi	62
3.1.6. Ben Nikâh Evladıyım.....	64
3.1.7. En Hayırlı Ümmet	65
3.1.8. Diğer Peygamberlerce Methedilmesi.....	65
3.1.9. Cihat Peygamberi	67
3.1.10. Yeryüzü Benim İçin Mescid Kılınmıştır	67
3.1.11. Ben Rabbimin Beni Yedirmesi İle Geceliyorum	68
3.1.12. Benimle Allah Arasında Öyel Bir Vakit Vardır Ki	68
3.1.13. Sen Olmasaydın Âlemleri Yaratmazdım	70
3.1.14. Ben Gizli Bir Hazine İdim	72
3.1.15. Kendini Bilen Rabbini Bilir	74
3.1.16. Bildikleri İle Amel Eden Bilmediği İlme Vâris Kılınır	76

3.1.17.	Nâfileler İle Allah'a Yaklaşma	77
3.1.18.	İlmi Ya Öğrenen Ol Ya Öğreten Ol	78
3.1.19.	Cehennem Ateşinin Değmeyeceği Göz	78
3.1.20.	İnsanlara Akılları Nisbetince Konuşun	79
3.1.21.	Kulumun Zannı Üzereyim	80
3.1.22.	Senden Sana Sığınırım	80
3.1.23.	Kıyamete Kadar Hakk Üzere Bir Tâifenin Bulunması	81
3.2.	Mevlid'de Siyere Dâir Nakiler	82
3.2.1.	Hz. Peygamber'in (s.a) Doğumunda Meydana Gelen Olağanüstü Hâdiseler	83
3.2.2.	İrhâsat-ı Resûl (s.a).....	87
3.2.3.	Hz. Peygamber'in Sütanneye Verilişi.....	93
3.2.4.	Şakk-ı Sadr Hâdisesi	99
3.2.5.	Öksüz Kalışı	103
3.2.6.	Çocukluğunda Bile Putlara Meyl Etmeyişi/ Muhammed'ül-Emin Olarak Şöhreti	104
3.2.7.	Şam'a Yolculuğu	106
3.2.8.	Hz. Hatîce ile Evliliği	109
3.2.9.	Nübüvvetten Önceki Ahvâli ve Peygamberliğin Gelişi	111
3.3.	Hz. Peygamber'in (s.a) Mûcizeleri	113
Sonuç		137
Kaynakça		139
Ekler:		154
EK-1		154
EK-2		155
EK-4		156

ÖN SÖZ

İslam dininin zuhuru ile birlikte gelişen edebî türler arasında ayrıcalıklı bir yer tutan mevlid, Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu başta olmak üzere hayatının önemli safhalarını, gazâlarını, fazîletlerini, ahlâkını ve mûcizelerini anlatmak amacıyla kaleme alınmış manzûm eserlerin adıdır. Konusu itibâriyle Hz. Peygamber'e (s.a) dâir rivâyetlerden bağımsız düşünölemeyen mevlid türü eserler, zengin bir siyer ve hadis müktesebâtının hâsılası olarak oluşur.

Bu çalışmada, Şemseddîn-i Sivâsî'nin hayatının, ilmî kişiliğinin ortaya konması ve Türk İslam Edebiyatında *Şemsî Mevlidi* olarak şöhret bulan eserindeki hadis kültürünün tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Üç bölümden oluşan tezimizin ilk kısmında Şemseddîn-i Sivâsî'nin hayatı, ilim tahsîli ve tadrîsi, ilmî ve edebî kişiliği tanıtılmış, eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde mevlid türünün ortaya çıkışı ve İslam âleminde mevlide yaklaşımlar konusu incelenmiş, kullanılan temalar çerçevesinde *Şemsî Mevlidi*'nin genel görünümü verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Mevlid*'i, hadis kültürü açısından incelenmiş; *Mevlid*'de taktî' yapılarak alınan rivâyetler, iktibas edilen, telmihte bulunulan hadisler, Hz. Peygamber'in (s.a) siyeri ve İsrâ-mi'râc, Kur'ân başta olmak üzere mûcizeleri hakkında *Mevlid*'e kaynaklık eden rivâyetler ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmamız süresince yaptığı değerli yönlendirmeler için sayın hocam Prof. Dr. Fikret KARAPINAR'a teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca hayatım boyunca maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen muhterem anne ve babama dâmâ ufkumu aydınlatan kıymetli ağabeylerime ve sevgili ablama teşekkürü bir borç bilirim.

Seyyide Ferda TIĞLIOĞLU
KONYA-2022

KISALTMALAR

b.	Bin
bk.	Bakınız
çev.	Çeviren
ed.	Editör
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	Editör
H.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
M.	Milâdî
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
No.	Numara
nşr.	Neşreden
öl.	Ölümü
s.a	Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	Tercüme eden
thk.	Tahkîk eden
ts.	Tarihsiz
Üni.	Üniversitesi
v.	Vefatı
vb.	Ve benzeri
Yay.	Yayınları
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

16. yy. âlim ve âriflerinden Şemseddîn-i Sivâsî, 1520 yılında Tokat'ın Zile ilçesinde doğmuştur. Tahsîlini tamamladıktan sonra yaşadığı devrin en önemli eğitim kurumu olan Sahn-ı Semân Medresesi'nde tadrîs faaliyetine başlamıştır. İlim çevresinde şöhret bulmuş bir üstad iken bazı müderrislerde gördüğü olumsuz hâllerden dolayı, kısa bir müddet sonra buradaki görevini bırakmış, memleketi Zile'de kurduğu ilim halkasına ders vermeye başlamıştır.

Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolunun müessisi olan Şemseddîn-i Sivâsî tekke ve medrese faaliyetlerini cem eden bir şahsiyet olmuştur. Tesis ettiği Şemsiyye ekolü de Osmanlı ilim ve irfan geleneğini ve tecrübesini devam ettiren bir yapıya sahiptir. O bir âlim ve müderris olmasının yanısıra talebelerini terbiye eden bir mürebbî ve şeyh efendidir. İslamî ilimlerin muhtelif sahalarda Türkçe, Arapça ve Farsça eserler vermiş velût bir âlim olan Şemseddîn-i Sivâsî, telifâtında da ait olduğu geleneğe bağlı olarak ilmî ve irfânî kimliği ile karşımıza çıkmaktadır. Eserlerinde dinin zâhirine ısrarla vurgu yapılmakla birlikte tasavvuf ile ifade edilen ruhânî taraf ihmal edilmez. Bu çalışmamızda onun eserlerinden *Mevlid*'i hadis kültürü açısından analiz edilmeye, bu bağlamda telmih¹ ve iktibasta² bulunan hadisler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Eser üzerinde şimdiye kadar yapılan çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür; *Şemsî Mevlid*'i ilk olarak, “*Şemseddin Sivasî, Hayatı, Eserleri ve Mevlidi: Tenkitli Neşir.*” adıyla 1984 yılında Hasan Aksoy tarafından Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalında doktora tezi olarak çalışılmıştır. Mezkûr tez, çalışmanın takdim edildiği Marmara Üniversitesinin Kütüphanesinde ve YÖK tez arşivinde bulunamamıştır. İlgili yerlerden ve hatta bizzat çalışmanın yazarından müteaddit defalar talep edilmesine rağmen teze ulaşılammıştır. Çalışmanın bir bölümünü oluşturan *Mevlid* metni, Sivas Belediyesi tarafından *Şemseddin Sivâsî Külliyyatı içinde* ayrıca DİB tarafından *Mevlid Külliyyatı içinde* neşredilmiştir. D.İ.B

¹ “Herkesçe bilinen bir söze olaya üstü kapalı biçimde yer verme anlamında bir edebî sanat.” Bk. Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lugatı*, haz. Kemal Edib Kürkçüoğlu, (İstanbul: Enderun Yayınları, 1994), 159.

² “Anlamı pekiştirmek amacıyla söze âyet hadis veya bunlardan parçalar almaktır. Tam ve kısmî veya lafzî ve mânevî iktibas şeklinde kullanılmaktadır.” Bk. Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lugatı*, 61.

tarafından yayımlanan neşrin Osmanlı Türkçesi imlâsına uygun olduğu, Sivas Belediyesi tarafından yayınlan neşrin ise sadeleştirilmiş olduğu görülmüştür. Tezin aslına ulaşılamadığı için kaynak gösteriminde ilgili teze müracaat edilememiş, Osmanlıca imlâya uygun olması sebebiyle D.İ.B tarafından yayınlanan neşir esas alınmış bununla birlikte mevlid, farkedilen bazı imlâ ve okuma hataları sebebiyle yazma nüshalarla da karşılaştırılarak okunmuş, tespit edilen hatalara ilgili yerlerde işâret edilmiştir. Bu bağlamda Süleymaniye Kütüphanesi, Sivâsî mecmuası içinde yer alan Fatih/2643 nolu nüsha, Halvetiyye-Şemsiyyeye müntesip bir mürid tarafından istinsâh edildiğinin anlaşılması ve tam olması sebebiyle esas alınmış gerekli görülen yerlerde bu nüsha takip edilmiştir. Bu nüsha, ilgili mecmuada 281b-311b varakları arasında yer almakta ve 1198 beyitten oluşmaktadır.

Eser üzerinde yapılan bir diğer çalışma, 2013 yılında Meral Ünal tarafından “*Es-Sivasi-Şemsettin Ahmet B. Muhammed B. Arif ez-Zili'nin Mevlidi'n-Nebi İsimli Eseri (İnceleme, Metin, Dizin)*” adıyla Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim dalında yapılan yüksek lisans tezidir. Bu tez çerçevesinde Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümü 4467 numaralı nüsha esas alınmak suretiyle metin inceleme çalışması yapılmıştır.³

Eser üzerinde yapılan bir başka çalışma, Ahmet Murat Toprak tarafından 2019 yılında “*Şemseddin-i Sivâsî Mevlidi'nin İğdır Nüshası Üzerine Bir Araştırma*” adıyla Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalında yapılan yüksek lisans tezidir. H. 1363 / M. 1943 yılında Hasan İbn-i Hudida (Hasan KUMSAL) adlı bir müstensih tarafından istinsâh edilen nüsha esas kabul edilmiş ve tespit edilen diğer onu yazma beşi matbu nüsha ile karşılaştırma yapılarak okunmuştur.⁴

İlgili çalışmaların hiçbirinde çalışmamızın konusunu teşkil eden *Mevlid*'e kaynaklık eden hadislerin tahrîci yapılmamıştır. Çalışmamız *Şemsî Mevlidi*'nin hadis ilmi açısından ele alınması hasebiyle alandaki ilk çalışma olma hüviyetindedir.

³ Meral Ünal, *Es-Sivasi-Şemsettin Ahmet B. Muhammed B. Arif Ezzili'nin Mevlidi'n-Nebi İsimli Eseri (İnceleme, Metin, Dizin)*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2013), 4.

⁴ Ahmet Murat Toprak, *Şemseddin-i Sivâsî Mevlidi'nin İğdır Nüshası Üzerine Bir Araştırma*, (Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 2.

Tezimizde Osmanlı Türkçesi imlâsı gereği Őapka kullanımına dikkat edilmiş, müellifimizin isminin yazımında Şemseddîn-i Sivâsî kullanımı esas alınmıştır. Bununla birlikte müellif ve eserleri ile ilgili daha önce yapılmış tezleri kaynak gösterirken yazarları tarafından tercih edilen kullanıma sadık kalınmıŐtır.

Kaynak gösteriminde İSNAD atıf sistemi takip edilmiŐtır.

Yapılan bu araŐtırmada nitel araştırma tekniklerinden karŐılaŐtırmalı, deskriptif (betimleyici) ve analitik metotlar kullanılmıştır. Bu bağlamda mevlid metni ile hadis külliyatı karŐılaŐtırmalı olarak incelemiŐ beyitlere kaynaklık teşkil eden hadisler tespit edilmiş ve tahriri yapılmış, mevlidin beslendiği hasâis, delâil, Şemâil, siyer kaynakları ortaya çıkarılmıştır.

I. BÖLÜM: ŞEMSEDDİN-İ SIVÂSÎ'NİN HAYATI İLMÎ KİŞİLİĞİ VE TASAVVUFÎ YÖNÜ

1.1. Şemseddîn-i Sivâsî'nin Hayatı

Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolunun müessisi olan Şemseddîn-i Sivâsî (öl. 1006/1597) mutasavvıf, âlim, şâir ve müelliftir. Pek çok manzûm eser kaleme almış hamse sahibi bir şâir olmasına karşın şâir tezkirelerinde yer almayan Şemseddîn-i Sivâsî şâir kimliğinden çok mutasavvıf kimliğiyle tanınmaktadır.⁵ Tasavvufî görüşünü şeriatın sınırları içinde temellendiren, bir mutasavvıf olma vasfını hâizdir. Kendisi fıkıh üsûlüne dâir Arapça eser yazabilecek kudrette, Hanefî mezhebine sıkı sıkıya bağlı bir âlimdir.

Şemseddîn-i Sivâsî, Kanûnî (öl. 974/1566) devrinde, 926(1520) yılında Tokat'ın Zile kasabasında dünyaya gelmiş⁶, Kanûnî'den başka, II. Selim (öl. 982/1574), III. Murad (öl. 1003/1595), III. Mehmed (öl. 1012/1603) olmak üzere dört Osmanlı sultanının devirlerini yaşamış, hepsinden de hürmet ve itibar görmüştür.

Adı Ahmed, künyesi “Ebu’s-Senâ”, mahlası “Şemsî” dir. Esmer bir zât olması sebebiyle “Kara Şems” nâmıyla şöhret bulmuştur.⁷ Sivas ve çevresinde “Şems-i Azîz” olarak da anılmaktadır.⁸ Ömrünün büyük kısmını Sivas'ta geçirmesi sebebiyle “Sivâsî” nisbesiyle maruf olsa da doğum yeri olan Zile'ye istinâden kendisine “Zîlî” de denilmektedir.⁹

Şemseddîn-i Sivâsî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin (öl. 672/1273) hocası Şems-i Tebrizî (öl. 645/1248) ve Fatih Sultan Mehmed'in (öl. 886/1481) hocası olan Akşemseddîn (öl. 863/1459) ile birlikte tasavvuf tarihinin “üç Şems'i”nden biri olarak kabul edilir.¹⁰

⁵ Erol Çöm, *Şemseddin-i Sivâsî'nin İbret-Nümâ Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 21.

⁶ Osmanzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (İstanbul: Kitabevi, 2015) 474.

⁷ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 38b.

⁸ Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Şâirleri* (Sivas: Sivas Halkevi Yayını, 1948), 11; Müjgan Üçer, *Güldeste-i Sivas* (İstanbul: Kalkan Matbaacılık, 2010), 158.

⁹ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 38a.

¹⁰ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Millet Genel Kütüphanesi, Reşid Efendi, 495), 38b.

Annesi Ümmî Sultan Hatun, babası Ebu'l-Berekât Muhammed ez-Zîlî Efendi'dir. Ebu'l-Berekât Muhammed Efendi, Habîb-i Karamânî'nin (öl. 902/1496) halîfesi olan el-Hâc Hızır Amâsî'nin halîfelerindendir.¹¹ Yirmi sekiz sûfisi ile birlikte Horasan'dan Anadolu'ya gelip yerleşmiştir.¹² Şemseddîn-i Sivâsî babasının Anadolu'ya gelişi bilgisine “*Sefer kıldım giderem dost iline/ Esen kal ey Semerkand u Buhara*” beytiyle Dîvân'ında yer vermektedir.¹³

Ebu'l-Berekât Muhammed Efendi'nin Şemseddîn-i Sivâsî'den başka her biri âlim olan, Muharrem (öl. 1010/1601'den sonra), İbrahim (öl.?) ve İsmail (öl.?) adlarında üç oğlu daha vardır. Bunlardan Şeyh Muharrem ez-Zîlî ve Şeyh İbrahim Efendi Şemseddîn-i Sivâsî'nin yetişmesinde katkıları olan ağabeyleridir.¹⁴ Şemseddîn-i Sivâsî'nin yetişmesine ağabeyi Şeyh Muharrem Efendi'nin katkısı eserlerinden *Süleymaniyye*'de şu şekilde ifade edilmiştir:

“*Karındaşım var idi adı Muharrem*

Hüdâ itsün anı dâreynde hürrem,

Hem üstâzım idi hem ulu kardaş

Gamında gam-küsâr yolda yoldaş.”¹⁵

1.2. İlim Tahsîli ve Tadrîsi

Bir ilim ailesinde neş'et eden Şemseddîn-i Sivâsî memleketi Zile'de babasının rahle-i tadrîsinde Kur'ân hatmini tamamlamış,¹⁶ bölgenin önde gelen ulemasından sarf, nahiv gibi temel ilimleri tahsîl etmiştir. Daha sonra Tokat'ta ağabeyleri Muharrem Efendi ve İbrahim Efendi'nin yanlarında ilim tahsîlini sürdürmüş, burada “zamânın

¹¹ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ fî Menâkıbı 'ş-Şeyh Şemsüddin Ebi's-Senâ (Şems-i Sivâsî Menakıbnâmesi)* (İstanbul: Büyüyen Ay, 2020), 35.

¹² Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Şâirleri*, 12.

¹³ Recep Toparlı, *Şemseddin Sivâsî Divanı*, (Sivas: Gurbet Yayınları, 1983), 105.

¹⁴ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 116-118.

¹⁵ Hüseyin Akkaya, *Osmanlı Türk Edebiyatında Süleyman Peygamber ve Şemseddin Sivâsî'nin Süleymaniyyesi* (Cambridge, USA: Harvard University, 1997), 212.

¹⁶ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 42.

Zemaşerî'si", "devrânın Sîbeveyh'i" adıyla şöhret bulan Arakiyecizâde Şemseddîn-i Nahvî Efendi'den (öl.?) aklı ve naklî ilimleri tahsîl ederek ilimde ilerlemiştir.¹⁷

İlimden büyük bir zevk alan Şemseddîn-i Sivâsî, Tokat'taki eğitimini yirmili yaşlarındayken tamamladıktan sonra, ilmî derinliğini arttırmak amacıyla II. Selim zamanında (1566-1574)¹⁸ İstanbul'a gider. Kısa zamanda ilim çevresinde öne çıkarak adını duyurur, şöhreti gitgide yayılır ve Sahn-ı Semân medreselerinden birinde müderris olarak vazifeye başlar.¹⁹ Müderrisliğe devam ederken bir gün Kazasker Dîvânında şâhit olduğu ilme karşı gösterilen lakaydî tavır karşısında müteessir olan Şemseddîn-i Sivâsî geri dönerek istiğfâr eder ve kadı kapısına muhtaç olmaktan Allah'a sığınır. Çok geçmeden müderrisliği bırakarak Şam'a gider. Bir yıl burada kaldıktan sonra hac vazîfesini yerine getirerek memleketi Zile'ye döner ve burada evlenir.²⁰

Zile'de halkın teveccühü ile karşılaşan Şemseddîn-i Sivâsî, bir ilim meclisi kurmaya karar verir ve burada vaaz ve ders vermeye, talebe yetiştirmeye başlar.²¹ Sivâsî, hayatının bu döneminde kendisinde hâsıl olan bir şeyhe intisâp etme ihtiyâkı ile Amasya/Ezinepazarı'na giderek babasının şeyhi Hacı Hızır Efendi'nin halîfelerinden Muslihiddîn Halîfe'ye intisâp eder. Kendilerinden Esmâ-i Hüsnâ'da dördüncü isme kadar icâzet alır ve böylece *tavr-ı râbi'*de mustahlef olur.²² Ancak çok geçmeden şeyhi vefat eder. Bunun üzerine girdiği ruh hâlini "Yetim kaldım, ışığı sönmüş eve, suyu çekilmiş bir değirmene döndüm." şeklinde tasvîr eden Şemseddîn-i Sivâsî zamanla gâfillerle düşüp kalkmaya başladığını böylece gitgide kendisinden manevî işaretlerin kaybolduğunu ve mârifetinin eksildiğini ifade eder. Bu hâlinin farkına varınca bir an evvel hakikat ehli bir zât bulup talebe olmayı ister.²³

¹⁷ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495) 41a; Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya*, ts, 474.

¹⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya*, 474.

¹⁹ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 44; Ayrıca bk. Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 41^b.

²⁰ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 45.

²¹ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 45.

²² Halvetiyye-Sivasiye geleneğinde mürîdin mânen terbiye olduğu 7 makâm vardır. Bunlardan ilk dört makâma etvâr-ı erbaa denir ve bu makâmlar tek tek kat edilir. Bk. Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495) 45^{a-b}; Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 45.

²³ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 43^a; Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 47,49-50.

O vakitlerde Amasya’da iki ümmî şeyh bulunuyor olsa da hâiz olduğu ilimler Şemseddîn-i Sivâsî’yi bu zâtlara intisâp etmekten alıkoyar²⁴ ve kendisine bir üstâd arayışını sürdürür. Bu amaçla Tokat’ta bulunan Mustafa Kırbaşî’ye (öl. ?) giderek müntesip olmak ister ancak o esnada yüz yaşını aşmış bulunan şeyh Mustafa Kırbaşî Efendi ihtiyarlığı sebebiyle kendisini irşâd edemeyeceğini söylemekle birlikte kısa bir müddet murâkabeye daldıktan sonra Sivâsî’ye, mürşîdinin altı ay sonra kendisine gönderileceğini, Tokat’a geleceğini müjdeler.²⁵

Bunun üzerine memleketi Zile’ye dönen Şemseddîn-i Sivâsî bu süre zarfında ilim ve tadrîs ve te’lif faaliyetleri ile meşgul olur.²⁶ Altı ay kadar sonra bir iş için Tokat’a gider. Hocası Arakiyecizâde Şemseddîn-i Nahvî Efendi’yi ziyaret eder ve ondan, beldeye Abdülmecîd-i Şîrvânî (öl. 972/1564) adında irfan ehli, hikmet sahibi, vaaz ve irşâdla meşgul olan ancak sözlerini herkesin kolayca anlayamadığı bir zâtın geldiği bilgisini alır.²⁷ Birlikte Şîrvânî’nin meclisine varırlar. Sohbetlerinin sonunda Abdülmecîd-i Şîrvânî, Sivâsî’ye hitâben; evini, yurdunu, ailesini, ahabbını, Allah’ın emri ve Hz. Peygamber’in (s.a) işareti ile terk edip; dağlar, beller aşarak gelmesinin sebebinin sadece kendisini irşâd etmek olduğunu söyler. O esnada hatırına Mustafa Kırbaşî’nin sözleri gelen Şemseddîn-i Sivâsî, müjdelenmiş olduğu gibi tam altı ay geçtiğini fark eder ve üstâd arayışına son vererek Abdülmecîd-i Şîrvânî’ye intisâp eder.²⁸ Şemseddîn-i Sivâsî, şeyhi ile tanışmasını *İbret-nümâ* isimli eserinde şu şekilde dile getirmektedir:

İrişdüm Hazret-i Abdülmecîd’e

Ki Şîrvân idi Mevlid ol Hamîde

Tokuz yüz altmış üç içinde Rûm’a

Kadem bastı fedâ cânım kudûma

²⁴ Şemseddîn-i Sivâsî bu husûsu “Elime bulaşan kara mürekkep onlara gitmeme mâni’ oldu.” şeklinde ifade etmektedir. Bk. Receb-i Sivâsî, *Necmü’l-Hüdâ*, 51. Benzer ifadeler için bk. Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü’l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 43^a.

²⁵ Receb-i Sivâsî, *Necmü’l-Hüdâ*, 52. Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü’l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 43^a.

²⁶ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü’l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 43^b.

²⁷ Receb-i Sivâsî, *Necmü’l-Hüdâ*, 52. Bu husûs Hediyyetü’l-İhvân’da Arakiyecizâde’nin Zile’ye mektup göndererek Şemseddîn-i Sivâsî’yi çağırıldığı şeklinde aktarılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü’l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 43^b.

²⁸ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü’l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 44^a.

*Ki ol cümle ulûma mazhâr idi
Sülûk ehline rûşen-rehber idi*

*Husûsâ bahr-i tevhîde o sultân
Aceb gavvâs idi ol kân-ı irfân*

*Yapışdum dâmen-i pâkine anun
Yüzüm hâk eyledim hâkine anun²⁹*

Beyitlerdeki Abdülmecîd-i Şîrvânî'nin H. 963 (M. 1555) yılında Tokat'a geldiği bilgisinden hareketle, Şemseddîn-i Sivâsî'nin şeyhine intisâp ettiğinde 35-36 yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır.³⁰

Receb-i Sivâsî'nin kaleme aldığı *Necmü'l-Hüdâ*'da aktarıldığına göre, Abdülmecîd-i Şîrvânî'ye kavuştuktan sonraki hâlini “*üzerime ay ve güneş doğdu.*” şeklinde ifade eden Şemseddîn-i Sivâsî, akrabaları ve ailesinin de şeyhinin feyzinden bereketinden faydalanmalarını arzuladığı için Abdülmecîd-i Şîrvânî'yi memleketi Zile'ye dâvet eder. Beraberce Zile'ye geldikten bir müddet sonra şeyhi, o esnada ilim çevresinde oldukça mühim bir konuma sahip, halk nezdinde hürmet edilen, Zile ve dışından 30 kadar talebesi bulunan Şemseddîn-i Sivâsî'ye; vaaz ve ders vermeyi bırakmasını, ibâdet ve zikir dışında konuşmayıp sükût etmesini ve avâmdan uzak durmasını emreder. Ondaki bu değişim, ahâli tarafından oldukça garip karşılanmış ancak şeyhinin emrini halis bir niyetle yerine getiren Sivâsî'nin iç âleminde büyük dönüşümleri hazırlamıştır. Kendi ifadesiyle “*öldükten sonra hayat bulmuş, kör olduktan sonra görmeye, sağır olduktan sonra duymaya başlayan kimse gibi*” olmuştur.³¹

²⁹ Erol Çöm, *Şemseddin-i Sivâsî'nin İbret-Nümâ Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, 682.

³⁰ Hasan Aksoy tarafından Şemseddîn-i Sivâsî'nin şeyhiyle tanıştığı esnada 30-32 yaşında olduğu ifade edilmiş olsa da Abdülmecîd-i Şîrvânî'nin geliş tarihi olan H.963/M.1555'ten Şemseddîn-i Sivâsî'nin doğum yılı H.926/M.1520 çıkarıldığı zaman hazretin o vakitler 35 yaşında olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk.Hasan Aksoy, “Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı, Eserleri” 9/2 (2005).

³¹Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 55, 65.

Şemseddîn-i Sivâsî bu hâl üzere vaazı bırakmışken bir gün şeyhi ile birlikte Câmî-i Kebîr'e giderler, burada Abdülmecîd-i Şîrvânî, Sivâsî'ye altı ay kadar bir sürenin sonunda nihâyet çıkıp vaaz vermesini emreder.³² Şemseddîn-i Sivâsî kürsüye çıkar ancak bir türlü konuşamaz bu durum karşısında çok üzülür. Şeyhi Şîrvânî; “*Konuş, Şems gibi etrafına ışık saç.*” buyurur. Bunun üzerine dilindeki bağ çözülüp, dinleyenleri hayran bırakacak şekilde konuşmaya başlar. Şemseddîn-i Sivâsî'nin “Şems” adıyla anılmaya başlaması rivâyete göre bu olaydan sonra olmuştur.³³

Böylelikle mânevî eğitimi tamamlanmış bulunan Şemseddîn-i Sivâsî, şeyhinin emriyle tekrar irşâda başlar. Abdülmecîd-i Şîrvânî, ibâdetlerin en fazîletlilerinden olmalarına rağmen, bir süre ders ve vaazı terk etme emri vermesinin sebebini ise *Necmü'l-Hüdâ*'da aktarıldığına göre şu şekilde açıklar:

“*Ben sende bir isti'dât, kabiliyet, zekâ ve ince anlayış görüyorum. Fakat ilim ve vaaz seni tabiatından uzaklaştırmıştı. Senin bu hâlin bize göre elinde levhası renkli, çeşitli mürekkeplerle ve türlü yazılarla dolmuş, temiz ve beyaz yeri kalmamış bir karalama tutan mektep çocuğuna benziyordu. Bu hâlinin ve sıfatının İlâhî nurlar ile mücâhededen sonra değişmesini ve o temiz sayfaya Allah Teâlâ'nın İsm-i Azâm'ını yazmayı istedim.*”³⁴

Şemseddîn-i Sivâsî'nin seyr u sülûkünün ne kadar sürdüğü ile ilgili farklı rivâyetler mevcut³⁵ olsa da altı ay içerisinde seyr u sülûkü tamamladığı şeklinde³⁶ bir bilgi yaygın olarak geçmektedir. Hilâfet alışı ise Şemseddîn-i Sivâsî'nin hem yeğeni hem damadı hem de halîfesi olan Şeyh Receb Efendi tarafından kaleme alınması sebebiyle Sivâsî hakkında birincil kaynak olma özelliği gösteren Receb-i Sivâsî'nin (öl. 1010/1600) *Necmü'l-Hüdâ*'sında, “*uzun bir süre geçtikten sonra*” demek suretiyle müphem bırakılmıştır.³⁷ Sivâsî hakkındaki bilgilerin ikinci bir kaynağı olan *Hediyetü'l-İhvân*'da

³²Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 69.

³³Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Şâirleri*, 15; Müjgan Üçer, “İlim ve Kültür tarihinde Sivâsîler Ulusal Sempozyum Tebliğleri”, *Şemseddin Sivâsî Hazretleri (1520-1597) ve Son Sivâsîlerden Hatıralar (İlim ve Kültür tarihinde Sivâsîler)* (Ankara: Kemal İbn-i Hümmam Kemal Vakfı Yayınları, 2011), 43.

³⁴Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 70.

³⁵ Bir ay gibi kısa bir sürede tamamladığına dâir bk. *Tarîkat ve Silsileleri (Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye)* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1995), 251.

³⁶Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliya*, 474; Özden Aydın, *Halvetî Tarîkatı Şeyhlerinin Osmanlı Padişahları ve Devlet Ricali ile Münasebetleri Şemsîyye, Sivâsîyyeye Nûrîyye* (İstanbul, 2020), 64; Şemseddîn-i Sivâsî, *Mir'âtü'l-ahlâk* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ts.), 32.

³⁷Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 72.

11 sene kadar hizmet ettiği³⁸ bilgisi bulunuyor ise de Abdülmecîd-i Şîrvânî'nin Tokat'a geliş tarihi olan 1555'ten vefat tarihi olan 1564 çıkarıldığında 11 sene değil Sivâsî'nin Abdülmecîd-i Şîrvânî'ye 8-9 sene hizmet etmiş olduğu sonucuna ulaşılır.

İcâzet aldıktan sonra Zile'de irşâd ve talebe yetiştirme faaliyetine devam eden Şemseddîn-i Sivâsî'nin şöhreti gitgide çevre illere kadar yayılır. O esnada Sivas'ta bugün Meydan Câmii adıyla anılan câmiyi inşâ ettirmiş olan dönemin Sivas Valisi Hasan Paşa (öl. 974/1567); tefsîr, hadis, şiir ve tâbir ilminde mâhir olduğuna dâir methini işittiği Şemseddîn-i Sivâsî'yi buraya dâvet ederek gelip ders vermesi için ısrar eder. Bunun üzerine hocası, ailesi ve talebeleri ile birlikte Sivas'a hicret eden Sivâsî, kendisi için yaptırılan dergâha yerleşir. Burada da eser te'lîf etmeye talebe yetiştirmeye ve halkı irşâd etmeye devam eder. Sohbetlerinden büyük zevk ve feyz alan cemaat gitgide kalabalıklaşır öyle ki cuma namazlarında birbirlerinin üstüne secde eder hâle gelirler.³⁹ Bu câmide otuz dört sene vaaz ve irşâd faaliyetini devam ettiren Şemseddîn-i Sivâsî'nin 80 yıllık ömründeki Sivas safhası 50 yıllık hizmet hayatının büyük kısmını oluşturur. Receb-i Sivâsî'nin belirttiğine göre te'lîf ettiği 21 eserinin 18'ini de Sivas'ta bulunduğu bu süre içinde yazmıştır.⁴⁰ Yüzü aşkın halife yetiştirmiş olan Şemseddîn-i Sivâsî, sadece Sivas ve Zile'de değil diğer birçok beldede de kürsü ve minbere çıkarak hayatı boyunca teblîğ ve irşâd ile meşgul olmuştur. Şöhreti Anadolu'dan Şam'a; Hicâz'dan Semerkand'a kadar ulaşmıştır. Akranları arasında ayrıcalıklı bir konuma sahip olan Şemseddîn-i Sivâsî, İstanbul başta olmak üzere gittiği yerlerde gerek âlimler gerekse halk tarafından hürmet ve ikramla karşılanmış ilmine ve sözüne itibar edilmiştir.⁴¹

1.3. Eğri Seferine İştirâki ve Vefâtı

Osmanlı'da tarikat ehli arasında yaygın olarak benimsenmiş olan tutuma göre sâlik, “*mânevî cihâd*” sayılan nefis terbiyesi ve tezkiyesinde seyr u sülûk ile ne kadar ilerlemiş olursa olsun “*cihâd-ı sûrî*” şeklinde ifade edilen; İslam ordusu ile birlikte kâfirlere karşı bizzat cenk etme vazifesini hiç değilse ömründe bir kere yerine

³⁸ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 55^b.

³⁹ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 73.

⁴⁰ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 75, 76; Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 54^b.

⁴¹ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 94.

getirmedikçe, gerçek anlamda kemâl derecesine ulaşmış; dünyadaki görevini tamamlamış sayılmazdı.⁴² Zîrâ Hz. Peygamber'in (s.a) sünnetine istisnâsız bir şekilde uymanın esas olarak kabul edildiği bu düstûra göre Hz. Peygamber'in (s.a) cihâd sünneti de mutlaka yerine getirilmesi gereken bir vazife telakkî edilirdi. Bu husûs bizzat Şemseddîn-i Sivâsî tarafından şu şekilde dile getirilmiştir;

*“Hz. Fahr-i kâinât'ın (s.a) cem'-i sünen-i seniyyeleri ile mütesennen olmak lâbüdd ve lâzım, fe'l-hamdüli'llâhi ve'l-minnetü âyât ve ehâdis ve ahbâr ve âsârdan zafer bulduğumuz sünen-i şerîfe ile mehmâ-emken 'amel mukadder ve müyesser oldu. Ancak cihâd-i aşgâr kalmış idi. Bu sünnet-i seniyyelerine dahî pîrâne ser-i muvâfakât olunsun içündür.”*⁴³

Tatbik edemediği tek sünnet olan cihâda katılmayı ilerlemiş yaşına rağmen arzu etmesi Şemseddîn-i Sivâsî'nin hayatında ve düşünce dünyasında sünnete ittibânın ne derece önemli bir noktada olduğunu göstermesi açısından son derece önemlidir. Bu husûs dîvânında da şu şekilde dile getirilmiştir:

*İdem dâim gaza-yı nefis getürme dinüme noksân
Bu Şemsî bendene âhir rızân ile şehâdet vir*⁴⁴

Hayatının sonlarına doğru bu düşünce doğrultusunda, din düşmanlarının sınırlardaki Müslümanlara yaptıkları zulmün gittikçe artması, ancak ömrünü ilimle ve tedrîsatla meşgul olarak geçirmiş olmasının onu kâfirlerle mücâhededen alıkoyduğu düşüncesiyle müteessir olan Sivâsî, *cihâd-ı sûrî*'yi yerine getirmek arzusuyla hazırlık yapmaya başlar.⁴⁵ Bu bağlamda kendi kazancından derviş ve halîfeleri için de birer at ve 6 deve satın alır, Sivas'ta medfûn bulunan Resulullah'ın (s.a) sancaktârı Abdülvehhâb Gâzî'nin sancağının getirilmesini emreder.⁴⁶ Bu esnâda sultandan sefer için henüz bir haber gelmemiş, hatta III. Mehmed Han daha tahta çıkmamıştır.

Bilindiği üzere Osmanlı padişahları bir sefer planladıkları zaman, gerek vaaz ve nasihatlerle askerlere moral vermeleri, gerekse seferden muzaffer dönebilmek için

⁴² Osman Türer, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat -Halvetîlik Örneği- Hediyetü'l-İhvân* (İstanbul, 2005), 65.

⁴³ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 71^a.

⁴⁴ Şemseddin Sivâsî, *Divan* (Sivas: Sivas Belediyesi), 58.

⁴⁵ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 123; Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 69^b.

⁴⁶ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 124; Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 70^a.

ettikleri duâlarla mânevî destek sağlamaları sebebiyle dönemin ileri gelen -bilhassa da farklı tarikatları temsil eden- meşâyihî sefere çıkarken yanlarına almayı prensip edinmişlerdir.⁴⁷

Sultan III. Mehmed Han, kendisinden önce birkaç padişah tarafından terkedilmiş olan bu geleneği yeniden canlandırarak, Eğri Seferi'ne çıkacağında halk nezdinde muteber bir kimse olan Şemseddîn-i Sivâsî'yi yanına almak için kendisine bir dâvet mektubu gönderir. Bu esnada çoktan hazırlıklarını tamamlamış bulunan Sivâsî “*Sem'an ve tâ'aten, iki yıldır biz tedârikdeyüz. Hemân Bismillâh gidelüm.*” diyerek dâvete icâbet eder ve İstanbul'a doğru yola koyulurlar.⁴⁸

Sefere dâvet için gönderdiği elçinin Şemseddîn-i Sivâsî'yi hazır bulmuş olduğunu haber alan III. Mehmed hayretini ifade ederek; seferin âkıbetinden de haberdâr ise bu konuda kendilerini aydınlatmasını ister. Şemseddîn-i Sivâsî de cevaben “*Hadîs-i Şerîf'te ‘Efzalü'l-a'mâli ilkâu's-sürûri fi-kalbi'l-mü'mini’*” buyurulduğu üzere: “*...kal'a-i Eğri'ye âsân vecihle zafer müyesser, ba'dehû mesâff-ı düşmen-i Dîn mukadder olup, bir mikdâr zahmetden sonra, zuhur-ı rahmet-i Rahmân ile küffâr-ı hâk-sâr-ı nâr-karâr münhezîm ve perişân ve ekseri maktul ve ekall-i kalîl, firâr ile amân dilemesi, bi'd-defe'ât meşhûd-i basar-ı basiret olmuşdur. Hâtır-ı şerîfinizi hoş tutun*” diyerek zafer müjdesi verir.⁴⁹

Şemseddîn'i Sivâsî'nin Sivas'tan getirdiği Abdülvehhâb Gâzî'nin sancağı, Şam'dan getirilen Resûlullah'ın (s.a) sancağı ve Bursa'dan getirilen Emir Sultan'ın Sancağı ile bir araya getirilir. Diğer yolculuk hazırlıkları da tamamlanarak 24 Şevval 1004/21 Haziran 1596 tarihinde İstanbul'dan hareket edilir.⁵⁰ 22 Muharrem 1005/21 Eylül 1596 tarihinde muhasara edilen Eğri Kalesi yaklaşık 21 gün süren kuşatmanın ardından, 19 Safer 1005/11 Ekim 1596 tarihinde teslim alınır.⁵¹

⁴⁷ Osman Türer, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat -Halvetîlik Örneği- Hediyyetü'l-İhvân* (İstanbul, 2005), 65. Şemseddîn-i Sivâsî ile birlikte Eğri seferine katılan diğer şeyhlerin isimleri şu şekilde sıralanmıştır: Necmeddin Hasan Yemenî, Halvetî-Cerrahî şeyhi İbrahim Efendi (öl. 1042/1632), Ömer Fanî Efendi, Yayabaşızâde Hızır Efendi, İştibli Emir Abdülkerim Efendi bk. Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 73^{a-b}.

⁴⁸ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 70^b.

⁴⁹ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 71^b.

⁵⁰Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 124.

⁵¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), 74, 75.

Kalenin fethedilmesi üzerine hüsrâna uğrayan Hristiyanlar ittifak olma çağrısında bulunurlar. Erdel kralı, Eflak ve Boğdan beyleri bu çağrıya karşılık vererek bir araya gelirler ve kuvvetli bir şekilde saldırmaya başlarlar. Bu durum karşısında moral ve motivasyonu düşen Osmanlı ordusunun bazı askerleri kaçmaya başlar. İki gün süren mücâdele neticesinde Avusturya ordusu padişahın çadırına kadar gelir, bu durum karşısında padişah Şemseddîn-i Sivâsî'ye “*Ya Şeyhü'l-İslâm! N'aceb âsâr-ı müşâhedemiz hulâf-ı vâki' oldu?*” diye sorar, Şemseddîn Sivâsî de: “*Pâdişâhım, müşâhedemiz yerindedir. Kâfirin inhizâmına yarım sâ'at kalmışlardır. Ve şu he'yetle bir sâhib-i kuvvet, mutassarrıf 'azîz zuhûr itse gerekdir. Mukaddime-i feth fütûhdur. Hâtırınızı hoş tutun*” şeklinde cevap verir. Gerçekten buyurdıkları şekilde yarım saat geçmeden bir kimse gelir.⁵² Şemseddîn-i Sivâsî tarafından yüzü, hey'eti, sîreti güzel şekilde tasvîr edilip, “Hızır (a.s)” olduğu ifade edilen bu kimse; hazinenin olduğu tarafta muhafızların olmadığını, oraya asker gönderilmesini söyler.⁵³ Bu haberi alan Şemseddîn-i Sivâsî sultana “*vakt-i fetihtir.*” müjdesini verir daha sonra da askerlerin önüne geçip “*Ey mü'minler! İslâm gayreti nerede? İnsanların en hayırlısının gayreti nerede? Yüce sultanın gâyereti nerede?*” diyerek askerleri yüreklendirir. Böylece Osmanlı ordusu birlik olup düşmanın üzerine taaruzla geçer. Bir müddet sonra “*iki konak yerden işitilen*” bir ses kâfir ordusunun parçalanıp kaçmaya başladığını haber verir. Bu ses ile motivasyonu artan ve saldırıların şiddetini iyice arttıran Osmanlı ordusu kısa sürede düşman ordusunu alt eder ve muzaffer olur.

Fetih haberini vermek için sultanın yanına giren Şemseddîn-i Sivâsî, sultana nasihat ederek askerlerin çokluğuna veya savaş hazırlığına değil yalnız Allah'a güvenip tevekkül etmesini, zaferin ancak bu şekilde müyesser olacağını, fethettiği yerlerde İslâm'a hizmet edecek işler yapıp adâlet ve lütufla muâmele etmesini öğütler.⁵⁴

Bazı kaynaklar onun Eğri seferine iştirak etmediğini ya da mânevî varlığı ile katıldığını⁵⁵ iddia etmiş olsa da bizzat padişah tarafından Şemseddîn'i Sivâsî'nin halîfesi Abdülmecîd-i Sivâsî'ye İstanbul'u teşrîf etmeleri için yazılan dâvet mektubundaki

⁵² Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495) 73^a.

⁵³ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 126.

⁵⁴ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495) 73^b 74^a.

⁵⁵ Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Şâirleri*, 17.

“Fazîletlû ve kerâmetlû Abdülmecîd Efendi merhum ammin Şemseddîn Efendi'nin Eğri Seferinde refâkatinden zâhiren ve bâtinen çok menâfi' müşâhede etmişizdir. Ba'de'r-rucû' Dâru's-saltanata ikâmetlerin murâd etmişim; pirlîği özr-i kavî olmağın izin vermişdim...”⁵⁶ ibâresi Şemseddîn'i Sivâsî'nin Eğri Seferine katıldığını tek başına ispat etmeye yeterdir. Kaldı ki bunun dışında Osmanlı Arşivi'nde bulunan 7 Muharrem 1319/26 Nisan 1901 tarihli bir başka belgede de yine Sivâsî'nin Eğri Seferi'ne iştirakı vurgulanmıştır. Söz konusu belgede geçen ifade; “...Sultan Mehmed Hân-ı sâlis tâbe serâhu zamân-ı saltanatlarında ve bin kırk⁵⁷ tarihinde meşhûr ve müteâref olan Eğri kal'ası gazâsında bulunarak himem-i kudsiyyeleriyle fütûhata nâil olmasından dolayı nâmi şimdiye kadar ümrân-ı Anadolu kıt'asınca bir mevkî' ihtirâmı ihrâz etmiş olan eizze-i kirâmdan Kara Şemseddîn-i Sivâsî kuddise sırrihu'l-'âlî Hazretleri'nin...” şeklindedir.⁵⁸

Şemseddîn-i Sivâsî Eğri Fethi dönüşü İstanbul'da bir müddet istirahat ettikten sonra, kalması için III. Mehmed'in çokça ettiği ısrarlara mukâbil, evlâd ü iyâlinin yanında ruhunu teslim etmek istediğini beyan edip özür dileyerek Sivas'a döner.⁵⁹ Savaşın tesiri ve kışın şiddeti sebebiyle bîtap düşüp rahatsızlanır ve gündün güne zayıflar. (1006 Rebülevvel/ Ekim 1597)'de dâr-ı bekâ'ya irtihâl eder.⁶⁰ Son sözleri “Muhakak ki ben Hanîf olarak yüzümü, yeri ve gökleri yaratan Allah'ın zâtına döndürdüm”⁶¹ âyet-i kerîmesi olur.

⁵⁶ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî* (İstanbul, 1311), III, 400.

⁵⁷ Belgede imla hatasının mevcut olması muhtemeldir. Nitekim Eğri seferi 1004(1595-96) tarihlerinde vuku bulmuştur.

⁵⁸ “Başbakanlık Osmanlı Arşivi”, 1650: BEO, 123748.

⁵⁹ Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 74^b 75^a.

⁶⁰ Her ne kadar kaynaklarda vefat tarihi noktasında ihtilaf mevcut olsa da vefatına düşürülen tarih beyitleri 1006 senesinde müttefiktir. Söz konusu beyitler şu şekildedir:

“Cenâb-ı Hz. Şems-i cihân- ı suret ü ma'nâ,
Ki 'arş- ı âsîânı, cümleye kehfü'l-emân oldu.”

“Şeyh Şemseddîn kutbun meşhedî,
Nûr ile olsun musaffâ merkadî.”

“Kadriyâ târîh-i fevtini didim;
Nüh felek Şems'i tolandı nûr ile”

Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495) 75^b.

Bununla birlikte bazı kaynaklarda Şemseddîn-i Sivâsî'nin vefat tarihinin 1009 ve 1010 olarak verildiğine de rastlanmaktadır. Bk. Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliya*, 475.

⁶¹ En'am 6/79.

Şeyh Receb Efendi'nin naklettiğine göre Şemseddîn-i Sivâsî'nin cenaze namazına insanlar akın ederler. Âlimlerden câhillere, zenginlerden fakirlere belde cenaze namazını kılmayan kimse kalmaz.⁶²

Şemseddîn-i Sivâsî'nin naaşı, hayattayken her geçişinde durup duâ etmeyi adet edindiği ve sorulduğunda “*Burayı cami sahibinden bana vermesi için istedim, burası benim kabrim olacak.*” buyurduğu yere, Meydan Camî'nin kuzey tarafına defnedilir.

1.4. Edebî Kişiliği ve Eserleri

Şiirlerinde Şemsî mahlâsını kullanan Şemseddîn-i Sivâsî, önemli tekke edebiyatı şairlerimizdendir. Diğer pek çok mutasavvıf müellifte görüldüğü gibi sadece edebî eser meydana getirme değil halkı irşâd etme düşüncesiyle de hareket etmiş olan Şemseddîn-i Sivâsî'nin eserlerinde didaktik, hikemî, ârifâne bir uslûp göze çarpar. Bu gâyesine muvâfık olarak herkesin anlayabileceği açık, ağdalı olmayan bir dil kullanmıştır. Dönemin ilim dili olan Arapça ve Farsçayı müstakil eser verecek kadar rahatlıkla kullanabilen bir müellif olmasına karşın edebî eserlerinde Arapça ve Farsça tamlamaları çok girift olmadan kullanmış ve sade bir Türkçe tercih etmiştir. Tasavvufî gelenekten gelen bir şâir olması sebebiye şiirlerinde yer yer tasavvufî ıstıhlara yer vermekte ve konuları tasavvufî açıdan işlemektedir. Şiirlerinde didaktik taraf ön planda olsa da tasavvufî neşveye dayalı bir lirizm daima hâkimdir. Teblîğ ve irşâd amacını öncelikli olarak gözettiği eserlerinde sanat kaygısı ikinci plandadır. Bununla birlikte anlaşılması güç olabilecek dînî-tasavvufî konuların kolay anlaşılacak şekilde basit bir dille ifade edilmesi Sivâsî'nin şâirlikteki kudretini göstermeye yeterdir. Ancak Şemseddîn-i Sivâsî'nin tezkire yazarlarının dikkatinden kaçmış ve şâir tezkirelerinde yer almamış olduğu görülmektedir.⁶³

Bir şâir olarak Şemseddîn-i Sivâsî'nin en çok dikkati celbeden tarafı ise mesnevîciliğidir. Manzûm eserlerinin kütüphanelerde bulunabilen yedi tanesi mesnevî tarzında kaleme alınmıştır. Hüseyin Akkaya bu yedi mesnevî'ye, *Dîvân*'ını ve bizzat kendisi tarafından haber verilip bugüne kadar ulaşılamayan *İrşâdü'l-Avâm* ve *Menâsik-i*

⁶² Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 129, 130.

⁶³ Hüseyin Akkaya, *Osmanlı Türk Edebiyatında Süleyman Peygamber ve Şemseddin Sivâsî'nin Süleymaniyesi*, 131-132.

Hac isimli eserleri eklendiğinde onun iki hamse sahibi bir şâir olduğu sonucunun ortaya çıkacağını beyan etmektedir.⁶⁴

Şemseddîn-i Sivâsî'nin şiirleri mûsikîşinâslar arasında da rağbet görmüş, yirmi bir şiirine kırk sekiz beste yapılmış, “*Vâsıl olmaz kimse Hakk’a cümleden dûr olmadan*” mısraî ile başlayan şiiri, dokuz beste ile en çok bestelenen şiiri olmuştur.⁶⁵

Necmü'l-Hüdâ'da Receb-i Sivâsî tarafından yirmi bir eser verildiği ifade edilmiş⁶⁶ olsa da kütüphane taramalarında bu sayının yirmi beşe kadar ulaştığı görülür. Bazı kaynaklarda otuz eser vermiş olduğu belirtilse de⁶⁷ incelemelerimizde bu kadar eser tespit edilememiştir. On ikisi manzûm on üçü mensûr olmak üzere toplam yirmi beş eseri bulunduğu görülmektedir. Mensûr eserlerinin ikisi Arapça kaleme alınmıştır.

1.4.1. Manzûm Eserleri

1.4.1.1. Dîvân

“*Dîvân-ı Şemsî*”, “*Divân-ı İlâhiyyât ve Gazeliyyât*” ve “*Dîvân-ı Ârifâne*” isimleri ile de anılan Şemseddîn-i Sivâsî'nin dîvânı, daha ziyâde bir dîvânçe niteliği taşımaktadır. Mürettep bir dîvân olmayıp, murabbâ formunda bir tevhîd, gazel formunda beş na't, doksan dokuz gazel, dört murabbâ, iki muhammes, bir kıt'a ve sekiz müfredden müteşekkildir. *Dîvân*'ın büyük kısmını gazeller oluşturur. Hece vezniyle yazılan dört manzûme dışında *Dîvân*'daki tüm şiirler arûz vezniyle kaleme alınmıştır. Estetik endişeyle oluşturulmuş olmamasına karşın *Dîvân*, Şemseddîn-i Sivâsî'yi birinci sınıf şâirlerin arasına sokacak nitelikte, şekil ve mânâ yönünden ustalık eseri şiirler de içermektedir. Türkçe kaleme alınmış olmasının yanında Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalar da oldukça başarılı bir biçimde sıkça kullanılmıştır.⁶⁸

Tasavvûfî gelenekten neş'et etmiş bir şahsiyet olan Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Dîvân*'ının dînî-tasavvufî temalı şiirlerden oluştuğu, bu şiirlerde de âyet ve hadislerin

⁶⁴Hüseyin Akkaya, *Osmanlı Türk Edebiyatında Süleyman Peygamber ve Şemseddin Sivâsî'nin Süleymaniyyesi*, 133.

⁶⁵ Ahmet Hakkı Türabi, *Sivâsî İlâhileri* (Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010) 16.

⁶⁶Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 76.

⁶⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya*, 3/ 350- 351.

⁶⁸ Recep Toparlı, *Şemseddin Sivâsî Divanı*, (Sivas: Gurbet Yayınları, 1983), 16-17.

sıklıkla yer aldığı görülür. Eserde, Kur’ân’ı okuyup anlamanın, Hz. Peygamber’in (s.a) sünnetine ittibâ etmenin gerekliliği vurgulanmış, Efendimiz’in (s.a) şefâatinden sıkça istimdâd edilmiştir.

Dîvân, dört yazma nüshaya dayanılarak Recep Toparlı tarafından yayımlanmıştır.⁶⁹

1.4.1.2. Süleymâniyye

Şemseddîn-i Sivâsî’nin Süleyman Peygamber ve Sebe Melîkesi Belkıs ile ilgili kıssayı Kur’ân-ı Kerim’de geçtiği şekliyle işlediği 1684 beyitten oluşan mesnevîsidir. Türk Edebiyatında bu kıssaya hasredilmiş yegâne mesnevî olması açısından önem arz eder. Sivâsî, *Süleymâniyye*’de sadece ilgili kıssayı tercüme ve tahkiye etmemiş yer yer sembolik bir anlatımla olayları ve nesnelere tasavvufî açıdan yorumlamıştır.⁷⁰

Şemseddîn-i Sivâsî’nin ilk manzûm eseridir. Böyle bir eseri olduğunu *Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam* isimli eserinde dile getirmektedir.⁷¹ İşlenen konu gereği çokça âyet ve hadisten iktibasta bulunulan eser klasik mesnevî tertip usûlünce kaleme alınmıştır. Sırasıyla yer alan tevhîd, münâcât, dört halife ve ashâbın medhi, sebab-i te’lîf bölümlerinden sonra esas konuya geçilerek Süleyman Peygamberin kıssası işlenmiş *hâtimetü’l-kitâb* ile son bulmuştur.⁷²

Sonunda bulunan, devrin padişahı Kanûnî Sultan Süleyman’a hasredilmiş duâ ve methiye ile dikkat çeken mesnevîde aynı zamanda tarihin en büyük hükümlerlerinden olan Süleyman Peygamber’in saltanatının bile zevâl bulmasından hisse çıkarılarak en muhteşem dönemini yaşayan devlet idaresine, sahip olunan güce güvenilmemesi gerektiği tembihinde bulunulur.⁷³

⁶⁹ Recep Toparlı, *Şemseddin Sivâsî Divanı*, (Sivas: Gurbet Yayınları, 1983).

⁷⁰ Hüseyin Akkaya, *Şemseddin Sivâsî’nin Süleymâniyye’si*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988) 165.

⁷¹ *Süleymâniyyedür üçüncü manzûm*
En evvel nazmum oldur ola ma’lûm (2943)

Okan Doğan, *Şemseddin-i Sivâsî’nin Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam Adlı Mesnevîsi*, (*İnceleme- Tankitli Metin*) (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 56.

⁷² Hüseyin Akkaya, *Şemseddin Sivâsî’nin Süleymâniyye’si*, 168-169.

⁷³ Alper Ay. Edebiyatımızda Süleyman-nâmeler ve Şemseddin Sivâsî’nin Süleymâniyyesi, “*Şemseddin Sivâsî Sempozyum Bildirileri*”, ed. Ahmet Dağüstü, (Sivas: Sivas Belediyesi, 2015), 271.

964/1556 yılında kaleme alınmış olan *Süleymaniyye*, Hüseyin Akkaya tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmış ve yayımlanmıştır.

1.4.1.3. İbret-nümâ (Terceme-i İlâhî-nâme-i Attar)

Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam'da kendisinden öğrendiğimiz⁷⁴ bir diğer eseri olan *İbret-nümâ*, İranlı meşhur mutasavvıf şâir Feridüddîn-i Attâr'ın (öl.618/1221) *İlâhî-nâme* adlı eserinin serbest manzûm tercümesi mâhiyetinde, 4890 beyitten müteşekkil bir mesnevîdir.⁷⁵ Eser, bir hükümdarın altı oğlunun soru ve taleplerine verdiği cevaplar çerçevesinde sıralanan; enbiyâ, evliyâ ve İslam tarihinin önemli şahsiyetlerinin hayatlarından seçilmiş 100 menkıbeden oluşur. Her hikâyenin sonunda ibret başlığı altında kıssadan hisse çıkarılmış, okuyucuya nasihatler verilmiştir.⁷⁶

984/1575 yılında kaleme alınan eser, Erol Çöm Tarafından dört nüsha karşılaştırılarak doktora tezi olarak çalışılmış, yayımlanmıştır.

1.4.1.4. Mevlid

Tezimizin 2. Bölümünde geniş bilgi verilmiştir.

1.4.1.5. Gülşen-âbâd

986/1578 yılında te'lif edilmiş 557 beyitten oluşan orijinal bir mesnevîdir. “*Bahârü's-Sûfiyye*” ismi ile de bilinen eserde temsîlî bir anlatım kullanılmıştır. Tekke bir çiçek bahçesine benzetilerek müridân çeşitli özelliklerine göre çiçeklerden, çiğdem, sümbül, susam, zerrin, menekşe, zambak, nilüfer, lale, nergis ile şeyh ise gül ile remzedilmiştir. Tasavvufî konular, çiçekler arasında geçen konuşmalar ile anlatılmıştır. Eserde vahdet-i vücûd teması hâkimdir. Şemseddîn-i Sivâsî'nin, diğer eserlerinde kullandığı didaktik üslûbu değil şâirane bir dili tercih ettiği eseri olması açısından dikkat çekicidir.⁷⁷

⁷⁴ Anun bişincisi İbret-nümâ'dır

Sülûk ehline hûş nazm-ı atâdur.(2947)

Okan Doğan, *Şemseddîn-i Sivâsî'nin Menâkıb-ı İmâm-ı Âzâm Adlı Mesnevîsi*, (İnceleme- Tankitli Metin), 57.

⁷⁵ Erol Çöm, *Şemseddîn-i Sivâsî'nin İbret-nümâ Adlı Mesnevîsi* (İnceleme- Metin), 48.

⁷⁶ Erol Çöm, *Şemseddîn-i Sivâsî'nin İbret-nümâ Adlı Mesnevîsi* (İnceleme- Metin), 48.

⁷⁷ Hasan Aksoy, “Şemsî'nin Gülşen-âbad Mesnevîsi”, *M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1985), 125.

1.4.1.6. Heşt-Behişt

Sekiz cennet anlamına gelen *Heşt Behişt*, dînî-tasavvufî temalı 2820 beyitten oluşan bir mesnevîdir.⁷⁸ Irak'taki Rafizî te'sîrini etkisiz hâle getirerek ehl-i sünnet inancını te'sîs eden Sultan III.Murad'ın veziri Osman Paşa'ya ithâf edilmiştir.

Eser, *makâm* adı verilen dört bölüm ve her bölüm de *ravza* adı verilen ikişer kısımdan oluşmaktadır. Birinci makâm âdil yöneticiler, ikinci makâm ilmi ile âmil olan âlimler, üçüncü makâm cömert zenginler, dördüncü makâm ise fakirlere tahsîs edilmiştir. Bu makâmın ayrıldığı toplam sekiz ravzada sırasıyla; adâlet-zülüm; ilim-cehâlet; cömertlik-cimrilik; fakirlere övgü-fakirlere yergi konuları işlenir. Her bölümde konuyla ilgili olarak hikâyeler anlatılmakta, âyet ve hadislere yer verilmektedir.⁷⁹

922 (1584)'de Sivas'ta kaleme alınmıştır.

1.4.1.7. Mir'âtü'l-Ahlâk

Nasihatnâme türündeki eser dînî-tasavvufî nitelikte bir mesnevî olup 4520 beyitten oluşur.⁸⁰ Mesnevîde 10 bâb'da 10 ahlâk-ı hamîde, her bâbdan sonra zıddı mâhiyetindeki 10 fasılda 10 ahlâk-ı zemîme konu edilmiştir. Bu çerçevede işlenen, ölümü hatırlama-tûl-i emel; kanâat-hırs; mücâhede-şehvet; tevâzû-kibir; rızâ-hased; ihlâs-riyâ; şükür-küfrân-ı nimet; cömertlik-cimrilik; muhabbet-Hak düşmanlığı; nefis muhasebesi-ihmâl, konuları âyet ve hadislerle desteklenerek ele alınmıştır. Bölümler içerisinde, tasavvuf yoluna yeni girenlere tavsiyelerde bulunulmuş, bağlama uygun olarak peygamberler kıssalarına yer verilmiş; evliyâların menkıbeleri zikredilmiştir.⁸¹

996(1508) yılında kaleme alınmış olan eser, 2003 yılında Birgül Toker tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.

⁷⁸ Şemseddin Sivasî, *Heşt Behişt*, haz. Alim Yıldız, (Sivas: Sivas Belediyesi, 2017), 24.

⁷⁹ Şemseddin Sivasî, *Heşt Behişt*, haz. Alim Yıldız, (Sivas: Sivas Belediyesi, 2017), 24-26.

⁸⁰ Birgül Toker, *Şemseddîn-i Sivâsî Mir'âtü'l-ahlâk (İnceleme, Tenkitli Metin)*, (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 54.

⁸¹ Birgül Toker, *Şemseddîn-i Sivâsî Mir'âtü'l-ahlâk (İnceleme, Tenkitli Metin)*, 55.

1.4.1.8. Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam

Diğer bir ismi “*Kitâbu’l-Hiyaz min-Savbi Gamâmi’l-Feyyâz*”dır. 1001-1593 yılında yazılmış olan eser 2968 beyitten oluşan, mesnevî türünde bir menâkıb-nâmedir.⁸² Hayatı boyunca Hanefî mezhebine sıkı sıkıya bağlı olan ve muhtelif eserlerinde bunu dile getiren Sivâsî’nin, mezhebin kurucusu Ebû Hanîfe’nin (öl.150/757) hayatını, menkıbelerini, faziletlerini fıkhıdaki tutarlılığını anlatmak üzere kaleme aldığı eseridir. İmâm-ı Âzam hakkında kaleme alınan menâkıb-nâmeler içerisinde manzûm olan tek eser olma özelliğine sahiptir. Eserde İmâm-ı Âzam methedilirken zamâne fakihleri yerilmiştir. Aynı zamanda dönemin revaç bulan, Alevî, Rafizî ve Bektâşî inançları zemmedilmiş doğru yolun şeriate bağlılık-sünnî inanç olduğu dile getirilmiştir.⁸³ Didaktik bir üslûpla kaleme alınmış olan eserde sanatsal gâye geri plandadır.⁸⁴

1.4.1.9. İrşâdü’l-Avâm

Dînî-tasavvufî nitelikli bir manzûm nasihatnâme olan bu eser 255 beyitten oluşan kısa bir mesnevîdir.⁸⁵ 16. yüzyılda Anadolu’da sürdürülen yoğun Safevî-Şîî propagandasına karşı koymak, halkı bilinçlendirmek, dînî- tasavvufî yanlış bilgi ve telakkîleri düzeltmek amacıyla yazılmıştır. Eser çerçevesinde sapkın firkalar, sahte şeyhler, yanlış inançlar eleştirilmiştir. Halka hitâben yazıldığı için halkın anlayacağı oldukça sade bir dil kullanılmış, tahkiyevî üslûbun hâkim olduğu eserde sanat endişesi ikinci planda tutulmuştur.⁸⁶

⁸²Okan Doğan, *Şemseddîn-i Sivâsî’nin Menâkıb-ı İmâm-ı Âzâm Adlı Mesnevîsi, (İnceleme- Tankitli Metin)*, 69.

⁸³ *Şeriat yoludur Hakk’a giden yol
Bu yola girmeyen kaçan olur mu kul*(472)

*Şeriatsız satarlar halka tâmât
Işıklar mezhebidir bu hurâfât*(486)

Şemseddin Sivâsî, *Menâkıb-ı İmâm-ı A’zam* haz. Mehmet Arslan (Sivas: Sivas Belediyesi, 2017), 158,163.

⁸⁴Mustafa Eliaçık, *Şemsüddîn-i Sivâsî’nin Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam (Manzûm) Mesnevîsi (İnceleme Metin)* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997), 26; Okan Doğan, *Şemseddîn-i Sivâsî’nin Menâkıb-ı İmâm-ı Âzâm Adlı Mesnevîsi, (İnceleme- Tankitli Metin)*, 105.

⁸⁵Hüseyin Akkaya, “Şemseddin Sivâsî’nin irşâdü’l-avâm İsimli Mesnevîsi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/2 (Aralık 2003) 7.

⁸⁶ Hüseyin Akkaya, “Şemseddin Sivâsî’nin irşâdü’l-avâm İsimli Mesnevîsi”, 4-5.

1.4.1.10. Umdetü'l-Huccâc/ Menâsik-i Hacc

Hac farızasını yerine getirmek isteyen müslümanlara bir rehber olarak kaleme alınmış; haccın farz, vâcip, sünnetleri, ibâdetin sevâbına mâni olacak hâl ve hareketler, ihramdan önce ve sonra uyulması gereken kurallar, ziyaret edilmesi gereken yerler, mesnevî formu imkânları içinde anlatılmıştır. Eser 741 beyitten ve sekiz bendden oluşan bir mütekerrir murabbâdan müteşekkil bir mesnevîdir. Bu murabbâların da dâhil edilmesi ile beyit sayısı 757'ye ulaşır. Eserde her bölümün sonunda ilgili yerde yapılması gereken duâlara da yer verilmiştir. Bu bilgilerin muteber din kitaplarından derlenerek insanların istifâdesine sunulduğu kaydedilmiştir.⁸⁷

İsmi kaynaklarda “*Menâsik-i Hacc*”/ “*Menâsiku'l-Hacc*” olarak geçmekle birlikte eserin sonunda kitabın adının “*Umdetu'l-Huccâc*” konulduğu belirtilmektedir.⁸⁸

982/1574 tarihinde kaleme alınan eser ilk olarak Mustafa Toker tarafından ilim âlemine kazandırılmıştır.

1.4.1.11. Terceme-i Kasîde-i Bürde

İmam Bûsirî'nin (öl. 695/1296) meşhur “*Kasîde-i Bürde*” isimli eserinin tam bir manzûm tercümesi mâhiyetindedir. Aruzun “Mef'ûlu Mefâilun Mef'ûlu Mefâilun” kalıbıyla nazmedilmiş 161 beyitten oluşan küçük bir eserdir. 986/1578'de yazılmıştır.⁸⁹

1.4.1.12. Pend-Nâme

69 beyitten oluşan, aruzun “Mefâilün mefâilün feülün” kalıbıyla nazmedilmiş, kasîde nazım şekliyle kaleme alınmış bir nasihat-nâmedir. Besmele ve hamdele ile başladığı eserinde Sivâsî, sosyal hayata ve güzel ahlâka dâir nasihatlerde bulunur.⁹⁰ Eser Âlim Yıldız tarafından ilim âlemine kazandırılmıştır.

⁸⁷ Mustafa Toker, “Şemseddin Sivâsî'nin Menâsik'ul-Huccâc veya Umdetü'l-huccâc Adlı Eseri”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4/2 (Winter, 2019), 963.

⁸⁸ *Umdetu'l-Huccâc urdum buna nâm*
Yâd olam duâ-y-ıla beyne'l-enâm

Şemseddin Sivâsî, *Umdetü'l-Huccâc*, haz. Fatih Ramazan Süer (Sivas: Sivas Belediyesi, 2017), 143.

⁸⁹ Vesile Albayrak Sak, “Şemseddin Sivâsî'nin Kaside-i Bürde Tercümesi”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/3 (Winter, 2014), 98.

⁹⁰ Alim Yıldız, “Şemseddin-i Sivâsî'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Pendnâme”, *Erdem* 69 (2015), 101-112.

1.4.2. Mensûr Eserleri

1.4.2.1. Menâkıb-ı Çâr-yâr-ı Güzîn

Kaynaklarda “*Menâkıb’ül-Hulefâ*”, “*Riyâzu’l-Hülefâ’ir-Râşidîn*” adlarıyla da geçen eser, Şemseddîn-i Sivâsî’nin en hacimli eseridir. 12 bab altında anlatılan toplam 412 menkıbeden meydana gelmektedir. Adı itibarıyla eser, sadece Hülefâ-i Raşidîn’e hasredilmiş izlenimi uyandırıyor olsa da Aşere-i Mübeşşere, Ehl-i Beyt mensupları, diğer bazı sahabîler ve Hz. Peygamber’in (s.a) ümmeti ile ilgili menkıbeleri de içermektedir. Hâdiseler sadece tahkiye edilmemiş, âyet ve hadislerle desteklenerek işlenmiştir. Bu bağlamda Begavî (öl. 516/1122), Neseî (öl. 537/1142), Zemahşerî (öl. 538/1144), Râzî (öl. 606/1210), Beyzâvî (öl. 685/1286) gibi meşhur müfessirlerin tefsîrlerinden alıntılar yapılmakta, Begavî’nin “*Mesâbihü’s-Sünne*”si ve diğer hadis kaynaklarından referanslar verilmektedir.⁹¹

989/1551 yılında tamamlanan eser, yazıldığı dönemden itibaren oldukça rağbet görmüştür. Matbaanın Osmanlı’ya gelişine kadar, çok kez elle istinsâh edilmiş, sonraki dönemlerde defalarca basılmış, günümüzde de basılmaya devam etmektedir.

1.4.2.2. Menâzilü’l-Ârifîn

İmam Gazâlî’nin (öl. 505/1111) “*Bil ki İslam mârifetü’n-nefs, mârifetullah, mârifeti’d-dünya ve mârifetü’l-âhiret olmak üzere dört şeyi tanımak üzerine binâ edilmiştir.*”⁹² sözüne istinâden kaleme alınan eserde bu dört mârifet anlayışının açıklığı kavuşturulması amaçlanmıştır. Gazâlî’nin *Kimyâ-i Saâdet* ve *İhyâu Ulûmi’d-dîn* gibi eserlerinden oldukça faydalanılmış, İbn Kemal Paşa’nın (öl. 950/1533) *Risâle-i Rûh*’undan, Fahreddîn-i Râzî’nin *Tefsîr-i Kebîr*’inden, Kurtûbî’nin (öl.671/1272) *Tezkire*’inden, Seyyid Şerif Cürcânî’nin (öl. 816/1413) *Şerh-i Mevâkıf*’i ve *Havâss-ı Kurân*’ından nakiller yapılmış, konular âyet ve hadislerle desteklenerek anlatılmıştır.

⁹¹ Ünal Kılıç, “Menâkıb-ı Çâr-Yâr’e Göre Dört Halifenin Birbirleriyle Münâsebetleri”, *Şemseddîn Sivâsî Sempozyum Bildirileri*, ed. Ahmet Dağüstü, (Sivas: Sivas Belediyesi, 2015), 153-155.

⁹² Gazâlî, *Dalâletten Hidâyete “el- Munkızu min e’d-Dalâl”* çev. Ahmed Subhi Furat (İstanbul: 1978), 70-76.

Eserde zaman zaman işlenen konu ile ilgili rubâilere yer verilmiştir. 993/1585 yılında tamamlanan eser Sivâsî'nin kaleme aldığı son eserdir.⁹³

1.4.2.3. Umdetü'l-Edîb fî-Ta'lîm ve't-Te'dîb

“*Umdetün fî Lugatil'l-Fürs*”, “*Umdetü'd-Dîni fî'l-Kavâid*” adlarıyla da bilinen eser, eklendiği kelimenin anlamını ve görevini değiştiren Farsça harf ve edatların görevini açıklayan gramere dâir bir eserdir. Tam bir gramer kitabı olmayıp pratik ihtiyaç gözetilerek hazırlanmış küçük bir risâledir.⁹⁴

1.4.2.4. Dâiretü'l-Usûl

Varlığını *Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam*'da bizzat Şemseddîn-i Sivâsî'den öğrendiğimiz⁹⁵ usûle dâir eseridir. Bununla birlikte bugüne dek bir nüshasına tesadüf edilmemiştir.

1.4.2.5. Es-Safâiyh fî-Tercemeti'l-Levâiyh

Molla Camî'nin (öl. 898/1492) tevhîd ve vahdet-i vücûda dâir *Levâiyh* isimli Farsça mensûr eserinin bir tercümesidir. 985/1577 yılında tamamlanan eserin *Levâiyh*'in ilk Türkçe tercümesi olduğu kabul edilmektedir.⁹⁶

1.4.2.6. Şerh-i Gazeliyyât-ı Sultân Murâd-ı Sâlis

Şemseddîn-i Sivâsî'nin Sultan III. Murad'ın Farsça gazellerini tasavvufî açıdan inceleyerek şerh ettiği eseridir. Ele aldığı beyitlerideki konuyla ilgili olarak çok kez âyet ve hadislerden iktibasta bulunulmuş, enbiyâ kıssalarına ve evliyâ menkîbelerine yer vermiştir.⁹⁷

⁹³ Yüksel Göztepe, *Şemseddin Ahmed es-Sivasi'nin 'Menazilü'l-Arifin' adlı eserinin sadeleştirilerek 'Mârifetullah' konularının değerlendirilmesi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996), 1-2.

⁹⁴ Yusuf Yıldırım, “Şemseddîn Sivâsî'nin Umdetu'l-Edîb Fî Ta'lîm ve't-Te'dîb Adlı Risâlesi”, *Şemseddîn Sivâsî Sempozyum Bildirileri*, ed. Ahmet Dağüstü (Sivas: Sivas Belediyesi, 2015), 87-98.

⁹⁵ Biri de Dâire ilm-i usûle

Kifâyet eder ebvâb-ı fusûle (2903)

Şemseddîn Sivâsî, *Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam*, 617.

⁹⁶ Şemseddîn Sivâsî, *Umdetü'l-Edîb*, 57.

⁹⁷ Kezban Paksoy, “Şerhu Gazeliyyâtü's-Sultân Murâdu's Sâlis”, *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları*, 2/3 (Summer 2007), 445-456.

1.4.2.7. Nakdü'l-Hâtır

Tam adı *Nakdü'l Hâtır fi Tefsîri Sureti'l-Kehf* olan eser Sivâsî'nin tefsîre dâir kaleme almış olduğu tek eseridir. Kehf Sûresi'nin tamamının tefsîri olmayıp 60-83. âyetleri arasındaki Hz. Mûsa ve Hz. Hızır kıssaları tefsîr edilmiştir. Eser, âyet ve âyet gruplarından oluşan sekiz *meclîs*'e ayrılmıştır. Eserin başında izlenen tefsîr metodu belirtilmemiş olsa da âyetteki kelimelerin mânâları, i'rabları, kıraat farklılıkları verilip âyetin zâhirî tefsîri yapıldıktan sonra, te'vîl başlığı altında işârî yorumunun yapıldığı görülür. Özellikle Hızır- Musa kıssası olmak üzere Kehf Sûresi'nde zikredilen diğer Ashâb-ı Kehf ve Zülkarneyn kıssalarındaki hikmet ve ibretlerden ders çıkarılarak sülûk ehline dayanak, muhâliflere ise reddiye olması amacıyla kaleme alınmıştır. Zemahşerî, Beyzâvî, Râzî gibi büyük müfessirlerden faydalanmıştır.⁹⁸

1.4.2.8. Abdülvehhâb-ı Gâzî Menâkıbı

Sivâsî'nin, Sivas'ta medfûn bulunan ve Sivas'ın mânevî bekçisi kabul edilen Hz. Peygamber'in sancaktârı Abdülvehhâb Gâzî (öl. 113/731) için yazmış olduğu iki varaklık bir menâkıbnâmedir.⁹⁹

1.4.2.9. Şerh-i Terceme-i Ecvibe

Kaynaklarda “*Şerh-i Kemâlât-ı Kümeyl b. Ziyad*” şeklinde de geçen eser, İzzeddîn Mahmud b. Ali b. el-Kâşî'ye (öl. 735/1334) ait *Şerhu Suâli Kumeyl b. Ziyâd* isimli iki varaklık Arapça eserinin genişletilmiş tercümesidir. Bu eser Kümeyl b. Ziyad (öl. 82/701) ve Da'lebi Yemânî'nin hakîkate dâir sordukları sorulara Hz. Ali'nin (öl. 40/ 661) tasavvûfî ve kelâmî açılardan verdiği vecîz cevaplardan oluşmaktadır. Sivâsî, Kümeyl'in sorularını tercüme ettikten sonra; Hz. Ali tarafından verilen cevapları evvela Arapça olarak alır ve tercüme eder, sonrasında ise yer yer konu ile ilgili âyetlere ve ibn'ül-Fâriz

⁹⁸ Yusuf Yıldırım, *Şemseddin Sivasi ve Nakdü'l-Hatır Adlı Eserinin Tahlili* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 61.

⁹⁹ Alim Yıldız, “Şemseddin Sivâsî Abdülvehhâb Gâzî Menâkıbı”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/2 (2013), 6.

(öl. 632/1235) ve Mevlânâ'dan (öl. 672/1273) aldığı beyitlere yer vererek bu cevâbı şerh eder. Şerh mâhiyetinde yaptığı bu eklemelerle eser yarı te'lîf hüviyeti kazanmıştır.¹⁰⁰

1.4.2.10. Emr-i İlâhî ve Hücet-i İlâhî

Emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker konusunu tasavvufî açıdan inceleyen bir eser olup *Emr-i İlâhî ve Hücet-i İlâhî* şeklinde iki başlıktan müteşekkildir. Eserde insanın mânevî- rûhî yolculuğu alegorik bir anlatımla tahkiye edilmektedir. Muhtevâyâ uygun olarak ilgili yerlerde çok sayıda âyet ve hadisten iktibasta bulunulmuş, kelâm-ı kibâra yer verilmiştir.¹⁰¹

1.4.2.11. Şerh-i Gazel-i Mevlânâ

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye ait *Dûş vakt-i subh-dem derçarh pâlân yâftem/ Der-miyân-ı dâne-yi haşhâş sindân yâftem* beytiyle başlayan şathiye türündeki on beyitlik bir gazelinin şerhidir. Gazelin beyitleri evvela Türkçe'ye tercüme edilmiş sonra gazeldeki kelime ve terkiplerin tasavvufî zemindeki mânâları açıklanmıştır.¹⁰²

Şemseddîn-i Sivâsî'nin Arapça kaleme aldığı eserleri de şunlardır;

1.4.2.12. Hallu Me'âkidi'l-Kavâ'id

İbn Hişâm'ın (öl. 218/833) Arapça nahiv kurallarına dâir eseri *Kavâid'ül-Îrâb*'ın bir şerhidir. 967/1560 yılında talebelerinin isteği üzerine kaleme aldığı bu şerh, Şemseddîn-i Sivâsî'nin ilk eseri olmaktadır. *Hallu Me'âkidi'l-Kavâ'id*, müderrisler arasında oldukça tutulan bir eser olmuş yazıldıktan sonra asırlarca medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.¹⁰³

¹⁰⁰Hüseyin Akkaya, “Şemseddin Sivâsî'nin Terceme-i Ecvibe-i Alî Bin Ebî Tâlib İsimli Eseri” *Journal of Turkish Studies*, 27/1 (2003) 48-52.

¹⁰¹Mahmut İnat, “Şemseddîn-i Sivâsî'nin Emr-i İlâhî ve Hücet-i İlâhî İsimli Eseri”, *Şemseddîn Sivâsî Sempozyum Bildirileri*, ed. Ahmet Dağüstü (Sivas: Sivas Belediyesi, 2015), 303.

¹⁰² Abdülkadir Dağlar “Şemseddîn Sivâsî'nin Şerhleri”, *Şemseddîn Sivâsî Sempozyum Bildirileri*, ed. Ahmet Dağüstü (Sivas: Sivas Belediyesi, 2015), 215.

¹⁰³ Şemseddin Sivâsî, *Hallu'l-Meâkid Şerhu'l-Kavâ'id tercümesi*, çev. Ahmet Turan Arslan (İstanbul: Sivas Belediyesi, 2018), 24.

1.4.2.13. Zübdetü'l- Esrâr fî-Şerhi Muhtasarı'l-Menâr

Pezdevî (öl. 493/1100) ve Serahsî'nin (öl. 483/1090) fıkıh usûlüne dâir eserlerinin bir özeti olarak Ebu'l-Berekât en-Neseffî'nin (öl.710/1360) kaleme aldığı *Menâr'u Envâr*'ın, Halebî (öl.956/1549) tarafından yapılan *Muhtasarı'l-Menâr* isimli meşhur muhtasarını daha anlaşılır kılmak üzere yazılmış bir şerhtir. 974/1310'da tamamlanmıştır.¹⁰⁴

1.5. Silsilesi¹⁰⁵

1.5.1. Meşâyihî

- Pîr-i sâni Seyyid Yahyâ eş-Şîrvânî (öl. 870/1466)
- Mahdûm-ı Pîr Şeyh Ziyâeddîn Yûsuf el-Mahzûmî
- Şeyh Muhyiddîn Muhammed er-Rukıyye
- Şeyh Kubâd-şâh-ı Şîrvânî (öl. 950/1543)
- Şeyh Mecdüddîn Nûrullâh Abdülmecîd-i Şîrvânî (öl. 972/1564)
- Şeyh Şemseddîn-i Sivâsî

Şeyh Şemseddîn-i Sivâsî'nin diğeri bir silsile-i tarîkatı:

- Pîr-i sâni Seyyid Yahyâ eş-Şîrvânî
- Şeyh Habîb-i Karamânî (öl. 902/1496)
- Şeyh Hacı Hızır Efendi (Amasyalı),
- Şeyh Muslihuddîn Efendi
- Şeyh Şemseddîn-i Sivâsî

¹⁰⁴ Şemseddin Sivasî, *Zübdetü'l-Esrar fî Şerhi Muhtasari'l-Menâr*, çev. Abdullah Kahraman (İstanbul: Sivas Belediyesi, 2017), 40.

¹⁰⁵ Receb-i Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ*, 99-108, 104; Mehmed Nazmi Efendi, *Hediyetü'l-İhvân* (Reşid Efendi, 495), 55^b-61^a.

1.5.2. Halifeleri

-Şeyh Şîrvânî-zâde Veli Çelebi,

-Şeyh Muhammed-i Arabgirî, mahdûmu Şeyh Muhammed ve Şeyh Hasan Efendi

-Şeyh Âşık Muhammed Efendi,

-Tokâdî Şeyh Sinân Efendi, (öl. 986/1578)

-Şeyh Abdülmecîd-i Sivâsî, (öl. 1049/1639)

-Şeyh Receb Efendi.

-Hz. Şeyh Abdülehad en-Nûrî-i Sivâsî (öl. 1061/1651)

2. BÖLÜM: MEVLİD GELENEĞİ VE ŞEMSEDDİN-İ SIVÂSÎ'NİN MEVLİDİ

2.1. Mevlid Geleneği

Sözlükte v-l-d kökünden mastar, ism-i zaman, ism-i mekân olarak “doğma, doğuş”, “dünyaya geline yer”, “doğum zamanı” anlamlarına gelen¹⁰⁶ mevlid kelimesi zamanla husûsî bir anlam kazanarak kavramlaşmış ve Hz. Peygamber’in (s.a) başta dünyaya gelişi olmak üzere, hayatı, mucizeleri, mi’râcî, gazâları, ahlâkı ve vefâtını vb. konu alan edebî türün adı olmuştur. Çoğunlukla *mesnevî* nazım şekliyle kaleme alınan mevlidler, ufak değişiklikler göstermekle birlikte genellikle “*duâ*” ve “*münâcât*” bölümleri ile başlayıp, “*velâdet*”, “*risâlet*”, “*mi’râc*” ve “*rıhlet*” bölümlerini içerirler.¹⁰⁷

İslâm dîninin zuhûru ile birlikte toplumsal hayatta meydana gelen köklü değişiklik edebiyata da yansımış ve İslam dîni çerçevesinde şekillenen yeni edebî türler meydana gelmiştir. Na’t, mi’râciye, hilye, şemâil, kırk hadis gibi bu yeni edebî türlerin arasında mevlidler ise ayrıcalıklı bir yer tutar. Efendimiz’e (s.a) duyulan muhabbetin ve bağığın bir tezâhürü ve ifadesi olarak ortaya çıkan edebî türlerden biri olan mevlidin te’lîfi ile şâirler, hem Hz. Peygamber’in (s.a) doğumunun hayatının insanlara tanıtılmasını amaçlamışlar hem de bu vesîle ile Hz. Peygamber’in (s.a) şefâatine nâil olmayı ve hayırla yâd edilmeyi arzulamışlardır.¹⁰⁸

Hız. Peygamber’i (s.a) meth etmek ve üstün vasıflarını dile getirmek maksadı ile yazılan şiirler, henüz Cenâb-ı Peygamber (s.a) hayattayken kaleme alınmaya başlamış ve bu alandaki eserlerin ilk nüveleri sahabe döneminde verilmiştir. Ka’b b. Zuheyr’in (öl. 24/645) Hz. Peygamber’in (s.a) hırkası ile ödüllendirilmesine vesile olmasından dolayı

¹⁰⁶ Hüseyin Kâzım Kadri, *Türk Lugatı* (İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1945), 4/642; Semseddin Samî, *Kamûs-ı Türkî*, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017), 1318, 1433.

¹⁰⁷ M. Fatih Köksal, *Mevlid-Nâme*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011) 22; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999), 275; İbrahim Şener vd., *Türk İslâm Edebiyatı*, 169, 171; Ayrıntılı bilgi için Bk. Necla, Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 1980), 1/229-259.

¹⁰⁸ Süleyman Eroğlu, “Edebî Bir Tür Olarak Mevlidler; Şekil Özelliklerine Dâir Bazı Değerlendirmeler.”, *Hız. Peygamber ve Edebiyatımız* (Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 109.

“*Bürde Kasîdesi*” olarak meşhur olan Hz. Peygamber’e (s.a) methiyesi,¹⁰⁹ Şâir’un-Nebî olarak anılan¹¹⁰ Hassan b. Sâbit’in (öl. 54/674), şâirlik kudretini sadece İslâm’ı ve Hz. Peygamber’i (s.a) savunup methetme, müşrikleri ve küfrü yerme yolunda kullanan¹¹¹ Abdullah b. Revâha’nın (öl 8/629) ve nice diğer şâir sahâbenin Hz. Peygamber’i (s.a) övmek için söylediği şiirlerin mevlid yazma geleneğine ilham kaynağı olduğu söylenebilir.

Mevlid türü Türk edebiyatında önemli bir yer teşkil etmiş, yüzlerce mevlid kaleme alınmıştır.¹¹² Bu mevlidler içinde en şöhret bulmuş *olanı sehl-i mümtenî* tarzında kaleme alınan Süleyman Çelebi’nin *Vesîletü’n-Necâtıdır*.¹¹³

Mevlid yazma geleneğinin, sadece Türk-İslam kültürüne mahsus olmayıp, diğer kültürlerde de mevcut olduğu görülmektedir. Arapça, Farsça, Arnavutça, Kürtçe, Boşnakça, Çerkesçe, Rumca, Tatarca, Urduca, Cava dilinde, Sehâvilî dilinde ve Alhamyado dilinde yazılmış mevlid örnekleri büyük bir yekûn teşkil eder.¹¹⁴

Arap edebiyatında mevlid teriminin ortaya çıkışı, H.2. (M. 8.) yüzyılın sonlarına rastlamış; bununla birlikte başlarda bugün anlaşıldığı şekliyle Hz. Peygamber’in (s.a) doğumunu, hayatını, mi’râcını, konu edinen bir manzûme çerçevesi dışında, “tarih, siyer” anlamında kullanılmıştır.¹¹⁵ Nitekim muhtevâ açısından değerlendirildiğinde Hz. Peygamber’in (s.a) doğumu hayatı, şemâilî, hasâisi ve delâilini konu edinen sîret türüne ait eserlerin mevlidin kaynağını oluşturduğunu söylemek gerekir. Metodolojisinin gelişip müstakil ilim dalları olarak ayrılmasından önce siyer-megâzî’nin, erken dönem hadis

¹⁰⁹ Kenan Demirayak, Bânet Su’âd Kasîdesi Üzerine, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 0/24 (Şubat 2013), 142.

¹¹⁰ Hüseyin Elmalı, Hassân b. Sâbit, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 6/ 309.

¹¹¹ Sargon Erdem vd. “Abdullah b. Revâhâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/ 129.

¹¹² Necla Pekolcay, *Süleyman Çelebi, Vesîletü’n-Necât: Mevlid*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993) 38.

¹¹³ Tâhiru’l-Mevlevî, *Divan Edebiyatı Yazıları*, haz. Hasan Çelik (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2020), 1/71-72.

¹¹⁴ M. Tayyip Okiç, “Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercemeleri”, *A.Ü. İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi* 1 (Aralık 1975), 19

¹¹⁵ İsmail Durmuş, “Mevlid (Arap Edebiyatında)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/ 480.

ilminin konularına dâhil olması sebebiyle¹¹⁶ mevlidin bir kaynağı araştırmamıza konu olduğu üzere hadislerdir.

Hz. Peygamber'in (s.a) dünyaya gelişi bir kurtuluş ve müjdeyi ifade etmesi hasebiyle Müslümanlar tarafından mevlid günü bayram telakkî edilmiş, dolayısıyla sadece mevlidler yazılmamış bu manzûmelerin okunduğu mevlid merâsimleri de tertîp edilmiştir. Mevlid gününe mahsus uygulamalar, merâsim şeklini kazanmadan önce Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu gün olan 12 Rebûllevvel'de Medine'de mübârek kabrinin, Mekke'de doğduğu evin ziyaret edilmesi şeklinde ilk olarak tarihte kendini göstermiştir. İbn Cübeyr (öl. 614/1217) Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu gün münâsebetiyle Mekke'de yapılagelen bu ziyaretlere bizzat şâhit olmuş, ziyâretgâh olan evin mevlid boyunca ziyâretçilere açık bulundurulduğunu kaydetmiştir.¹¹⁷

Merâsim olarak M. 10-11. yüzyıllarda Fâtımîler devrinde yapılmış ancak bu merâsimler tamamen saray çevresiyle sınırlı olup halk içine yayılmamıştır. Kaynaklarda Fâtımîlerin Hz. Peygamber (s.a) ile birlikte Hz. Ali (öl. 40/ 661), Hz. Fâtımâ (öl. 11/ 632), Hz. Hasan (öl. 49/ 669), Hz. Hüseyin (öl. 61/ 680) ve de dönemin halîfesinin doğum günü için de *mevâlid-i sitte* adını verdikleri altı ayrı mevlid merâsimi tertip ettikleri ve bunu hicri yılbaşı, Aşûre günü, Nevrûz gibi diğer başka gecelerde de gerçekleştirdikleri kaydedilmektedir. Mevlid merasiminin bugün anladığımız şekliyle tertîp edilmesi ise ilk olarak 604 /1207 yılında Selahaddîn-i Eyyûbî'nin (öl. 589/ 1193) önde gelen komutanlarından Erbil Emîri Atabey Muzafferiddîn-i Gökbörü (öl. 631/ 1233) tarafından başlatılmıştır. Bütün Erbil halkının dâvet edilerek ziyafet verildiği ve mevlid okunduğu bu uygulama daha sonraki senelerde âdet halini almış, zamanla diğer İslam beldelerine de yayılmıştır. Bu merâsimler çerçevesinde Kur'ân-ı Kerîm tilâveti yapılmış, mevlidin bazı bölümleri okunmuş, ilâhiler ve naatler söylenmiş, Hz. Peygamber'e (s.a) salât u selâm getirilmiş, merâsime katılanlara ikramda bulunulmuştur.¹¹⁸

¹¹⁶ Fuat Sezgin, "İslam Tarihinin Kaynağı Olmak Bakımından Hadisin Ehemmiyeti", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi* 2/1 (1957), 19.

¹¹⁷ İbn Cübeyr, *er-Rihle* (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 92.

¹¹⁸ Osman Çetin, "Tarihte İlk Resmi Mevlid Merâsimleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (Ocak 1987), 73.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ise mevlid programlarının halk çevresinde eskiden beri ufak çaplı olarak düzenlendiği bilinmekle birlikte, Kanûnî Sultân Süleyman (öl. 974/1566) ile saray protokolünde yer almaya başladığı, resmî olarak tes'âdinin ise 996/1588 de III. Murad (öl. 1003-1595) zamânında gerçekleşmiş olduğu bilinmektedir.¹¹⁹ Mevlid kandili 1920 yılından itibaren resmî bayram ilan edilmiş, Cumhuriyet'in ilanından sonra bu uygulamaya son verilse de Peygamber'e (s.a) muhabbetin hâkim olduğu bu topraklarda mübârek doğum günleri vesîlesiyle mevlid günleri daima kutlanmıştır.

Mevlid okuyarak Efendimiz'i (s.a) yâd etmek, sadece Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu güne hasredilmemiş; bazen düğün, doğum gibi bir sevincin ifadesi ve şükrü bazen ise bir yakını kaybetmek gibi bir elemin, hüznün tesellîsi için mevlid programları düzenlenmiştir. Toplum tarafından böylesine benimsenen mevlid, asırlarca süregelen toplumsal kabulün bir neticesi olarak medeniyet dünyamızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.¹²⁰

Günümüzde Suudî Arabistan hariç Afrika'dan Asya'ya uzanan İslam dünyasının her noktasında Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu gün, zaman ve mekân farklılıklarından doğan bazı değişiklikler ihtivâ etmekle birlikte, resmî yâhut gayr-ı resmî olarak kutlanmakta ve mevlid kandili her sene 12 Rebiüllevvel'de idrâk edilmektedir.

2.2. İslam Âleminde Mevlide Yaklaşımlar

Mevlid uygulamaları ortaya çıkışından itibaren meşrûiyeti ile ilgili tartışmalara konu olmuş, İslam ulemâsı tarafından hakkında farklı hükümler verilmiştir. İkiye ayrılan bu yaklaşımlara göre mevlid ya hiçbir ayırım gözetilmeksizin “*bid'at*” olarak görülmüş ve “*bid'at-ı seyvie*” sayılarak reddedilmiş ya da “*bid'at-ı hasene*” olduğuna hükmedilerek kabul edilmiştir. Mevlid hakkında verilen bu hükümlerin isâbetli olup olmadığının anlaşılması için öncelikle bid'at kavramının açıklığı kavuşturulması gereklidir.

¹¹⁹ Bahar Akarçınar, *Türk Kültüründe Dini Törenler ve Mevlid Kutlamaları* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999), 182.

¹²⁰ Sadettin Ökten, “Mevlid veya Bir Medeniyet Beyannâmesi”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, ed. Bilal Kemikli vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 31.

Bid'atler konusunda delil getirilen meşhur üç hadise göre Hz. Peygamber (s.a) kendisinden sonra gelecek ihtilaflara dikkat çekmekte, kendisinin ve Hulefâ-i Râşidîn'in sünnetine sarılmayı emretmekte,¹²¹ dinde olmayan bir yenilik ortaya atılması durumunda reddolunacağını¹²² ifade etmektedir.

Yeniliğin mutlak olarak zikredildiği bid'at hadisinin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için fıkıh usûlünde tarruz ve tercih, cem ve tevfiik bahislerinde işlenen kaide ve ölçütlere uygun olarak¹²³ konu ile ilgili diğer hadislerle birlikte ele alınması gerekir.

Sûfiler tarafından zâhir ulemâsı olarak nitelendirilen âlimlerin yeni çıkan her şeyi bid'at saymasındaki gerekçe olan ilk hadisteki “her” lafzında, belagat âlimlerinin ifadesiyle mecâzî hazif bulunmakta, dolayısıyla iktizânın delâletiyle “her bidât”, “sünnete muhalif her bid'at” şeklinde tahsîs olunmaktadır. Nitekim bir diğer hadisinde Cenâb-ı Peygamber Efendimiz (s.a) bu yeniliğin tahsîsini “bizim bu dinimizde olmayan” kaydıyla bizzat yapmaktadır.¹²⁴

Bu durumda kitap ve sünnette geçmese bile kitap, sünnet, icmâ ve kıyâsa aykırı olmayan yeniliklerin kabul edilebileceği sonucu çıkmaktadır. Hâl böyle olunca âlimler

أوصيكم بتقوى الله والسمع والطاعة وإن عبدا حبشيا فإنه من يعش منكم بعدي فسيرى اختلافا كثيرا فعليكم بسنتي وسنة الخلفاء المهديين الراشدين تمسكوا بها وعضوا عليها بالنواجذ وإياكم ومحدثات الأمور فإن كل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة

“Size, Allah'tan korkmanızı, bir Habeşli köle dahi yönetici olsa, onu dinleyip ona itaat etmenizi vasiyet ediyorum. Benden sonra yaşayacak olanlar pek çok ihtilaflar görecekler. O zaman derhal sünnetime ve doğru yolda olan Hulefâ-i Raşidin'in sünnetine sarılmanızdır. Bu sünnetlere tutunun ve sınımsız yapışın. Sonradan ortaya çıkan işlerden sakının. Zira her yenilik bid'attir ve her bid'at sapkınlıktır.”

Hadisin bu varyantı Ebû Dâvûd'a aittir. Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, nşr. Muhammed Abdulaziz el-Hâlidî, (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1416/1996), (No.4607).

¹²²

من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه، فهو ردُّ

“Kim bizim bu dinimizde ondan olmayan bir şeyi yaparsa o yaptığı reddolunur”

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 43/ 351 (No. 26329); Müslim, “Kitâbü'l-Akziye” 8 (No.1718).

من سن في الإسلام سنة حسنة كان له أجرها وأجر من عمل بها من بعده لا ينقص ذلك من أجرهم شيئا، ومن سن في الإسلام سنة سيئة كان عليه وزرها ووزر من عمل بها من بعده لا ينقص ذلك من أوزارهم شيئا

“Kim İslam'da güzel bir çıkış açarsa, onu ve onu işleyenlerin mükâfâtı kesintiye uğramaksızın o kişiye aittir. Kim de İslam'da kötü bir çıkış açarsa, onun ve onu işleyenlerin vebâli kesintiye uğramaksızın o kişiye aittir. İşleyenlerin günahından bir şey eksilmez.”

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 31/ 510 (No. 19174); Müslim, “Zekât” 20 (No.1017).

¹²³ Abdülkerim Zeydan, *El-Vecîz Fî Usûli'l-Fıkh*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle,2000), 393-398.

¹²⁴ Mehmed Zahid Tığlıoğlu, “Tavessül, İstiğâse ve Teberrüke Dâir İki Farklı Paradigmanın Analizi -Ehl-i Sünnet Süfî Gelenek ve Selefi Yaklaşım-”, *Akif*, 51/2, (Aralık 2021), 149-151.

bid'atleri hasene ve seyyie olarak ayırma tabi tutmuşlar ve bid'at-ı hasenenin dine muvâfik dînen mezmum olmayan yenilik olduğunu dile getirmişlerdir.¹²⁵

Mevlid kutlamaları, literal anlamıyla Hz. Peygamber (s.a) ve sahâbe devrinde mevcut olmayıp sonradan ortaya çıkan bir ameliye olması sebebiyle nassın sadece zâhirini dikkate alan yaklaşım tarafından bid'at-ı seyyie -yahut hiçbir ayırma tâbî tutulmaksızın bid'at- cümlesinden sayılmış, mevlidler çerçevesinde görülen bazı olumsuz uygulamalar gerekçe gösterilerek bu merasimlere karşı çıkılmıştır.¹²⁶

Bid'atleri hasene ve seyyie şeklinde ikiye ayırıp değerlendirme yolunu benimseyen ulemâ tarafından ise bu merasimlerin muhtevâsını oluşturan Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu sebebiyle sevinip onu methetme, Kur'ân okuma, salavât getirme ve Müslümanlara ikramda bulunma gibi her biri kuşkusuz hayır cümlesinden olan maslahatlar göz önünde bulundurularak mevlid merasimlerinin bid'at-i hasene olduğu ifade edilmiş, halk arasında bu merâsimlerde görülen nekre davranışların bundan ayrı değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ebû Şâme el-Makdisî (öl.665/1267), Şemseddîn İbnü'l-Cezerî (öl. 833/1429), ibn Nasuriddîn ed-Dimeşkî (öl. 842/1438), İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449), Şemseddîn es-Sehâvî (öl.902/1497), Celâleddîn es-Suyûtî (öl.911/1505), Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî (öl.923/1517) İbn Hacer el-Heytemî (öl.974/1567) mevlid kutlamalarına müsbet bakan âlimlerden bazılarıdır.¹²⁷

Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu günün hürmetine kutlama yapmanın meşrûiyetine; Cenâb-ı Peygamber'in doğduğu müjesini getirdiği için Süveybe adlı câriyesini âzâd eden Ebû Leheb'in, ailesinden herkes tarafından rüyada görülerek bu ameli sayesinde pazartesi geceleri azabının hafifletildiğini söylemesi ile ilgili rivâyet¹²⁸ ve Resûlullah'a (s.a) vahiy indirilen gece olması hasebiyle Kadir gecesine atfedilen önemin âlemlere rahmet olan Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu gece için evvelemirde gerekeceği delil getirilmektedir.

¹²⁵ Ebû Şâme el-Makdisî, *el-Bâis alâ İnkârî'l-Bidai ve'l-Havâdis*, (Mekke, Matbaatu'n-Nahdati'l-Hadise, 1401/1981), 20.

¹²⁶ Ahmet Özel, "Mevlid Tarihi ve Dînî Hükümü", *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 12/1 (Haziran 2002), 243.

¹²⁷ Ahmet Özel, "Mevlid Tarihi ve Dînî Hükümü", 244.

¹²⁸ Muhammed b. Yûsuf Eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'Reşâd fî Sîreti Hayri İbâd* thk. Mustafa Abdülvâhid, (Kahire: Mısır Vakıflar Bakanlığı 1997) 1/444-445.

Sonuç itibariyle Hz. Peygamber'e (s.a) muhabbetin ve bağlılığın bir tezâhürü olarak ortaya çıkan mevlid yazma ve kutlama geleneği bu duyguların toplum içinde sürekli olarak canlı tutulmasını sağlamakta, fakirler ve muhtaçları doyurmak gibi pek çok hayırlı amele de vesîle olmaktadır. Genel itibariyle mevlid merâsimlerine olumsuz bakan âlimlerin toplumda şâhit oldukları aşırıya kaçan bazı davranışlar gerekçesiyle karşı çıktıkları görülmekte,¹²⁹ dolayısıyla esas karşı çıkılan mevlidin kendi değil mevlidle beraber işlenen münker ameller olmaktadır.

2.3. Şemsî Mevlidi'ne Genel Bakış

Efendimiz'in (s.a) doğumu, hayatının önemli safhaları, faziletleri ve mucizelerini anlatma amacı ve bu yolla Hz. Peygamber'e (s.a) hizmet etmek arzusuyla kaleme alınmış olan bir mesnevîdir. Türk-İslâm kültürünün meydana getirdiği mevlidler içerisinde Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât* isimli mevlidinden sonra en meşhur mevlid *Şemsî Mevlidi* olarak bilinen Şemseddîn-i Sivâsî'nin te'lif ettiği mevliddir.¹³⁰ Dersââdet'ten uzakta te'lif edilmiş olması veya uzunluğu gibi sebeplerle gölgede kalmış olsa da Orta ve Doğu Anadolu'da tıpkı *Vesîletü'n-Necât* gibi şöhrat bulmuş, özel günlerde okunmuştur.¹³¹ *Şemsî Mevlidi*'nin içeriğine bakılarak, Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Vesîletü'n-Necât*'tan etkilenildiği yorumu yapılabilirse de üslûp ve muhtevâ yönünden farklı bir mevlid meydana getirildiği görülmektedir.¹³² Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'inden oldukça uzun olan *Şemsî Mevlidi*'nde, *Vesîletü'n-Necât*'tan farklı olarak "mânevî mevlid" ve "mânevî mi'râc" konuları bulunmakta ve bu konular alegorik bir anlatımla işlenmektedir. Bunun dışında Süleyman Çelebi'nin mevlidinde bulunan; hicret, nasihat, Hz. Peygamber'in (s.a) hastalığı ve vefâtı konularına değinilmemiştir.

"Mânevî mevlid" ve "mânevî mi'râc" konularında, zâhirî olaylar anlatılırken kullanılan tahkiye üslûbu değiştirilmiş, muhtevâyâ uygun olarak, remizler yoğunlaşmış mânâ katmanları artmıştır.

¹²⁹ Ahmet Özel, "Mevlid Tarihi ve Dînî Hükümü", 245.

¹³⁰ Hasan Aksoy, "Türk Edebiyatında Mevlidler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5/9 (2007), 328.

¹³¹ Hüseyin Akkaya, *Şemseddin Sivâsî'nin Süleymâniyye'si*, 153.

¹³² Hasan Aksoy, "Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyeti Tarikatı Eserleri", 24.

Sivâsî bu eserine dini edebiyatta takip edilen usûle uygun olarak tevhîd, münâcât, na't ile başladıktan sonra konuya geçmiş, giriş ve hâtîme kısımlarında okuyuculardan duâ ve Fatihâ talebinde bulunmuş, duâ ve münâcât bölümünde ise dönemin sultanı, 3. Murad'a duâ etmiştir.

Mevlid'indeki kendi ifadelerinden anlaşıldığı üzere, 987(1579) yılında başlamış¹³³ olduğu eserini Rebûlevvel 988 (Nisan 1580) tarihinde tamamlamıştır.¹³⁴ Bu da Şemseddîn-i Sivâsî'nin 60 yaşında mevlidi kaleme aldığını göstermektedir. Mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmış olan mevlid, 1217 beyitten oluşmaktadır. Aruz vezninin Remel bahrinde Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün kalıbıyla nazmedilmiştir.¹³⁵ Eserde “*Kasîde fî Medhi'n-Nebiyi ve ashâbihî*” ve “*Kasîde fî Medhihi'l-Kerîm ya'nî Resûlu'llâh*” başlıklı kaside formunda iki na't bulunur.

Mevlid şu fasıllardan meydana gelmiştir:

Fî Tevhîdi'l-Ef'âl¹³⁶

Kasîde fî Medhi'n-Nebiyi ve Ashâbihî Sallallahu Teâla Aleyhi ve Sellem¹³⁷

Sebebi Te'lif-i İn Kitâb Hatemehu'llâhu bi'l-Hayri ve's-Sevâb¹³⁸

Ahlâk-ı Nebî¹³⁹

Âğâz-ı Kitâb¹⁴⁰

Faslun fî Sîreti Nûrihî Sallallahu Aleyhi ve alâ Âlihî ve Ashâbihî ve alâ Aşîretihî ve Ahîbbâihî¹⁴¹

¹³³ Cümle karnı seyr idüp nûr-i Nebî
Geldi za târihi hem seksen yedi
Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/316.

¹³⁴ Nüh sad u heştâd u heştî târihin
Gurresinde hem Rebûlevvelîn

Hamdü li'llâh kim tamâm oldu kitâb
Umaram Hak'dan ki ola müstetâb
Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/353.

¹³⁵ Kavramlarla ilgili detaylı bilgi için bk. Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013), 61,222.

¹³⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/272.

¹³⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/273.

¹³⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/274.

¹³⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/278.

¹⁴⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/281.

¹⁴¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/285.

Hikâyet-i Münâsib-i Hâl li Abdillâhi'bnî Abdilmuttalib¹⁴²

Faslun fî Teşerrüfi Vâlidihî bi Nûri'n-Nebiyî Sallallahu Aleyhi ve Sellem¹⁴³

Hikâyet-i Dîğeri fî Fazli'n-Nebiyî Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve Sellem¹⁴⁴

Faslun fî Himmetihî fî Hakkı Ümmetihî Sallallahu Aleyhi ve Sellem¹⁴⁵

Faslun fî İrhâsâtihi Hazreti Rasûlillâh Sallallahu Aleyhi ve Sellem Fî Hikâyet'il-Mübeyyen¹⁴⁶

Faslun fî Rizâihî Sallallahu Teâla Aleyhi ve Sellem¹⁴⁷

Faslun fî Kemâlâtı Rasûlillâh Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve alâ Âlihî ve Ashâbihî¹⁴⁸

Faslun fî Seyri Hazreti Rasûlillâh ile'ş-Şâmi Aleyhi's-Salâtü ve's-Selâm¹⁴⁹

Faslun fî Ahvâlihî Kable'n-Nübüvveti ve Bedeihâ Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve Sellem¹⁵⁰

Faslun fî Mevlûdi'l-Mâneviyyi¹⁵¹ ve Zuhûri Nûrihi fî Ümmetihî bi Hasebi'l-İsti'dât ilâ Yevmi'l-Tenâd¹⁵²

Kâle'n-Nebiyû Sallallahu Aleyhi ve Sellem Lâ Yezâlû Tâifetün min Ümmeti Zâhirîne ale'l-Hakki ilâ Kıyâmi's-Sâati¹⁵³

Münâcât-ı Kâziye'l-Hâcât¹⁵⁴

Kasîde fî Medhihil-Kerîm ya'nî Rasûlullâh Aleyhi's-Selâm¹⁵⁵

Faslun fî Mi'râcı Rasûl Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve Sellem¹⁵⁶

Fasl-ı Dîğeri¹⁵⁷

¹⁴² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/286.

¹⁴³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/288.

¹⁴⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/289.

¹⁴⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/296.

¹⁴⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/296.

¹⁴⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/299.

¹⁴⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/305.

¹⁴⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/306.

¹⁵⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/308.

¹⁵¹ Hasan Aksoy'un neşrinde "Mevlûdi'l-Mâneviyyi" şeklinde kaydedilen bu kelime Fatih nüshasında "Mevlid'il-Mâneviyyi" şeklinde yer almaktadır. Bk. Sivâsi, *Mevlid* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 2863), 295b. Başlık altında işlenen konuya daha uygun görüldüğü için tezimizin ilgili bölümünde "Mevlid'il-Mâneviyyi" terkihi esas alınmıştır.

¹⁵² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/311.

¹⁵³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/317.

¹⁵⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/321.

¹⁵⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/322.

¹⁵⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/324.

¹⁵⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/326.

Fî Mi'râc¹⁵⁸

Faslun fî Seyrihî min'es-Sidreti ilâ Mâşâallah¹⁵⁹

Faslun fî Esrâri'z-Zâhiri Leyleti'l-Mi'râc Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve Sellem¹⁶⁰

Faslun fî Bişâreti min Beşâreti'l-Mi'râc'ın-Nebiyyi Sallallahu Aleyhi ve Sellem¹⁶¹

Faslun fî Mu'cizâtihi'l-Bâhireti Sallallahu Aleyhi ve Sellem¹⁶²

Faslun fî İnşikâkı'l-Kameri bi Duâihî ve İşâretihî Resûl Sallallahu Aleyhi ve Sellem¹⁶³

Faslun fî İcâbeti'ş-Şecereti li Da'vetihi Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve Sellem¹⁶⁴

Faslun fî Hanîni'i-Ciz'i bi-Firâkîhî ve Teskînihî bi-Va'dihî Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve Sellem¹⁶⁵

Faslun fî Tekellümi'z-Zi'bi'l-Mürâi ve Terğîbihi'l-İslâmi Sallallahu Teâla Aleyhi ve Sellem¹⁶⁶

Faslun Mu'cizâtihi'l-Müteferrikati Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve Sellem¹⁶⁷

Faslun fî Hâtimetri'l-Kitâb¹⁶⁸

Duâ-yı Pâdişâh-ı Âlem-Penâh¹⁶⁹

¹⁵⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/330.

¹⁵⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/333.

¹⁶⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/336.

¹⁶¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/342.

¹⁶² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/343.

¹⁶³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/345.

¹⁶⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/346.

¹⁶⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/347.

¹⁶⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/349.

¹⁶⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/351.

¹⁶⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/353.

¹⁶⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/354.

2.3.1. *Mevlid*'in Yazılma Sebebi

Mevlid'in yazılış sebebi “*sebeb-i te’lîf*” bölümünde manzûm bir şekilde dile getirilmektedir. Günümüz bilim paradigmasına göre bu tür bilgiler her ne kadar bilimsellikten uzak olarak değerlendirilse de müellifimiz Şemseddîn-i Sivâsî'nin te’lîfi için önem arzemektedir bu noktada bir araştırmacı olarak tarafımıza düşen kaynaklardaki bilgileri objektif bir şekilde aktarmaktır.

Peygamberimiz’e (s.a) bir mevlid yazarak hizmette bulunmayı öteden beri arzulayan ancak bu alandaki eserlerin çok oluşundan dolayı başlarda yeni bir eser kaleme almaktan çekinen Şemseddîn-i Sivâsî bir gün içine doğanları sıkıntılı bir hâl içinde yazmaya başlar. O esnâda böyle bir eser yazmak husûsunda kendisine Hz. Peygamber’den (s.a) izin verilip verilmediğine dâir kalbine bir ilhâm gelir. Bunun üzerine elinden kalem düşen Şemseddîn-i Sivâsî başını yakasının içine çekip Yüce Allah’a ve Hz. Peygamber’e (s.a) teveccüh ederek salât ü selâm getirmeye başlar. Hâl böyleyken Şemseddîn-i Sivâsî’den bu âleme dâir hisler kaybolur ve müşâhede âlemine dalar. Kendisini Resûlullâh (s.a) ve ashâbının bulunduğu bir mekânın önünde edeple ayakta bekler hâlde bulur. İçlerinden -daha sonra Hz. Ali olduğunu anladığı- güler yüzlü bir zât, kucığında “*kudsî kokularla bezenmiş bir çocuk*” ile Şemseddîn-i Sivâsî’ye doğru gelerek: “*Bunu Resûl-i Müctebâ sana ihsân etti. Bunun yüzünün sahifesinden yeni mânâlar oku*” der. Şemseddîn-i Sivâsî bu istiğrâk hâlinden ayrılıp kendine gelince kalbini ilim, hikmet ve mârifet nûruyla dolmuş bir hâlde bulur ve *Mevlid*'ini yazmaya başlar. Bu husûs *Mevlid*'inde de şöyle dile getirilmiştir:

Dâimâ dilden geçerdî bu hayâl

Kim koyam bu yolda ben de bir misâl

...

Bu azîmetle kalem aldım ele

Geldi birkaç beyti ol demde dile,

Lîk oldu kalbüme ilhâm-ı gayb

Didi bana ey derûnı cümle ayb

*Kuvvet-i nazm ile ger olsan fuzûl
Hâlet olmaz işiden olur melûl*

*Ger dilersen hâsıl ola bu merâm
Kıl teveccüh hazretine bi's-selâm¹⁷⁰*

...

*Diledüm pes aslı-la tutam işi
Ceybüme çektim başı döktüm yaşı*

*Ravza-i sultâna yüz tutdum tamâm
Çok okıdum es-salâtü ve's-selâm*

...

*İşbu hâl içre görürem nâ-gehân
Kendümi bir tâk öninde ol zamân*

*Oturur ol suffe içre Mustafâ
Nûr-i vechi âleme virmiş safâ*

...

*Nerdübândan indi bir kimse hemân
Sundu bir tıflı elüme ol zamân*

*Dedi hazret sana virdi bunu al
Okı bu tıflın elinden kutlu fâl*

*Tıfl-ı ma'nîdür sana oldu nasîb
Kokula bu gonceden bûy-ı habîb¹⁷¹*

¹⁷⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/274.

¹⁷¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/275.

2.3.2. *Mevlid*'in Ana Temaları

Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Mevlid*'i incelendiğinde sahip olduğu itikad ve tasavvufî görüş hakkında fikir sahibi olmakta ve mevlidin bu temeller üzerine inşâ edildiğini görmekteyiz.

Mevlid'de ilk olarak şeriate sıkı sıkıya bağlı sünnî bir âlim kimliğiyle karşımıza çıkan Sivâsî, sürekli olarak yaptığı sünnete ittiba' ve şeriate bağlılık vurguları ile ameldeki tavrını, Allah'ı teşbîh ve tecsîmden tenzîh etmesi ile itikâdi görüşünü belli etmektedir.

Tasavvufî silsileden gelen zü'l-cenâheyn bir âlim oluşu, onun eserlerine zâhir ve bâtının daima birlikte ele alınması şeklinde yansımış mevlidindeki konuların işlenişini etkilemiştir. Bu bakış açısı müvâcehesinde Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu ve Mi'râc konuları fizikî boyutları yanında mânevî boyutlarıyla da ele alınmıştır. Bu bağlamda mânevî mi'râc olarak tanımladığı kişinin namaz ile vuslata ermesi ve Manevî doğum olarak açıkladığı Nûr-i Muhammedî'nin tevârüsü konuları mevlidde yoğun olarak işlenmiştir.

2.3.2.1. Tevhîd

Mevlid yazım geleneğine uygun olarak tevhîd bölümü ile başlatılan eserde Allah'ın zâtında sıfatlarında birliği, zaman ve mekândan mahlûkâta benzemekten münezzehe olduğu vurgulanmıştır. İlgili beyitler şu şekildedir:

Ey Hüdâvendi Tivânâ Pâdişâh
*Yerde gökte senden özge yok ilâh*¹⁷²

Pes ganîsin cümleden ey lâ-yezâl
*Nisbet olmaz sana zıdd ile misâl*¹⁷³

Sıyyemâ mahbûbı için lâ-yezâl
Cins ü emsâlden münezzehe zü'l-celâl

¹⁷² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/271.

¹⁷³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/271.

*Fevk u tahtdan hem muarrâ zât-ı pâk
Vahdet-i zâtında gark eflâk-i hâk*¹⁷⁴

2.3.2.2. Zâhir Bâtın Bütünlüğü

Halvetî ekolüne mensup bir âlim olmasının yanı sıra Hanefî fıkıh usûlünde eser vermiş bir müdderis olan Şemseddîn-i Sivâsî'nin, diğer eserlerinde olduğu gibi incelememize konu olan *Mevlid*'inde de dinin zâhirine riâyetin gerekliliğini ısrarla vurgulamış olduğu görülmektedir. O şeriatî ilgâ eden bâtinî bir anlayışa sahip değildir. Sivâsî'nin bu yaklaşımı, sûfilerin dinin zâhirini ötelediklerine dâir yaygın peşinhükümün yanlışlığını göstermesi açısından son derece önemlidir. *Mevlid*'in üzerine binâ edildiği esaslardan birini teşkil eden şeriate bağlılık husûsuna şu beyitlerle dikkat çekilmektedir:

*Bu kelâmı kim sana bast eyledüm
Hep şerâyi ' sözleridür söyledüm*¹⁷⁵

*Ruhsat-ı şer'-ile sür bunda semend
Redd-ile tâ ırmeye pâyine bend*¹⁷⁶

*Emr-i şer'-ıla mukayyed ol dürüst
Çâbük ol bu yolda sakın olma süst*¹⁷⁷

*Rabbenâ yâ Rabbenâ yâ Rabbenâ
Bizi Kur'ân'dan ayırma ihdinâ*¹⁷⁸

Ehl-i sünnet inancına sahip bir âlim olan Sivâsî'nin şeriatın Kurân'dan sonra kaynağı olan sünnete sıkça vurgu yapması, dini Kur'ân ve Sünnet bütünlüğü içinde ele aldığını göstermektedir.

¹⁷⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/331.

¹⁷⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/340.

¹⁷⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/336.

¹⁷⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/319.

¹⁷⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/345.

*Urve-i vuskâyı muhkem tutdılar
Ol habîbün sünnetince gittiler¹⁷⁹*

Sivâsî'ye göre sünnete uymaksızın ümmet olma iddiasında bulunmak mümkün değildir. *Mevlid*'de fırsat buldukça okuyucuya nasihat verme âdetini benimseyen Sivâsî, özellikle Hz. Peygamber'in (s.a) mucizelerinin anlatıldığı fasılların sonunda cansız olmasına rağmen Resûlullâh'ın (s.a) sözünü dinleyen varlıkları örnek göstererek Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) sünnetine uymayı, ahlâkıyla ahlâklanmayı salık verir. Bu nasihat ve tavsiyelerden mevlidin sadece Hz. Peygamber'i (s.a) övme maksadıyla kaleme alınmamış olduğu, dâvet ve irşâdın oldukça ön planda tutulduğu anlaşılmaktadır. Onun bu tenbih ve nasihatlerinin Resûlullâh'a (s.a) uymayı emreden âyet¹⁸⁰ ve hadislerle¹⁸¹ dayandığı muhakkaktır. Sünnete ittibâ konusundaki beyitler şu şekildedir:

*Ümmetem dirsın idersın iddeâ
Kurı sözle sâbit olmaz müddeâ*

*Bir şecerce olmadun ey bed-fi 'âl
Kim idesın da'vetine imtisâl¹⁸²*

...

*Hâk-i na'line çeker arş iştiyâk
Sen niçin yolunda çekmezsın şikâk¹⁸³*

...

*Şânına¹⁸⁴ ol serverün duya sibâ
Sen niçün itmezsın ana ittibâ'*

*Gör ki hûnın medh ider hayvân-iken
Sen niçün öğmeyesın insân-iken¹⁸⁵*

¹⁷⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/315.

¹⁸⁰ el-Haşr 59/7; en-Nûr 24/51,54; en-Nisâ 4/65; Sebe' 34/68.

¹⁸¹ Buhârî, "İ'tisâm", 1 (No.7280).

¹⁸² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/347.

¹⁸³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/292.

¹⁸⁴ *Mevlid Külliyyatı*nda "sanına" olarak kaydedilmiş ilgili kelime takip ettiğimiz yazma nüshada "şânına" şeklinde geçmektedir. Bkz. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 310b.

¹⁸⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/350.

*Taşdan ednâ sen de olma ey cüvân
Şer‘i yolında yuvarlan câvidân*¹⁸⁶

...

*Çünkü öykünmeyesin ol hâna sen
Nicesi ümmet olursun ana sen*¹⁸⁷

Mevlid’de ümmet sayılmak için bir mecbûriyet telakkî edilen sünnete ittibânın ancak Hz. Peygamber’i (s.a) tanımak yoluyla olacağı açıktır. Bir konudan diğerine geçerken tekrar edilen; *Olmak istersen Habîb’e âşinâ/ Ver salâtı bul onunla rûşinâ*¹⁸⁸ beyti ile okuyucuya Cenâb-ı Peygamber’i (s.a) tanıma yolu formülize edilmekte, Hz. Peygamber’i (s.a) tanımak için onu anmanın gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Sivâsî’nin mütekerrer olarak yaptığı bu vurgu, onun inanç ve düşünce dünyasında salavâta verilen önemi göstermektedir.

2.3.2.3. Mânevî Mi’râc

Sivâsî’nin zâhir ve bâtını dâimâ bütücül tarzda ele almak şeklinde ifade edebileceğimiz genel yaklaşımı, *Mevlid*’de Hz. Peygamber’in (s.a) örnekliliği husûsunda da karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Resûlullâh (s.a) dinin namaz, zekât gibi zâhir emirlerinde Müslümanlara “üsve-i hasene” olduğu gibi Hz. Peygamber’e (s.a) has bir emir olarak algılanagelen mi’râc konusunda da örnek olarak telakkî edilir. *Mevlid*’deki şu beyitler bu husûsu özetler niteliktedir:

*Hoş edeble kim kılursa beş namaz
Bana ol mi’râc idüb eyler niyâz*

*Mü’mine mi’râc-ı rûhânî budur
Ârife minhâc-ı cismânî budur*

¹⁸⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/352.

¹⁸⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/281.

¹⁸⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/273, 276, 278, 281, 283, 286, 289, 292, 294, 310, 313, 316, 317, 321, 329, 336.

*Bana bununla bulur kurbet bulan
Bunu terk iden-dürür yoldan kalan*¹⁸⁹

*Zâhir u bâtin ibâdâtın tamâm
Bundadır esrârı kılsın hâs u âm*¹⁹⁰

Mü'minin mi'râcı sayılan namaz dâhilinde hâsıl olması gerekli görülen mânevî terakkî, Sivâsî'nin *Mevlid*'inde mi'râctaki safhalar ve kavramlar kullanılarak, sembolik bir dille anlatılmış, bu tekâmül süreci "*mi'râc-ı mânevî*" olarak isimlendirilmiştir.

Seyr-i sülûkte nefsin terbiyesinin esas kabul edildiği tarikatlerden biri olan Halvetiyye'den neş'et eden Sivâsî, nefsin terbiye olarak vuslata erme serüveninde kat ettiği mertebelere dâir bu gelenekte kabul edilen kavramları¹⁹¹ mi'râctaki safhalara teşbih ederek işler. Buna göre namazda insanın ulaşması gereken vuslat hâli, varlığın sadece Allah'a ait olduğunu idrâk etmeye matuf bir yolculuk olarak ifade edilmiştir. Sivâsî'nin bu metaforu benzer şekilde İbn Arabî'de de bulunmaktadır.¹⁹²

Mi'râc hâdisesinin Beytü'l-Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya kadar olan ilk yatay safhasını teşkil eden Hz. Peygamber'in (s.a) İsrâ (gece yolculuğu) bu tekâmül sürecinde insanın bedenî/nefsânî hazlardan kurtularak iç âlemine yolculuğu şeklinde karşılık bulmaktadır. Bu bağlamda "Beytü'l-Haram", "cesed"i; "Mescid-i Aksâ" ise "sadr"ı temsîl etmek için kullanılmıştır. İnsana bu iç yolculuğu gerçekleştirmek için gerekli olan Allah'a kavuşma "şevk"i ise Hz. Peygamber'e (s.a) gece yolculuğunda refâkat eden "Burak" ile ifade edilmiştir.

*Ko cesed Beytü'l-harâm'ın sâ'ir ol
Bin Burâk-ı şevke bir dem tâ'ir ol*

¹⁸⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/340.

¹⁹⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/341.

¹⁹¹ Ramazan Muslu, "Halvetiyye'de "Atvâr-ı Seb'a" Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâli'nin Atvâr-ı Seb'a Risâlesi", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 8/18 (2007), 44.

¹⁹² Abdülbâkî miftâh, *Buhûs Havle Kütüb ve Mefâhîm 'iş-Şeyhi'l-Ekber Muhyiddîn İbn Arabî*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011), 106.

Kıl ziyâret sadrının Aksâsını

*Okı “sübhâne’l-lezî esrâ” sını*¹⁹³

Her konuda üsve-i hasene olan Hz. Peygamber’in (s.a), Mescid-i Aksâ’da diğer peygamberlere imam olması da mânevî mi’râcın anlatıldığı bölümde uyulması gereken bir sünnet olarak ele alınmış, bu bağlamda kişinin örnek alınacak insan haline gelmek için çabalaması salık verilmiştir. Sivâsî’deki bu yaklaşım, Kur’ânı-ı Kerîm’de öğretilen bir duâ olan “bizi muttakîlere imam kıl”¹⁹⁴ âyetini hatırlatmaktadır.

Zümre-i ulyâya olğıl muktedâ

*Eylesünler sana cümle iktidâ*¹⁹⁵

Mi’râc hâdisesinin ikinci kısmını oluşturan dikey yolculuk (urûc) ise Sivâsî’nin “mânevî mevlid” metaforunda kişinin kalbin birinci mertebesi olan “sadr”dan¹⁹⁶, kalbin dördüncü mertebesi sayılan “sırr”a;¹⁹⁷ yani nefsi-i emmare’den, nefsi-i mutmainneye¹⁹⁸ olan yolculuğunu ifade etmek için kullanılmış, bu yükselişte kalbin mertebelerine takılıp kalmadan sürekli yükselmek -urûc- etmek gerektiği vurgulanmıştır. Mi’râc’ta Hz. Peygamber’e (s.a) refâkat eden Cebrâil ise İnsanın derûnî yolculuğunda “Cibrîl-i akl” olarak karşılık bulmuş ve tıpkı Cebrâil’in Sidreden öteye geçememesi gibi aklın da bir sırrının olduğu, insanı bir merhaleye kadar götürebileceği şeklinde ifade edilmiştir.

Eyle mi ‘râc-ı ma‘âniye urûc

Sana hâil olmaya zâti’l-burûc

¹⁹³ Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 301a; İlgili beyitlerdeki “şevke” ve “aksâsını” kelimeleri D.İ.B tarafından basılan Hasan Aksoy’un neşrinde “şekva” ve “aksâmını” olarak geçmektedir. Beyitlerin siyak ve sibâkı ile ters düşen bu kelimelerin hatalı kaydedildiği düşünülmektedir. Bkz. Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/325.

¹⁹⁴ Furkân 25/74.

¹⁹⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/325.

¹⁹⁶ Arapça göğüs anlamına gelen kelime. Tasavvufta rûh anlamına gelmektedir. Kalbin mertebelerinden biridir. Bk. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Anka Yayınları, 2004), 532; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012), 302.

¹⁹⁷ Kalpte bulunan Rabbânî bir latîfe. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Deyimleri Sözlüğü*, 569; Ruh gibi insan bedenine tevdi edilen bir latîfe, Kalp, ruh, sır sıralamasında sır ruhtan sonra gelir ve ondan daha latiftir. Bk. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 317.

¹⁹⁸ Komisyon, *Halvetî Azizlerinin Etvâr-ı Seb’a Risâleleri*, haz. Fatih Yıldız, (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2019), 25.

*Ya 'nî etvâr-ı kulûba olma kayd
Sidre-i sırrında sîmurg ola sayd*

*Anda ko Cibrîl-i aklı sen şehâ
Çün anun seyrine oldu müntehâ¹⁹⁹*

Mi'râc'tan önce tıpkı Resûlullâh'ın (s.a) kalbinin yıkanması gibi kişinin mânevî mi'râcının gerçekleşebilmesi için de varlığın kirinden kurtulması gerekli görülmüş, bunun neticesinde ise tıpkı Hz. Peygamber'in (s.a) mi'râcta Allah'ı müşâhede etmesi gibi kişinin *fenâ* makamına erişeceği vurgulanmıştır. Allah'tan başka varlığın olmadığını idrâk edildiği nefsin bu mertebesi varlığın *fenâ* bulması ile ifade edilmiştir.

*Levsî varlıktan idersen ger ferâğ
Zîr-i pâyinde ola arş-ı dimâğ*

*Çün mecâzî varlığın bula fenâ
Bula hakkânî vücûd-ıla bekâ*

*Nûr-ı Hak ola vücûdun ser-te-ser
Mâsivâdan kalmaya senden eser²⁰⁰*

Hz. Peygamber'in (s.a) namazda kadede okunması içim tâlim ettiği²⁰¹ tahiyâtın, bazı âlimlerce arş-ı âlâ'da Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) Allah ile selamlaşması olarak kaydedildiği²⁰² görülmektedir. Sivâsî de aynı kabul ile, mü'minin kendi mi'râcı olan namazda okuduğu tahiyâtı, bu selamlaşmaya karşılık olarak dile getirmektedir. “*Siz bir selamla selamlandığınız zaman ya daha güzeli ile veya dengi ile karşılık verin*”²⁰³

¹⁹⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/325.

²⁰⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/325.

²⁰¹ Ebî Abdillâh Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah Abdülmuhsin et-Türkî (Beirut: Dâru'r-Risâleti'l-İlmiyye, 1433/2012), 2/54.

²⁰² Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî, *Beyânu Letâifi'l-Mi'râc*, 24. Muhammed Hamîdullah; *İslâm Peygamberi*, trc. M. Said Mutlu (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1972), 106; Es'ad Coşan, *Mi'râc*, haz. Metin Erkaya (İstanbul: Seha Neşriyat, 1998), 276-279.

²⁰³ En-Nisâ 4/86

buyuran Cenâb-ı Allah'ın bu selâmı karşılıksız bırakmayacağı muhakkaktır. Bu husûs ise “*Açıla sırrında hakkânî lisân*” mısraî ile ifade edilmiştir:

Açıla sırrında hakkânî lisân
*“Et-tehiyyâtü” diyüp vire beyân*²⁰⁴

Ref' ola pes vech-i mutlakdan nikâb
*Kâbe kavsey'n'den ire her hem*²⁰⁵ *hutâb*

Kalmaya çünkü mecâzîden vücûd
*Nûr-ı Hakk-ıla ide zâtın şuhûd*²⁰⁶

Mi'râcta Hz. Peygamber'in (s.a) Allah'ı görmesinin, namazdaki karşılığı olarak Sivâsî'nin “*Nûr-ı Hakk-ıla ide zâtın şuhûd*” şeklinde ifade ettiği hâl, *Cibrîl hadisinde* Hz. Peygamber'in (s.a) “Allah'ı görüyormuş gibi ibâdet etmendir,”²⁰⁷ şeklinde açıkladığı “ihsân” olgusunu hatırlatmaktadır.

Mevlid'in 1217 beytinin 276'sının ayrıldığı mi'râc faslı *Mevlid*'de en yoğun işlenen konu olma özelliği gösterir. Nefsin kirlerinden kurtularak Allah'a ulaşmayı ifade etmesi sebebiyle Sivâsî tarafından *mânevî mi'râc* olarak işlenen namaz, Hakim et-Tirmizî tarafından da benzer bir yaklaşımla “*kulların üstünde herhangi bir toz duman kalmaması için Allah'ın her gün beş defa düzenlediği vuslat*” şeklinde ifade edilmektedir.²⁰⁸

²⁰⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/325.

²⁰⁵ İlgili kelime Fatih 2863 No'lu nüshada “dem” şekline yer almaktadır. Kelimenin sehven yanlış kaydedildiği düşünülmektedir. Bkz. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 301a.

²⁰⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/325.

²⁰⁷ Buhârî, “Tefsîr”, 31 (No. 4777); Müslim, “İman”, 1 (No.1)

²⁰⁸ El-Hakîm Ebû Abdullah et-Tirmizî, *Kulluk Bilinci ve Namaz*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 47.

2.3.2.4. Mânevî Mevlid/ Nûr-i Muhammedî

Sûfi âlimler arasında yaygın olarak benimsenen Nûr-i Muhammedî itikâdı Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Mevlid*'inin de ana temalarından birini oluşturmakta, mevlidin başından sonuna kadar yoğun bir şekilde işlenmektedir.

Hakikat-i Muhammediyye olarak da isimlendirilen ve tasavvuf kültüründe Hz. Peygamber'in (s.a) mânevî varlığını ifade etmek için kullanılan Nûr-i Muhammedî kavramına göre, Resûlullâh'ın (s.a) altmışüç yıllık fizikî varlığından başka bir varlığı daha mevcuttur. Allah'ın âlemde kendinden başka hiçbir şey yok iken yarattığı kendisinden neşet eden bu "nûr", bütün varlığın hem sebebi hem kaynağı sayılmaktadır. Bu itikadın dayandığı hadisler "*Allah eşyayı yaratmadan önce kendi nûrundan senin Peygamberinin nûrunu yarattı ey Câbir.*", "*Allah'ın ilk yarattığı benin rûhumdur.*", "*Âdem ruh ve cesed arasındayken ben peygamberdim.*" / "*Âdem su ve toprak arasındayken ben peygamberdim*", "*Ben Peygamberlerin yaratılıştâ öncüsü, gönderiliştâ sonuncusuyum*", hadisleridir.²⁰⁹

Nûr-i Muhammedî, hakkında icmâ olmuş bir görüş değildir. Bu hadisleri kabul etmekle birlikte Nûr-i Muhammedî inancına karşı çıkan âlimler de bulunmaktadır. Bu görüş genellikle sûfi âlimler arasında kabul görmüştür.²¹⁰

Hakikat-i Muhammediyye inancına göre Hz. Peygamber'in (s.a) Nûru evvela Hz. Âdem'de tecelli etmiş, ondan diğer bütün peygamberlere intikâl etmiş, bu şekilde önce Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) babası Abdullâh'a, sonra Hz. Âmine'ye geçmiş ve nihâyet Hz. Peygamber'e (s.a) ulaşmış, Efendimiz'in (s.a) âhirete irtihâlinden sonra da nûrun bu şekilde seyri peygamberlerin vârisleri sayılan âlimler kanalıyla devam etmiştir. Bu anlayış dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a) için öldü tabirini kullanmayan sufiler, kâinâtın varlığının devam etmesini de bu nûrun seyrine bağlamaktadırlar.²¹¹

Tasavvuf edebiyatının gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlayan Nûr-i Muhammedî inancı Hz. Peygamber'i (s.a) anlatmak, methetmek için yazılan şiirlere

²⁰⁹ Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 414-426.

²¹⁰ Mehmed Zahid Tıgıloğlu, *Abdülğani en-Nablûsî ve Tefsîrciliği* (Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2021), 222.

²¹¹ Câfer İyânî Bey, *Nûr-nâme -Varlığın İncisi-* haz. Turan Açık, Mücahid Kaçar (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2013), 19.

ilhâm kaynağı olagelmıştır.²¹² Tasavvufî gelenekten neş'et eden müellifimiz Sivâsî'deki Hakikat-i Muhammediyye itikâdî da incelememize konu olan *Mevlid*'inde uçtan uca hissedilmektedir. Yer yer zikrettiği varlığın sebebini kendisine bağladığı Nûr-i Muhammedî ile ilgili beyitlerin yanısıra, müstakil bir bölüm açılarak, Nûr-i Muhammedî'nin Hz. Âdem'den Hz. Peygamber'e (s.a) kadar nesilden nesile gelen seyri anlatılmış, daha sonra "*mânevî mevlid*"²¹³ başlığı altında bu aktarımın Allah'ın nûrunu tamlamasına kadar peygamberlerin vârisleri sayılan âlimler, kâmil kimseler vâsıtasıyla mânevî olarak devam ettiği ifade edilmiştir. Nûr-i Muhammedî'nin bu sûretle biteviye aktarıldığı ve aktarılacağı, böylece "sırr-ı Resul"ün dem-be-dem doğmakta olduğu şeklinde açıklanan Hz. Peygamber'in (s.a) mânevî mevlidi, mevlidin ana temalarından birini oluşturmaktadır. İlk yaratılanın Hz. Peygamber'in (s.a) rûhu olduğu husûsu *Mevlid*'de şu şekilde dile getirilmiştir:

Ahmed'in nûrunu evvel kıldı var

Zât-ı nûrundan okurdu²¹⁴ Girdigâr²¹⁵

Bu beyitte Nûr-i Muhammedî itikâdının dayanaklarından birini teşkil eden *Câbir hadisi* olarak meşhur olan "*Allah eşyâyı yaratmadan önce kendi nûrundan senin Peygamberinin nûrunu yarattı ey Câbir.*"²¹⁶ hadisine işâret edildiği görülmektedir.

Suyûtî ve Nablûsî tarafından Abdurrezzâk'ın Musannef'ine nisbet edilen bu hadis, Habîburrahman el-A'zamî'nin tahkîkiyle neşredilen Musannef'te bulunmamaktadır. Bu ihtilaf dolayısıyla araştırmalara konu olan hadis hakkında İsa el-Humeyrî, Musannef'in yazma nüshasının kayıp olan kısmının içinde olduğu bilgisini vermektedir.²¹⁷ Aclûnî bu hadîsin Abdürrezzâk'ın Câbir kanalıyla rivâyet ettiğini nakletmektedir.²¹⁸

²¹² Selçuk Eraydın, "Hakikat-i Muhammediyye ve İgili Beyitler", *Diyanet Dergisi* 24/4 (Ekim, Kasım, Aralık 1989), 133,144.

²¹³ Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 295b.

²¹⁴ İlgili kelimenin Fatih nüshasında "üfürdü" şeklinde yer almakta olduğu görülmekte ve bu kelimenin bağlama daha uygun olduğu düşünülmektedir. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 286a.

²¹⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/284.

²¹⁶ أول ما خلق الله نور نبيك يا جابر

Aclûnî, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Ammâ İştehere Mine'l-Ehâdis Alâ Elsineti'n-Nâs*, thk. Ahmed Kallâş (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 1/311, (No. 827).

²¹⁷ Mehmed Zahid Tıĝlıoĝlu, *Abdülĝani en-Nablûsî ve Tefsirciliĝi*, 221.

²¹⁸ Aclûnî, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Ammâ İştehere Mine'l-Ehâdis Alâ Elsineti'n-Nâs*, thk. Ahmed Kallâş (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 1/311, (No. 827).

Yine Hakikat-i Muhammediyye'nin dayanaklarından bir diğeri olan Hz. Peygamber'in (s.a) peygamberlerin ilk yaratılanı son gönderilene olduğunun bildirdiği hadistir. ²¹⁹*Mevlid*'de ilgili hadis'e şu şekilde işâret edilmektedir:

*Mebde'ül-kevneyn olan budur tamâm
İbtidâdan tâ bulunca ihtidâm*²²⁰

Nûr-i Muhammedî'nin ilk olarak yaratıldıktan sonra Hz. Âdem'den Hz. Peygamber'e (s.a) ulaşana kadarki seyrini Sivâsî şu beyitlerle dile getirmektedir:

*Müstafâ nûrunu ol Hayy ü Kadîr
Âdem'in alnında kıldı müstetîr*²²¹

*Durdu pes Âdem'de ol nûr sâl ü mâh
Sonra Havvâ alnına erdi çü-mâh*

*Göçtü Havvâ'dan çü nûr-i Mustafâ
Kondu Şîs'ün alnına verd-i safâ*

*Göçtü menzil menzil ol nûr-i Hüdü
Cismine vü rûhuna cânım fidâ*²²²

*Kondu Abdullâh'a tâ nûr-ı Nebî
Kim odur ol şâh-ı kevneynin ebi*

²¹⁹ أنا أول الأنبياء خلقا وآخرهم بعثا

Ed-Deylemî, Ebû Mansûr Şîrûye b. Şehredâr, *Firdevsü'l-Ahbâr bi Me'sûri'l-Hitâb*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1987), 3/331 (No.4883); İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâtu'l-Kebîr*, 1/124.

²²⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/285. Beyitteki "ihtidâm" kelimesi Fatih nüshasında "ihtitâm" şeklinde yer almaktadır. Kelimenin *Mevlid Külliyyatı*'ndaki kaydında imlâ yanlış yapılmış olması muhtemeldir. Kelime Bk. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 286b.

²²¹ Bk. Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/285. Hasan Aksoy'un D.İ.B tarafından yayınlanan neşrinde "müstetîr" olarak kaydedilmiş olan kelimenin Fatih nüshasında "müstenîr" şeklinde yer almakta olduğu görülmektedir. Arapça grameri ilgili kelimenin "müstetîr" şeklinde okunmasına imkân vermemektedir. Hem beyitin bağlamı, hem vezin gereği "müstenîr" kullanımının daha uygun olduğu görünmektedir. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 286b.

²²² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/285.

Kim ki görürdü anı çün bî-ihyâr

*Âşık olurdu hemân ol bî-karâr*²²³

Sivâsî'nin, Abdullah'ın alnında zâhir olan nûr ile ilgili siyer ve tarih kitaplarında geçen bilgilere de yer verdiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Abdullah'ın, Kureyş kadınları arasında yüzündeki güzellik ve alnındaki nûr sebebiyle şöhret bulmuş olduğu ve Abdullah'taki bu nûra âşık olan -Kaynaklarda Varaka b. Nevfel'in kız kardeşi olduğu belirtilen²²⁴- Mekke'li bir kadının, bu nûr Hz. Âmine'ye geçtikten sonra, nûr'un koybolduğunu belirtmesi²²⁵ Âmine'ye geçen bu nûrun yüzünde zâhir olması²²⁶ ile ilgili serüven anlatılmaktadır.

Şemseddîn-i Sivâsî'nin benimsemiş olduğu “zâhir ve bâtını birlikte değerlendirme” bakış açısı çerçevesinde; Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu, zâhirî açıdan verildikten sonra, mânevî boyutuyla da sembolik bir anlatımla incelenmiştir. Nûr-i Muhammedî'nin mânevî doğumunun, Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) fizikî doğumuna kadar meydana gelen olaylara uyarlanarak anlatıldığı görülmektedir. Bu bağlamda tasavvufî silsile neseb bağına benzetilmiş, Hz. Âmine'nin Abdullah'ta gördüğü nûra tâlib olması²²⁷

²²³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/286.

²²⁴ *Gördü bir hatun anın bir kez yüzün*
Var iken anda cemâl u mâl u dîn

Çün yüzünde gördü ol nurdan ziyâ

Yırttı iffet perdesin gitti hayâ

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/286.

Muhammed b. Sa'd ez-Zührî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2001), 1/ 76-77; el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sâhibi's-Şerîa*, thk. Abdülmü'tî Kal'aci (Beyrut: Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, 1988) 1/103-106; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa sakkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdulfahîz Şelebi (Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabi, ts.), 1/164.

²²⁵ *Gitmiş ol nûr şimdi senden n'eyledin*

Anı kankı yerde zâyi' eyledin

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/287.

Kaynağı için bkz. İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâtu'l-Kebîr*, 1 /78.

²²⁶ *Anasına etti çün nûr intikâl*

Buldu Abdullâh cebîninden zevâl

...

Anası rahmine düştü çün o nûr

Etti hoş hâletle vechinde zuhûr

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/287-288.

Kaynağı için bkz. İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâtu'l-Kebîr*, 1/ 78-79 el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1/87-106; Suyûtî, *Hasâis 'ul-Kübrâ*, 102-105; Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978), 1/42-43.

²²⁷ *Çünkü Abdullâh'ı gördü nûr ile*

Düştü pes mihr-i muhabbet cânına

gibi, nefisleri “âmine” olan sülûk ehlinin Nûr-i Muhammedî olarak ifade edilen nebevî mîrâs’a talib oldukları,²²⁸ Hz. Peygamber’in (s.a) nûrunun Abdullah’tan Âmine’ye geçişi²²⁹ gibi bu mânevî mîrâsın tevârüs ettiği,²³⁰ rahme düştükten sonra Hz.Âmine’nin yüzünde zâhir olması²³¹ gibi, “erhâm-ı kulûb” a düşen Nûr-i Muhammedî’nin sülûk ehlinin hâl ve hareketlerinde belli olduğu,²³² Resûlullâh’ın (s.a) doğuşu ile Şam saraylarının aydınlanması²³³ gibi bu kimselerin dilinden Muhammedî nûrların tezâhür ettiği²³⁴ ifade edilmiştir. Resûlullah’ın (s.a) bu sûretle her an gerçekleşen “mânevî mevlid”i Sivâsî tarafından şu şekilde dile getirilmektedir:

Dem-be-dem doğmaktadır sırr-ı Resûl

Anı kat’ oldı sanur her bir fuzûl

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/287.

Kaynağı için bkz. İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakâtu’l-Kebîr*, 1/ 78.

²²⁸ *Nefsleri hâindi oldı âmine*

Tâlib oldılar Muhammed nûrına

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/314.

²²⁹ *Gâlib oldu rûhuna nûr-ı Resûl*

Tâlibi cem’ oldu vü buldu vusûl

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/287.

²³⁰ *Pes cimâ’-ı ma’nevî buldı husûl*

Göçdi ol nûr anlara itdi vusûl

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/315.

²³¹ *Anası rahmine düştü çün o nûr*

Etti hoş hâletle vechinde zuhûr

Günbegün hûb oldu ol hayrû’n-nisâ

Çün anın rahmindedir hayrû’l-verâ

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/287.

²³² *Düşdi erhâm-ı kulûba çünki nûr*

İtdi pes âsârı anlardan zuhur

Nutfe-i nûn-la erhâm-ı kulûb

Hâmileydi terbiyetle oldı hûb

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/314-315.

*Mevlid Külliyyatı’nda “nûn-la” şeklinde kaydedilmiş olan kelime, Fatih nüshasında “nûruyla” şeklinde yer almaktadır. Bk. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 297b.*

²³³ *Anasından itti ol envâr sutû*

Nitekim şems öyledir kable’t-tulû

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/293.

²³⁴ *Dilleri nûr oldı Hak’dan söyledi*

Elleri nûr oldı ihsân eyledi

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/314.

*Tâ kıyâmet bâkîdir ol mevlidi
Duyusarsın oldun-ise mühtedi*

*Her zaman bir merd-i kâminden zuhûr
Eyleyüp bir âhara eyler ubûr²³⁵*

“Mânevî Mevlid” faslının akabinde Şemseddîn-i Sivâsî, “oku bu hadisi gitsin gümân”diyerek, Nûr-i Muhammedî inancını; “*Lâ tezâlû tâîfetün min ümmetî zâhirîne ale’l-hakkı ilâ kıyâmi’s-sâ’ati*” hadisi ile destekler. Hadiste belirten, kıyamet kopana kadar Hak üzere bir topluluğun bulunacağı olgusu bu bağlamda değerlendirilerek, hadis; nûrun tamamlanışına kadar Nûr-i Muhammedî’nin aktarılacağı şeklinde şerh edilmiştir. Bu faslın içinde Hak üzere olan topluluk tarif edilirken, namaz kılan, hacceden, oruç tutan, zekât veren, ilim öğrenen ve cihâd eden kimseler olduğu ifade edilmiş ve tâ be kıyâmet böyle kimselerin olacak olmasının ancak Nûr-i Muhammedî’nin aktarılması sayesinde olduğu dile getirilmiştir.²³⁶ Mevlid’deki bu yaklaşım dinin zâhir ve bâtın boyutunun birbirinden ayrılmayacak bir bütün olarak telakkî edildiğini, tasavvuf’un şerîatten ayrı olamayacağı anlayışının benimsendiğini bir kez daha göstermektedir.

²³⁵Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyatı*, 2/312.

²³⁶ *Pes bu sırrın mazharıdur beş namâz
Cem’ olup her gün kılur ehl-i niyâz*

*Şark u garbda yüğrişür ehl-i gazâ
İrişür küfr ehline bi’s-e’l-cezâ*

*Hac için hiç eksik olmaz kâfile
Hoş bulurlar sad safâyı şevk-ile*

*Dâimâ olmakda ihrâm-ı vukûf
Dâimâ olmaktadır sa’y-i ukûf*

*Kimisi sâ’im kimi virür zekât
Enzele’llâhu aleyhim berekât*

*Okuyup yazmaktadır ehl-i ulûm
Yessera’llâhu lehüm hayra’l-fühûm*

*Hânekahlarda kurulmuş halkalar
Hâleti olan ururlar na’ralar*

*Doğmasa ger hâliyâ sırr-ı Rasûl
Bunlar olmaz-ıdı hergiz ey fuzûl
Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyatı*, 2/316.*

3. BÖLÜM: ŞEMSEDDİN-İ SIVÂSÎ'NİN MEVLİD'İNDE HADİS KÜLTÜRÜ

Bu başlık altında, Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Mevlid*'de, iktibas ve telmih yoluyla işaret ettiği hadisler ortaya çıkarılmış, *Mevlid*'deki siyerle ilgili bilgilerin kaynaklarına ulaşıp beyitler siyer kaynaklarıyla mukayese edilmiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in (s.a) fezâili ile ilgili beyitlerin arka planını oluşturan şemâil hasâis delail türü eserlerden dayanakları ortaya çıkarılmıştır. Konular, insicâmı bozmamak adına *Mevlid*'deki fasıllara bağlı kalınarak ele alınmış, Hz. Peygamber'in (s.a) siyeri, mucizeleri miracı bölümlerinde işaret edilen rivâyetler ilgili başlıklar altında ele alınmıştır. Bu konuların dışında yer alan hadisler ise ayrı bir başlık altında toplanmıştır. Bu hadisleri Allah'ın sıfatları konusunda atıfta bulunulan rivâyetler, Hz. Peygamber'e (s.a) meth bağlamında işaret edilen hadisler, nasihat beyitlerinde ve dua beyitlerine kaynaklık eden rivâyetler, sûfiler nezdinde kabul gören haberler şeklinde kendi içinde gruplandırmak mümkündür.

3.1. *Mevlid*'de İşâret Edilen Hadisler

3.1.1. Nûn Hadisi

Sakf-ı merfû yaratdun bî-sütûn

*Döşedün altına arzı fevk-ı nûn*²³⁷

Şemseddîn-i Sivâsî *Mevlid*'ine, dinî edebî eserlerin yazım geleneğine uygun olarak Tevhîd bölümü ile başlamış, bu bağlamında Allah'ın sıfatlarını şiirsel bir dille işlemiştir. Bu bölümdeki beyitlerden biri Allah'ın dünya göğünü sütunsuz bir şekilde yükselttiği, arzı ise “nûn”un üstüne döşediğinin ifade edildiği yukarıdaki beytidir. Göğün direksiz yaratıldığı âyetle sabittir.²³⁸ Dünya'nın nûn'un üzerinde olduğu husûsu ise bazı hadis kaynaklarında geçmektedir. Sivâsî'nin “fevk-i nûn” lafzıyla telmihte bulunduğu rivâyet şu şekildedir:

²³⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/271.

²³⁸ Ra'd 2/13, Lokmân 10/31

إِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ خَلَقَهُ اللَّهُ الْقَلَمَ ، فَقَالَ لَهُ : اكْتُبْ ، فَقَالَ : وَمَا أَكْتُبُ ؟ فَقَالَ : الْقَدْرُ ، فَجَرَى مِنْ ذَلِكَ الْيَوْمِ بِمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ ، قَالَ : وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ فَارْتَفَعَ بِخَارِ الْمَاءِ فَفُيِّقَتْ مِنْهُ السَّمَاوَاتُ ، ثُمَّ خَلَقَ النَّوْنَ فَبَسِطَتِ الْأَرْضُ عَلَيْهِ ، وَالْأَرْضُ عَلَى ظَهْرِ النَّوْنِ فَاضْطَرَبَ النَّوْنُ فَمَادَتِ الْأَرْضُ ، فَأَتَتْ بِالْجِبَالِ ، فَإِنَّ الْجِبَالَ تَفَخَّرُ عَلَى الْأَرْضِ²³⁹

“Allah’ın ilk yarattığı şey kalemdir. Allah ona “yaz” dedi. O da “Ne yazayım?” diye sordu. Allah “Kaderi yaz” buyurdu. O da olan ve kıyâmete kadar olacakları hemen yazdı. Onun arşı su üzerindedir. Sonra nem yükseldi, ondan semâlar meydana geldi. Sonra nûn yaratıldı, yeryüzü onun üzerine döşendi. Yer onun üzerinde iken nûn hareket etti ve yer çalkalandı nihâyetinde dağlarla sabitlendi. Bu sebeple dağlar yere karşı iftihâr ederler.”

Bu rivâyet Abdullah b. Abbas’ın sözü olarak kaydedilmiştir. Hadiste geçen nûn’dan maksadın ne olduğu konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Bu yorumların kimine göre bu nûn’dan murat balıktır ve balık ifadesi ‘rızık’ anlamında bir metaforudur. Kimine göre nûn, hadiste kalemden sonra gelmesi hasebiyle hokka anlamındadır. Dünyadaki tüm olayların bir kader planında gerçekleştiğinin remzi olarak kullanılmıştır.²⁴⁰ Âcurrî’nin *eş-Şerî’a* isimli eserindeki naklinde Allah önce kalemi sonra Nûn’u yarattı ifâdesinden sonra Nûn’un hokka olduğuna dâir bir açıklama bulunmaktadır. Bu açıklamaya göre nûn’un maîşet temini olan balık manasına gelme ihtimâli uzaktır.²⁴¹

3.1.2. Allah Vardı Beraberinde Hiçbir Şey Yoktu

Vahdet-i mahzında iken ol İlâh

Yoğ-idi bu fevk u taht u kûh u gâh

Vahdet-i zâtında idi hep şuûn

Dahî munzam olmamıştı kâf u nûn²⁴²

²³⁹ Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn*, (Kahire: Dâru’l-Haremeyn, 1997), 2/586, (No: 3897); Ebû Dâvûd, “Sünnet” 15 (No:4700); Ebû Ya’lâ el-Mevsilî, *el-Müsned* (Dimeşk: Dâru’l-Me’mûn, 1990) 4/217, (No. 2329); Ebû Bekir Muhammed el-Âcurrî, *eş-Şerî’a* (Müessesetü Kurtuba, 1990) 1/375, (No. 383).

²⁴⁰ Rivâyet ve nûn hakkında açıklama için bk. Taberî, *Câmiu’l-Beyân an Te’vili Âyi’l-Kur’ân*, (Cize: Dâru Heçr, 2001), 23/140-142.

²⁴¹ Âcurrî, *eş-Şerî’a*, 1/375.

²⁴² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/282.

Sivâsî, *Mevlid*'in Tevhîd bölümü dâhilinde Allah'ın kıdem sıfatını işlemekte, O'nun öncesi olmayan tek varlık oluşunu, O'ndan gayrı tüm varlıkların sonradan meydana gelmiş (hâdis) oluşunu manzûm olarak ifâde etmektedir. Allah'ın varlığının ezeli olduğuna, mahlûkatı yoktan var ettiğine dâir hadis şu şekildedir;

كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ قَبْلَهُ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ، ثُمَّ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ، وَكَتَبَ فِي الذِّكْرِ كُلِّ شَيْءٍ

“Allah vardır. O'ndan önce başka bir şey yoktur. O'nun arşı suyun üzerinde bulunuyordu. Sonra gökleri ve yeri yarattı. Sonra zikre herşeyi yazdı.”²⁴³

3.1.3. Hz. Peygamber'in (s.a) Son Peygamber Oluşu

Gerçi son geldi odur hatmü'r-rusûl

*Süsen ü sünbül sonunda geldi gül*²⁴⁴

Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu konusuna geçilmeden önce, ona mahsus vasıflar *Kas'ide fi methi'n-Nebiyi ve Ashâbihi* başlığını taşıyan bir kaside çerçevesinde methedilmiş, mevlidin bu beytinde onun son peygamber olduğu husûsu işlenmiştir. Sivâsî Hz. Peygamber'in (s.a) “hâtemü'r-rusûl” olduğunu belirttikten sonra, diğer peygamberleri “süsen” ve “sünbül”, Cenâb-ı Peygamber'i (s.a) âdet olduğu üzere²⁴⁵ “gül” ile remzetmekte, Hz. Peygamber'in (s.a) üstünlüğüne dikkat çekmektedir.

Peygamberlerin sonuncusu Efendimiz'in (s.a) bir ismi de el-Âkîb (العاقب) yani kendisinden sonra nebî ve resûl gelmeyecektir. Bu husûs gerek âyette²⁴⁶ gerek Peygamber Efendimiz (s.a) tarafından hadiste açıkça belirtilmektedir. İlgili hadis şu şekildedir:

إِنَّ الرَّسَالََةَ وَالنَّبُوَّةَ قَدْ انْقَطَعَتْ فَلَا رَسُولَ بَعْدِي وَلَا نَبِيٍّ

“Peygamberlik ve risâlet artık son buldu benden sonra ne bir resûl vardır ne de bir nebî (gelecektir)...”²⁴⁷

²⁴³ Buhârî, “Kitâbu't-Tevhîd” 22, (No.7418); Begavî, *Mesâbihu's-Sünne* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1987) 4/16 (No.4422).

²⁴⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/277.

²⁴⁵ Yusuf Açıkel, “Hz. Peygamber Gül İlişkisi ve İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi”, *S.D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30 (Ocak 2018), 74.

²⁴⁶ El-Ahzâb 33/40.

²⁴⁷ Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünen 'üt-Tirmizî*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir (Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1398/1978), “Ru'yâ”, 2 (No.2272); Ebû Dâvûd, “Kitâbü'l-Fiten ve'l-Melâhim”, 1 (No. 4252); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 21/326 (No.13824).

3.1.4. Âlemlere Rahmet Olan Peygamber

Rahmeten li'l- 'âlemîndir Mustafâ

*Hem şefîu'l-müznibîndir Mustafâ*²⁴⁸

Hiz. Peygamber'in (s.a) methi bağlamında Sivâsî, onun âlemlere rahmet olarak gönderilmiş oluşunu da işlemektedir. Bu husûs âyetle sabit²⁴⁹ olmakla birlikte bizzat Cenâb-ı Peygamber tarafından da dile getirilmiştir. Bu konuyu teyid eden ve *Mevlid*'deki konu ile ilgili beyitlere kaynaklık eden rivâyetlerden biri şu hadistir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّمَا أَنَا رَحْمَةٌ مُّهْدَاةٌ

*“Ey insanlar. Ben âlemlere hediye edilmiş bir rahmet peygamberiyim.”*²⁵⁰

Hiz. Peygamber'in (s.a) âlemlere rahmet oluşunun bir başka göstergesi de inanmayan insanlara dahî lanet etmemesidir. Nitekim kendisine gelip müşriklere bedduâ etmesini söyleyen bir sahabîye cevâben *“Ben lanet edici olarak değil rahmet olarak gönderildim”*²⁵¹ buyurmuştur. Bu dünyada tüm insanlar için hidâyet kaynağı olması Resûlullâh'ın (s.a) âlemlere rahmet oluşunun en büyük göstergesidir. Sivâsî'nin beytin devâmında belirttiği gibi öbür dünyada mü'min günahkârlar için şefâatçi olması da yine onun rahmet peygamberi oluşunun bir alâmetidir.

²⁴⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/277.

²⁴⁹ el-Enbiyâ 21/107.

²⁵⁰ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, nşr. Hüseyin Selim Esed (Riyad: Dâru'l-Muğni, 1421/2000), “Mukaddime”, 3 (No.15); et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-evsat*, thk. Târik b. İvadillah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî, (Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1415/1995), 3/223, (No.2981). Ayrıca bk. İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/163.

²⁵¹ Müslim, “Kitâbü'l-Birr ve's-Sıla ve'l-A'dâ”, 25 (No.2599).

قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ عَلَى الْمُشْرِكِينَ قَالَ: إِنِّي لَمْ أُبْعَثْ لِعَانَاءٍ، وَإِنَّمَا بُعِثْتُ رَحْمَةً

3.1.5. Şefâat Peygamberi

*Rahmeten li'l- 'âlemîndir Mustafâ
Hem şefîu'l-müznibîndir Mustafâ*²⁵²

*Merhabâ ey âsî ümmet melcei
Merhabâ ey sûr- i âlem merhabâ*²⁵³

*Âsitânından umarlar hep atâ
Müznib ü mağfûr-ı âlem merhabâ*²⁵⁴

*Velî bu cümlesinden aç benem k'ey ahvec-i muhtâc
Şefâat kapusını aç olalum anda mihmânî*²⁵⁵

*Mevlid'*ini bizzat Hz. Peygamber'in (s.a) şefâatine nâil olma ümîdi ile kaleme almış olan Sivâsî'nin, *Mevlid'*in pek çok yerinde bu şefâate vurgu yaptığı görülmektedir. Şefâat konusunda delil getirilen hadislerin, bu beyitlerin arka planını oluşturduğunu söylemek mümkündür. İlgili hadisler şu şekildedir:

شفاعتي لأهل الكبائر من أمتي

“Şefâatim ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.”²⁵⁶

إن شفاعتي لمن مات لا يشرك بالله شيئاً في شفاعتي

“Şefâatim ümmetimden Allah'a hiçbirşeyi ortak koşmadan ölenler içindir.”²⁵⁷

Bu konudaki bir diğer hadis de “şefâat-i uzmâ” ile taltîf edilen Hz. Peygamber'in (s.a) şefaatinde bütün insanlığın nasıpdâr olacağını haber vermektedir. Müttefekun aleyh

²⁵² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/277.

²⁵³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/294.

²⁵⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/294.

²⁵⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/323.

²⁵⁶ Ebû Dâvûd, “Sünnet” 20 (No. 4739); Tirmizî “Sifatü'-Kıyâme” 11 (No.2435); Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, (Cîze: Dâru Heçr, 1999), 3/250 (No.1774).

²⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 20/439 (No.13222); Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, thk. Hamdi es-Selefî (Kahire: Mektebetu ibn Teymiyye, ts.) 8/72-73; Ma'mer b. Râşid el-Ezdî, *el-Câmi'*, thk. Hâbübu'r-Rahmân el-Â'zamî, (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1983) 11/413 (No.20865); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 20/439 (No.13222).

(Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği) şefâat hadisinde belirtildiğinde göre mahşerde insanlar önce Hz. Âdem'e giderler ve hallerini arz edip şefâat talep ederler. Hz. Âdem kendini kurtarmanın derdine düşerek nefsi nefsi (kendim, kendim) şeklinde karşılık verir ve onları Hz. Nuh'a gönderir. Böylece insanlar hallerini Hz. Nuh'a arz eder ancak o da nefsi nefsi diyerek onları Hz. İbrahim'e yönlendirir. Aynı şekilde Hz. İbrahim, Hz. Musa'ya, o da Hz. İsa'ya gönderir. Ancak her bir peygamber nefsi nefsi diyerek bir başkasına havale eder. Sonunda Hz. İsa, insanlara Hz. Peygamber'e (s.a) gitmelerini söyler. Peygamber Efendimiz (s.a) Allah'a secdeye kapanır ve hamd ü senâda bulunur. Allah azze ve celle Cenâb-ı Peygamber'e (s.a) başını kaldırmamasını söyleyerek ne isterse yerine getireceğini, şefaet etmesini ve şefaatinin kabul edileceğini buyurur. Bunun üzerine Efendimiz (s.a) başını secdeden kaldırarak “*ümmeî ümmeî*” (ümmeitim) der.²⁵⁸

Şemseddîn-i Sivâsî'nin bu beyitlerinde şefâat hadislerinden lafzi/mânevî bir iktibas görülmesi de sık sık vurguladığı şefâat olgusunun dayanağını hadisler oluşturmaktadır.

²⁵⁸ İlgili hadisin metni için bk.:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ أَبِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا بَلَخِمَ فَرَفَعَ إِلَيْهِ الدَّرَاعُ وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ فَتَهَسَّ مِنْهَا تَهَسَةً فَقَالَ «أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهَلْ تَدْرُونَ بِمِ ذَاكَ يَجْمَعُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَوْلِيْنَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاجِدٍ فَيَسْمِعُهُمُ الدَّاعِيَ وَيُنْفِذُهُمُ الْبَصَرَ وَتَدْنُو السَّمْسُ فَيَبْلُغُ النَّاسَ مِنَ الْعَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يَطِيفُونَ وَمَا لَا يَحْتَمِلُونَ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ أَلَا تَرَوْنَ مَا أَنْتُمْ فِيهِ أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ أَلَا تَنْظُرُونَ مَنْ يَشْفَعُ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ انْتُوا أَدَمَ . فَيَأْتُونَ أَدَمَ فَيَقُولُونَ يَا أَدَمُ أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وَتَفَخَّ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغْنَا فَيَقُولُ أَدَمُ إِنَّ رَبِّي غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنَّهُ نَهَانِي عَنِ الشَّجَرَةِ فَعَصَيْتُهُ نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي أَذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ . فَيَأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُونَ يَا نُوحُ أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُلِ إِلَى الْأَرْضِ وَسَمَّاكَ اللَّهُ عَبْدًا شَكُورًا اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغْنَا فَيَقُولُ لَهُمْ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنَّهُ قَدْ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلَى قَوْمِي نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ أَنْتَ نَبِيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغْنَا فَيَقُولُ لَهُمْ إِبْرَاهِيمُ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَا يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ . وَذَكَرَ كَذِبَاتِهِ نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي أَذْهَبُوا إِلَى مُوسَى . فَيَأْتُونَ مُوسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَقُولُونَ يَا مُوسَى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ فَصَلِّكَ اللَّهُ بِرِسَالَاتِهِ وَبِتَكْلِيمِهِ عَلَى النَّاسِ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغْنَا فَيَقُولُ لَهُمْ مُوسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَتَلْتُ نَفْسًا لَمْ أُوْمَرْ بِقَتْلِهَا نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى عِيسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَيَأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُونَ يَا عِيسَى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلَّمْتَ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَلِمَةً مِنْهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغْنَا فَيَقُولُ لَهُمْ عِيسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ - وَلَمْ يَذْكَرْ لَهُ دَنْبًا - نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي أَذْهَبُوا إِلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَأْتُونَ فَيَقُولُونَ يَا مُحَمَّدُ أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَخَاتَمَ الْأَنْبِيَاءِ وَغَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغْنَا فَانْطَلِقْ فَاتِي تَحْتَ الْعَرْشِ فَأَقْعُ سَاجِدًا لِرَبِّي ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيَّ وَيُلْهِمُنِي مِنْ حَمَائِدِهِ وَحُسْنِ التَّنَائِي عَلَيْهِ شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ لِأَحَدٍ قَبْلِي ثُمَّ يُقَالُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ سَلْ نِعْمَةَ اشْفَعْ تُشْفَعُ . فَأَرْفَعُ رَأْسِي فَأَقُولُ يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي . فَيُقَالُ يَا مُحَمَّدُ أَدْجَلُ الْجَنَّةِ مِنْ أُمَّتِكَ مَنْ لَا حِسَابَ عَلَيْهِ مِنَ النَّبَابِ الْأَيْمَنِ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ وَهُمْ شُرَكَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ الْأَبْوَابِ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ مَا بَيْنَ الْمِصْرَ عَيْنٍ مِنْ مِصْرَارِيعِ الْجَنَّةِ لَكُمْ بَيْنَ مَكَّةَ وَهَجْرَ أَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبِصْرَى

Buhârî “Ehâdîsü'l-Enbiyâ” 3 (No.3340); Müslim, “Kitâbu'l-İman” 84 (No.194).

3.1.6. Ben Nikâh Evladıyım

Kankı sulb u rahme kim konu o nûr

Bulmadı şirk ü zinâ anda zuhur

Seyredip aslâb-ı tâhirden o şâh

*Tâhirât erhâmına konu çü-mâh*²⁵⁹

Şemseddîn-i Sivâsî'nin bu beyitlerinde vurgulamış olduğu Hz. Peygamber'in (s.a) nesibinin temizliği husûsu bir hüsn-i kabul değil rivâyetlere dayanan bir hakîkattir. Sivâsî, Efendimiz'in (s.a) doğumunu anlatmaya geçmeden önce evvelâ onun nûrunun nesilden nesile geçişini işlemekte bu bağlamda da onun nasıl temiz bir nesilden geldiğine dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'in neslinin (s.a.) beyitte de ifade edildiği gibi şirk ve zinâ'nın bulaşmamış asil²⁶⁰ bir nesil olduğu bizzat Cenâb-ı Peygamber Efendimiz'in (s.a) beyânından öğrenilmektedir. İlgili hadis şu şekildedir:

"خَرَجْتُ مِنْ نِكَاحٍ ، وَلَمْ أَخْرُجْ مِنْ سِفَاحٍ ، مِنْ لَدُنْ آدَمَ لَمْ يُصِيبْنِي سِفَاحُ الْجَاهِلِيَّةِ "

"Ben, Âdem'den beri sifâhın (zinânın) bulaşmadığı bir nikâhın nesliyim. Bana cahiliyye sifâhı isâbet etmedi." ²⁶¹

Bu meyândaki bir başka rivâyet Hz. Peygamber'in (s.a) neslinin en hayırlı nesil olduğunu ifade eden hadisidir:

بعثت من خير قرون بني آدم قرناً فقرناً حتى كنت من القرن الذي كنت فيه

"İçinde bulunduğum nesle gelinceye kadar, Âdemoğullarının nesillerinin en hayırlısından nesilden nesile intikâl ederek gönderildim." ²⁶²

²⁵⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/286.

²⁶⁰ el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1/165.

²⁶¹ Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 5/80 (No.3728.).

İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, thk. Muhammed Avvame (Beyrut: Kurtuba, 2006) "Fezâil" 1 (No.32298); Muhamed ez-Zührî, *Kitabü't-Tabakâti'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2001) 1/42 ayrıca bkz. 1/50; Deylemî, *Firdevs'ül-Ahbâr*, thk. Fevvez ez-Zimirlî Muhammed el-Bağdâdî, (Beyrut, Dâru'l-Kitâbi'il-Arabi, 1987) 2/304 (No.2773).

²⁶² Buhârî, "el-Menâkıb" 23 (No. 3557); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14/446 (No.88570); el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1/169; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 1/92-97.

3.1.7. En Hayırlı Ümmet

Ümmet olısar ana hayrû'l-ümem

*Ana ensâr olısar ehl-i himem*²⁶³

Mevlid'de Hz. Peygamber'in (s.a) methi bağlamında Sivâsî, onun ümmetinin en hayırlı ümmet olmasına da yer vererek; bunu, onun fazîletinin bir göstergesi olarak işler. Resûlullâh'ın (s.a) ümmetinin en hayırlı ümmet olduğu husûsu hem âyette²⁶⁴ hem de Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) hadisinde bildirilmektedir. Sivâsî'nin konu ile ilgili beyitte, "*hayrû'l-ümem*" tabirini kullanarak hadisten kısmî iktibasta bulunmuş olduğu görülmektedir. İlgili hadis şu şekildedir:

وَجُعِلَتْ أُمَّتِي خَيْرَ الْأُمَّمِ

*"Ümmetim en hayırlı ümmet kılındı."*²⁶⁵

Münâvî, ümmet-i Muhammed'in Allah nezdinde en hayırlı ümmet olma lütfuna mazhâr oluşlarını onların sahip oldukları tevhid, ahlâk ve amel ile izah etmekte, buna bağı olarak cennetteki makâmlarının da ayrıcalıklı olacağını beyan etmektedir. Ayrıca en hayırlı ümmet oluşlarının bir başka göstergesi olarak Allah'ın bu ümmete zekâ derin anlayış olayları doğru yorumlama ve basîret lütfettiğini ifâde etmektedir.²⁶⁶

3.1.8. Diğer Peygamberlerce Methodilmesi

Ne denlü enbiyâ geldi kamusı anı medh itdi

*Anun hüsnini vasf itdi olup Yûsuf ana sâni*²⁶⁷

Efendimiz'in methi bağlamındaki bu beyitinde Şemseddîn-i Sivâsî'nin Hz. Peygamber'in (s.a) diğer peygamberlerce methodilmesini işleyerek onun üstünlüğüne dikkat çektiği görülmektedir. Kendinden önceki peygamberlerin Efendimiz'i (s.a) tanıttıkları, onun sıfatlarını ümmetlerine bildirdikleri, Âyetlerde, hadislerde, delâil ve

²⁶³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/291.

²⁶⁴ Âl-i İmrân 3/110.

²⁶⁵ İbn Ebî Şeybe, Musannef "Fezâil" 1 (No.32304); Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003) 1/328, (No.1024).

²⁶⁶ Abdurraûf el-Münâvî, *Fezû'l-Kadîr Şerhu'l-Cami'is-Sağîr*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1972) 2/553.

²⁶⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/322.

hasâis alanındaki eserlerde yer almakta; bu kaynaklar, Sivâsî'nin ilgili beytinin dayanağını oluşturmaktadır. Peygamber'imiz (s.a) bir hadisinde kendisinin Hz. İbrahim'in duâsı, Hz. İsâ'nın müjdesi olduğunu belirtmektedir:

إِنِّي عِنْدَ اللَّهِ فِي أُمَّ الْكِتَابِ لِحَاتَمِ النَّبِيِّنَ وَإِنَّ أَدَمَ لَمُنْجِدٍ فِي طِينَتِهِ، وَسَأُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِ ذَلِكَ: دَعْوَةُ أَبِي
إِبْرَاهِيمَ، وَبِشَارَةِ عَيْسَى قَوْمِهِ، وَرُؤْيَا أُمِّي

“Ben Levh-i Mahfuz'da Peygamberlerin sonuncusuydum Hz. Âdem ise balçıkta debeleniyordu (su ve toprak arasındaydı). Size bunun ne anlama geldiğini söyleyeyim. Ben atam İbrâhim'in duâsı, İsâ'nın müjdesi ve annemin rüyasıyım.”²⁶⁸

Bununla birlikte âyette İsâ Peygamber'in başlı başına geliş gâyesi Hz. Peygamber'i (s.a) methetmek olduğu²⁶⁹ dile getirilmektedir. Bunun dışında Tevrât, İncil ve indirilen diğer mukaddes kitaplarda Hz. Peygamber'in (s.a) vasıflarının ümmetini koruyucu, mübeşşir, müjdeleyici, uyarıcı, resûl olarak haber verildiği, kaba saba olmadığı kötülüğe kötülükle karşılık vermediği, affedici ve hoşgörülü olduğu kaydedilmiştir.²⁷⁰ Hz. Peygamber'in (s.a) diğer mukaddes kitaplarda bildirilen özellikleri husûsî araştırmalara konu olmuş bu alanda müstakil eserler verilmiştir.²⁷¹

Beytin devamında *Yûsuf ana sâni* şeklinde ifadesi edilen Cenab-ı Peygamber'in (s.a) Yusuf Peygamber'den daha güzel olduğu husûsunun, hadis âlimleri tarafından da dile getirildiği görülmektedir.²⁷²

²⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420/ 1999) 28/ 279-380, (No.17150); Zührî, *Kitâbü't-Tabakât'i'l-Kebîr*, 1/124; Ebû Bekîr el-Bezzâr, *Müsned el-Bahru ez-Zehâr*, thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah (Medîne-i Münevver, Mektebe'tü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1997) 10/135.

²⁶⁹ Saff 61/6-7

²⁷⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/248; el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1/373-383; Celâleddîn es-Suyûtî, *el-Hasâis 'ul-Kübrâ (Kifâyetü't-Tâlîbi'l-Lebîb fî Hasâisi'l-Habîb)* thk. Muhammed Halil Herras (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Hadîsiyye, ts), 1/26-44.

²⁷¹ Bu eserlerden biri İbrahim Müteferrika'nın Risâle-i İslâmiyye isimli eseridir. Risâle-i İslâmiyye'de geçen ana konu Peygamber Efendimiz'in (s.a) önceki semâvî kitaplarda müjdelenmesi meselesidir. İbrahim-i Müteferrika, Hıristiyan teoloji üstatlarının okunması yasak ettiği kitapları gizlice okuduğunu ve gizlenen Tevrât ve İncil sûrelerinde Peygamber Efendimiz'in sallallahu aleyhi ve sellem ve ümmetinin adının geçtiğini aktarmaktadır. Yahûdilerin Tevrât'tan 290 sûreyi mensuhtur diye sildiklerini ve insanlara bu kısımları göstermediklerini aktarır. Bk. Mahmud Es'ad Coşan, *Matbaacı İbrahim-i Müteferrika ve Risâle-i İslâmiyye Adlı Eserinin Tenkitli Metni*, (İstanbul: Server İletişim, 2012). 132. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu 1187 numaralı yazma nüsha, varak no: 6a.

²⁷² Abdullah Sirâceddîn, *Muhadarât Havle'l-İsrâi ve'l-Mi'râc, Asâruhû Fedâiluhû Estâruhû*, (Dimeşk: Matbaatu's-Sabâh, 2005), 34.

3.1.9. Cihat Peygamberi

Yigirmi üç yıl içinde neler kıldı bu âlemde

*Eline seyfin almıştı okurdu dilde Kur'an'ı*²⁷³

Mevlid'in Na't bölümünde yer alan bu beytinde Sivâsî, Efendimiz'in (s.a) cihat peygamberi olması husûsuna dikkat çekmektedir. “*Eline seyfin almıştı*” sözleriyle Resûlullâh'in (s.a) “melhame” sıfatına işaret ettiği görülmekte, Efendimiz'in (s.a) kendi isimlerini saydığı hadisine dayandığı anlaşılmaktadır.²⁷⁴ İlgili hadis şu şekildedir:

أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ وَالْمُقَفَّى وَالْحَاشِرُ وَنَبِيِّ التَّوْبَةِ وَنَبِيِّ الْمَلْحَمَةِ

“*Ben Muhammedim Ben Ahmedim. Ben Peygamberlerin sonuncusu, kıyâmette insanları arkasında toparlayanım, tevbe peygamberiyim ve cihâd peygamberiyim.*”²⁷⁵

3.1.10. Yeryüzü Benim İçin Mescid Kılınmıştır

Ne yire kim kadem bassa olurdu mescid ü mihrâb

*Harâbiken nazar salsa hemân ma'mûr iderdi anı*²⁷⁶

H. Peygamber'in (s.a) methi bağlamında yeryüzünün Cenâb-ı âlî'lerinin ayak basması sayesinde mescid olduğunu dile getiren Sivâsî, hüsn-i ta'lil yoluyla H. Peygamber'in (s.a) fazîletine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Efendimiz'in (s.a) ümmetine mahsus olarak mescide gitme şartı olmaksızın yeryüzünün her yerinde namaz kılabilme lütfunun bahşedildiği ilgili hadise telmihte bulunmaktadır:

جُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا أَيَّمَا أَدْرَاكِ رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي الصَّلَاةَ صَلَّى

“*Yeryüzü benim için mescid ve temiz kılınmıştır. Ümmetimden biri her nerede namaz vaktine ulaşırsa oracıkta namazını kılabilir.*”²⁷⁷

²⁷³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/322.

²⁷⁴ İbn Ebî Şeybe, Musannef, “Fezâil” 1 (No. 32351); İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/163.

²⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 32/397 (No.19621); Müslim, “Fezâil”, 34 (No. 2354-2355); İmam Mâlik, *el-Muvattâ*, thk.Muhammed Fuad Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabi, 1985), 2/1004 “Kitâbu Esmâi'n-Nebî” (No.1); Ahmed Şâkir, *Umdeü't-Tefsîr ani'l-Hafız İbn Kesîr*, (Dâru'l-Vefâ Mansûra, 2005) 3/510.

²⁷⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/323.

²⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 12/207 (No.7266); Nesâi, Sünen, “Tahâret” 26 (No. 430); Abdullah ibn Mubârek, *Kitâbü'z-Zühd ve'Rekâik*, thk. Habîbu'r-Rahman el-A'zamî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.) 377 (No.1068).

3.1.11. Ben Rabbimin Beni Yedirmesi İle Geceliyorum

Hem “ebîtu” hûnunun mihmanısın

*Sen bu bezmin muhterem cânânısın*²⁷⁸

Hiz. Peygamber’in (s.a) fazîleti konusunu işlerken ona dâir husûsiyetleri ve üstünlükleri zikreden Sivâsî, Efendimiz’in (s.a) ayrıcalığının bir göstergesi olarak onun Allah’ın yedirip içirmesi ile gecelediğini haber veren hadise yer verir. Sivâsî’nin beyitte “ebîtu” lafzıyla kısmî olarak iktibas ettiği hadis-i şerîf muttefekun aleyh hadislerdendir ve şu şekildedir:

إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي

*“Ben Rabbimin beni yedirmesi ve içirmesi ile geceliyorum.”*²⁷⁹

3.1.12. Benimle Allah Arasında Öyel Bir Vakit Vardır Ki

“Lî ma’allâh” mahremi sensin şehâ

*Kâbe-i zât mahremi sensin şehâ*²⁸⁰

Hiz. Peygamber’e (s.a) övgü beyitlerinden bir diğeri olan bu beytinde Sivâsî, Efendimiz’in (s.a) Allah’a yakınlık derecesine dikkat çeker. Bu bağlamda; diğery peygamberlere ve meleklerle nasip olmayan, sadece Hiz. Peygamber’e (s.a) has olan bir vaktin bulunduğunu ifade eden rivâyete işaretle bulunur. Sivâsî’nin “Lî ma’allâh” lafzıyla taktî’ yaparak aldığı (kısmî iktibasta bulunduğu) rivâyet şu şekildedir:

لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْغُ فِيهِ مَلَكٌ مُقْرَبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ

*“Benimle Allah arasında öyle bir vakit vardır ki o vakte hiçbir mukarreb (huzur-i İlahi’ye yakın) melek ve gönderilmiş bir peygamber asla vasıl olamaz.”*²⁸¹

²⁷⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/334.

²⁷⁹ Buhârî, “Savm” 49, (No.1966); el-Beyhakî, *Delâilu’n-Nübüvve*, 1/355,356; İmam Mâlik, el-*Muvattâ*, 1/301 “Kitâbü’s-Siyâm” 13 (No.39); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 12/79 (No.7162); Dârimî, *Sünen ed-Dârimî*, 2/1062 (No. 1745).

²⁸⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/334.

²⁸¹ Aliyy’ul-Kârî, *El-Masnû’ fî Ma’rifeti’l-Hadis’il-Mevzû’* thk. Abdü’l-Fettah Ebû Gudde (Halep: Mektebu’l-Matbûâtî’l-İslâmiyye, 1995), 151.

Aliyy'ul-Kârî (öl. 1014/1605) bu sözün hadis olmadığını sûfilerden birine ait bir söz olduğunu beyan etmekte,²⁸² Kuşeyrî (öl. 465/1072) risâlesinde şu şekilde geçtiğini bildirmektedir:

لِي وَفْتٌ لَا يَسْعُنِي فِيهِ غَيْرُ رَبِّي

“Benim öyle bir ânım vardır ki o ânda Allah’tan gayri kimseye vakit kalmaz.”²⁸³

Sehâvî (öl. 902/1497) sûfilerin hadis olarak naklettikleri bu sözün hadis olmadığını bununla birlikte bu sözü teyit eden hadislerin olduğunu ifade eder.²⁸⁴ Şu rivâyet onlardan biridir:

فَكَانَ إِذَا أَوَى إِلَى مَنْزِلِهِ جَزَاءً دُخُولَهُ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ: جُزْءًا لِلَّهِ وَجُزْءًا لِأَهْلِهِ وَجُزْءًا لِنَفْسِهِ

“Hz. Peygamber evine gittiğinde vaktini üçe ayırırdı; üçte bir vaktini Allah için, üçte birini ailesi için, kalan üçte birini de kendi nefesine ayırırdı.”²⁸⁵

Aclûnî manayı destekleyen aynı hadisi zikrettikten sonra sûfilerin çokça kullandığı “Lî Meallah” sözünün Hatib el- Bağdâdî (öl. 463/ 1071) tarafından zayıf bir senedle tahriç edildiğini, Dimyâtî’nin (öl. 705/1306) de bu sözü hadis olarak kullandığını nakletmiştir.²⁸⁶

²⁸² Aliyy'ul-Kârî, *El-Masnû' fî Ma'rifeti'l-Hadîs'il-Mevzû'*, 151.

²⁸³ Aliyyu'l-Kârî, *el-Esrârü'l-Merfûa fî'l-Ahbâri'l-Mevzûa (el-Mevzâtü'i-Kübrâ)*, thk. Muhammed es-Sabbağ (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1986), 291 (No.392).

²⁸⁴ Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-Hasene fî Beyâni Kesirin mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehirâ ale'l-Elsine*, 565 (No. 926).

²⁸⁵ Beyhaki, *el-Câmi' Li-Şuabui'l-Îmân*, (Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 2003), 3/29; Ebû Nuaym el-İsfehânî, *Delâil'ün-Nübüvve*, thk. Muhammed Ravvâs Kal'aci ve Abdülbirr Abbas (Beyrut: Dârü'n-Nefâis, 1986), 627.

²⁸⁶ Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ 2/226* (No.2159).

3.1.13. Sen Olmasaydın Âlemleri Yaratmazdım

Olmasa ol yaradılmazdı felek

Olmaz idi ins ile cinn ü melek

Arş u kürsî bunun için oldu var

Anın için oldu eşyâ âşikâr²⁸⁷

Şemsî Mevlid'inin fikrî temelini -tezimizin 2. bölümünde de ele aldığımız gibi-Hakikat-i Muhammediye anlayışı teşkil etmektedir. Varlığın vücûdunu muhabbet ekseninde açıklayarak Hz. Peygamber'i (s.a) kainâtın yaratılışının sebebi olarak kabul eden bu anlayışın dayanaklarından biri "Levlâke" rivâyetidir. Tasavvufî gelenekten neş'et eden müellifimiz Sivâsî'nin bu beyitlerinde Sûfiler arasında kudsî hadis olarak meşhur olan bu rivâyete Resûlullâh'ın (s.a) fazileti konusunda telmihte bulunduğu görülmektedir:

لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلاكَ

"*Sen olmasaydın felekleri/âlemleri yaratmazdım*"²⁸⁸

Söz bu haliyle hadis kitaplarında mevcut değildir. Bu formatıyla sözün uydurma hadis olduğu nakledilmektedir.²⁸⁹ Bununla birlikte bu söz hakkında Aliyyü'l-Kârî (öl. 1014/ 1605) sened itibariyle sahîh olamamakla birlikte mânâ itibariyle sahîh olduğu değerlendirmesini yapmıştır.²⁹⁰ Kezâ Aclûnî (öl. 1162/1749) de sözün hadis olmadığını Sâğânî'den (öl. 650/1252) nakletmiş ancak mânâsının doğru olduğunu belirtmiştir.²⁹¹ İmam Suyûtî (öl. 911/1505), Levlâke rivâyetinin mânâsını destekleyen bir hadisi *ed-Dürrü 'l-Mensûr*'da nakletmektedir. İlgili hadis şu şekildedir:

لَمَّا أُذْنِبَ آدَمُ الذَّنْبَ الَّذِي أُذْنِبَهُ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ إِلَّا غَفَرْتَ لِي. فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: وَمَنْ مُحَمَّدٌ؟ فَقَالَ: تَبَارَكَ اسْمُكَ، لَمَّا خَلَقْتَنِي رَفَعْتَ رَأْسِي إِلَى عَرْشِكَ فَإِذَا فِيهِ مَكْتُوبٌ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ. فَعَلِمْتُ أَنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ أَعْظَمُ عِنْدَكَ قَدْرًا مِمَّنْ جَعَلْتَ اسْمَهُ مَعَ اسْمِكَ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: يَا آدَمُ إِنَّهُ أَجْرُ النَّبِيِّينَ مِنْ دُرِّيَّتِكَ وَلَوْلَا هُوَ مَا خَلَقْتُكَ

²⁸⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/291.

²⁸⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/214, (No.2123).

²⁸⁹ Aclûnî, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Ammâ İştêhere Mine'l-Ehâdis Alâ Elsineti'n-Nâs*, thk. Ahmed Kallâş (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 2/214 (No.2123).

²⁹⁰ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr'il-Merfûa fî Ahbâri'il-Mevzûa*, 295.

²⁹¹ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/214.

Âdem o günahı işlemesinden sonra başını semaya kaldırdı ve “*Muhammed hakkı için senden bağışlanma istiyorum.*” dedi. Allah, “*Muhammed kimdir?*” diye vahyetti. Âdem, “*Şanın yücedir Allahım! Beni yarattığın vakit başımı arşına kaldırmıştım. Orada “Allah’tan başka ilâh yoktur, Muhammed onun resûlüdür.” yazısını gördüm. Senin katında ismini ismin ile beraber yazdığın bu zâttan daha yüce bir kimse olmayacağını anladım*” dedi. Allah ona “*O senin neslinden gelecek peygamberlerin sonuncusudur Ey Âdem! Eğer o olmasaydı seni yaratmazdım*” buyurdu.²⁹²

Diğer taraftan ise İmam Taberânî (öl. 360/971), *el-Mu’cemü’s-Sağîr*’de²⁹³, Hâkim (öl. 405/1014) *Müstedrek*’inde “*Levlâke*” sözünü rivâyet etmiştir.²⁹⁴ Hâkim bu hadisin isnâdının sahîh olduğunu beyan etmektedir. Ayrıca bu sözü destekleyen bir başka hadisi de dercetmekte ve bu hadisin de isnâdının sahîh olduğunu söylemektedir. Hadisin ilgili kısmı şu şekildedir:

يَا مُحَمَّدُ لَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ الْجَنَّةَ ، وَلَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ النَّارَ

“*Yâ Muhammed şâyet sen olmasa idin cenneti yaratmazdım, şâyet sen olmasa idin cehennemi yaratmazdım.*”²⁹⁵

Lafız itibariyle müteber sayılmasa da “*Levlâke*” sözünün manasının desteklendiği görülmektedir.²⁹⁶ Hadis alımında seneden çok manâyı önceleyen zayıf hadisle amel noktasında müsâmahakar bir yaklaşım sergileyen sûfiler bu türlü rivâyetleri kullanmakta bir beis görmemişlerdir.²⁹⁷ Müellifimiz Sivâsî’nin de *Mevlid*’inde hadisleri kullanırken bu yaklaşımı benimsediği anlaşılmaktadır.

²⁹² Suyûtî, Ebu’l-Fazl Celâleddin Abdurrahman, *ed-Dürrü’l-mensûr fi’t-tefsîri’l-me’sûr*, thk. Abdullah et-Türki (Kahire: Merkezü Heçr, 2003) 1/313; Rudânî, *Cem’ul-Fevâid min Câmi’il-Usûl ve Mecmaiz’z-Zevâid*, thk. Ebû Ali Süleyman bin Dirî’, (Beyrut: Mektebetü İbn Kesîr/ Dârü İbn Hazm, 1998) 3/415 (No.8371).

²⁹³ Taberânî, Ebu’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu’cemü’s-sagîr*, (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1983/1403) 2/82-83.

²⁹⁴ Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn*, 2/722.

²⁹⁵ Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn*, 2/722; Ali el-Muttaki el-Hindî, *Kenzü’l-Ummâl*, 11/431 (No.32025).

²⁹⁶ Bu manâyı teyid eden rivâyetler için bk. Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ ve’r-Raşâd fi Sîreti Hayri’l-İbâd*, 1/74-76.

²⁹⁷ Fikret Karapınar, “Rivâyetlerde İşâri Yorum”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 5/2 (Aralık 2007), 96.

3.1.14. Ben Gizli Bir Hazine İdim

“Küntü kenz”in mahzeninden feth-i bâb
Eyleyip tâliblere kaldır nikâb²⁹⁸

Çün bilinmek diledi ol pâk zât
Ya’ni zâtından zuhur ede sıfât²⁹⁹

Sivâsî’nin Hz. Peygamber’e (s.a) nisbet etmeyerek de olsa *Mevlid*’inde hem lafzen hem mânen iktibasta bulunduğu ve eserine taktî³⁰⁰ yaparak aldığı rivâyet şu şekildedir:

كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ

“Ben gizli bir hazineydim. Bilinmeyi istedim, mahlûkatı yarattım.”³⁰¹

“Kenz-i Mahfî hadisi” olarak da bilinen ve sûfî âlimlerce varlığı anlamlandırmada kullanılan bu sözün muahhar tasavvuf kaynaklarında yer aldığı, ilk dönem sûfîlerin eserlerinde ise böyle bir rivâyete rastlanılmadığı görülmektedir.³⁰²

Zerkeşî (öl. 794/1392), İbn Hacer (öl.852/1449) gibi hadis âlimleri bu sözün sahîh veya zayıf bir senedinin olmaması sebebiyle hadis olamayacağını ifâde etmişlerdir.³⁰³ Suyûtî bu hadisin aslının olmadığını hadis sayılmayacağını söylemektedir.³⁰⁴ İbn Teymiyye (öl.728/1328) de kezâ herhangi bir senedinin olmaması sebebiyle bu sözün hadis kabul edilemeyeceğini söylemiştir. Ancak çağdaşı Takıyyuddîn Subkî (öl.756/1325) bu sözü hadis olarak kitabında nakletmiştir.³⁰⁵ İbnü’l Cevzî (öl.597/1201) Saydu’l-Hâtır adlı eserinde Hz. Peygamber’e (s.a) isnâd etmeksizin bu rivâyete “mahfiyyen” yerine “lâ uğraf” lafzı ile yer vermiştir.³⁰⁶ Bursevî (öl. 1137 /1725), bu sözün

²⁹⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/282.

²⁹⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/283.

³⁰⁰ Mehmet Efendioğlu, “Taktî”, Türkiye Diyânet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul, TDV Yayınları, 2010), 39/ 483.

³⁰¹ Aliyyu’l-Kârî, *el-Masnû fi Ma’rifeti Ehâdîsi’l-Mevdû*, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, (Halep, Mektebü’l-Matbûâtî’l-İslâmiyye, ts.), 141, (No.232).

³⁰² Fikret Karapınar, “Rivâyetlerde İşârî Yorum”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 5/2 (Aralık 2007), 100.

³⁰³ Fikret Karapınar, “Rivâyetlerde İşârî Yorum”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 5/2 (Aralık 2007), 100.

³⁰⁴ Suyûtî, *Tedribu’r-Râvî fi Şerhi Tagrîbi’n-Nevâvî*, thk. Nazar Muhammed el-Fâryâbî, (Riyad: Mektebetü Kevser, 1425) 2/626.

³⁰⁵ Takıyyuddîn Sübkî, *Fetâvâ es-Sübkî*, thk. (Beyrut: Dârü’Ma’rife, ts.) 2/482.

³⁰⁶ İbnü’l-Cevzî, *Saydü’l-Hâtır*, thk. Hasan Süveyda (Dimeşk: Dâru’l-Kalem, 204) 379.

hadis olduğunu ifade etmiş ve *Kenz-i Mahfî* isimli müstakil eserinde bu sözü şerh etmiştir.³⁰⁷

Kenz-i mahfî rivâyeti hadis kabul kriterlerine göre mevzûdur. Bununla birlikte bu sözün mânâsının doğru olduğu yorumu da yapılmıştır. Allah Teâla, Kur'ân'da “*Ben insanları ve cinleri bana ibadet etsinler diye yarattım*”³⁰⁸ buyurmaktadır. Âyette geçen “*ibadeti*” İbn Abbas (öl. 68/687-88) “*tanımak*” şeklinde tefsîr etmiştir. Benzer bir rivâyet Mücahid'den de (öl. 103/721) nakledilmektedir. Dolayısıyla bu tefsîre göre âyetin manası “*ben insanları ve cinleri beni tanısınlar diye yarattım*” şeklinde olmaktadır. *Kenz-i Mahfî* rivâyeti de âyetin bu tefsîrine muvâfık bir söz olmaktadır.

İmam Âlûsî'nin (öl. 1270/1854) belirttiği üzere bu hadisi eserlerinde kullanan sûfiler bu sözün hadis olarak bir nakli söz konusu olmasa da keşfen mânâsının doğru olduğunu beyan ederler.³⁰⁹ İbnü'l-Arabî (öl. 638/ 1240) bu hadisin keşfen sahîh olduğunu ifâde etmektedir.³¹⁰

Ancak Hz. Peygamber'den (s.a) sahîh bir isnâdla gelmeyen, bununla birlikte Allah dostu olduğuna hüsn-i zan beslenen bir zâtın rüya, keşif, ilham tarikiyle Hz. Peygamber'e (s.a) isnâd ettiği bir sözün sahîh kabul etmesi hadis alimlerince makbul olmayan bir yol olarak görüşmüştür. Zîrâ bu yaklaşım sahîh isnâdın dışında bir yolla Hz. Peygamber'den (s.a) hadis rivâyet etmenin kapısını aralaması muhtemeldir ve bu da dinin temellerinin sarsılması ile sonuçlanır.

³⁰⁷ Seyit Avcı, *Sûfîlerin Hadis Anlayışı Bursevî Örneği* (Konya: Ensar Yayıncılık, 2004), 266.

³⁰⁸ *Zâriyât* 51/56.

³⁰⁹ Âlûsî, *Ebü's-Senâ Şehâbeddîn Mahmûd b. Abdullâh b. Mahmûd, Rûhu'l-me'âni fî tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'i'l-mesâni*, (Beyrut; Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.), 27/21.

³¹⁰ İbn'ul-Arabî, *Futuhât* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1994) 3/198.

3.1.15. Kendini Bilen Rabbini Bilir

“Men aref” sırrı o dem eyler zuhur
Rabbini bilüp olursun cümle nûr.³¹¹

Şemseddîn-i Sivâsî'nin “Men Aref” lafzını iktibâs ederek dayandığı *Nefsini bilen Rabbini bilir* (مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ)³¹² anlamındaki bu sözün hadis olup olmadığı tartışmalıdır. Muahhar tasavvufî eserlerde mevzûat kitaplarında, halk arasında meşhur olan sözleri toparlayan eserlerde, edebî eserlerde yer alan ve bazı sûfilerce Hz. Peygamber'e (s.a) nisbet edilen bu sözün, hadis tarihinde ilk üç asırda yazılan kaynaklarda bulunmadığı görülmektedir.³¹³

Tarihî serüveni açısından incelendiğinde, farklı formatlarda kadîm kültürlerde mevcut olduğu, Felsefe tarihinde “*Nefsini bil*” şeklinde ilk olarak Sokrates'e (öl. Mö. 399) isnâd edilmekle birlikte Platon'a (öl. Mö. 347), Pythagoras'a (öl. Mö. 494) âit olduğunu iddia edenlerin de bulunduğu söylenmektedir. Bununla birlikte “*Nefsini Bil*” şeklindeki bu doktrinin kaynağının çok daha eski olduğu, Atina'daki Apollon tapınağı üzerinde bu sözün yazılı olduğu kaydedilmektedir.³¹⁴

Bu vecîz kelâmın ilk dönem sûfilerinin eserlerinde farklı lafızlarla yer almakla birlikte Hz. Peygamber'e (s.a) isnâd edilmediği, hadis olarak naklinin ilk olarak İhvân-ı Safâ risâlelerinde bulunduğu ancak burada da senedine yer verilmediği görülmektedir.³¹⁵

İbn Teymiyye bu sözün hadis olmadığını ifade etmiştir. İmam Nevevî (öl. 676/1277) hadisin lafzen aslının sâbit olmadığını söylese de mânâsını kabul ettiğini bildirmektedir.³¹⁶

³¹¹Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/320.

³¹² Ebû Nuaym el-İsfehânî, *Hilyetü'l- Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, (Mısır: Matbaatü's-Saâde, 1974) 10/208; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/342, (No.2532.).

³¹³ Yusuf Açık, “Nefsini Bilen Rabbini Bilir, Hadis mi, Kelâm-ı Kibar mı?”, *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1998), 177.

³¹⁴ Abdülvâhid Yahyâ, “Nefsini Bil”, trc. Mustafa Tahralı, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, 10/3 (Temmuz, 1981), 56.

³¹⁵ Yusuf Açık, “Nefsini Bilen Rabbini Bilir, Hadis mi, Kelâm-ı Kibar mı?”, *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1998), 179.

³¹⁶ İmam Nevevî, *Fetâvâ “el-Mesâilu'l-Mensûra”*, thk. Muhammed el-Haccâr (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1996), 248.

İmam Suyûtî sözün, Yahya b. Muaz er-Râzî'ye (öl. 258/872) ait olduğunu İbnu's-Sem'ânîden (öl. 489/1096) nakleder³¹⁷ ve bu hadis hakkında te'lif ettiği *el-Kavlü'l-Eşbeh fi Hadîsi Men Arefe Nefsehu fekad Arefe Rabbeh* risâlesinde sûfilerin bu hadisi nasıl yorumladıklarına dâir bilgileri serd eder.³¹⁸ İbn Atâullah el-İskenderî, (öl. 709/1309) hocası Ebü'l-Abbâs el-Mürsî'den (öl. 685/1287) bu hadisin yorumunu aktarmaktadır.

Bazı sûfî âlimler bu sözü hadis olarak nakletmektedirler. İbnü'l-Arabî (öl. 638/1240) hadisin rivâyet tarîkiyle değil keşif yoluyla sâbit olduğunu söylemiştir³¹⁹ ve bu hadis vahdet-i vücûd inancı çerçevesinde yorumlamaktadır.³²⁰ Sivâsî her ne kadar Halvetiyye ekolüne mensup olsa da *Mevlid*'inde Ekberîyye geleneğine ait vahdet-i vücûd, Nûr-i Muhammedî gibi inançların bulunduğu görülmektedir.

Sivâsî'nin bu hadise *Mevlid*'inde yer vermesi, onun sûfiler nezdinde keşfen kabul edilen hadislere itimât ettiğini gösterir. Sûfilerce “*ahz-ı bâtın*” olarak da isimlendirilen keşif yoluyla hadis rivâyeti, İbnü'l-Arabî ve takipçileri tarafından kabul edilse de hadis âlimlerinin kâhîr ekseriyeti tarafından reddedilmiştir. İlk dönem sûfilerinde çok rastlanılmayan keşfen hadisin kabulü³²¹ hadis ilminin kriterleri açısından çok problemlidir.³²² Keşfen ve rüyâ yoluyla hadis rivâyetinin kabul edilebilirliğine mesned olarak takdim edilen Ahmed b Hanbel'in (öl. 241/855) rüyâ yoluyla hadis rivâyet ettiği konusu Fikret Karapınar tarafından tahlil ve tenkid edilmiştir. İmam Ahmed'e nispet edilen tek yazma nüshanın edisyon kritiği ve çevirisini de yapan Karapınar, söz konusu risâlenin İmam Ahmed'e âidiyetinin mümkün olmadığını ve rüyâ yoluyla hadis almanın İmam Ahmed'in ilmâ mîzâcî ile uyuşmadığını ifade eder.³²³

³¹⁷ Suyûtî, *ed-Düreru'l-Müntesire fi'l-Ehâdisi'l-Müştehra*, thk. Muhammed es-Sabbâg (Riyad: Câmîati Melik Suud, ts), 185.

³¹⁸ Suyûtî, *el-Kavlü'l-Eşbeh fi Hadîsi Men Arefe Nefsehu fekad Arefe Rabbeh*, (Mecmû' min Resâilî's-Suyûtî'nin içinde), (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 15-21.

³¹⁹ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/342.

³²⁰ Fikret Karapınar, “Rivâyetlerde İşârî Yorum”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 5/2 (30 Aralık 2007), 46.

³²¹ Fikret Karapınar, “İlk Devir Sûfilerin Hadis Birikimleri”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 7/2 (01 Ekim 2007), 37-56.

³²² Seyit Avcı “Keşif Yoluyla Hadis Rivâyeti Meselesi” *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4/4 (2004), 189-190.

³²³ Fikret Karapınar, “Hz. Peygamber'den Rüyada Aldığı Üç Hadis Risâlesinin Ahmed b. Hanbel'e Nispeti”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/25 (01 Şubat 2008), 113-114.

3.1.16. Bildikleri İle Amel Eden Bilmediği İlme Vâris Kılınır

Mevlidini kaleme almakla, sanatsal bir ürün meydana getirme değil halkı irşâd etme gâyesini gütmüş olan Sîvâsî yer yer okuyucuya nasihatler vererek dinin emirlerine uymalarını ve bu yolda cehd ü gayreti arttırmalarını salık verir ve Hz. Peygamber'in (s.a) yoluna dâvet eder:

*Emr-i şer'-ıla mukayyed ol dürüst
Çâbük ol bu yolda sakın olma süst³²⁴*

Bu beyti ardından Şemseddîn-i Sivâsî şeriat'e ittibâ edilmesinin üstünde durduğu bu meyândaki nasihatlerine devam eder³²⁵ ve:

*Âlem-i kudsdan açılır sana bâb
Yüz urur kalbünde hep ilm ü kitâb³²⁶*

Diyerek İnsanın şeriat yolunu tutmasının kalbinde “ilm ü kitâbın” açılması ile neticeleneceği bilgisini verir. Bu yaklaşım “Kim bildiği ile amel ederse Allah bilmediği ilmi ona vâris kılar.” Sözü nü hatırlatmaktadır.³²⁷

Sûfiler arasında hadis olarak zikredilen bu söz her ne kadar Hz. Peygamber'e (s.a) ait olmayıp Hz. İsa'dan nakledilen bir söz olsa da, kulun, Allah yolunda gayret ettikçe, gayretinin karşılığı olarak doğru yola yönlendirileceğinin müjdelendiği âyet³²⁸ bu hakîkati doğrular niteliktedir.

³²⁴Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/319..

³²⁵ Âdetün olsun senün cû'u seher
İbn-i vakt ol siyyemâ vakt-i seher
Dâ'imâ âb-dest-le pâk ol yûri
Tut tevâzu' yolını hâk ol yûri

Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/319.

³²⁶Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/320.

³²⁷ مَنْ عَمِلَ بِمَا عِلْمٌ وَرَزَقَهُ اللَّهُ تَعَالَى عِلْمًا مَا لَمْ يَعْلَمْ

Hâris el-Muhâsibî, *Risâletü'l-Müsterşidîn*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde (Kahire: Dârü's-Selâm, 1983), 100. (Kitabı tahkik eden muasır hadis âlimlerinden Abdülfettah Ebû Gudde bu sözün hadis olmadığını hz. İsa'dan nakl edilen bir söz olduğunu ilgili yerde belirtmiştir); Aliyyü'l-Kârî, *Mirgâtü'l-Mefâtih Şerhu Mişkâtü'l-Mesâbih* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2001) 5/402 (No. 3493) Aliyyü'l-Kârî bu rivâyeti hadisin şerhinde zikretmiştir.

³²⁸ Ankebût 29/69

3.1.17. Nâfileler İle Allah’a Yaklaşma

Mevlid’inde şeyh efendi ve mürebî kimliği daimâ hissedilen Sivasî, okuyucuya, dinin emirlerine uymak noktasındaki gayretini arttırmasına yönelik nasihatler vermeyi elden bırakmaz ve bunun neticesinde hâsıl olacak hâli de şu şekilde müjdeler:

“*Küntü sem’an*” sırrı yüz urur o dem

Anun-ıla işidürsin dem-be-dem

...

Hakk-ıla söyler u Hakk-ıla görür

*Hakk-ıla tutar u Hakk-ıla yürür*³²⁹

Beyitlerde Sivasî’nin “*Kurb’un-nevâfil Hadisi*” olarak meşhur olan hadise işaret ettiği görülmektedir. Bu bağlamda hem mezkûr hadisteki “*küntü sem’an*” lafzını taktî’ yaparak almakta, (hadisten kısmî iktibasta bulunmakta), hem de “*Hakk-ıla söyler u Hakk-ıla görür*” demek sûretiyle hadise telmihte bulunulmaktadır. İlgili Hadîs-i kudsî şöyledir: Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:

مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّىٰ أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لِأَعْطَيْتُهُ وَلَكِنْ اسْتَعَاذَنِي لِأَعِيذَنَّهُ وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ تَرَدُّدِي عَنْ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَأَنَا أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ

“*Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıracak olan amellerden en çok hoşuma gideni (kulumun) ona farz kıldığım şeyleri edâ etmesidir. Kulum nâfilelerle bana yaklaştırmaya devam eder ve sonunda sevgime erişir. Onu bir sevdim mi onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden bir şey istedi mi onu muhakkak veririm. Benden sığınma talep ederse onu mutlaka korurum. Ben yaptığım hiçbir şeyde mü’min kulumun ruhunu kabzedecekken ettiğim kadar tereddüt etmedim. (Zira) o ölümü sevmez ben de onun sevmediğini sevmem.*”³³⁰

³²⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/320.

³³⁰ Buhârî, “*Rikâk*”, 38 (No.6502); Muhammed el- Humeydî, *El-Cem’u beyne’s-Sahîhâyni el-Buharî ve Müslim*, thk. Ali Hüseyin el-Bevvab (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2002), 3/240 (No.2508).

3.1.18. İlmî Ya Öğrenen Ol Ya Öğreten Ol

Mutrib olmazsan şehâ târibden ol

*Sâkî olmazsan bu dem şâribden ol*³³¹

Siyâk ve sibâkında mârifet ilminden bahsedilen beyitte konunun ele alınış biçimi “*Ya âlim ol ya ilmî öğrenen ol ya dinleyen ol veyahut bunları seven ol, beşincisi olma helâk olursun.*”³³² hadisindeki nüktelyi hatırlatmaktadır, bu bağlamda tasavvufun da tıpkı zâhir ilimleri gibi, öğretilmesi/ öğrenilmesi, bu yapılamıyorsa sevilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Zâhir ilminin kastedildiği bir hadisin mârifet ilmi bağlamında kullanması Sivâsî’nin zâhir ve bâtını birlikte ele alan bir âlim olduğunu bir kez daha göstermektedir.

3.1.19. Cehennem Ateşinin Değmeyeceği Göz

Eğer bir Abd-i güm-râhî tutarsa anı Allâh’ı

Ne feryâdını dinlerler ne assı ider efgânı

Eğer Ceyhûn ola yaşı sayılmaz katreye anda

Abes âzedür âhı müfîd olmaz peşîmânı

Velî bu evde bir katre yaşun deryâdan evlâdür

*Kıyâmetde söyün-dürür lehebden bahr-i ummânı*³³³

Fırsat buldukça okuyucuya nasihat vermeyi âdet hâline getiren Sivâsî, kıyamette pişmanlığın, feryâdın, ağlamanın fayda vermeyeceğini hatırlatarak dünyada iken gözyaşı dökmeyi öğütler ve ahiretteki değil dünyadaki gözyaşının cehennem ateşini söndüreceğini bildirir. Onun bu müjdesinin *Allah yolunda ağlayan göze cehennem ateşinin değmeyeceğine* dâir hadise dayandığı anlaşılmaktadır. İlgili hadîs-i şerîf şu şekildedir:

Nevevî, *Riyâzü’s-Sâlihîn min Kelâmi Seyyidi’l-Mürselîn*, thk. Mâhir el-Fahl (Dimeşk, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2007) 139, (No.386).

³³¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/313.

³³² أُغْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ مُسْتَمِعًا أَوْ مُجِبًّا وَلَا تَكُنِ الْخَامِسَةَ فَتَهْلِكَ Suyûtî, *Câmiu’l-Ehâdis- el-Câmi’us-Sağîr ve zevâiduhû ve’l-Câmiu’l-Kebîr-*, thk. Abbas Sâgr, Ahmed Abdülcevâd (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1414/1994) 2/6 (No.3447); Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, 5/231 (No.5171).

³³³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/324.

عَيْنَانِ لَا تَمَسَّهُمَا النَّارُ : عَيْنٌ بَكَتَ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

“İki göze cehennem ateşi değmez Allah yolunda ağlayan göz ve Allah yolunda geceyi nöbet tutarak geçiren göz”³³⁴

3.1.20. İnsanlara Akılları Nisbetince Konuşun

Yazayın âyât u ahbârdan nukûl

“Kellimi ’n-nâse alâ kadr ’il-ukûl”³³⁵

Herkese fehmince di esrârımı

Ümmetüne di olan ahbârımı³³⁶

Şemseddîn-i Sivâsî'nin hem lafzî hem de mânevî olarak iktibas ettiği “Kellimi ’n-nâse alâ kadr ’il-ukûl”³³⁷ ifâdesi, “İnsanlara akılları nispetinde konuşun” anlamına gelmektedir. Bazı kaynaklarda hadis,³³⁸ bazı kaynaklarda ise kelâm-ı kibar olarak yer alan³³⁹ bu sözün bu lafızlarla hadis olup olmadığı ihtilaflıdır. Ancak bu söz ile aynı mânâyı ifâde eden farklı lafızlarla hadis mevcuttur. İlgili hadis şu şekildedir:

قَالَ عَلِيٌّ: حَدِّثُوا النَّاسَ، بِمَا يَعْرِفُونَ أَتُحِبُّونَ أَنْ يُكَذَّبَ، اللَّهُ وَرَسُولُهُ

İnsanlara anladıkları şekilde konuşun. (Anlamadıkları şekilde konuşarak) Allah ve Rasûlünü yalanlamalarını mı istersiniz?³⁴⁰

Arapça bir ibârenin geçmiş olması beyitte hadis iktibası bulunduğunu ilk etapta akla getirse de sıkça geçen bu ibârenin hadislerden süzülerek elde edilmiş formülize bir söz olması muhtemeldir.

³³⁴ Tirmizî, “Fezâil’ul-Cihâd” 12 (No.1630); Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü’z-Zühd*, thk. Muhammed Abdüsselam Şâhin (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1999) 313 (No.2282); Ebu Ya’lâ el-Mevsilî, *Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed (Dimeşk: Dârü’l-Me’ mûn li’t-Türâs, 1984), 7/307.

³³⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/326.

³³⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/340.

³³⁷ Aclûnî *Keşfu’l-Hafâ*, 1/255

³³⁸ Ebu’l-Mehâsin Abdülvâhid er-Rûyânî, *Bahru’l-Mezheb*, thk. Tarık Fethi es-Seyyid (Lübnan: Dârü-l-Kütübi’l-İlmiyye, 2009), 2/397.

³³⁹ Muhammed Hifzurrahmân el-Kemlâî, *el-Budûrû’l-Mudiyye fî Terâcimi’l-Hanefiyye* (Kahire: Dârü’s-Sâlih, 2018), 12/220.

³⁴⁰ Buhârî, “İlim” 49; İbnü’l-Esîr, *Câmiu’l-Usûl*, 8/16 (No.5844).

3.1.21. Kulunun Zannı Üzereyim

Budur zannum sana va'llâh k'anı afv-idesin bi'llâh

*Ne denlü çoğ-ısa ey şâh anun cürm-ile isyânı*³⁴¹

Sivâsi'nin, ayrı bir bölüm olarak da yer vermekle birlikte *Mevlid*'nde yer yer duâ ve tazarrûda bulunmayı âdet edindiği görülmektedir. Bu beyitlerden biri olan yukarıdaki beytinde Allah'ın affedici olduğunu zannettiğini dolayısıyla affedilmeyi umduğunu dile getirmektedir. Şemseddîn-i Sivâsî'nin “*budur zannum*” lafzıyla, Allah'ın, “*kulunun zannı üzere olduğunu*” bildirdiği mutefekun aleyh olan hadîs-i kudsî'ye telmihte bulunduğu anlaşılmaktadır. İlgili hadis şu şekildedir:

أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي

“*Ben kulunun zannı üzereyim.*”³⁴²

3.1.22. Senden Sana Sığınırım

İlâhî izzetün hakkı sana senden sığınuram

*Bana kim ola rahmide eğer afv itmesen anı*³⁴³

Şemseddîn-i Sivâsî'nin duâ ve tazarrû beyitlerinden bir diğeri olan yukarıdaki beyitte Allah'tan yine Allah'a sığındığını dile getirmektedir. Sivâsî'nin ifade ettiği sığınma şeklinin âyet ve hadislerden öğrenildiğini söylemek mümkündür. Âyet-i Kerîme'de “*لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ*”³⁴⁴ buyurulmuş Allah'tan sığınılacak mercînin yine Allah'tan başkası olmadığı belirtilmiştir. Cenâb-ı Peygamber Efendimiz (s.a) de bu bağlamda “*senden yine sana sığınırım*” şeklinde Allah'a ilticâ etmeyi öğretmiştir:

فَمَنْ قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا مَنجَى مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ، كَشَفَ عَنْهُ سَبْعِينَ بَابًا مِنَ الضَّرِّ أَذْنَاهُنَّ الْفَقْرُ

“*Kim “tüm güç ve kuvvet ancak Allah'ladır, Allahtan yine ancak Allah sığınılırdense yetmiş sıkıntı kendisinden giderilir bunların en düşüğü ise fakirliktir.*”³⁴⁵

³⁴¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/324.

³⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 13/509 (No.8178); Buhâri, “Tevhîd” 15 (No.7405); Müslim, “ez-Zikr ve'd-Duâ ve't-Tevbe ve'l-İstiğfâr” 1(No.2675).

³⁴³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/324.

³⁴⁴ Et-Tevbe 6/118.

³⁴⁵ Tirmizî, “Da'vât” 132 (No.3601); Abdülazim el-Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb min'el-Hadîsi's-Şerîf* thk. İbrahim Şemseddîn (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417) 2/290 “et-Tergîb fi kavli Lâ Havle

Sivâsî'nin aynı meyânda dile getirdiği bir diğer beyti ise bizzat ilgili me'sûr duâdaki ifadelerin manzûm tercümesi gibidir. İlgili beyit ve hadis şu şekildedir.

İlâhî bu kulun senden yana sana sığınmışdır

*Senün kahr-ı celâlınden yine sen ol nıgeh-bânî*³⁴⁶

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ ، لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ .

“Allahım gazâbından rızâna, cezalandırmandan affetmene sığınırım. Senden yine sana sığınırım. Sana olan övgüleri sayamam sen kendini övdüğün gibisin.”³⁴⁷

3.1.23. Kıyamete Kadar Hakk Üzere Bir Tâifenin Bulunması

Şemseddîn-i Sivâsî *Mevlid*'inde hadisleri iktibas ve telmih yoluyla sadece beyitler içerisinde kullanmamış, konunun gerekliliğine göre bir hadisi fasıl başlığı olarak da iktibas ettiği de olmuş ve o başlık altında manzûm halde söz konusu hadisi açıklamıştır.

Nûr-i Muhammedî'nin “kâmil kimseler” kanalıyla kıyâmete kesintisiz olarak aktarılması anlamında kullanılan “mânevî mevlid” konusunun akabinde, Hz. Peygamber'in (s.a) kıyamete kadar ümmetinden bir topluluğun Hakk yolunda gâlip geleceği müjdesini verdiği hadisini “*Lâ tezâlû tâ'îfetün min ümmetî zâhirîne ale'l-Hakki ilâ kıyâmi's-sâ'ati*”³⁴⁸ lafızlarıyla hem fasıl başlığı hem de delil olarak getirildiği görülmektedir. Sivâsî bu bağlamda bölümün hemen öncesinde serd ettiği görüşlerini bu hadis ile temellendirir. Ancak hadisin lafzını olduğu gibi almayıp, “hattâ ye'tiyehum emr'u-llâh ve hüm zâhirûn” yerine “zâhirîne ale'l-Hakk ilâ kıyâmi's-sâati” lafzını

Vela Kuvvete İlla Billah” (No.2); Mecdüddîn İbnü'l-Esîr, *Câmiu'l-Usûl fî Ehâdîsi'r-Rasûl*, thk. Abdülkâdir el-Arnaut (: Mektebetü'l-Hulvânî, 1970) 4/400.

³⁴⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/324. Fatih nüshasında kaydedilmemiş olan bu beyit Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Mevlid*'inin muhtelif nüshalarında bulunmaktadır. Bk. Şemseddîn-i Sivâsî, *Mevlid'un-Nebî*, (Süleymaniye Hacı Mahmut Efendi, 4440), 24b.

³⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/147 (No.751); Tirmizî, “Da'vât” 113 (No.3566).

³⁴⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/317. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 298a; İlgili hadisteki “lâ tezâlû” ifadesinin İğdır nüshasında “Lâ nüzâlû”, “kıyâm-is-sâati” ibâresinin de “kıyâm-is-sâatihî” şeklinde kaydedildiği görülmektedir. bk. Ahmet Murat Toprak, *Şemseddîn-i Sivâsî Mevlidi'nin İğdır Nüshası Üzerine Bir Araştırma*, 474. Bu fâhiş hatalar İğdır nüshasının Arapça gramer kaidelerine ve hadis kültürüne vâkıf olmayan bir müstensih tarafından istinsah edildiğini düşündürmektedir; İlgili hadis Meral Ünal tarafından çalışılan tezde “Kâle'n-Nebiyi, lâ tezâlû tâife min ümmetî zâhirin ale'l-Hakki ilâ kıyâmi's-saat” şeklinde kelimelerin i'râbına dikkat edilmeden kaydedilmiştir. bk. Meral Ünal, *Es-Sivâsî-Şemseddîn Ahmet b. Muhammed b. Arif Ezzili'nin Mevlidi'n-Nebî isimli Eseri (İnceleme, Metin, Dizin)*, 59.

kullandığı görülmektedir. Sivâsî'nin iktibas ettiği bu hadis müttefekun aleyh hadislerdendir. Hadisin Buhârî (öl. 256/870) tarafından kaydedilen varyantı şu şekildedir:

لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ

“Ümmetimden bir topluluk Allah’ın emri (ölüm) kendilerine gelinceye kadar Hak uğrunda gâlip gelmeye devâm edecektir.”³⁴⁹

Hadisin Müslim (öl. 261/875) varyantı ise şu şekildedir:

لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي قَائِمَةً بِأَمْرِ اللَّهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ أَوْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ
عَلَى النَّاسِ

“Ümmetimden bir grup Allah'ın emrini tutmaya devam edecektir. Onları istihfaf eden ya da onlara muhalefet edenler onlara zarar veremeyecektir. Ta ki onlar insanlara yardım ederken Allah'ın emri gelecektir.”³⁵⁰

3.2. Mevlid’de Siyere Dâir Nakiler

Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Mevlid*'i incelendiğinde, *Mevlid*'de işlenen konulardan, Sivâsî'nin oldukça geniş bir siyer-i Nebî altyapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in (s.a) hayatının anlatıldığı bölümlerdeki her bir beytin kaynağını siyer ve tabakât eserlerinden tespit etmek mümkündür

Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Mevlid*'inde siyer-i Nebî dâhilinde; Hz. Peygamber'in (s.a), doğumundan önce ve doğumu esnâsında gerçekleşen olağanüstü hâdiseler, sütanneye verilışı, şakk-ı sadr hâdisesi, çocukluğu ve gençliğindeki ahvâli amcası Ebû Tâlib ile Şam yolculuğu ve râhip Bahîra ile karşılaşması, Hz. Hatîce'nin ticaret kervanını yönetmesi ve Hz. Hatîce ile evliliği konularının ele alındığı görülmektedir.

³⁴⁹ Buhârî, “Kitâbu'l-İ'tisâm bi's-Sünne” 10 (No. 7311); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28/165 (No.16965).

³⁵⁰Müslim, *Kitâbü'l-İmâre*, 53 (No.1923).

3.2.1. Hz. Peygamber'in (s.a) Doğumunda Meydana Gelen Olağanüstü Hâdiseler

Hz. Peygamber'in (s.a) ana rahmine düşüşü ile başlayıp doğumu esnâsında devam eden bazı olağanüstü gelişmeler nübüvvetin delili olarak görülmüş, *alâmâtü'n-nübüvve* ve *emârâtü'n-nübüvve* olarak nitelendirilmiştir. Resûlullah'ın (s.a) doğumunu esas olarak konu alan Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Mevlid*'inde de bu alâmetlerin işlenmiş olduğu görülür. Hz. Peygamber'in (s.a) doğumunda bir nûrun zuhûr etmesi, Hz. Âmine'ye rüyâda ümmetin efendisine hâmile kaldığının bildirilmesi, Hz. Asiye ve Hz. Meryem'in gelerek Âmine'ye bir şerbet içirmeleri ve doğumda Hz. Âmine'nin hiç sıkıntı çekmemesi, ilâhî bir kuşun gelip Hz. Âmine'nin sırtını sıvazlaması ve Hz. Peygamber'in (s.a) secde pozisyonunda doğup başını kaldırarak ümmetine duâ etmesi Sivâsî tarafından Resûlullâh'ın (s.a) doğumunun anlatıldığı bölümde tahkiye edilmiştir.

Şemseddîn-i Sivâsî Hz. Peygamber'in doğumunda zuhûr eden nûru şöyle nazm eder:

*Çün yakîn oldu ki ol mehrû doğa
Matlaından zâhir oldu şa'şaa*

*Anasından itti ol envâr sutû
Nitekim şems öyledir kable't-tulû*

*Gelmedin âlemlere verdi ziyâ
Gör nice rahmetdürür ol Mustafâ³⁵¹*

Sivâsî'nin bu ifadelerinin, Efendimiz (s.a) doğduğunda Hz. Âmine'den Şam/Busrâ taraflarını aydınlatan bir nûrun çıktığına ilişkin rivâyetlere dayandığı anlaşılmaktadır. Bu olay bazı kaynaklarda fiziksel olarak gerçekleştiği şeklinde kaydedilmekte; bazı rivâyetlerde ise Hz. Âmine'nin rüyâsı olarak zikredilmektedir. İlgili rivâyetler şu şekildedir:

³⁵¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/293.

لما ولدته خرج منى نور أضاء له قصور الشام

“O’nu (s.a) doğurduğumda benden Şam saraylarını aydınlatan bir nûr çıktı.”³⁵²

İrbâd b. Sâriye: Resûlullah’ın (s.a): “(Ben) atam İbrâhim’in duâsı, kardeşim İsbâ’nın müjdesi ve annem Âmine’nin kendisinden nûr çıktığını gördüğü rüyâsıyım”³⁵³ dediğini nakletmiştir.

Hiz. Âmine’nin doğumda şâhit olduğu olağanüstü hâllerden bir diğeri de uyku ile uyanıklık arasında birisinin gelerek kendisine ümmetin efendisine hâmile kaldığını bildirmesidir. *Mevlid*’de bu konu şu beyitlerle dile getirilmiştir:

Dedi hem bir kimse verdi hoş selâm

Görmedim yüzünü söylediler kelâm

Kim bu gece doğısar bir tıfl-ı pâk

Pâyine ruhsâr-ı şehler ola hâk

...

Adını anın Muhammed koyalar

Ana cândan hizmet etsin dâyeler

Mazhar-ı Hak’tır o tıfl-ı nâzenîn

*Ana hâdim ola Cibrîl-i emîn*³⁵⁴

Şemseddîn-i Sivâsî’nin naklettiği bilgilere göre Hiz. Âmine’ye bir kimse gelerek insanların en hayırlısına hâmile olduğunu bildirmiş isminin Muhammed konmasını³⁵⁵ söylemiştir. Sivâsî’nin manzûm olarak ifade ettiği bu bilgilerin kaynaklardaki şu rivâyetlere dayandığı anlaşılmaktadır:

³⁵² İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakâti’l-Kebîr*, 1/82; Suyûtî, *Hâsâis ’ul-Kübrâ*, 1/114; Zührî, *Kitâbü’t-Tabakâti’l-Kebîr*, 1/82; Ahmed Galluş, *es-Sîratü’n-Nebeviyye ve’d-Da’ ve fi’l-Ahdi’l-Mekkî* (Kahire: Müessesetü’r-Risâle, 2003), 154; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu’s-Siyer ve’l-Megâzi)*, 1/50; İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-Nebeviyye*, 1/175.

³⁵³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* thk, Şuayb el-Arnaut vd. (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1420/ 1999) 28/ 382, (No.17151). Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâilu’n-Nübüvve ve Ma’rifeti Ahvâli Sâhibi’ş-Şerîa*, thk. Abdülmu’tî Kal’aci (Beyrut, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1988), 1/81-82; Suyûtî, *Hâsâis ’ul-Kübrâ*, 1/115; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu’s-Siyer ve’l-Megâzi)*, 1/51.

³⁵⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/294-295

³⁵⁵ Suyûtî, *Hâsâis ’ul-Kübrâ*, 1/106, 119.

وأتاني آت وأنا بين النائم واليقظان فقال هل شعرت أنك حملت فكأني أقول ما أدري فقال انك قد حملت
بسيد هذه الأمة ونبيها وذلك يوم الإثنين

“Uyku ile uyanıklık arasında iken birisi geldi ve bana hâmile olduğumu bildirdi ve doğacak insanın bu ümmetin efendisi ve peygamberi olacağını bana söyledi. Bu pazartesi günüydü.”³⁵⁶

إنك قد حملت بسيد هذه الأمة

“Sen bu ümmetin efendisine hamile kaldın.”³⁵⁷

Sivâsî, Hz. Peygamber’in (s.a) doğumu esnasında meydana gelen olağanüstü hadiseler dâhilinde ayrıca Hz. Âsiye ve Hz. Meryem’in doğuma gelişinden³⁵⁸ bahsetmektedir. Bu konu kaynaklarda Hz. Âmine’nin “Abdülmenâf kızlarına benzeyen uzun boylu kadınlar gördüğü” şeklinde rivâyet edilmekle birlikte, Hz. Asiye ve Hz. Meryem’in isimleri verilmemiştir.³⁵⁹

Sivâsî, Âmine Hatun’a Hz. Asiye ve Hz. Meryem tarafından ikram şerbetten ve Hz. Âmine’nin Efendimiz’i (s.a) doğurduğunda hiç sıkıntı çekmediğinden bahsetmektedir.³⁶⁰ Hz. Asiye ve Meryem zikredilmeksizin Âmine’ye bir içecek

³⁵⁶ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakâti’l-Kebîr*, 1/78; Suyûtî, *Hâsâis ’ul-Kübrâ*, 1/106; Zührî, *Kitâbü’t-Tabakât’il-Kebîr*, 1/78; Muhammed b. Yûsûf es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübûlü’l-Hüdâ ve’r-Raşâd fî Sîrati Hayri’l-İbâd ve Zikri Fezâilîhi ve Â’lâmi Nübüvvetihi ve Ef’âlihî ve Ahvâlihî fî’l-Mebde’i ve’l-Meâd*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Muavvaz (Lübnan: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1993), 1/328. İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-Nebeviyye*, 1/166; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu’s-Siyer ve’l-Megâzi)*, 1/45.

³⁵⁷ Suyûtî, *Hâsâis ’ul-Kübrâ*, 1/105; Şemseddîn Muhammed b. Omar es-Sefirî eş-Şâfi’î, *el-Mecâlisu’l-Va’ziyye fî Şerhi Ehâisi Hayri’l-Berîyye min Sahîhi’l-İmâmi’l-Buhârî*, thk. Ahmed Fethi Abdurrahmân (Lübnan, Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2004) 2/114; Abdülazîz b. Muhammed ibn Cemâ’a el-Kinânî, *el-Muhtasarü’l-Kebîr fî Sîrati’r-Rasûl Sallallahu Aleyhi ve Sellem*, thk. Sami Mekkî el-Ânî (Amman: Dârü’l-Beşîr, 1993), 20; İbn Kesîr’in naklinde ilgili rivâyet bu ümmetin efendisine lafzıyla değil âlemlerin en hayırlısına şeklinde geçmektedir bkz. Ebu’l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî Riyad: Dâru Hecr, 2003), 9/409.

³⁵⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/295.

Gitti ol kimse geri feth oldu bâb
İki hâturn geldi mîsl-i âfitâb

Birisi Meryem birisi Âsiye
Ettiler rıfk ile bana tehniye

³⁵⁹ Suyûtî, *Hâsâis ’ul-Kübrâ*, 1/119; Ebû Nuaym el- İsfehânî, *Delâilu’n-Nübüvve*, 610; Ebu’l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 9/409.

رَأَيْتُ نِسْوَةً كَالنَّخْلِ الطَّوَالِ كَأَنَّهَا بَنَاتُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

“Abdülmuttalib kızlarına benzer uzun hurma ağacı gibi kadınlar gördüm.”

³⁶⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/295.

Pes harâret gâlib oldu cânıma
İkisi oturdu iki yanıma

sunulduđu³⁶¹ ve Âmine'nin doğum esnasında hiç ağrı çekmediđi³⁶² bilgilerinin bazı kaynaklarda müstakil olarak rivâyet edildiği görölmektedir. Şemseddîn-i Sivâsî'nin hâdiseleri nazma dökerken farklı rivâyetleri birleştirdiği anlaşılmaktadır.

Bu bilgilerin akabinde Sivâsî, Âmine Hatun'a bir ilahî kuşun gelerek sırtını sıvazladığı daha sonra Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğunu zikreder.³⁶³ Hâsâis, delâil türü eserlerde Efendimiz'in (s.a) doğumunda Hz. Âmine'in, kalbini sıvazlayan beyaz kuş kanadı gibi bir şey gördüğü kaydedilmektedir.³⁶⁴

Sivâsî'nin Hz. Peygamber'in (s.a) doğumunda gerçekteşen olağanüstü olaylar bâbında değindiği bir başka olay Resûlullâh'ın (s.a) doğar doğmaz ümmetine duâ etmesi hâdisesidir.³⁶⁵ Bu olay kaynaklarda Efendimiz'in (s.a) secde vaziyetinde doğduğu ve duâ

*Virdiler bir kâse ile şerbeti
İçtim andan ben zülâl-i hikmeti*

*Nûra gark oldumani içtikte ben
Rahat oldum çekmedim hergiz mihen*

³⁶¹ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/119; Ebû Nuaym el- İsfehânî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 611; Ebu'l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, 9/409.

فإذا انا بشرية بيضاء لبنا وكننت عطشى فقتاولتها فشربتها فأضاء مني نور عال

“Susamışım, süt gibi bembeyaz bir içecek gördüm, onu alıp içtim ve benden yüce bir nur çıktı.”

³⁶² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/76-77; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/119.

³⁶³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/295.

*Geldi bir murg-ı ilâhî ol zamân
Arkamı sığadı oldum şadumân*

*Doğdu sâatte ol hayrü'l-enâm
Dur ayağa kıl habîbe ihtirâm*

³⁶⁴ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/119; Ebû Nuaym el- İsfehânî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 611; Ebu'l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, 9/409.

فَرَأَيْتُ كَأَنَّ جَنَاحَ طَيْرٍ أَبْيَضَ قَدْ مَسَحَ عَلَى فُؤَادِي

“Sanki beyaz bir kuş kanadının kalbimi sıvazladığını gördüm.”

³⁶⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/296.

*Âmine hatun der ol hayrü'n-nisâ
Çünkü yere düştü ol hayrü'l-verâ*

*Bakdum anın hey'etine ol zamân
Secdeye varmış o nûru'l-müsteân*

*Kulağım ağzına vurdum dinledim
Himmetini gördüm ol dem ağladım*

*Yalvarıp mevlâsına der yâ Ganî
Çün anâ iklimine saldın beni*

Bana bağışla bu âsî ümmeti

eder gibi işaret parmağını göğe kaldırdığı şeklinde geçmektedir.³⁶⁶ Sivâsî'nin rivâyetlerin kaynaklarda geçen şeklini motamot tercüme etmeyip bu bilgileri kullanarak olayları tahkiye etmekte olduğu, mevlidi yazış amacı doğrultusunda bu hâdiseleri okuyucuya nasihat verme aracı olarak kullandığı görülür.³⁶⁷

3.2.2. İrhâsat-ı Resûl (s.a)

İrhâsât, peygamberlerden nübüvvet gönderilmeden önce sâdır olan hârikulâde olaylar anlamına gelmektedir.³⁶⁸ Şemseddîn-i Sivâsî tarafından Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu, Hz. Âmine'nin dilinden anlatıldıktan sonra İrhâsât-ı Resûl başlığı altında Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) doğduğu gece gerçekleştiği rivâyet edilen olağanüstü olaylardan, “putların yüz üstü yıkılması”, “şeytanların kulak hırsızlığının önlenmesi”, “Sâve gölünün kuruması”, “Kisrâ sarayının ondört eyvânının yıkılması”, “Mecûsîlerin bin yıldır yanan ateşinin sönmesi” hâdiseleri aktarılmıştır.

Şemseddîn-i Sivâsî bu fasla, Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu gece “putların yüz üstü yıkılması” hâdisesi ile başlayarak o gece gerçekleşen diğer olağanüstü olayları rivâyetin devamındaki putlardan gelen ses aracılığıyla aktarmıştır.

Gördiler esnâmu olmuş ser-nigûn

Yüzleri üzre düşüp olmuş zebun

...

Yüğüüşüp kaldırdılar ol bütleri

Hâli üzre çün kodılar anları³⁶⁹

Çekmeyem tâ rûz-ı ferdâ kürbeti

³⁶⁶ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/116; Ebû Nuaym el- İsfehânî, *Delâilu 'n-Nübüvve*, 611; Ebu'l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, 9/410; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu 's-Siyer ve 'l-Megâzî)*, 1/51; İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-Nebevîyye*, 1/175.

فلما خرج من بطنى نظرت إليه فإذا أنا به ساجدًا قد رفع إصبعيه كالمتمضرع المبتهل

“Muhammedi (s.a) doğurdum. Karnımdan çıktığında kendisine dönüp baktım ve onun başını kaldırıp yalvarır yakarır vaziyette iki parmağını kaldırarak secde pozisyonunda gördüm.”

³⁶⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/296.

Ümmet-isen anla ey ehl-i basar

Bu söze insâf ile eyle nazar

Doğduğu dem yokladı ol ümmetin

Sen anar mısın hiç anın sünnetin

³⁶⁸ M. Sait Özerverli, “Hârikulâde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997) 16/185.

³⁶⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/297.

Sivâsî'nin Efendimiz'in (s.a) doğduğu gece putların yıkılması ile ilgili rivâyeti birebir manzûm olarak çevirdiği görülmektedir. İbn Kesîr ve Suyûtî'nin İbn Asâkir-Urve (ra) kanalıyla naklettiği bu uzun rivâyete göre, Varaka b. Nevfel'in de içinde bulunduğu Kureyş'in ileri gelenleri bir gece bir putun yüz üstü düştüğünü görüp yanına gider, devrilen putu kaldırır, ancak put ikinci ve üçüncü kere devrilmeye devam eder. Bunun karşısında hayrete düşen topluluktan Osman b. Hüveyris puta hitâben işledikleri bir kusur sebebiyle düştüyse affetmesini, bir büyük güç sebebiyle düştüyse bunun tanrılıkla bağdaşmayacağını söyler.³⁷⁰ Sivâsî bu olayı şöyle nazmetmektedir:

Didiler ol demde ey esnâmımız

Hep fidâdır size cân ü mâlımız

Ey aceb bizden mi oldu bu kusûr

Yoksa bir gâlib size etti mi zûr³⁷¹

Bu sözleri söyledikten sonra puttan derinden bir ses gelir ve nûruyla doğu ile batıyı aydınlatan bir çocuğun teşrîf ettiğini, bu yüzden putların yıkıldığını, kralların kalplerinin korku içinde kaldığını, yıllarca yanan mecûsî ateşinin söndüğünü bildirir ve putperestlere sapkınlıkları bırakıp İslam dinine yönelmelerini salık verir.³⁷²

Bu sözü derken bular ey muktedâ

Geldi esnâm içre hâtiften nidâ

...

Terk edip esnâmı ey ehl-i şagap

Dîn-i İslâm tanrısın edin talep³⁷³

³⁷⁰İbn Kesîr, *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, 2/358; ayrıca bk. Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/129-130; İbn Asâkir Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan, *Târîhu Medîneti Dimeşk* thk. Muhibbuddîn el-Amravî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 3/423.

³⁷¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/297.

³⁷²İbn Kesîr, *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, 2/358; ayrıca bk. Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/129-130; İbn Asâkir Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan, *Târîhu Medîneti Dimeşk* thk. Muhibbuddîn el-Amravî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 3/423.

³⁷³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/297-298.

Olayı ayrıntılarıyla işledikten sonra Sivâsî; Varaka b. Nevfel'in puttan gelen bu ses neticesinde beraberinde bulunan kimselere putları bırakıp hak dini bulmak üzere arayışa koyulmalarını söylediğini rivâyet eder:

Varkâ bile hâzır idi kıssada

Anlayup ahvâli neydi gussada

Didi vallâhi bilin ey kavm-i lâf

Dininiz bâtil-durur yoktur hilâf

Bu sözi her biri iz'ân ittiler

*Dîn-içün pes terk-i evtân ettiler*³⁷⁴

Putun devrilmesi hâdisesi ile ilgili, İbn Kesîr'de bulunan rivâyette, olaya şahit olan topluluğun içinde adı zikredilen Varaka b. Nevfel'in, kavmine yanlış yolda olduklarını söylemesi ve özellikle bu olay üzerine râhip olmaya yöneldiği belirtilmekte, Suyûtî'nin *Hasâis*'inde ise ilgili rivâyet, hâdisenin devamında din arayışıyla yolculuğa çıkmaları ile ilgili kısım olmaksızın alınmaktadır. Bununla birlikte ilgili rivâyette adı zikredilen Varaka b. Nevfel, Zeyd b. Amr, Ubeydullah b. Cahş, Osman b. Hüveyris'in Cahiliye müşriklerinin tapınmalarından hoşlanmayıp yeni bir din arayışına girdikleri, Varaka b. Nevfel'in Suriye tarafına gittiği ve bu seyahat neticesinde Hristiyanlığı seçtiği; putların devrilmesi hâdisesinden müstakil olarak zikredilmektedir.³⁷⁵

Hız. Peygamber'in (s.a) Tevrat ve İncil'de sıfatları zikredilmiş olması sebebiyle ehl-i kitaptan kimseler gelen kimsenin peygamber olduğunu bilmekteydiler.³⁷⁶ Tevrat ve İncil'e vâkıf olan Varaka b. Nevfel de Resûlullâh'ın (s.a) vasıflarını Peygamber'in zâtında görmüş ve Resûlullâh'a (s.a) gelenin Cebrâil olduğunu ifade etmiştir.³⁷⁷ Şemseddîn-i Sivâsî bu husûsu şu şekilde ifade etmiştir:

³⁷⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/298.

³⁷⁵ Bünyamin Erul, "Varaka b. Nevfel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012) 12/517.

³⁷⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/217; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/204-205; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/306-310, 1/142-143.

³⁷⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/238; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/165; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/229-230; Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)* thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978), 116.

Varka ibn-i Neyfel anda tuttu yol

Buldu bir râhib tanassur itti ol

Okudu Tevrât ü İncîl'i sezâ

Oldu ol dîn içre gâyet muktedâ

Sonra geldi Mekke'ye gördü Resûl

Büyüyüp hem erba'îne girmiş ol

Lîk izhâr itmemişdi da'veti

İntizâr üzreyken idi rihleti³⁷⁸

Putların yıkılması ile ilgili rivâyette o gece gerçekleşen hâdiselerin bir kısmı verilmiş olsa da Sivâsî'nin; Sâve Gölünün kuruması, Kısra sarayının eyvânının yıkılması, şeytanların bağlanması gibi o gece gerçekleştiği rivâyet edilen diğer hâdiseleri de putun konuşması içinde işlediği görülür. Bu olaylardan Mecûsîler'in bin yıldır sönmeyen ateşlerinin Efendimiz'in (s.a) doğduğu gece sönmesi *Mevlid*'de şu şekilde yer almaktadır:

Bu gice âteş-perestin odları

Söyünüp sındı fezâdan odları³⁷⁹

Sivâsî irhâsât başlığı altında naklettiği bu hâdiseye ayrıca Hz. Peygamber'e (s.a) methiyede bulunduğu kasidede de telmihte bulunarak yer verir. Buna göre Hz. İbrâhim'in atılmasıyla sönen bir ateş³⁸⁰ ve Resûlullâh'ın (s.a) doğuşuyla sönen ateşler karşı karşıya getirilerek Efendimiz'in (s.a) fazîlet bakımından üstünlüğü ön plan çıkarılır.

Halîlu'llâha ger berd ü selâ³⁸¹ oldu-sa ol nârı

Söyindi hep bu doğdıktâ mecûsun cümle nîrânı³⁸²

³⁷⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/299.

³⁷⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/298.

³⁸⁰ Enbiyâ 21/69.

³⁸¹ İlgili kelime Hasan Aksoy tarafından hazırlanan mevlid neşrinde “selâ” olarak geçmektedir. Hem beytin siyak ve sibâkı hem de beyitte telmihte bulunulan âyetle uyumsuz duran bu kelimenin sehven yanlış yazıldığı kanaatindeyiz. Bk. Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/322. İlgili kelime mevlidin Fatih nüshasında “berd ü selâm” şeklinde geçmektedir. Bk. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 300a.

³⁸² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/322.

O gece gerçekleştiği rivâyet edilen Sâve Gölü'nün kuruması ise şöylece nazmedilmiştir:

*Sâve'nün şehrinde ol bahr-i sağîr
K'anda var-idi kelîsalar şehîr*³⁸³

Hiz. Peygamber'in (s.a) doğumunda gerçekleşen Kısra sarayının eyvanının yıkılması hâdisesi ise *Mevlid*'de şu şekilde yer almaktadır:

*Çatladı Kısra'nın eyvânı bu dem
Ehlinin kalbine düşdi hemm ü gam*³⁸⁴

Sivâsînin bahsettiği tüm bu hâdiselere kaynaklık eden rivâyet şu şekildedir;

لَمَّا كَانَتْ لَيْلَهُ وَلِدِ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ ص، ارْتَجَسَ إِيْوَانُ كِسْرَى وَسَقَطَتْ مِنْهُ أَرْبَعُ عَشْرَةَ شُرْفَةً، وَخَمِدَتْ نَارُ فَارَسَ،
وَلَمْ تَحْمَدْ قَبْلَ ذَلِكَ بِأَلْفِ عَامٍ، وَغَاضَتْ بُحَيْرَةُ سَاوَةَ، وَرَأَى الْمُوْبَدَّانُ إِبْلًا صِعَابًا، تَقُودُ خَيْلًا عِرَابًا، وَقَدْ قَطَعَتْ دِجْلَةَ
وَأَنْتَسَرَتْ فِي بِلَادِهَا

“Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu gece Kisra sarayının on dört sütunu devrilmiş, farsların bin yıldır yanan ateşi sönmüş, Sâve Gölü kurumuş, Mübezân, yüzlerce devenin önlerinde Arap atlarıyla Dicle'yi geçip ülkelerine girdiğini görmüştü.”³⁸⁵

Hiz. Peygamber'in (s.a) irhâsâtıyla ilgili rivâyetlerin bir kısmı râvîlerin zikredilmemesi veya belirsiz bırakılmış olması yahut sadece tek bir râvî kanalıyla aktarılmış olması sebebiyle teknik açıdan problemlili bulunmuş, gerçekleşme zamanı, oluş mâhiyeti hakkında rivâyetler arasında ihtilaf olduğu, ayrıca ilk dönem siyer ve tarih kitaplarında irhâsâtla ilgili rivâyetlerin (doğumda zâhir olan nûr rivâyeti hariç) geçmeyip sonraki dönemlerde artması dolayısıyla, bu konudaki rivâyetlere temkinle yaklaşılmıştır.³⁸⁶ Bu bağlamda Efendimizin (s.a) doğduğu gece putların yıkılması ile ilgili rivâyete olayın gerçekleşme zamanı noktasında rivâyetler arasında ihtilaflar bulunması

³⁸³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/298.

³⁸⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/298.

³⁸⁵ el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1/126, 127; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/127-129; Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim (Mısır: Dâru'l-Meârif, ts.), 2/166; Ebû Nuaym el- İsfehânî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 138; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, thk. Salih Ahmed eş-Şâmî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî 2004), 1/131.

³⁸⁶ Mustafa Özkan, “İrhâsâtla İlgili Rivâyetlerin Metin ve Anlam Açısından Değerlendirilmesi”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/14 (Şubat 2016), 32.

sebebiyle ihtiyatla bakılmıştır. Bunun dışında Kısra'nın eyvânının yıkılması, Mecûsîler'in ateşlerinin sönmesi, Save Gölü'nün kuruması gibi büyük yankı uyandırması beklenen olayların tek bir kişi kanalıyla gelmesi, rivâyetlerin zayıf bulunmasına gerekçe oluşturmuştur.³⁸⁷

Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu gece gerçekleşen hâdiseler bağlamında Sivâsî'nin zikrettiği bir diğer olay da şeytanların o gece yıldızlarla yakılmasının, Cennet'in süslenip Cehennem'in kapatılmasının emredilmesidir.

Bu gece irsün şeyâtîne rücûm

*Çıkmayup göklere çeksünler hümûm*³⁸⁸

Bu gice şeytâna atdılar şihâb

*Nicesi yandı vü buldu iltihâb*³⁸⁹

Cennet içre erdi rıdvâna haber

Kim anı zeyn eyleye ol serteser

Hem Cehennem mâlikine irdi bu

*Heybetin ref' eyleyüp örte tamu*³⁹⁰

Sivâsî'nin bahsettiği şekilde şeytanlara yıldızların atılması ile ilgili bir rivâyete rastlayamasak da, Suyûtî, Ebû Nuaym'dan rivâyetle Hz. Peygamber'in (s.a) doğduğu gece Şeytanların yetmiş zincire vurulduğunu³⁹¹ Kâdî İyâz da göklerin şeytanların hırsızlığından korunduğunu³⁹² aktarmıştır. Cennetin süslenip Cehennem kapılarının kapatılması ile ilgili olarak da Suyûtî'nin *Hasâis*'inde Resûlullâh'ın (s.a) doğduğu gece Cennet'in kapıları açılınsın diye meleklere nidâ olunduğu, bilgisi yer almaktadır.³⁹³

³⁸⁷ Mustafa Özkan, "İrhâsâtla İlgili Rivâyetlerin Metin ve Anlam Açısından Değerlendirilmesi", 35, 36.

³⁸⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/293.

³⁸⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/298.

³⁹⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/293.

³⁹¹ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/140.

³⁹² Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 460; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/132.

³⁹³ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/117-118.

3.2.3. Hz. Peygamber'in Sütanneye Verilişi

Şemseddîn-i Sivâsî Hz. Peygamber'in (s.a) irhâsâtını işledikten sonra Sütanneye verilişi konusuna geçerek uzun bir şekilde bu süreci anlatır. Bu bağlamda Mekke'de yeni doğan çocukların sütanneye verilme âdetinden, sütannelikle geçimini sağlayan Benî Sa'd kabilesinden ve Hz. Halîme'den bahseder. Efendimiz'i (s.a) yetim diye kimsenin almayışını, yurduna eli boş dönmek için Hz. Halîme'nin talip oluşunu, Efendimiz'i (s.a) almasıyla evde ve hayvanlarda hâsıl olan bereketi tarih kaynaklarıyla örtüşür biçimde anlatır:

Mekke'nün hâtunları ey hoş nihâd

Oğlın emzirmezdi üç günden ziyâd

Dâye tutardı fakîr u ger ganî

Ücret-ile emzürürlerdi anı³⁹⁴

Sivâsî'nin bu beyitlerde ifâde etmiş olduğu gibi Mekke'de yeni doğan çocukların, Mekke'nin hastalıklara sebep olan kavurucu havasından korunmaları ve fasîh Arapça öğrenmeleri gâyesiyle sütanneye verilmesi âdeti bulunmaktaydı. Bu maksatla periyodik olarak gelen kabilelere çocuklar teslim edilirdi.³⁹⁵ Sütanneler ücret karşılığında yeni doğan çocukları alıp emzirirlerdi. Hz. Peygamber'e (s.a) sütannelik edecek olan Halîme de Mekke'ye süt çocuğu almak üzere gelen kadınlardan biriydi. Mensûbu olduğu Benî Sâ'd kabîlesi, Araplar arasında cömertlik yiğitlik ve dürüstlükleri ile meşhurdu.³⁹⁶ Sivâsî, Benî Sâ'd'ın fazîletlerini şöylece tavsîf etmektedir:

Bir kabîle var idi beyne'l-arab

Hû-y idi anlarda iffetle edeb

...

Kim Benî Sa'd idi hoş anlara nâm

Buldular âhir saâdetle nizâm³⁹⁷

³⁹⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/300.

³⁹⁵ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/87.

³⁹⁶ el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1/135; Suyûtî, *Hâsâis'ul-Kübrâ*, 1/135.

³⁹⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/300.

Efendimiz'in (s.a) sütanneye veriliş sürecini öğrendiğimiz Hz. Halîme'den gelen rivâyete göre Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu kıtlık yılına denk gelmiş ve Hz. Halîme ve kabîlesi çocuk emzirmek sâyesinde kazanılacak paradan medet umarak süt çocuğu aramaya koyulmuşlardı.³⁹⁸ Sivâsî bu husûsu şu şekilde ifade eder:

*İttifâka içlerinde kaht-ı sâl
Olmağın kalmadı anlarda mecâl*

*Bu sebebden niçe hâtûn Kâbe'ye
Azm kıldı erleri anda bile*

*Dâye olup tâ ki oğlan alalar
Sâhibinden dürlü ihsân bulalar³⁹⁹*

Rivâyetin devamında belirtildiğine göre, gerek kuraklık gerek fakirlik sebebiyle Hz. Halîme'nin sütü azalmış binekleri olan eşeği ve diğer hayvanları zayıflamıştı.⁴⁰⁰

*Var-idi bir yaşluca aruk deve
Südin içmek için aldılar bile*

*Lîk aç olmağ-ıla süd ey dede
Kalmadı ne devede ne anada*

*Var-idi bir merkebi ol da zaîf
Cümleden girü kalurdu ol nahîf⁴⁰¹*

Dermansızlıktan bütün kafilenin gerisinde kalan eşekleri sebebiyle Halîme ve âilesi Mekke'ye vardıklarında yetim olduğu için itibar edilmeyen⁴⁰² Efendimiz (s.a) hariç bütün çocukları alınmış buldular.

³⁹⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/169; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzî)*, 1/48; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/135.

³⁹⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/300.

⁴⁰⁰ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/135; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/169.

⁴⁰¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/300.

⁴⁰² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/90; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/172.

*Geldiler bu hâl-ile pes Mekke'ye
Bu garazla vardılar her hâneye*

*Cümlesine Hazreti arz itdiler
Bu yetimdür diyü i'râz itdiler⁴⁰³*

Kaynaklarda geçtiğine göre Hz. Halîme, Hz. Peygamber'i (s.a) kucağına aldığında Hz. Peygamber (s.a) hemen sütünü emmeye başlamıştır.⁴⁰⁴ Sivâsî de bu hususu şeklinde ifade etmiştir:

*Emmemişdi kimsenün ol sedyini
Hiç tereddüt itmeyüp aldı anı⁴⁰⁵*

Hz. Halîme'nin Hz. Peygamber'i (s.a) kabul etmesi kaynaklarda muhtelif şekillerde yer almaktadır. Kimi kaynaklarda Hz. Peygamber'in (s.a) sütannesiz kalan tek çocuk olması sebebiye Halîme'nin çaresizlikten kabul ettiği dile getirilirken,⁴⁰⁶ kimi kaynaklarda kocasına danıştığı ve kocasının da bir fayda görmeyi umarak kabul etmesini tavsiye ettiği⁴⁰⁷ şeklinde ifade edilmiştir. Sivâsî'nin nazmettiği beyitlerde ikinci rivâyetin esas alınmış olduğu anlaşılmaktadır:

*Ditredi üstüne ol hâtûn hemân
Kim-helâlı-la tanışdı⁴⁰⁸ ol zamân*

*Didi budur gerçi bir tıfl-ı yetîm
Lîk bundan umaram nef'-i delîm⁴⁰⁹*

⁴⁰³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/300.

⁴⁰⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/90; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/172.

⁴⁰⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/301.

⁴⁰⁶ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/135.

⁴⁰⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/91.

⁴⁰⁸ *Mevlid Külliyyatı*'da ilgili kelime "tanıştı" şeklinde kaydedilmiştir. Bk. Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/301.

Kelime "tanıştı" şeklinde okunmaya müsait olmakla birlikte Hz. Halîme'nin rivâyetindeki, çocuğu alıp almama hususunda kocasına danıştığı bilgisinden hareketle kelimenin "danıştı" olarak okunması daha uygun görünmektedir. Bk. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 292a.

⁴⁰⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/301.

Hız. Halîme açlıktan çocuklarının gece boyu ağladığını, gıdasızlık yüzünden sütünün oğlunu bile doyurmayacak kadar az olduğunu, Efendimiz'i (s.a) aldığı zaman ise sütünün arttığını, böylece hem onu hem de kendi oğlunu doyurduğunu anlatır.⁴¹⁰ Bu husûs Sivâsî şu şekilde nazm etmiştir:

*Ağzına aldı çün ol sedy-i latîf
İmreyüp südiyle doldı ol şerîf*

*Oğlı bulmaz-iken anda katre şîr
Gözlenüp⁴¹¹ ol sedyi oldı müstenîr⁴¹²*

Kaynaklarda bildirildiğine göre, Hz. Peygamber'in (s.a) alınışıyla hâsıl olan bereket bununla da sınırlı kalmamış, Halîme ve âilesinin kıtlık sebebiyle zayıflayan hayvanları sütlenmiş, dermansızlıktan kendilerini kâfilenin gerisinde bırakan eşekleri hızlanmıştı.⁴¹³ Onlardaki bu değişimi gören kâfiledekiler, bu bereketin kendilerinin itibâr etmeyip Halîme'nin aldığı "yetim" sayesinde hâsıl olduğunu anlayıp imrenmişlerdi.⁴¹⁴ Bu bereket *Mevlid*'de şu şekilde zikredilir:

*Bu mübareklikle südlendi deve
Şâd u hurremlikle döndiler eve*

...

*Hicrine aldı vü bindi merkebe
Oldı şevkinden o merkeb fârihe*

*Kimseye yol virmez oldı der-tarîk
Kim ama⁴¹⁵ râkib-durur ni'me'r-refîk*

⁴¹⁰ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/135.

⁴¹¹ İlgili kelime mevlidin Fatih nüshasında "gürlenüb" şeklinde geçmektedir. Resûlullâh'ı aldıktan sonra Hz. Halîme'nin sütünün artması bilgisinden hareketle bu kullanım konu ile daha uygun görünmektedir. Bk. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 292b.

⁴¹² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/301.

⁴¹³ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-Nebeviyye*, 1/173; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu 's-Siyer ve 'l-Megâzî)*, 1/49-50; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/135. İbn Sa'd, *Kitâbü 't-Tabakâti 'l-Kebîr*, 1/90; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu 'l-Ledünniyye bi 'l-Minahi 'l-Muhammediyye*, 1/153.

⁴¹⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü 't-Tabakâti 'l-Kebîr*, 1/90.

⁴¹⁵ Kelimenin sehven ama şeklinde kaydedildiği düşünülmektedir. Fatih nüshasında ilgili kelimenin "ana" şeklinde geçtiği görülmektedir. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 292b;

*Ana hep reşk itdi ehl-i kâfile
Bakdılar çün hâline insâf-ile*

*Didiler kim ol yetîm-i ecmeli
Kâşki biz alup olaydık kâfîli⁴¹⁶*

Halîme'den gelen rivâyete göre Hz. Peygamber'in (s.a) gelişiyle hâsıl olan bereket Halîme ile birlikte eve döndüğünde de devam etmişti. Çorak bir bölgede olan Benî Sa'd yurdunda otlamaya giden diğer koyunlar cılız ve aç dönerken Halîme'nin koyunları semirmiş ve sütlenmiş olarak dönmekteydi. Aldıkları yetim çocuk sayesinde nâil olduklarını anladıkları bu bereket günden güne artmış ve durumları iyileşmiş, bu hâl sebebiyle kavmi arasında şöhret bulmuşlardı.⁴¹⁷

*Koyunun kanda iletseydi çobân
Doyar-ıdı südlenürdi ol zamân*

*Gayrılara hâsıl olmazdı bu hâl
Bildiler kim bu yetîmindür hısâl*

*Mâ hasal yümn-i kudûmı ol şehün
Zâhir oldı dâyesinde ol mehün⁴¹⁸*

Bulunduğu ortamda bile böylesine bir değişimin olduğu Hz. Peygamber'in (s.a) kendisinin de diğer çocuklardan farklı geliştiği gözlemlenmekteydi:

*Günde bir aylık büyürdi ol imâm
Ayda bir yıllık olurdu ol hümâm⁴¹⁹*

Şemseddîn-i Sivâsî'nin bu beytinde ifade etmiş olduğu gibi “günde bir aylık ayda bir yıllık büyümesi” şeklinde kaynaklarda geçmese de Hz. Peygamber'in (s.a)

⁴¹⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/302.

⁴¹⁷ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/136.

⁴¹⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/302.

⁴¹⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/302.

emsallerinden farklı olarak büyüyüp geliştiğini,⁴²⁰ iki yaşında annesine geri döndüğünde dört yaşında gibi görüldüğünü haber veren rivâyetler⁴²¹ mevcuttur. Sivâsî'nin bu rivâyetleri olduğu gibi tercüme etmeyip dolaylı yoldan mübâlağa sanatını kullanarak aktarmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır.

Kaynaklarda belirtildiğine göre Hz. Halîme, Hz.Peygamberi (s.a) iki yaşına geldiğinde süttten kesmiş ve onu annesi Âmine'ye geri götürmüştü. Ancak bu esnâda Mekke'de baş gösteren bir vebâ salgını sebebiyle Hz. Peygamber'in (s.a) zarar görmesinden endişelenmişler, hem de iki sene boyunca alışıp muhabbet kesb ettikleri bu çocuktan ayrılmak istememişler, bu sebeple yanlarında biraz daha kalması için annesine ısrar etmişlerdi, onların ısrarlarına karşı koyamayan Âmine de bir süre daha yavrusunun sütannede kalmasına müsâde etmişti.⁴²² *Mevlid*'de bu konu şöyle aktarılmaktadır:

*İki yaşa irdi ol sultân-ı dîn
Unsur-ı pâki tamâm oldu metîn*

*İlettiler anı anasına girü
İtdi anlara mükâfât ol erü*

...

*Didiler anasına ey nesl-i pâk
Sen bilürsin tâzedür bu tıfl-ı pâk*

*Doymaya diriz havâ-yı Mekke'ye
Korkaruz za'f ire hem bu tâzeye*⁴²³

*Yine vir bize olalum hâdimi
Yümn-i pâyinden bulalum hoş demi*⁴²⁴

⁴²⁰ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/136; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/155; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/ 173.

⁴²¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/91.

⁴²² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/174; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/136; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/156.

⁴²³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyati*, 2/302.

⁴²⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyati*, 2/303.

3.2.4. Şakk-ı Sadr Hâdisesi

Şakkı sadr hâdisesinin ne zaman vuku bulduğu hakkındaki rivâyetler muhtelifdir. Sütanesi Halîme'nin yanında 4-5 yaşlarında iken, on küsur yaşlarında iken ve vahyin başlangıcında olmak üzere üç defa gerçekleştiğine dâir farklı rivâyetler mevcuttur.⁴²⁵ Müellifimiz Sivâsî'nin esas aldığı rivâyete göre Hz. Peygamber (s.a), sütanesinin yanında bulunduğu zaman diliminde bir gün kardeşleri ile birlikte koyunları otlatmaya gitmiş, bu sırada yanına beyaz elbiseli iki kişi gelerek Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) göğsünü yarıp kalbini çıkarmış ve içini nefsâni hazlardan temizlemişlerdir. Bunu gören sütkardeşleri korku ve hayret içinde koşup anneleri Halîme'ye iki adamın gelerek Muhammed'in (s.a) canına kastettiklerini söylerler. Hz. Halîme ve kocası telaşla Efendimiz'in (s.a) bulunduğu yere geldiğinde ise onu ayakta bulurlar. Bu olay üzerine emanet aldıkları çocuğun başına bir şey geleceği endişesine kapılan sütanne ve sütbaba onu annesine geri götürmeye karar verirler. Hz. Peygamber'i (s.a) Âmine'ye teslim ettiklerinde, ıslarla götürmelerine karşın neden kısa bir süre sonra getirdiklerini Hz. Peygamber'in (s.a) annesi sorar. Bunun üzerine başlarından geçen hâdiseyi anlatırlar. Hz. Âmine ise endişe etmemelerini, zira onun doğumunda Şam saraylarını aydınlatan bir nur'un zuhuru gibi olağanüstü hallere şahit olduğunu söyler.⁴²⁶ Kaynaklarda ziyade ve noksanlıklarla birlikte ana hatlarıyla bu şekilde geçen *şakk-ı sadr* hâdisesini Sivâsî'nin Hz. Peygamber'in (s.a) Mekke'ye geri götürülmesine kadar aktardığı, Hz. Âmine'nin cevabına ise yer vermemiş olduğu görülmektedir. Hz. Halîme'den nakledilen yukarıdaki uzun rivâyetin devamında yer alan *şakk-ı sadr* hâdisesi *Mevlid*'de şöyle nazmedilmiştir:

Niçe müddet oldu bir gün nâgehân

Dâyenün oğlanları ol kâmilân

Dilek itdiler anadan ey ana

Kim Muhammed bile gitsün koyuna

⁴²⁵ Erdinç Ahatlı, "Nübüvvet Mührü (Tarihî Süreçteki Algılanması ve Anlamlandırılması)", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2001), 283.

⁴²⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/173-175; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzî)*, 1/51; el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1/147, 2/5-8; Suyûtî, *Hâsâis'ul-Kübrâ*, 1/136; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/156-158.

Viridi destûr aldılar dil-şâd olup

Sohbet-i ihvân-ıla âbâd olup

Geldi ol sâatde Cibrîl-i emîn

Sadr-ı pâkin şakk ider Şâh'un hemîn

Kalbini şeytânî hazdan itdi pâk

Yinine îmân ü hikmet kodı pâk⁴²⁷

Şakk-ı sadr hâdisesi çerçevesinde Hz. Peygamber'in (s.a) kalbinin nefsanî arzularından temizlendiği ve yerine hikmet, sükûn ve itminân konduğu belirtilmekte daha sonrasında da Cenâb-ı Peygamber'e (s.a) nübüvvet mührünün vurulmuş olduğu kaydedilmektedir. Nübüvvet mührü ile ilgili ziyadenin *şakk-ı sadr* hâdisesini anlatan bazı rivâyetlerde bulunmadığı⁴²⁸ görülmekte dolayısıyla da Sivâsî'nin bu hâdiseyi aktarırken tek bir rivâyeti takip etmeyip farklı rivâyetlerden faydalandığı anlaşılmaktadır.

Nübüvvet mührünün konumu ve keyfiyeti hakkındaki rivâyetler muhtelifdir. *Mevlid*'de nübüvvet mührü sağ tarafta, bakanları hayrete düşüren nûrdan bir mühür şeklinde⁴²⁹ kaydedilmektedir. Mührün konumu ile ilgili, iki kürek kemiği ortasında, sağ tarafında ve sol tarafında olduğuna dâir rivâyetler mevcut⁴³⁰ olmakla birlikte, en meşhuru iki kürek kemiği ortasında olduğunu bildiren rivâyettir.⁴³¹ Ancak Sivâsî'nin mührün sağ tarafında olduğunu bildiren haberi esas aldığı görülmektedir.⁴³² Efendimiz'in (s.a) şemâili ve siyeri konusunda ansiklopedik bir eser olan *Sübülü'l-Hüdâ*'nın yazarı Muhammed b. Yûsûf es-Sâlihî, mührün sağ tarafta oluşu ile ilgili haberin şâz olduğunu ifade eder.⁴³³

⁴²⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/303.

⁴²⁸ Erdinç Ahlatlı, "Nübüvvet Mührü (Târihî süreçte algılanması ve anlamlandırılması)", *Sakarya Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Dergisi*, 284.

⁴²⁹ Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 141; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/157, 162.

⁴³⁰ Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/160.

⁴³¹ İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 75, 89; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/182, 218; Zühri, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/129,354; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/315, 319, 327.

⁴³² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 29/265-267 (No. 37760); el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 6/99; Zühri, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 4/76; Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, trc. Sıtkı Gülle (İstanbul, Huzur Yayınevi, 1998), 2/820.

⁴³³ Muhammed b. Yûsuf Eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'Reşâd fi Sireti Hayri İbâd*, 2/49.

Mevlid'de nübüvvet mührü ile ilgili beyitler şu şekildedir:

*Hem açup anda mübarek bağrını
Urdı zahrına nübüvvet mührini*⁴³⁴

*Sağ yanında idi ol âlî-nişân*⁴³⁵
Ânı kim görse olurdu şadumân

*Nûri-gâhı berk olurdu şâmeden
Lem'ası taşra çıkardı câmeden*⁴³⁶

Hz. Peygamber'in (s.a) göğsünün iki adam tarafından yarıldığını gören sütkardeşlerin onun öldürüldüğünü zannederek korkuyla annelerine gidip haber vermeleri sahnesi⁴³⁷ Hz. Halîme'den gelen rivâyete uygun olarak Sivâsî tarafından şu şekilde tasvîr edilmektedir:

*Bu yana evlâd-ı dâye yüğrişüp
Evlerine geldiler pes ağlaşup*

*Didiler bir kişi geldi nâgehân
Ahmed'ün sadrını şakk itdi hemân*

*Heybetinden varamaduk yanına
Ol Şehi öldürdi kıydı cânuna*

*İşidüp dâye anı ol mihribân
Âh u efgân-ıla tîz irdi hemân*⁴³⁸

⁴³⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/303.

⁴³⁵ Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 293a. Beyitin ilgili mısırâi *Mevlid Külliyyatı* içinde yer alan neşrinde “*Hem işâretdür kim ol âlî-nişân*” şeklinde yer almaktadır. Bk. Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/304. Ancak mührün konumu ile ilgili rivâyetlere dayandığı için çalışmamızda bu mısırâm Fatih nüshasında yer alan şekilde yer verilmiştir.

⁴³⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/304.

⁴³⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/125-126; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/51.

⁴³⁸ Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 293b.

Çocuklarının bu feryâdını işiten Halîme, endişeyle Hz. Peygamber'in (s.a) bulunduğu yere doğru koşar, onu ayakta durur, korkudan yüzü değişmiş bir hâlde bulur. Sağ olduğunu görmenin sevinciyle koşup kucaklar.⁴³⁹ Sivâsî bu sahneyi şöyle nazmetmektedir:

*Gördi diridür durur ol serveri
Lîk tağyîrdi⁴⁴⁰ vech-i enveri*

*Hamd idüp bağrına basdı ol şehi
Götürü-di meh-i tâbdan ol mehi⁴⁴¹*

Bu hâdiseden sonra Hz. Peygamber'e (s.a) bir zarar geleceği endişesine kapılan Halîme onu annesine geri götürmeye karar verir ve bu konuyu eşine danışır. Daha sonra da Hz. Peygamber'i (s.a) Mekke'ye götürüp Âmine'ye teslim ederler.⁴⁴² Sütannenin yanında başından geçenleri anlatmayı bu şekilde bitiren anlatan Sivasî, Efendimiz'in (s.a) annesine teslim edilmesini de şöyle aktarır:

*Danışup erine dir iş bu hilâl
Korkaram bedr olmadın bula zevâl*

...
*Âmine hâtûna geldiler hemân
Didiler gündend güne iş bu cüvân⁴⁴³*

*Her gören reşk-ile nâzırdur buna
Korkaraz kim bed-nazâr değe ana⁴⁴⁴*

⁴³⁹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/125-126.

⁴⁴⁰ İlgili beyitteki "tağyîr" kelimesinin *Mevlîd Külliyyatı*'nda sehven "dağyîr" şeklinde kaydedildiği görülmektedir. Bilal Kemikli (ed.), *Mevlîd Külliyyatı*, 2/303. Sivâsî, *Mevlîd* (Fatih, 2863), 293b.

⁴⁴¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlîd Külliyyatı*, 2/304.

⁴⁴² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/125-126; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/173.

⁴⁴³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlîd Külliyyatı*, 2/304.

⁴⁴⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlîd Külliyyatı*, 2/305.

3.2.5. Öksüz Kalışı

Hız. Peygamber'in (s.a) annesi Âmine, Hız. Peygamber (s.a) sütanneden geldikten birkaç ay sonra vefât etmiş ve böylece henüz altı yaşındayken Efendimiz (s.a) öksüz kalmıştır.⁴⁴⁵ Annesi dâr-ı bekâ'ya irtihâl ettikten sonra Resûlullâh'ın (s.a) hâmîsi, dedesi Abdülmuttalib olmuş, iki yıl kadar onun koruması altına yaşamış ancak sekiz yaşına geldiğinde dedesini de kaybetmiştir. Hayattayken Hız. Peygamber'i (s.a) müşfik tavırla koruyup kollayan Abdülmuttalib, vefat edeceğinde oğlu Ebû Tâlib'e Efendimiz'e (s.a) sahip çıkmasını vasiyet etmiş, böylece Resûlullâh (s.a) dedesini kaybettikten sonra amcası Ebû Tâlib'in himâyesinde yetişmiştir.⁴⁴⁶ Anne baba terbiyesinden mahrum kalmasına Hız. Peygamber'in (s.a) rağmen yüce bir ahlâk üzere yetişmesi, şüphesiz onun koruyucu ve terbiye edicisinin Allah olması sebebiyledir. Âyet ve hadislerde belirtilen⁴⁴⁷ bu husûs ve Resûlullâh'ın (s.a) hayatının bu safhaları *Mevlid'* de şöylece nazma dökülür:

Altı yıldan sonra gitti anesi

Ferd ü tenhâ kaldı ol dür-dânesi

Gerçi Abdülmuttalib oldu kefil

Fi'l-hakîka ana Hak idi vekil

Çün sekiz yaşına irdi ol habîb

Rihlet itdi dünyeden cedd-i lebîb

Anı ammusı Ebû Tâlib bu dem

Gördi gözetdi kemâlince o dem⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/95-96; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/177; el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1/80; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/168-170.

⁴⁴⁶ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/96-97; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/178, 189; el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 2/20; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/184.

⁴⁴⁷ Ed-Duhâ 6-7; es-Suyûtî, *Câmi'ul-Ehâdis el-Câmi'us-Sağîr ve Zevâiduhû ve'l-Câmiu'l-Kebîr*, nşr. Abbas Ahmed Sahr Ahmed Abdulcevâd (Lübnan: Dâr'ul-Fikir. 1414/1994), 1/133 (No.780).

أَدْنِي رَبِّي فَأَحْسَنُ تَأْدِيْبِي

"Beni Rabbim terbiye etti, ve ne güzel terbiye etti."

⁴⁴⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/305.

3.2.6. Çocukluğunda Bile Putlara Meyl Etmeyişi/ Muhammed'ül-Emin Olarak Şöhreti

Hız. Peygamber'in (s.a) çocukluk ve gençlik dönemine bakıldığında onun, peygamberlerin ismet sıfatına muvâfık olarak Cahiliyye toplumunun inançlarından ve âdetlerinden korunmuş olduğu,⁴⁴⁹ yaşadığı devirde son derece yaygın olan şarap içmek gibi kötü alışkanlıklardan sakındığı, bunları zemmettiği görülmektedir.⁴⁵⁰ *Mevlid*'de Efendimiz'in bu tavrı şu şekilde yer almaktadır:

Hamri medh itdikce şeyhân-ı⁴⁵¹ Kureyş

Anı zemm eylerdi ol hân-ı Kureyş⁴⁵²

Yaşadığı toplum içinde yüce ahlâkı ve dürüstlüğüyle şöhret bulmuş olan Hız. Peygamber (s.a) daha çocuk yaşlarda iken “*Muhammed'ül-Emîn*” olarak isimlendirilmiştir.⁴⁵³ Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) çocukluk ve gençlik döneminde hâiz olduğu özellikler Sivâsî tarafından şöyle ifade edilmiştir:

İffet ü sıdk-ıla buldı şöhreti

Nûra gark idi mübarek tal'ati

Anda hatm olmuş-ıdı hilm ü hayâ

Diye idün bu melekdür güyiyâ⁴⁵⁴

⁴⁴⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/194; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/159; Suyûtî, *Hâsâis'ul-Kübrâ*, 1/218-220.

⁴⁵⁰ Suyûtî, *Hâsâis'ul-Kübrâ*, 1/221; Muhammed b. Yûsûf es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübül'ül-Hüdâ ve'r-Raşâd*, 2/149.

قالوا: فهل شربت خمرا قط؟

"قال: "لا ومازلت أعرف أن الذي هم عليه كفر وما كنت أدري ما الكتاب ولا الإيمان

““Hiç şarap içtin mi?” Dediler. “Hayır, içmedim ben kitap nedir îman nedir bilmezken onların küfür olduğunu biliyordum.” dedi ”

⁴⁵¹ Beyitteki “*şeyhân-ı Kureyş*”. terkibi Diyanet tarafından neşredilen *Mevlid*'de “*sübân-ı Kureyş*” şeklinde kaydedilmiştir. Bk. *Mevlid Külliyyatı*, 2/306; İlgili terkibin Fatih nüshasında da yer aldığı şekliyle *şeyhân-ı Kureyş* şeklinde okunması daha makul görünmektedir. Bk. Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 294a.

⁴⁵² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/306.

⁴⁵³ Suyûtî, *Hâsâis'ul-Kübrâ*, 1/225.

⁴⁵⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/306.

Bu beyitlerde vurgulanan iffet ve hayâsının Resûlullâh'ın (s.a) hayatında sayısız örneği olmakla birlikte daha henüz çocukken “Çıplak olarak dolaşmam menedilmiştir.”⁴⁵⁵ buyurmuş olması bile bu husûsu tek başına özetler niteliktedir.

Efendimiz (s.a) sadece ahlâk yönünden değil îtikat yönünden de Cahiliye inanç ve hurafelerine bulaşmamıştır. Kaynaklarda, Resûlullâh'ın (s.a) çocukken Allah tarafından korumuş ve hiç puta tapmamış olduğu⁴⁵⁶, putlara tapınmak bir tarafa, hiçbir zaman putlar adına kesilen hayvanların etini dahî yememiş, Lât ve Uzzâ adına yemin etmemiş olduğu⁴⁵⁷ kaydedilmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a) putperest Cahiliyye toplumunun inançlarına karşı tavrını Ümmü Eymen'den gelen rivâyette de görmekteyiz, Cenâb-ı Peygamber (s.a):

ما نشأ عليه من بغض الأصنام

“Doğru ile yanlış birbirinden ayıracak yaşa geldiğimde, bütün putlardan nefret etmeye başladım.”⁴⁵⁸ buyurmaktadır.

Sivâsî, Efendimiz'in (s.a) çocukluğundaki bu tavrına *Mevlid*'de şu beyitlerle yer vermektedir:

Bâtıla meyl itmedi ol bahtiyâr

Dîn-i İbrâhîm'i itdi ihtiyâr

Varmadı büt-hâneye ömrince ol

*Gerçi tahrîk eylediler niçe yol*⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/218.

قال : نُهِيتُ أَنْ أَمْشِيَ عَرِيَانًا

“Çıplak dolaşmam men edilmiştir.”

⁴⁵⁶ el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 2/30. ; Kâdî İyâz, eş-Şifâ, 460 (No.1120).

⁴⁵⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/130, 131; el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 2/38-41.

⁴⁵⁸ Kâdî İyâz, eş-Şifâ, 460 (No.1120).

⁴⁵⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/306.

3.2.7. Şam'a Yolculuğu

Şemseddîn-i Sivâsî, Hz. Peygamber'in (s.a) çocukluk ahvâlini anlattıktan sonra Şam'a yolculuğu konusuna geçerek, bu yolculuk süresince başından geçenleri, Râhip Bahîra'nın gördüğü işâretlerden Efendimiz'i (s.a) tanıyışını ve uyarısı neticesinde Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) Ebû Bekir ile birlikte Mekke'ye geri gönderildiğini işlemiştir.

Siyer-i Nebî'ye dâir kaynaklarda, Hz. Peygamber'in (s.a) 12 yaşında iken amcası Ebû Tâlib ile Şam'a yapmış olduğu ticaret yolculuğu kaydedilmektedir. Zaman zaman ticaret niyetiyle çıktığı yolculuklara çok sevdiği yeğenini de yanında götürün Ebû Tâlib, tehlikeli ve uzun bir yolculuk olacağını öngürdüğü için başta yeğenini götürmeye sıcak bakmasa da Hz. Peygamber'in (s.a) ısrarları neticesinde yanına almaya iknâ olur.⁴⁶⁰

Mevlid'inde nübüvvet alâmetlerine sıkça yer veren Şemseddîn Sivâsî'nin Resûlullâh'ın (s.a) bu alâmetlerinin Râhip Bahîra tarafından fark edildiği, Şam'a yaptığı bu yolculuğu da işlemiş olduğu görülür:

*Çün irişdi on ikiye sinn-i şâh
Bedre yaklaştı cemâli oldı mâh⁴⁶¹*

...

*Çün kemâl-i akl-ıla buldı zuhûr
Dir Ebû Tâlib ana ey vech-i nûr*

*Şâma gitmek üzeredir bir kâfile
Pes bile ol gidelüm hem-râh-ile*

*Pes ticâret niyyetine çıkdılar
Şâm ili Busrâ öninde kondılar⁴⁶²*

⁴⁶⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/98-99; İbn İshâk, *Siratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/73; el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 2/24; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/206; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/187.

⁴⁶¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/305.

⁴⁶² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/306.

İbn İshak⁴⁶³ ve Tirmizî⁴⁶⁴ tarafından küçük farklılıklarla nakledilen rivâyetlerden öğrendiğimiz bilgilere göre Efendimiz'in (s.a) bulunduğu ticaret kafilisi Şam'a gidiş güzergâhı üzerinde bulunan Busrâ mevkiinde konaklamıştı. Burada Hristiyanlıktaki tevhîde aykırı inançları reddettiği için bağlı olduğu kilise tarafından aforoz edilen ve kapandığı manastırda münzevî bir hayat yaşamayı tercih eden bir râhip bulunmaktaydı. Bahîra adındaki bu râhip İncil'e ve Tevrat'a derinlemesine hâkim olmuş, bu kutsal kitaplarda müjdelenen son Peygamber'in (s.a) vasıflarına muttalî olmuştu.

Var-ıdı çün anda bir râhib şehîr

Olmuş-ıdı ilm-i Tevrât'dan habîr

Kesmiş-idi halk-ı dünyâdan recâ

Okımuşdı na 't-i Ahmed'den hicâ⁴⁶⁵

Bu tevhîd ehli râhip Hz. Peygamber'in (s.a) bulunduğu kâfileyi gördüğünde, dikkatini çeken birtakım işaretlerden yola çıkarak aralarında vasıflarını ezberlediği son Peygamber'in (s.a) olabileceği kanaatine varır. O esnâda mola vermek için duraklamış olan kâfileyi yemeğe dâvet ederek bu çocuğun yanına gider, düşüncelerini teyit etmek amacıyla ona çeşitli sorular sorar ve nübüvvet mührünü kontrol eder. Tahmininin doğru olduğuna kanaat getirince, amcası Ebû Tâlib'e gördüğü alâmetleri söyler ve yanlarında bir müstakbel peygamber olduğunu müjdelir.⁴⁶⁶ Sivâsî'nin *Mevlid*'inde bu hâdisenin Râhip Bahîra'nın sözleri üzerinden anlatılmasından ve Mekke'ye Ebû Bekir ile geri gönderildiğine dâir kayıttan, ilgili rivâyetin Tirmizî'de yer alan şeklinin esas alınmış olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁶⁷ *Mevlid*'de hâdise şu beyitlerle anlatılmaktadır:

⁴⁶³ İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzî)*, 1/73-75; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/191-194; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/208-210.

⁴⁶⁴ Tirmizî, "Menâkıb" 3 (No.3620).

⁴⁶⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/306.

⁴⁶⁶ Tirmizî, "Menâkıb" 3 (No.3620); İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/193; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzî)*, 1/74-75; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/129; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/206; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/187,188.

⁴⁶⁷ Tirmizî, "Menâkıb" 3 (No.3620).

وقال: هذا سيدُ العالمين هذا رسولُ ربِّ العالمين هذا يبعثُ اللهُ رَحْمَةً للعالمين

"Bu âlemlerin efendisidir, kendisi âlemlerin Rabbi'nin elçisidir, Allah onu âlemlere rahmet olarak göndermiştir."

*Busrâ'ya çün gördi konmuş kâfile
Bildi resminden yügürdi şevk-ile*

*Ahmed'i bildi katına vardı tîz
Sürdi destin yüze ol sâhib-temîz*

...

*Didi budur rahmeten li'l-âlemîn
Bu olisar hem şefî'u'l-müznibîn⁴⁶⁸*

Râhip Bahîra'nın Hz. Peygamber'de (s.a) gördüğü nübüvvet alametleri olan “taşların ve ağaçların Resûlullâh'a (s.a) secde etmesi”,⁴⁶⁹ “bir bulutun daima Efendimiz'i gölgelemesi”,⁴⁷⁰ “Resûlullâh'ın (s.a) güneş ye da ay ışığında gölgesinin olmayışı”⁴⁷¹ husûsları *Mevlid*'de şu şekilde kaydedilmektedir:

*Gözledüm yolda buna taş u şecer
Secde iderdi görimez bî-basar*

*Hem görün üstünde bulut sâye-bân
Bu-durur size risâletden nişân*

*Sâyesi olmadığı vâzih ayân
Habîbu'llâh olacağına beyân⁴⁷²*

⁴⁶⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/307.

⁴⁶⁹ Tirmizî, “Menâkıb” 3 (No.3620).

فقال أشياخ قريش وما علمك بهذا قال:
إِنَّكُمْ حِينَ أَشْرَفْتُمْ مِنَ الْعُقْبَةِ لَمْ يَبْقَ شَجْرٌ وَلَا حَجْرٌ إِلَّا خَرَّ سَاجِدًا وَلَا يَسْجُدُونَ إِلَّا لِلنَّبِيِّ لَا أَعْرِفُهُ بِخَاتِمِ النَّبِيِّ أَسْفَلَ غَضْرُوفٍ كَتَفِهِ مِثْلَ النَّقَاحَةِ
“Kureyşin uluları dediler ki: Bunu nereden biliyorsun? Bahîra şöyle cevap verdi: Siz tepeyi aştığımızda, tüm taşlar ve ağaçlar ona secdeye kapanıyordu. Taşlar ve Ağaçlar sadece bir peygamber için secdeye kapanırlar. Ayrıca iki kürek kemiğinin arasındaki elma büyüklüğündeki nübüvvet mühründen tanıdım onu.”

⁴⁷⁰ Tirmizî, “Menâkıb” 3 (No.3620)

فجاء وعليه غمامة تُظله

“Üzerinde onu gölgeleyen bir bulut ile geldi.”

⁴⁷¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/128; Suyûtî, *Hâsâis'ul-Kübrâ*, 1/169.

ان رسول الله لم يكن له ظل في شمس و قمر

“Güneş ve ay (ışığın)da Hz.Peygamber'in (s.a) gölgesi düşmezdi.”

⁴⁷² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/307.

Bahîra Şam'da bunan Yahûdîlerin de Hz. Peygamber'i (s.a) tanıyacağı ve beklenen peygamber kendilerinden çıkmadığı için ona zarar vermek isteyecekleri⁴⁷³ endişesiyle Ebû Tâlib'e yeğenini Mekke'ye geri göndermesini tavsiye eder. Bu tavsiyeye uyan Ebû Tâlib de Hz. Peygamber'i (s.a) Hz. Ebû Bekir ve Hz. Bilâl'in olduğu bir gurupla birlikte geri gönderir.⁴⁷⁴ Sivâsî'nin beyitlerinde bu hâdise şöyle anlatılmaktadır:

*Dir Ebû Tâlib'e ey hayrû'l-fetâ
Bunı döndür irmesün buna hatâ⁴⁷⁵*

*Şâm'a vardukda bunı bilür yehûd
Korkaram mekr ide ol kavm-i cühûd*

*Pes Ebû Bekr-ile dönderdi giru
Mekke'ye geldiler ol iki aru⁴⁷⁶*

3.2.8. Hz. Hatîce ile Evliliği

Hz. Peygamber'in, (s.a) amcası Ebû Tâlib'e yardım etmek maksadı ile çıkmaya başladığı ticaret yolculukları; Mekke'nin varlıklı tüccar kadınlarından olan Hz. Hatîce'nin mallarını satmak üzere yaptığı seferlere kadar kesintili olarak devam eder. Hz. Hatîce ile kurduğu ortaklık neticesinde bu amaçla birkaç kere kervan tertîp eden Hz. Peygamber (s.a), ticaret ahlâkı, dürüstlüğü, hâl ve hareketleriyle Hz. Hatîce'nin güvenini kazanır. Bu güven neticesinde Resûlullâh'ı (s.a) büyük ve önemli bir ticârî sefer olan Şam yolculuğunda kervanın başına geçiren Hz. Hatîce, kölesi Meysere'yi de onun hizmetine verir. Beklendiği üzere, Hz. Peygamber (s.a) Şam seferinden de büyük miktar kâr ile döner. Hâlihazırda Efendimiz'in (s.a) güvenilirliğine ve dürüstlüğüne kânî olan

⁴⁷³ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/193-194; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/75; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/130. el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1/89; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/187.

⁴⁷⁴ Tirmizî, "Menâkıb" 3 (No.3620).

فَلَمْ يَزَلْ يَنَاشِدُهُ حَتَّى رَدَّهُ أَبُو طَالِبٍ وَبِعَتْ مَعَهُ أَبُو بَكْرٍ بِلَالًا وَزَوْدَةَ الرَّاهِبِ مِنَ الْكَعْكِ وَالزَّيْتِ
"Bahîra'nın ısrarlı tavsiyesine uyan Ebû Tâlib Hz. Peygamber'i (s.a) Ebû Bekir ve Bilal'le Mekke'ye geri gönderdi. Râhip Hz. Peygamber ve berâberindekilere ekmek ve zeytinyağı verdi."

⁴⁷⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/307.

⁴⁷⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/308.

Hatîce, kölesi Meysere'den de Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) yolculuk süresinceki davranışları ve ahlâkı hakkında methini işitir. „Kaynaklarda belirtildiğine göre o esnâda 40 yaşında bir dul olan ve evlilik için kendisine gelen teklifleri reddeden Hz. Hatîce, muttalî olduğu üstün vasıflar sebebiyle Hz. Peygamber'e (s.a) evlenme teklif etmeye karar verir ve bir elçi gönderir. Hz. Peygamber (s.a) elinde evlenecek kadar mal varlığı olmaması sebebiyle başta çekimser yaklaşırsa da Hz. Hatîce'nin teklifini kabul eder ve evlenirler. Evlendiklerinde 25 yaşında olan Hz. Peygamber (s.a) her zaman maddî ve mânevî desteğini hissettiği Hz. Hatîce hayatta iken başka bir kadınla evlenmez, onun vefâtından sonra da sevgili eşini daima hayırla ve minnetle yâd eder.⁴⁷⁷

Sivâsî'nin *Mevlid*'de, Hz. Peygamber'in (s.a) evliliklerinden sadece Hz. Hatîce ile evliliğini konu ettiği görülmektedir. Bu bağlamda *Mevlid*'de Hz. Peygamber'in (s.a) evlendiğinde bulunduğu yaşı, toplum içindeki şöhreti, Hz. Hatîce'nin Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) mâlî durumuna önem vermeyecek kadar Efendimiz'e (s.a) hayranlığı ve elçi göndermesi noktaları işlenmiştir:

*Çün irişdi ol yigirmi beşine
And içerdî cümle âlem başına*

*Anı candan yig severdi hem Kureyş
Ana kız virmek dilerdi hep Kureyş*

*Ol saâdetle Hadîce oldı var
Rağbet itdi ol habîbe ol nigâr*⁴⁷⁸

Hz. Peygamber'in (s.a) yedi evladından altısı -Kâsım, Zeynep, Rukayye, Ümmü, Gülsüm, Fâtımâ, Abdullah- Hz. Hatîce'den olur ve Efendimiz'in nesebi bu çocuklarından Hz. Fâtımâ ile devam eder.⁴⁷⁹ Bu husûs Sivâsî tarafından şu beyitlerle dile getirilmiştir:

⁴⁷⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/198-202. İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/81-82; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, /109- 110; el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 2/68; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/191.

⁴⁷⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/308.

⁴⁷⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/202; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/82; Es-Suyûtî, *es-Suğur'ül-Bâsime fî Menâkibi es-Seyyideti Fâtime*, thk. Abdülhakim el-Enîs, (Dubai, Dâiretü'l-Şuûni'l-İslâmiyye,2011), 80.

*Andan oldı ekser evlâd-ı Rasûl
Sıyyemâ ol Fâtumâ hayrû'l-betûl*

*Andan oldı cümle sâdât-ı güzîn
Devletine bahtına sad âferîn⁴⁸⁰*

3.2.9. Nübüvvetten Önceki Ahvâli ve Peygamberliğin Gelişi

İslam âlimlerinin ittifâkıyla, Allah insanları doğru yola yönlendirmesi için seçip gönderdiği nebîleri ve resûlleri peygamberliklerinden önce de küfür ve sapkınlıktan korumuştur. Peygamberlerin bu korunmuşluğu, kavimlerinin, bir zamanlar kendilerinin de aynı küfür yolunda oldukları bahânesini öne sürmelerini engellemiş getirdikleri mesaja duyulan güveni arttırmıştır.⁴⁸¹

Daha önce de belirttiğimiz gibi Cenâb-ı Peygamber (s.a) hiçbir zaman putlara îmân etmemiş, nübüvvetten önce de muvahhid bir hayat sürmüştür. Hz. Peygamber (s.a) nübüvvetin yaklaştığı zaman diliminde, inançlarından berî olduğu kavminden giderek uzaklaşmış, içinde bulunan hakikat arayışı ile Hira Mağarasına giderek inzivâyâ çekilmeyi ve tefekkür etmeyi âdet edinmiştir. Kendisine Allah tarafından yalnızlığın sevdirildiği⁴⁸² bu süreç, onun peygamberliğe hazırlık merhalesini oluşturmuştur. Resûlullâh'ın (s.a) Hira Mağarasındaki bu uzlet hayatının siyer kaynaklarında *tehannüs* kavramıyla ifade edildiği görülmektedir. İbn Hişâm, bu kavram ile ilgili olarak; Arap dilinde yaygın olan geleneğe göre fe (ف) harfî yerine se (ث) harfinin kullanıldığını, buna göre *tehannüs kelimesi* ile *tehannüf* kavramının kastedildiğini belirtmektedir.⁴⁸³ *Tehannüf* ise Hz. İbrahim'in dini olan *Hanifliğe uymak* anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in (s.a) nübüvvetten önce Hanifliğe uymuş olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır.

⁴⁸⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/308.

⁴⁸¹ Mehmet Bulut, "İsmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/134.

⁴⁸² Buhârî, "Bed'ül-Vahy" 1 (No.3).

ثُمَّ خَتَبَ إِلَيْهِ الْخَلَاءُ

"Uzlet kendisine sevdirilmişti."

⁴⁸³ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Sıyretu'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ, İbrâhîm el-Enbârî, Abdülhafîz eş-Şelebî (Dimeşk, Dâru İbn Kesîr, 2005), 215.

Konu ile ilgili beyitlerinde Hanifliğe vurgu yapan Sivâsî'nin de bu görüşü benimsemiş olduğu anlaşılmaktadır:

Bâtıla meyl itmedi ol bahtiyâr

*Dîn-i İbrâhîm 'i itdi ihtiyâr*⁴⁸⁴

...

Pes muvahhid oldı istidlâl-ile

Didi illa 'llâh o dem iclâl-ile

Düşdi gönline o dem ışk-ı ilâh

Pes Hirâ dağını idindi penâh

Gönlini halkdan kesüp mevlâsına

*Tutdı yüzün Rabbiye 'l-a 'lâsına*⁴⁸⁵

Hz. Peygamber (s.a) mûtâdı olduğu üzere Hira Mağarasında bulunduğu bir esnâda Cebrâil (as) kendisine gelerek Alak Sûresi'nin ilk beş âyetini bildirmiştir.⁴⁸⁶ Cenâb-ı Peygamber (s.a) kırk yaşındayken 610 yılı Ramazan ayınının 17. günü gelen bu vahiy ile kendilerine Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlü başlamıştır.⁴⁸⁷

⁴⁸⁴Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/306.

⁴⁸⁵Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/309.

⁴⁸⁶ Buhârî, "et-Ta'bir" 1 (No.6982); İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/249; Suyûtî, *Hâsâis 'ul-Kübrâ*, 1/229,230.

أَوَّلُ مَا بُدِيَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْوَحْيِ الرُّؤْيَا الصَّادِقَةُ فِي النَّوْمِ؛ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْهُ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ، فَكَانَ يَأْتِي جِزَاءً فَيَبْحَثُ فِيهِ -هُوَ التَّعْبُدُ اللَّيَالِي ذَوَاتِ الْعَدَدِ- وَيَتَرَوَّدُ لِذَلِكَ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فَيَتَرَوَّدُ لِمِثْلِهَا، حَتَّى فَجِئَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ جِرَاءٍ، فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فِيهِ، فَقَالَ: اقْرَأْ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِي، فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ أُرْسَلَنِي فَقَالَ: اقْرَأْ، فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِي، فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ أُرْسَلَنِي فَقَالَ: اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ { حَتَّى بَلَغَ {عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ} (العلق: 1 - 5).

"Hz. Peygamber'e (s.a) ilk vahyin gelişi uykuda salihâ görmele olmuştur. Resûlullâh'ın (s.a) gördüğü her rüyâ mutlaka sabah aydınlığı gibi apaçık olurdu. O, Hira dağına gider, orada pek çok gece ibadete çekilirdi. Bunun için önceden azık hazırlardı. Sonra Hatice'nin yanına döner ve bir o kadar zaman için yine azık hazırlardı. Nihâyet bir gün kendisi ansızın Hakla karşılaştı. Hira Mağarasında iken melekle ona gelerek "İkra (oku)!" dedi. Hz. Peygamber (s.a) de ona "Ben okuma bilmem!" diye cevap verdi. - Resûlullah olayın devamını şöyle anlattı: "O zaman melek beni tuttu ve nefesim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve yine 'İkra (oku)!' dedi. Ben de ona "Ben okuma bilmem" dedim. Yine beni aldı ve ikinci defa nefessiz kalana kadar sıktı. Sonra yine salıverdi ve 'İkra!' dedi. Ben yine "Ben okuma bilmem!" dedim. Melek beni üçüncü defa nefesim kesilinceye kadar sıktı ve bıraktı ve "Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir alekadan (embriyodan) yarattı!. Oku! kalemlerle (yazmayı) öğreten İnsana bilmediklerini belleten, Rabbin, en büyük kerem sahibidir"(Alak 1-5) âyetine kadar okudu..."

⁴⁸⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/256; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/161-165; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibü'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/196.

Şemseddîn-i Sivâsî'nin ilk vahyin indiriliş sürecini, hâdisenin detaylarına değinmeden ele almış olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, beyitlere kaynaklık eden hadiste bildirilen, Resûlullâhın (s.a) korku ile Hz. Hatice'nin yanına dönmesi; Hz. Hatice'nin, kendisine bir şey isabet etmiş olmasından korkan Hz. Peygamber'i (s.a) Varaka'ya götürmesi gibi husûslara değinmemiş; ilgili hadisin, meleğin “oku” emrini bildirişine kadarki kısmını nazmen tahkiye etmiştir:

Erbaîne irdi çün sinn-i Rasûl
Hep kemâlât-ıla mevsûf idi ol⁴⁸⁸

...
İş bu hayretten yürürken nâ-gehân
Geldi Cibrîl-i emîn ez-âsumân

...
“Sûre-i İkra”’la bildirdi nişân
Bildi pes mahbûbını ol âli-şân

Gelmege başladı Kur’ân âyeti
Yolını bildi vü gitdi hayreti⁴⁸⁹

3.3. Hz. Peygamber’in (s.a) Mûcizeleri

Mûcize; tehadî (meydan okumakla) birlikte vukû bulan hârikulâde hâdisedir.⁴⁹⁰ Bu mûcizeler hissî olabildiği gibi aklî de olabilir. Diğer peygamberlere verilen mûcizeler hissî mûcizeler cümlesinden olup kendi dönemleri ile kayıtlı iken Peygamber Efendimiz’e (s.a) has olarak behşedilen Kur’ân aklî bir mûcizedir ve kıyâmete kadar bâkîdir.

⁴⁸⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/308.

⁴⁸⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/309.

⁴⁹⁰ Bekir Topaloğlu, İlyas Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul, İSAM Yayınları, 2017), 220.

Sivâsî, *Mevlid*'inde Hz. Peygamber'in (s.a) mucizeleri bağlamında; Kur'an'ın hâricinde, Mirâc, Resûlullâh'ın (s.a) işareti ile ayın ikiye bölünmesi,⁴⁹¹ ağacın Efendimiz'in (s.a) dâvetine icâbeti,⁴⁹² Resûlullâh'tan(s.a) ayrı kalan kütüğün inlemesi,⁴⁹³

⁴⁹¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/345.

*Didi emründe musahhardur kamer
Nice dilersen eyâ hayrî'l-beşer*

*Pes işâret itdi ol sultân-ı dîn
İki pâre oldı vü indi hemîn*

İlgili rivâyet: Buhârî, "Menâkıb" 36 (No.3868); Abdurrahman b. Ali İbnü'l-Cevzî, *Câmiu'l-Mesânîd*, thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2005.) 1/164; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 4/294. *أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً، فَأَرَاهُمُ الْقَمَرَ شَقَّتَيْنِ، حَتَّى رَأَوْا جِزَاءَ بَيْنَهُمَا.*

"Mekkeliler kendilerine bir mucize göstermesini istediler. Bunun üzerine Resûlullah, ayı, iki parça hâlinde onlara gösterdi öyle ki Hira'yı o iki parçanın arasında gördüler. "

⁴⁹²Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/346.

*Vardı a'râbî didi kim yâ şecer
Gel seni dâvet ider hayrî'l-beşer*

*Köklerin kırdı yiri yırtup o dem
Hizmet-i sultâna irdi bî-kadem*

İlgili rivâyet: Tirmizî, "Kitâbü'l-Menâkıb" 6 (No.3627); Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 1/15, 6/7-12. İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/154.

جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ بِمَ أَعْرِفُ أَنَّكَ نَبِيٌّ؟ قَالَ: «إِنْ دَعَوْتُ هَذَا الْعِدْقَ مِنْ هَذِهِ النَّخْلَةِ تَشْهَدُ أَبِي رَسُولَ اللَّهِ؟» فَدَعَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَعَلَ يَنْزِلُ مِنَ النَّخْلَةِ حَتَّى سَقَطَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: «ارْجِعْ فَعَادَ»، فَأَسْلَمَ الْأَعْرَابِيُّ "Bir Bedevî Peygamber Efendimiz'e (s.a) geldi. "Senin Peygamber olduğumu nasıl bilebilirim" dedi. Hz. Peygamber (s.a) şu hurma salkımını çağırırsam, benim Allah'ın elçisi olduğuma inanır mısın?" buyurdu ve çağırdı. Hurma salkımı ağaçtan indi ve Hz. Peygamber'in yanına kadar geldi. Sonra Hz. Peygamber (s.a) ona geri dön buyurdu. O da yerine döndü. Bunun üzerine bedevî Müslüman oldu."

⁴⁹³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/347.

*Bir direk var-ıdı anda ey selîm
Ana arkasın virirdi ol kerîm*

*Çıkdı bir gün minbere ol âli-şân
Fürkatinden ol direk itdi figân*

İlgili hadis: Buhârî, "Kitâbü'l-Buyû" 32 (No.2095); el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 6/66-67; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 307; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/159.

أَنَّ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَجْعَلُ لَكَ شَيْئًا تَعُدُّ عَلَيْهِ فَإِن لِي غُلَامًا نَجَارًا؟ قَالَ: "إِن شِئْتِ". قَالَ: فَعَمِلْتُ لَهُ الْمُنْبَرِ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَعَدَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى الْمُنْبَرِ الَّذِي صُنِعَ، فَصَاحَتْ النَّخْلَةُ الَّتِي كَانَ يَحْتَضِبُ عِنْدَهَا حَتَّى كَادَتْ أَنْ تَنْشَقَّ، فَزَلَّ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَتَّى أَخَذَهَا فَضَمَّهَا إِلَيْهِ، فَجَعَلَتْ تَنْزِلُ أَبْيَنَ الصَّبِيِّ الَّذِي يُسَكِّتُ حَتَّى اسْتَقَرَّتْ. قَالَ: "بَكَتْ عَلَيَّ مَا كَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ"

"Ensar'dan bir kadın Hz. Peygamber'e (s.a) şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi, benim bir marangoz kölem var. Senin için üzerinde insanlara hitap edeceğin bir mimber yapar mı? Hz. Peygamber (s.a) sen bilirsin buyurdu. Kadın Hz. Peygamber (s.a) için mimber yaptırdı. Cuma gün olduğunda Hz. Peygamber (s.a) yeni yapılan minbere oturdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in (s.a) daha önce üzerinde hutbe irâd ettiği hurma kütüğü inlemeye başladı öyle ki neredeyse inlemekten yarılacaktı. Peygamber Efendimiz (s.a) yeni yapılan mimberden indi ve hurma kütüğünü alıp kucağına bastı. Kütük sakinleştirilmeye çalışılan bir çocuk gibi yavaş yavaş teskin oldu. Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: Dinlediği zikirden yoksun kaldığı için ağladı."

Bir kurdun dile gelerek Efendimiz'in(s.a) peygamberliğini haber vermesi,⁴⁹⁴ Bedir savaşında eli kopan Muavviz b. el-Afrâ isimli sahâbenin elinin Hz. Peygamber'in (s.a) tükrüğüyle iyileşmesi⁴⁹⁵, yine Bedir'de kılıcı kırılan Ukkâşe b. Mıhsan'a Cenâb-ı Peygamber'in (s.a) verdiği odun parçasının parlak keskin bir kılıca dönüşmesi⁴⁹⁶

⁴⁹⁴Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/349.

İşidüp bunı didi kâfir çobân

Ey aceb söledi hayvân bi-zebân

Didi ol kurt bu aceb midür sana

Bundan a'ceb ol Muhammed Mustafa

İlgili rivâyet: el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 6/41, 2/39-40; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 2/267, İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/146; Ebû Câfer et-Tahâvî, *Şehu Müşkili'l-Âsâr*, thk. Şuayb el-Arnaut. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994) 15/480-481.

بينما راع يرعى بالحرّة إذ عرض ذئب لشاة من شياهاه ، فجاء الراعي يسعى فانتزعا منه فقال للراعي : ألا تتقي الله تحول بيني وبين رزق ساقه الله إلي ، قال الراعي : العجب لذئب يتكلم . والذئب مقع على ذنبه يكلمني بكلام الإنس . فقال الذئب للراعي : ألا أحتك بأعجب من هذا ؟ هذا رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم بين الحرتين يحدث الناس بأنباء ما قد سبق . فساق الراعي شاة إلى المدينة فزواها في زاوية من زواياها ثم دخل على رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم فقال له ما قال الذئب ، فخرج رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم فقال للراعي : فأخبر الناس ما قال الذئب . فقال رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم : صدق الراعي...

"Bir çoban sürüsünü otlarken bir kurt adamın koyunlarından birini kapıp götürdü Çoban kurdu takip etti ve koyununu ondan aldı. Bunu üzerine Kurt çobana, "Benimle Allah'ın bana sevk ettiği rızkın arasına girmekten dolayı Allah'tan korkmaz mısın? Dedi. Çoban: Kurt da hiç konuşur muymuş. Kuyruğunun üzerinde dikilmiş benimle insan gibi konuşuyor." diyerek hayret etti. Kurt: "Bundan daha ilginçini sana söyleyeyim mi, işte Allah'ın Resûlu, Medine'de önceki kavimlerin haberlerini İnsanlara anlatıyor." dedi. Bunun üzerine çoban koyunlarını önüne katıp Medine'ye gitti bir köşeye koyunları bırakarak Hz. Peygamber'in (s.a) yanına vardı ve kurdun söylediklerini anlattı. Peygamber (s.a) de "Kurdun söylediklerini insanlara anlat" buyurdu. Çoban olup biteni anlatınca Hz.Peygamber (s.a) "Çoban doğru söylüyor." buyurdu..."

⁴⁹⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/351.

İbn-i afrâ cenk iderken ol güzîn

Urdu bir kâfir düşirdi bir elin

Şefkat idüp hâline ol mâh-rû

Aldı destin yirine kodı girü

İlgili rivâyet: Kâdî İyâz, *Eş-Şifâ bi Târifi Hukûki'l-Mustafâ*, thk. Abdü Ali Küşk (Dubâi, Câizetü Dübey ed-Devliyye, 2013), 396; Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Raşâd*, 4/51; Ahmed Refik, *Gazevât-ı Celile-i Peygamberî*, haz. Yaşar Çalıışkan (İstanbul, Büyüyenay Yayınları, 2014), 91-93.

وَقَطَعَ أَبُو جَهْلٍ يَوْمَ بَدْرٍ يَدَ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاءَ فَجَاءَ يَحْمِلُ يَدَهُ فَبَصَقَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَلَصَقَهَا فَلَصِقَتْ.

"Ebû Cehil Bedir savaşında Muavviz b. Afrâ'nın elini kopardı. Muavviz kopan elini Hz. Peygamber'e (s.a) getirdi. Efendimiz (s.a) tükrüğü ile kopan eli yerine yerleştirdi. Böylece eli tekrar yerine geldi."

⁴⁹⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/351.

Şefkat itdi hâline ser-dâr-ı dîn

Bir ağac pâresini aldı hemîn

Sığayup virdi eline hoş revân

Bir kılıç oldu mücellâ ol zamân

İlgili rivâyet: Kâdî İyâz, *Eş-Şifâ bi Târifi Hukûki'l-Mustafâ*, 409, ayrıca bkz; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/158; Yusuf el Nebhânî, *Vesâilu'l-Vusûl ilâ Şemâili'r-Rasûl* (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1425), 134.

وَمِنْهَا دَفَعَهُ لِعُكَاشَةَ جَدَلٍ حَطَبٍ وَقَالَ: اضْرِبْ بِهِ جِبِينَ انْكَسَرَ سِنْفُهُ يَوْمَ بَدْرٍ فَعَادَ فِي يَدِهِ سِنْفًا صَارَ مَا طَوِيلَ الْقَامَةِ أَبْيَضَ شَدِيدَ الْمَثْنِ فَقَاتَلَ بِهِ ثُمَّ لَمْ يَزَلْ عِنْدَهُ يَشْهَدُ بِهِ الْمَوَاقِفَ إِلَى أَنْ اسْتَشْهَدَ فِي قِتَالِ أَهْلِ الرِّدَّةِ وَكَانَ هَذَا السِّيفُ يُسَمَّى الْعَوْنَ

"Ukkâşe'nin Bedir Savaşı'nda kılıcı kırıldığında Hz. Peygamber (s.a) Ukkâşe'ye uzun bir sopa vererek bununla savaş buyurdu. O sopa Ukkâşe'nin elinde keskin parlayan uzunca çelikten bir kılıca dönüştü. Riddet savaşında şehid olana kadar onunla pek çok savaşa katıldı. Bu kılıca Avn denilirdi."

Uhud savaşında ok isabet edip yerinden çıkan Katade b. Nu'man'ın gözünün Resûlullâh'ın (s.a) eliyle şifâ bulması,⁴⁹⁷ yine Katade b. Nu'man'a Efendimiz'in (s.a) gece vakti verdiği hurma dalının ışık yayması,⁴⁹⁸ Vedâ haccında kendisine getirilen bir bebeğin Efendimiz'in (s.a) peygamberliğine şahâdeti,⁴⁹⁹ Hz. Peygamber'in (s.a) duâsıyla

⁴⁹⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/352.

*Bir gazâda bir gözi bir gâzinün
Çıkdı düşdi yüzi üstine anun*

...

*Ol gözi aldı mübarek destine
Besmeyleyle kodı ol dem yirine*

İlgili rivâyet: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 6/113, 8/297; İbn'ul-Esir, *Üsdü'l-Gâbe fi Mârifeti's-Sahâbe*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003) 7/370-371; İbn İshak, *es-Siyer ve'l-Meğâzi*, 328; Zühri, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/158.

وَأَصِيبَتْ يَوْمَئِذٍ عَيْنُ قَتَادَةَ بْنِ النُّعْمَانِ حَتَّى وَقَعَتْ عَلَى وَجْهِهِ. قَالَ قَتَادَةُ بْنُ النُّعْمَانِ: فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: إِي رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ تَحْتِي امْرَأَةً شَابَةً جَمِيلَةً أَحْبَبْتُهَا وَتُحِبُّنِي وَأَنَا أَخْشَى أَنْ تَقْدَرَ مَكَانَ عَيْنِي. فَأَخَذَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَدَّهَا فَأَبْصَرَتْ وَعَادَتْ كَمَا كَانَتْ، فَلَمْ تَضْرِبْ عَلَيْهِ سَاعَةً مِنْ لَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ، وَكَانَ يَقُولُ بَعْدَ أَنْ أَسَنَ: هِيَ وَاللَّهِ أَقْوَى عَيْنِي! وَكَانَتْ أَحْسَنَهُمَا

“O gün (Uhud günü) Katâde b. Nu'mân'ın gözüne bir ok isâbet etti ve gözünü yanağının üstüne düştü. Katâde: “Resûlullah'ın yanına gittim “Yâ Resûlullah beni seven benim de kendisini sevdiğim güzel bir eşim var gözümün bu hâlden dolayı nâhoş görünmesinden korkarım dedim.” Peygamberimiz (s.a) düşen gözü aldı ve tekrar yerine yerleştirdi. Göz tekrar eskisi gibi görmeye başladı. Katâde “yıllar sonra bile Allah'a yemin olsun ki bu gözüm daha iyi görmekte.” demiştir. ”

⁴⁹⁸Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/352.

*Bir karanu gice ol meh-rû yine
Virdi bir hurma dalın bir mü'mine*

Tutduğu dem oldı pür şem'-i ziyâ

Güdügi yol gündüz oldı güyiyâ

İlgili rivâyet: Kâdî İyâz, *Eş-Şifâ bi Târihi Hukûki'l-Mustafâ*, 409; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 323; Kastallâni, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, 2/306.

وَصَلَّى مَعَهُ الْعِشَاءَ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ مَطِيرَةٍ عُرْجُونًا وَقَالَ انْطَلِقْ بِهِ فَإِنَّهُ سَيَضِي لَكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْكَ عَشْرًا وَمِنْ خَلْفِكَ عَشْرًا فَإِذَا دَخَلْتَ بَيْتَكَ فَسَتَرِي سَوَادًا فَاضْرِبْهُ حَتَّى يَخْرُجَ فَإِنَّهُ الشَّيْطَانُ فَانْطَلِقْ فَأَضَاءَ لَهُ الْعُرْجُونَ حَتَّى دَخَلَ بَيْتَهُ

“Karanlık yağmurlu bir gecede Hz. Peygamber (s.a) ile birlikte yatsı namazını kıldığımız. Bana bir hurma dalı verdi bununla git bu önünden on adım arkandan on adım yeri aydınlatacaktır. Eve girdiğin zaman bir karaltı göreceksin ona hemen vur ki o çıkıp gitsin zîrâ şeytandır.” Buyurdu. Katâde oradan ayrıldı ve evine varıncaya kadar hurma dalı kendisini aydınlattı.”

⁴⁹⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/353.

*Beşğinde söyledi sıbyân ana
Didiler kim biz şuhûdüz sıdkına*

İlgili rivâyet:; Alâuddîn Ali el-Muttakî b. Husamiddîn el-Hindî. *Kenz'ül-Ummâl fi Sünen'il-Akvâli ve'l-Ef'âl*, tsh. Saffet es-Sakka. (Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985) 12/380 (No.35401); Hatîb Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, thk. Beşşâr Avâd Marûf, (Beyrut: Dâru'l-Garb'il-İslâmi, 2002) 4/698; İbn Kesîr, *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, 9/61.

حَجَّجْتُ حَجَّةَ الْوَدَاعِ ، فَدَخَلْتُ مَعَهُ دَارًا بِمَكَّةَ ، فَرَأَيْتُ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّ وَجْهَهُ دَارَةُ الْقَمَرِ ، فَسَمِعْتُ مِنْهُ عَجَبًا ، أَنَاهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَامَةِ بِغَلَامٍ يَوْمَ وُلِدَ ، وَقَدْ لَقِيَ فِي خُرْقَةٍ ، فَقَالَ: «يَا غَلَامُ ، مَنْ أَنَا؟» قَالَ: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ: «صَدَقْتَ، بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ» ، ثُمَّ إِنَّ الْغُلَامَ لَمْ يَتَكَلَّمْ بَعْدَهَا حَتَّى شَبَّ ، قَالَ: وَإِنْ كُنَّا لَنُسَمِّيهِ مُبَارَكَ الْيَمَامَةِ

“Peygamberimiz'le (s.a)Vedâ Haccı'nda bulundum. Onunla birlikte Mekke'deki bir eve girdik. Hz. Peygamber'in (s.a) yüzü dolunay gibi parlıyordu. Çok ilginç bir şey duydum. Yemâme'li bir adam kundağa sarılı bir çocuğu doğduğu gün getirdi. Resûlullâh (s.a) çocuğa ey çocuk ben kimim diye sordu. Çocuk: “Sen Allah'ın elçisisin.” dedi. Hz. Peygamber (s.a) “Doğru söyledin. Allah seni mübarek kılsın.” Buyurdu. Sonra çocuk büyüyünceye kadar hiç konuşmadı. Biz bu çocuğa “Yemâme'nin Mübâreği” ismini vermiştik.”

ölülerin dirilmesi,⁵⁰⁰ Efendimiz'in (s.a) mübarek parmaklarından sular akması,⁵⁰¹ Hz. Peygamber'in (s.a) diktiği ağacın hemen meyveye durması,⁵⁰² az miktarda yemeğin Resûlullâh'ın (s.a) bereketiyle çoğalması,⁵⁰³ huzurunada yemeklerin sahâbîlerin duyacağı şekilde tesbîhi,⁵⁰⁴ vahşi hayvanların Peygamber Efendimiz'in(s.a) hâlini gözetmesi,⁵⁰⁵

⁵⁰⁰Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/353.

Niçe mevtâyâ duâ itdi o şâh

Dirilüp itdiler ikrâr-ı İlâh

İlgili rivâyet: el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 6/50-51; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 280; Ebu'l-Fazl Muhammed el-Makdisî, *Zahîratu'l-Huffâz*, thk. Abdurrahman el-Feryevâî, (Riyad: Dâru's-Selef, 1996) 3/1575.

⁵⁰¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/352.

Ol mübarek barmağından çeşmeler

Akdı nehr oldı kurumuş eşmeler

İlgili rivâyet: Müslim; "Kitâbü'z-Zühd ve'r-Rekâik" 18 (No.3012); Beyhakî, *Delâil'un-Nübüvve*, 6/9-12, ayrıca bk. İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/150-151,154.

فَرَأَيْتَ الْمَاءَ يَفُورُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"Peygamber Efendimiz'in (s.a) parmaklarının arasından suyun fişkırdığını gördüm."

⁵⁰²Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/353.

Yire ağaç diker-idi ol imâm

Meyvesin virürdi ol sâat tamâm

İlgili rivâyet: el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 6/97; Ahmed b Hanbel, *Müsned*, 38/103 (No.22997). İbn Aşâkir, *Târîhu Dimeşk*, 21/395.

فَعَرَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّخْلَ إِلَّا تَخَلَّتْ وَاجِدَةً غَرَسَهَا عُمَرُ، فَحَمَلَتْ النَّخْلُ مِنْ عَامِيهَا وَلَمْ تَحْمِلِ النَّخْلَةَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا شَأْنُ هَذِهِ؟" قَالَ عُمَرُ: "أَنَا غَرَسْتُهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: فَتَزَعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ غَرَسَهَا فَحَمَلَتْ مِنْ عَامِيهَا

"Hz. Peygamber (s.a) hurma fidanlarını ekti ancak bu fidanlardan birini Ömer (r.a) dikmişti. O sene bütün fidanlar hurma verirken birisi vermedi. Peygamberimiz (s.a) bu neden vermedi buyurdu. Ömer onu ben ekmiştim ey Allahın elçisi dedi. Hz. Peygamber (s.a) hurma vermeyen fideyi sötü ve onu tekrar dikti. O sene o da meyve verdi."

⁵⁰³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/352.

Mahzarında iki kişilik taâm

Niçe yüz şahsa yiterdi ey hümmâm

İlgili rivâyetler için bkz: el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 6/89,94; Buhârî, "Megâzi", 29 (No. 4101);

Müslim "Eşribe", 141 (No.2039).

⁵⁰⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/352.

Mahzarına her kaçan kosa taâm

İşidirdi subhasın suhb-ı kirâm

İlgili rivâyet: Tirmizî, *Menâkıb*, 6 (No.3633); el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 6/62.

لَقَدْ كُنَّا نَأْكُلُ الطَّعَامَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نَسْمَعُ تَسْبِيحَ الطَّعَامِ

"Hz. Peygamber'le (s.a) yemek yerken yemeklerin tesbîhini duyardık."

⁵⁰⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/352.

Uğrasa söyledi hayvân-ı sibâ

Hoş selâm-ile iderdi ittibâ

İlgili rivâyetler için bk. el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 6/31,37; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 272, 275; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 41/320 (No. 24818); İshâk b. Râhûye, *Müsned*, thk. AbdülGafur el-Bellûfî (Medine-i Münevvere: Mektebetü'l-İmân, 1991), 3/617, (No.1192).

كَانَ لِأَهْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحُشٌّ، فَإِذَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْبَلَ وَأَدْبَرَ، فَإِذَا أَحْسَسَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبَضْنَ فَلَمْ يَتَرَمَّرْ

"Peygamber'imizin (s.a) evinde evcil olmayan bir hayvan vardı. Hz. Peygamber (s.a) evden çıktığında hayvan sağda solda dolaşır. Peygamber'imizin geldiğini hissettiği anda ise sakinleşir ve hareket etmezdi."

taşların ağaçların Cenâb-ı Peygamber'i (s.a) selamlaması⁵⁰⁶ mûcizeleri işlenmiştir. Hadisten dayanaklarını belirttiğimiz *Mevlid*'de işlenen bu mûcizelerinden Mi'râc ve Kur'ân-ı Kerîm mucizelerini ayrı başlıklar altında işleyeceğiz.

3.3.1. Kur'ân-ı Kerîm

Hız. Peygamber'in (s.a) en büyük mûcizesi Kur'ân-ı Kerîmdir.⁵⁰⁷ Kur'ân'ın i'câzının iki veçhesi bulunmaktadır. O, gerek İlâhî Kelâm olması ile ifade edilen mânâ yönü gerekse lafız yönüyle mûciz bir kelimedir. Kur'ân'ın icâzına dâir pek çok eser kaleme alınmıştır. Bâkîllânî'nin *İ'câzü'l-Kur'ân*'ı, Abdülkâhir el-Cürânî'nin *Delâilü'l-İ'câz*'ı Fahreddin Râzî'nin *Nihâyet'ül İ'câz*'ı bu konuya hasredilmiş eserlerden bazılarıdır.⁵⁰⁸

Şemseddîn-i Sivâsî de *Mevlid*'de Kur'ânın ilk verilen ve kıyamete kadar geçerli olacak bir mûcize oluşunu vurgulamakta, lafız ve mânâ yönünden üstünlüğünü ve benzerinin getirilmesinin mümkün olmayışını işlemekte ve şifâsından bahsetmektedir. Bu bağlamda dile getirdiği beyitleri şunlardır:

*Hazret-i Kur'ân'dur evvel mu'cize
Dinle benden kim diyem anı size*

*Lafz ü ma'nide nihâyetdür nizâm
Kadrini bildiler erbâb-ı kelâm⁵⁰⁹*

⁵⁰⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/293.

*Der idi taş hem ağaçlar merhabâ
Merhabâ ey fahr-i âlem merhabâ*

İlgili rivâyet: İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/130, 131; el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 6/69; Ebu'l-Hasen Ali Mâverdî, *A'lâmü'n-Nübüvve*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986) 115; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/200.

ولم يكن يَمْرُ بحجر ولا شَجَرٍ إلا سَجَدَ لَهُ.

“Herhangi bir taşa ya da ağaca uğradığında muhakkak kendisine selam verirlerdi.”

⁵⁰⁷ Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 1/279-285; Ebû Bekir el-Bâkîllânî, *el-İntisâr'ul-Kurân* thm. Muhammed İsâm el-Gudât (Amman: Dâr'ül-Fetih, 2001) 1/57.

⁵⁰⁸ Yusuf Şevki Yavuz, “İ'câzü'l-Kur'ân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000) 21/406.

⁵⁰⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/344.

Hız. Peygamber'e (s.a) bahşedilen Kur'an-ı Kerim mûcizesi kıyamete kadar bâkîdir. Bundan dolayı Efendimiz (s.a) kıyâmette ümmetler arasında en çok ümmeti olan peygamberin kendisi olacağını ümit ettiğini dile getirmiştir.

“مَا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٍّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أَوْ مِنْ -أَوْ آمَنَ- عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيَتْ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ، فَأَرْجُو أَنِّي أَكْثَرُهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.”

“Bütün Peygamberlere insanların inanmaları için mûcizeler verilmiştir. Bana bahşedilen mûcize ise Allah'ın vahyettiği Kur'an'ı Kerimdir. Bu sebeple kıyamet günü peygamberler arasında ümmeti en çok olan peygamber olacağımı ümit ediyorum.”⁵¹⁰

Hadiste belirtilen bu hakikat Sivâsî tarafından şu şekilde nazma dökülmüştür:

Tâ kıyâmet bâkîdür bu mu'cize

*Lutf-ı Hak'dur kim virilmişdür bize*⁵¹¹

Peygamberler'e verilen mûcizeler hikmet-i İlâhî'ye mâtuf olarak gönderildikleri toplumun iddialı olduğu konularda olmuştur. Bu sebeple sihrin yaygın olduğu dönemde gönderilen Hz. Musâ'ya (a.s) âsânın yınana çevrilmesi gibi sihirbâzları alt edecek; tıp ilminin yaygın olduğu dönemde gönderilen Hz. İsâ'ya (as) ise ölüleri diriltmek gibi tabipleri aciz bırakacak mûcizeler verilmiştir.⁵¹² Arap edebiyatının zirve döneminde nâzil olan Kur'an-ı Kerim ise fesâhat ve belâgati ile mûcizdir. Muhataplarına benzerini getirme konusunda meydan okumuş⁵¹³ insanların ve cinlerin toplanıp birbirlerine yardım etmeleri durumunda bile Kur'an'ın bir benzerini getiremeyecekleri hakikatini ortaya koymuştur.⁵¹⁴ Sivâsî âyelerde bildirilen bu husûsu şu beyitlerle dile getirmektedir:

İns ü cinden evvelîn ü âhurîn

Cem' ola ger âlimîn ü câhilîn

Mislîni ityâna kâdir olmaya

*Buna hasm olan cihânda gülmeye*⁵¹⁵

⁵¹⁰ Buhârî, “İ'tisâm” 1 (No.7274); Hamîdî, *el-Cem'u Beyne's-Sahîhayn*, 3/112, (No.2315).

⁵¹¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/345.

⁵¹² Mustafa Müslim, *Mebâhis fî I'câz'il- Kur'an* (Riyad, Dârü'l Müslim, 1416/1996) 24-30.

⁵¹³ Yûnus 10/38; Bakara 2/23; Hud 11/13-14.

⁵¹⁴ İsrâ 17/88.

⁵¹⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/344.

Kur'ân'ın belâgat yönünden icâzı bağlamında Şemseddîn-i Sivâsî Muallaka şâirlerinden biri olan İmriülkays'ın şiirinin Kur'ân-ı Kerîm'in karşısında nasıl âciz kaldığını⁵¹⁶ da örnek olarak getirir. Bu kısımda aktarıldığına göre Hud Sûresi'nin 44. âyeti nâzil olunca İmriülkays İlâhî kelâmın güzelliği karşısında söz söylemeye güç yetiremeyerek Kâbe'nin duvarında asılı olan şiirlerini indirmiştir:

Nâzil oldu çünkü "ardu eble 'î" ⁵¹⁷

İmru'ül-kays didi yâ arz eble 'î

Seb'asın kendü eliyle indirüp

Terk-i evtân itdi gayretten durup ⁵¹⁸

Sivâsî, bu başlık altında Kur'ân'ın fesâhati belâgati yönünden icazına vurgu yaptıktan sonra Kur'ânın bizâtihi şifâ olduğu husûsuna da değinmektedir:

Buldu Kur'ân'dan şifâ nice marâz

Hasta oldu lik ehl-i i'tirâz ⁵¹⁹

Kur'ân'da şifânın bulunduğu bizzat Kur'ân⁵²⁰ ve Sünnet ile sabittir. Efendimiz (s.a) İlâhî Kelâmın en hayırlı ilaç olduğunu şu hadisinde bildirmektedir:

خيرُ الدَّواءِ القرآنُ

"İlacın (devânın) en hayırlısı Kur'ân'dır."⁵²¹

⁵¹⁶ Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya* (İstanbul: Üçdal Neşriyat 1969), 1/ 97. Her ne kadar şiirlerin Sivâsî'nin Mevlid'inde İmriülkays'ın kendisi tarafından indirildiği söylenmişse de Ahmet Cevdet Paşa şiirleri indirenin İmriülkays'ın kız kardeşi olduğunu aktarmaktadır.

⁵¹⁷ Hûd 11/44. "Ve denildi ki: 'Ey yer, suyunu yut. Ey gök, suyunu tut.' Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cûdî Dağına oturdu. Ve 'Zâlimler gürûhu Allah'ın rahmetinden uzak olsun.' denildi."

⁵¹⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/344.

⁵¹⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/344.

⁵²⁰ İsrâ 17/82

⁵²¹ İbn Mâce "Tıb" 28, (No.3525); Şîrûyye b. Şehredâr ed-Deylemî, *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb*, thk. Saîd Zağlûl (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 2/178, (No.2890).

3.3.2. İsrâ ve Mi'râc Hâdisesi

Efendimiz'in (s.a) en büyük destekçisi Hz. Hatîce ve amcası Ebû Tâlib'i kaybettiği sene olması sebebiyle siyer kaynaklarında *hüzün yılı* olarak adlandırılan yılda⁵²² Kureyşlilerin düşmanlıklarını arttırdığı bir dönemde Hz. Peygamber (s.a) Cenâb-ı Allah'ın huzûr-ı ilâhîsine dâvet olunmuş; Allah, Kureyş'in artan bu zulmüne karşı Habîb-i Edîbini teselli etmek gönlünü ferahlatmak ve âyetlerini ona göstermek için kendisine isrâ ve mi'râcı nasip etmiştir. Sivâsî, Hz. Peygamber'in (s.a) isrâ ve mi'râc öncesi hâlini *Mevlid*'inde şu şekilde tasvîr etmektedir:

Cem' olup bir gün sanâdîd-i Kureyş

Yürüyüş itdiler ol sultâna bîş

Kimisi şâir kimi sâhîr didi

Kimisi mecnûn diyü söz söyledi

İşidüp bu sözleri mi 'mâr-ı dîn

Kalb-i pâki gamlanup oldu hazîn⁵²³

Bu beyitlerde de ifade edilmiş olduğu gibi, Hz. Peygamber'in (s.a) dâveti karşısında Mekke müşrikleri onu yalanlamış mecnûn, sihirbâz gibi iftirlarda ve eziyetlerde bulunmuşlar,⁵²⁴ Efendimiz de (s.a) bu artan tazyik ve ithamlarına karşı Tâîf'e gitmiş ancak umduğunu orada da bulamamış tıpkı Mekke müşriklerinin tepkileri gibi bir muhâlefetle karşılaşmış ve mahzûn bir şekilde Mekke'ye dönmüştür.⁵²⁵

Bir yana gamm-ı şamâtât-ı a'dâ

Bir yanadan âteş-i ışk-ı Hüdâ

⁵²² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 2/57; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/236, 243; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/262, 266.

⁵²³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/326.

⁵²⁴ Sa'd 38/4; ez-Zâriyât 51/52, İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1/308, 380 2/57-58.

⁵²⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 2/60-63; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/179-181; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, 1/225-227; 267.

Bu iki kûrbetle ol hayrû'l-enâm

*Ol gice itdi Hatîm içre kıyâm*⁵²⁶

Sivâsî'nin bu beyitlerinde bahsettiği ikinci kûrbet (sıkıntı, keder) ise mi'râctan önce vukû bulan vahyin fetret dönemini ifade etmektedir.⁵²⁷ Dolayısıyla mi'râcla Hz. Peygamber (s.a) hem müşriklerin sıkıntılarına karşı tesellî bulmuş hem de Duhâ Sûresinde beyân edildiği üzere “*Rabbinin kendisini terk etmediğini ve kendisine darılmamış olduğunu*”⁵²⁸ anlamıştır.

Beyitlerin devamında Şemseddîn-i Sivâsî, Resûlullâh'ın (s.a) bu sıkıntılı hâl içinde Hatîm'de namaz kıldığını aktarmaktadır. Hz. Peygamber'in (s.a) İsrâ'dan önce Kâbe'de bulunduğu muttefekun aleyh hadiste geçmekte, hadisin Buhârî rivâyetinde Efendimiz'in (s.a) bulunduğu yer *Hatîm/Hicr-i İsmâil* şeklinde tahdîden belirtilmekte,⁵²⁹ Müslim'de ise *Kâbe'nin yanı* şeklinde daha genel bir ifade ile yer almaktadır.⁵³⁰ Bu bağlamda Şemseddîn-i Sivâsî'nin hadisin Buhârî varyantını takip ettiği anlaşılmaktadır.

Pes bu hâl içre irer peyk-i celîl

İrgürür Hakk'ın selâmın ol cemîl

Didi şâd ol ey Rasûl-i muhterem

*Arşına dâvet ider Rabbü'l-ümem*⁵³¹

⁵²⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/326.

⁵²⁷ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 22/337- 340; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef*, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî (Hindistan: el-Meclisu'l-İlmi, 1983) 5/321; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/241.

⁵²⁸ Ed-Duhâ 93/3.

⁵²⁹ Buhârî, “Menâkib'ul-Ensâr” 42 (No.3887); Muhyi's-Sünne el-Begavî, *el-Envâr fî Şemâilî'n-Nebîyyi'l-Muhtâr*, thk. İbrahim el-Ya'kûbî, (Dimeşk: Dâru'l-Mektebetî, 1995), 43; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 24/432-433; Kastallânî, *el-Mevâhibu'l-Ledünniyye*, 2/434.

أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَهُمْ عَنْ لَيْلَةِ أُسْرِي بِهِ: بَيْنَمَا أَنَا فِي الْحَطِيمِ

“Hz. Peygamber (s.a): “*Ben Hatîmde iken...*” diyerek isrâ gecesinden haber verdi”

⁵³⁰ Müslim “İmân” 74 (No.164).

⁵³¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/327.

Hatîm'den ayrıldıktan sonra Cebrâil'in rehberliğinde Kudûs'e doğru yol alan Peygamber Efendimiz (s.a) mi'râcın isrâ safhasını Burak isimli bir binitin vâsıtası ile gerçekleştirmiştir.

Muttefekun aleyh hadiste belirtildiği üzere “*merkepten küçük, katırdan büyük beyaz bir hayvan*” olan Burak, “*gözünün gördüğü en uzak noktaya ayağını basarak ilerleyen*” bir hayvandır.⁵³² bu şehâdet âlemine de gayb âlemine de âit olmayan⁵³³ Burak'ın özelliklerini Sivâsî şu şekilde nazmetmektedir:

Hazrete gitmeğe tîz eyle yarak

*Kim benümlüdür getürmişem Burak*⁵³⁴

Tutdı ta 'zîm-ıla Cebrâ'il rikâb

Bindi pes mazharî ol “ümmü'l-kitâb”

Pes senâ-y-ile yöneldi ol cemîl

Gittiler Kuds'e yanınca Cebrâil

Râkibün şevkı idüp merkûbe tâ

*Ne yiri görse ana basardı pâ*⁵³⁵

⁵³² Buhârî, “Menâkib'ul-Ensâr” 42 (No.3887). Müslim, “Kitâbu'l-İmân” 74 (No.164); Hamîdî, *el-Cem'u Beyne's-Sahihayn*, 2/131. Ahmed b. Ali et-Temîmî Ebû Ya'lâ, *Müsnedu Ebî Ya'lâ el-Mevsilî*, (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013) 5/157 (No.3375).

وَهُوَ دَابَّةٌ أَبْيَضٌ طَوِيلٌ فَوْقَ الْجَمَارِ وَدُونَ الْبَعْلِ. يَضَعُ حَافِرَهُ عِنْدَ مُنْتَهَى طَرْفِهِ

⁵³³ Abdullah Sirâceddîn, *Muhadarât Havle'l-İsrâi ve'l-Mi'râc, Âsâruhü Fedâiluhû Estâruhû*, 25; Ayrıca bk. Ahmed ed-Derdîr, *Hâşiye alâ Kıssati'l-Mi'râc* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), 145.

⁵³⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/327.

⁵³⁵ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/328.

Sivâsî'nin isrâ ve mi'râc hâdisesini baştan sona hadislere muvâfık bir şekilde nazmetmiş olduğu görülmektedir. Bu bağlamda İsrâ gecesi Cenâb-ı Peygamber'e (s.a) ikrâm edilen süt ve şaraptan sütü tercih etmesi, Cebrâil'in fitrata uygun olanı aldığını, şâyet şarabı tercih etseydi ümmetinin sakinliğe düşer olduğunu söylemesi,⁵³⁶ Hz. Peygamber'in (s.a) Kudüs'e vâsıl olması⁵³⁷ Mescid-i Aksâ'da diğer peygamberlere imamlık yapması⁵³⁸ isrâ hâdisesi çerçevesinde nakledilmektedir.

⁵³⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/329.

*Hem o demde iki kâse sundılar
Biri hamr u biri süddür didiler*

*Ben süde meyl eyledüm içdüm hemân
Didi hoş vardun südi içdün ey cân*

*Fitrat-ı İslam'a irdi ümmetün
Tutisardur şark u garbı ümmetün*

*Ger hamrden içse idün ey hüâmâm
Ümmetün âsî olaydı bi't-tamâm*

İlgili hadis: Buhârî, "Ehâdis'ül-Enbiyâ" 48, (No.3437); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 16/379, (No.10647); Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 2/360; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/296. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَيْلَةَ أُسْرِي بِي، أَتَيْتُ بِقَدَحَيْنِ: قَدَحِ لَبَنٍ، وَقَدَحِ خَمْرٍ، فَتَنْظَرْتُ إِلَيْهِمَا فَأَخَذْتُ اللَّبَنَ، فَقَالَ جِبْرِيلُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَذَاكَ لِلْفَطْرَةِ، لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ "

"İsrâ gecesi bana süt ve şarap dolu iki kadeh sunuldu, ben baktım ve sütü tercih ettim. Cebrâil: "seni fitrata yönlendiren Allah'a hamdolsun şâyet şarabı seçseydin ümmetin sapardı." dedi."

Ayrıca bk. Müslim "İmân" 74 (No.168) ayrıca bk. Ahmed ed-Derdîr, *Hâşiye alâ Kıssati'l-Mi'râc*, 164.

⁵³⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/328.

*Geldiler pes Kuds'e ol sâatda hoş
Sevk-ı ma'sûk-ıla cân eylerdi cûş*

⁵³⁸ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/331.

*Pes imâmet eyledi anda Rasûl
Enbiyâ ervâhına Aksâ'da ol*

İlgili hadis: Müslim, "Kitâbü'l-İmân" 75 (No.172); Muhyî's-Sünne el-Begavî, *Mesâbihu's-Sünne*, thk. Yûsuf el-Maraşlî, Muhammed Selîm Semmara (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1987) 4/83 (No. 4581). İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/183. Ahmed ed-Derdîr, *Hâşiye alâ Kıssati'l-Mi'râc* 161; Kâdî İyâz, *Şifâ-i Şerîf*, 234.

لَقَدْ رَأَيْتَنِي فِي الْحَجْرِ وَقُرَيْشٌ تَسْأَلُنِي عَنْ مَسْرَائِي، فَسَأَلْتَنِي عَنْ أَشْيَاءَ مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ لَمْ أَتِبْهَا، فَكُرْبْتُ كُرْبَةً مَا كُرْبْتُ مِثْلَهُ قَطُّ، قَالَ: فَرَفَعَهُ اللَّهُ لِي أَنْظُرَ إِلَيْهِ، مَا يَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَنْبَأْتُهُمْ بِهِ، وَقَدْ رَأَيْتَنِي فِي جَمَاعَةٍ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ، فَإِذَا مُوسَى قَائِمٌ يُصَلِّي، فَإِذَا رَجُلٌ ضَرْبٌ، جَعَدُ كَأَنَّهُ مِنْ رَجَالِ شَنْوَةَ، وَإِذَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَائِمٌ يُصَلِّي، أَقْرَبُ النَّاسِ بِهَ شَبَهِا عَرُوءَ بَنِ مَسْعُودِ النَّقْفِيِّ، وَإِذَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَائِمٌ يُصَلِّي، أَشْبَهُ النَّاسِ بِهَ صَاحِبِكُمْ، يَعْني نَفْسَهُ، فَحَانتِ الصَّلَاةُ فَأَمَمْتُهُمْ، فَلَمَّا فَرَغْتُ مِنَ الصَّلَاةِ قَالَ قَائِلٌ: يَا مُحَمَّدُ، هَذَا مَالِكٌ صَاحِبُ النَّارِ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَالْتَقَيْتُ إِلَيْهِ، فَبَدَأَنِي بِالسَّلَامِ

"Ben Hicr'de bulunuyorken Kureyş bana gece yaptığım yolculuk hakkında sorular soruyorlardı. Beyt-i makdîs hakkında tespit etmediğim husûsları sordular. Daha önce hiç düşmediğim kadar sıkıntıya düştüm. Allah gözümünden perdeyi kaldırdı ve Beyt-i Makdîs'e bakmaya başladım. Ne sordularsa cevabını verdim. Birden kendimi peygamberlerden bir cemâatin içinde gördüm. Mûsâ'yı namaz kılariken buldum. Şenue kabilesinin adamları gibi boyu uzun ve saçları kıvrıkcıktı. Sonra Meryem oğlu İsa'yı namaz kılariken gördüm. İnsanlar arasında ona en çok benzeyen, Urve b. Mes'ûd es-Sakafî'dir. Sonra İbrahim'i (a.s) namaz kılariken gördüm. Ona en çok benzeyen, (kendisini kastederek) arkadaşınızdır. Namaz vakti girdi ve ben onlara imam oldum. Namazı bitirince birisi bana: "ey Muhammed bu zât Cehennem'in bekçisi Mâlik'tir. Ona selam ver." Dedî. Ben ona bakınca o bana selam verdi..."

Akabinde mi'râc safhasına geçilerek, mi'râcda meydana gelen hâdiseler manzûm bir şekilde hikâye edilmiştir. Bu bağlamda Resûlullâh'ın (s.a) Cebrâil ile birlikte dünya göğüne urûcu, en yakın semâya gelmeleri, burada göğün bekçisinin Hz. Peygamber'e (s.a) dâvet gönderilip gönderilmediğini sorması, göğün kapısının kendilerine açılması⁵³⁹ bu kapının kendilerinden önce kimseye açılmamış olduğu⁵⁴⁰ hususları zikredilmiştir. Sivâsiye göre bu kapı gayb kapısıdır. Bu ifadelerden de anladığımız üzere göğün kapısı

⁵³⁹Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/331.

*Kurdılar nurdan semâya nerdibân
Tarf-ı Hakk'a oldılar andan revân*

*Hâssa kim dâvetle gide ol yola
Reh-nümâsı ola Cebrâil bile*

*İrdiler dünyâ göğine ol zamân
Feth olup ebvâbi girdiler hemân*

İlgili Hadis: Buhârî, “Ehâdis’ul-Enbiyâ” 5 (No.3342); Müslim, “Kitâbu’l-İmân” 74 (No.162); Ebu’l-Hattâb b. Dihye *El-İbtihâc Fî Ehâdisi’l-M’râc*, 21-24; İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-Nebeviyye*, 2/48; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu’s-Siyer ve’l-Megâzî)*, 1/296-298.

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فُرِّجَ عَنِّي سَقْفُ بَيْتِي وَأَنَا بِمَكَّةَ، فَنَزَلَ جِبْرِيلُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَفَرَّجَ صَدْرِي، ثُمَّ عَسَلَهُ بِمَاءِ زَمْزَمَ، ثُمَّ جَاءَ بِطَسُوتٍ مِّنْ ذَهَبٍ مُّمْتَلِيَةٍ حِكْمَةً وَإِيمَانًا، فَأَفْرَعَهُ فِي صَدْرِي، ثُمَّ أَطْبَقَهُ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي، فَفَرَّجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَلَمَّا جِئْتُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، قَالَ جِبْرِيلُ: لِحَازِنِ السَّمَاءِ افْتَحْ، قَالَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ هَذَا جِبْرِيلُ، قَالَ: هَلْ مَعَكَ أَحَدٌ؟ قَالَ: نَعَمْ مَعِيَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: أُرْسِلْ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ،

“Ben, Mekke’de iken (ansızın) evimin tavanı yarıldı. Cibril (a.s.) indi. Göğsümü yardıktan sonra (içini) Zemzem suyuyla yıkadı. Sonra hikmet ve imân ile dopdolu altın bir kap getirip içindekini göğsümün içine boşalttı ve göğsümü kapayıp üzerini mühürledi. Sonra elimden tutup beni semâya doğru çıkardı. En yakın semâya ulaştığımızda Cibril oranın bekçisine: “Aç!” dedi. Bekçi “Kimdir o?” dedi Cibril. “Cibril” dedi. Bekçi, Beraberinde kimse var mı?” deyince. Cebrâil, “Evet, beraberimde Muhammed (s.a) vardır.” buyurdu. Bunun üzerine bekçi “Ona dâvet gönderildi mi?” diye sordu. Cebrâil “Evet” dedi...”

Buhârî, “Menâkib’ul-Ensâr” 42 (No.3887); Müslim “İmân” 74 (No.164).

فَأُطْلِقَ بِي جِبْرِيلُ حَتَّىٰ آتَى السَّمَاءَ الدُّنْيَا فَاسْتَفْتَحَ

“Cibril beni aldı, en yakın semâya geldik. Semâ’nın kapısının açılmasını istedi.”

⁵⁴⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/342-343.

*Neyle hoş itdi seni vehhâb-ı gayb
Niçe açıldı sana ebvâb-ı gayb*

*...
Virmemişdür enbiyâdan kimseye
Kim işide anı yâhûd kim diye*

İlgili hadis: Müslim. “Salâtü’l-Musâfirîn ve Kasruhâ” 42 (No.806); Muhammed el-Hatîb el-Omerî, *Mişkâtü’l-Mesâbih*, (Beyrut: el-Mektebu’l-İslâmî, 1985) 1/656 (No.2124); ayrıca bk. İbn Hişâm, *es-Sîratü’l-Nebeviyye*, 2/38.

بَيْنَمَا جِبْرِيلُ قَاعِدٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، سَمِعَ نَقِيضًا مِّنْ فَوْقِهِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: هَذَا بَابٌ مِّنَ السَّمَاءِ فَتَحَ الْيَوْمَ لَمْ يُفْتَحْ قَطُّ إِلَّا الْيَوْمَ، فَنَزَلَ مِنْهُ مَلَكٌ، فَقَالَ: هَذَا مَلَكٌ نَزَلَ إِلَى الْأَرْضِ لَمْ يَنْزَلْ قَطُّ إِلَّا الْيَوْمَ، فَسَلَّمَ، وَقَالَ: أُنَبِّئُ بِنُورَيْنِ أُوتِيْتَهُمَا لَمْ يُؤْتِيْتَهُمَا نَبِيٌّ قَبْلَكَ: فَاتِحَةُ الْكِتَابِ، وَخَوَاتِيمُ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، لَنْ تَقْرَأَ بِحَرْفٍ مِنْهُمَا إِلَّا أُعْطِيْتَهُ

“Cebrâil Peygamberimizle (s.a) yanında oturuyorken yukarıdan bir gıcırtı işitti. Başını kaldırdı ve şöyle dedi: “Bu, bugün açılan gökteki bir kapıdır. Daha önce hiç açılmamıştır.” Ve oradan bir melek indi. Cebrâil şöyle dedi: “Bu, bugüne kadar yeryüzüne hiç inmemiş olan bir melektir.” O melek selam verdi ve şöyle dedi: “Senden önce hiçbir peygambere verilmeyen ve sadece sana bahşedilen şu iki nurdan dolayı sana müjdelersun; Fatıha süresi ve Bakara’nın sonu. Onu okuyan her harfîne karşılık alır.””

fizikî değil gaybî bir kapıdır. İlk kapının açılmasından sonraki safhalar konu ilgili hadîse uygun olarak nazmen tahkiye edilmiştir. Bu bağlamda Peygamber Efendimiz'in (s.a) birinci kat semâdan yedinci kat semâya kadarki yolculuğunda sırasıyla görüştüğü Âdem, Yahyâ ve İsâ, Yûsuf, İdrîs, Hârûn, Mûsâ, İbrâhim peygamberlerle olan mükâlemesi ve peygamberlerin Hz. Peygamber'i (s.a) mi'râc sebebiyle tebrikleri anlatılmaktadır.⁵⁴¹

⁵⁴¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyati*, 2/332-333.

*Gördi anda Âdem'i ol Mustafa
Kim durur dünyâ göğünde pür-safâ*

*Didi Cibrîl bu atandur vir selâm
Pes selâm-ı Hak'da gösterdi kıyâm*

*İşidiüp Âdem selâmın aldı ol
Merhabâ diyüp dir ey sâlih oğul*

*Tehniyet itdi ana mi'râcını
Ol gece ol sırrını minhâcını*

...
*Gördi Yahyâ-y-ile İsâ anda hem
Nûra gark olup tururlardı pes o dem*

...
*Yûsuf'ı gördi üçüncüde turur
Dahı dördüncüde İdrîs gark-ı nûr*

*Hâmisinde gördi Hârûn-ı halîm
Gördi altıncıda Mûsâ-yı kelîm*

*Gördi İbrâhim yedincide durur
Ol mübarek yüzi nurdan berk urur*

İlgili Hadis: Buhârî, "Ehâdis'ul-Enbiyâ" 5 (No.3342); Müslim, "Kitâbu'l-İmân" 74 (No.162); Ebu'l-Hattâb b. Dihye *El-İbtihâc Fî Ehâdisi'l-M'râc*, 21-24; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 2/48; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/296-298.

... فَلَمَّا فَتَحَ عَلُونَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا، فَإِذَا رَجُلٌ قَاعِدٌ عَلَى يَمِينِهِ أَسْوَدَةٌ، وَعَلَى يَسَارِهِ أَسْوَدَةٌ، وَإِذَا نَظَرَ قَبَلَ يَمِينِهِ صَنجَكٌ، وَإِذَا نَظَرَ قَبَلَ يَسَارِهِ بَكِي، فَقَالَ: مَرَحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ، قُلْتُ لِجَبْرِئِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا آدَمُ، وَهَذِهِ الْأَسْوَدَةُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ نَسَمُ بَنِيهِ، فَأَهْلُ الْيَمِينِ مِنْهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ، وَالْأَسْوَدَةُ الَّتِي عَنْ شِمَالِهِ أَهْلُ النَّارِ، فَإِذَا نَظَرَ عَنْ يَمِينِهِ صَنجَكٌ، وَإِذَا نَظَرَ قَبَلَ شِمَالِهِ نَكَى حَتَّى عَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ، فَقَالَ لِحَارِثِهَا: افْتَحْ، فَقَالَ لَهُ حَارِثُهَا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُ: فَفَتَحَ، - قَالَ أَنَسُ: فَذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ فِي السَّمَوَاتِ آدَمَ، وَإِبْرَاهِيمَ، وَمُوسَى، وَعِيسَى، وَإِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ، وَلَمْ يُبَيِّنْ كَيْفَ مَنَازِلُهُمْ غَيْرَ أَنَّهُ ذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ آدَمَ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا وَإِبْرَاهِيمَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ، قَالَ أَنَسُ - فَلَمَّا مَرَّ جَبْرِئِيلُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِإِذْرِيْسَ قَالَ: مَرَحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ، فَقُلْتُ مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا إِذْرِيْسُ، ثُمَّ مَرَرْتُ بِمُوسَى فَقَالَ: مَرَحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ، قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا مُوسَى، ثُمَّ مَرَرْتُ بِعِيسَى فَقَالَ: مَرَحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا عِيسَى، ثُمَّ مَرَرْتُ بِإِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ: مَرَحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ، قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ...

... Kapı açılınca birinci kat semânın üstüne çıktık. Bir de ne göreyim, bir kimse oturmuş, sağ tarafında bir takım karaltılar, sol tarafında da diğer karaltılar var; sağına baktığında gülüyor, soluna baktığında ise ağlıyor. O zât bana: "Hoş geldin, ey sâlih peygamber ve sâlih evlât!" dedi. Cibrîl (a.s)'a: "Bu kimdir?" diye sordum. O da: "Âdem'dir, sağında ve solunda olan bu karaltılar da evlatlarının ruhlarıdır. Sağında olanlar Cennet ehli, solundakiler de Ateş ehlidir. Sağına bakınca güler, soluna bakınca da ağlar." dedi. Sonra Cebrâül beni ikinci semâya çıkardı ve buranın bekçisine: "Aç!" dedi. Bu semânın bekçisi de evvelkinin aynısını sorduktan sonra kapıyı açtı. Enes der ki: Ebû Zer, Rasûlullâh Efendimiz'in semâlarda Âdem, İdris, Mûsâ, İsâ, İbrâhim (a.s) hazârâtını gördüklerini söylediysen de her birinin hangi katta olduğunu ayrı ayrı söylemedi sadece Âdem'i birinci semâda, İbrâhim'i de altıncı semâda görmüş olduklarını haber verdi. Yine Enes der ki: "Cibrîl, Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'le birlikte İdrîs'e

Mi'râcın bu safhasından sonra Hz. Peygamber (s.a) Cebrâil (as) eşliğinde yedinci kat semâdaki bir ağaç⁵⁴² olan *Sidre-i müntehâ*'ya ulaşmış ve Cebrail'i aslî suretinde görmüştür. Hz. Peygamber (s.a)'in Cebrâil'i bu şekilde görmesi yeryüzünde Müddessir Sûresinin nüzûlü esnâsında⁵⁴³ ve mi'râcta olmak üzere iki kere gerçekleşmiş⁵⁴⁴ âyette de belirtilen⁵⁴⁵ bu husûs, *Mevlid*'de mi'râc bahsinde vurgulanmıştır.⁵⁴⁶

Muteffekun aleyh mi'rac hadisinde Cebrâil'in mi'râctaki refâkatinin *Sidre-i müntehâ*'da son bulduğu bildirilmektedir.⁵⁴⁷ Bazı kaynaklarda refâkatin sonlanması, Cebrâil'in bu noktadan öteye geçmeye izinli olmaması ile açıklanmaktadır. Cebrâil'in *Sidre-yi müntehâ*'dan geçtiği takdirde yanacağını ifade ettiği şeklindeki bu bilgiye sûfi âlimlerin yer verdiği görülse de⁵⁴⁸ sahîh hadis kaynaklarında böyle bir rivâyete rastlayamadık. *Şifâ*'da *Sidre* kaydı olmaksızın Cebrail'in Hz. Peygamber'den (s.a) bir

uğradıklarında, İdrîs (a.s): "Hoş geldin, ey sâlih peygamber! Hoş geldin, ey sâlih kardeş!" demiş. "Nebî sözlerine şöyle devam etmişler: "Bu kimdir?" diye sordum. Cibrîl: "Bu, İdrîs'tir." dedi. Sonra Mûsâ'ya uğradım. O da: "Hoş geldin, ey sâlih peygamber! Hoş geldin, ey sâlih kardeş!" dedi. "Bu kim?" diye sordum. Cibrîl: "Bu Mûsâ'dır." dedi. Sonra İsâ'ya uğradım. O da: "Hoş geldin, ey sâlih kardeş! Hoş geldin, ey sâlih peygamber!" dedi. "Bu kim?" dedim. Cibrîl: "Bu, İsâ'dır." dedi. Sonra İbrâhim'e uğradım. "Hoş geldin, ey sâlih peygamber! Hoş geldin, ey sâlih evlâdım!" dedi. "Bu kim?" dedim. Cibrîl: "Bu, İbrâhim'dir." dedi..."

⁵⁴² Ebu'l-Hattâb b. Dihye *El-İbtihâc Fî Ehâdîsi'l-M'râc*, 54.

⁵⁴³ Buhârî, "Tefsîr" 74 (No.4926); Müslim "Kitâbü'l-İmân" 73 (No.161).

بَيْنَا أَنَا أَمْشِي إِذْ سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ، فَرَفَعْتُ بَصَرِي، فَإِذَا الْمَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِجِرَاءِ جَالِسٍ عَلَى كُرْسِيِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَرَعَيْتُ مِنْهُ، فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ: زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: { يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ. فَمُ فَاذْرُؤْ } [المدثر: 2] إِلَى قَوْلِهِ { وَالرُّجُزُ فَاهْجُرْ } [المدثر: 5]. فَحَمِي الْوَحْيِ وَتَتَابَعُ

"Bir gün otururken gökten bir ses işittim. Başımı kaldırdım. Bir de gördüm ki Hira'da bana gelen melek, yer ve gök arasında bir kürsü üzerinde oturuyordu. Ondandır korktum ve evime döndüm. Beni örtün Beni örtün dedim. Bunun üzerine Allah: Ey örtüsüne bürünen peygamber kalk ve uyar. dedi. Müddessir1-5 âyetini indirdi ve bundan sonar vahyin ardı arkası kesilmedi."

⁵⁴⁴ Nureddin İtr, *Ulûm'ul-Kur'an'ül-Ker'im*, (Dimeşk, Matbaatu's-Sabâh, 1996), 18.

⁵⁴⁵ En-Necm 53/13-16

⁵⁴⁶ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/333.

Sidre'ye irdi pes andan Cebra'il

Açdı altı yüz kanadın ol cemîl

Anı ben gördüm bu şekl-ile hemân

İki defa görmedi ins-ile cân

⁵⁴⁷ Buhârî, "Salat" 1 (No.349); Müslim, "İmân" 74, (No.162); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19/487 (No.12505).

ذهب بي إلى سدرة المنتهى

"..Beni *Sidre-i Müntehâ*'ya kadar götürdü..."

⁵⁴⁸ Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî, *Beyânu Letâifi'l-Mi'râc*, 24; Fahreddîn Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1981), 28/291; Kuşeyrî, *Letâifu'l-Işârât*, thk. İbrahim Besyûnî, (Mısır: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Amme li'l-Kitâb, 2000), 1/121; Nizâmüddin en-Nisâbüri, *Tefsîru Garâibi'l-Kur'an ve Ragâibi'l-Furkân*, (Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996), 3/83.

noktada ayrıldığı belirtilmekte⁵⁴⁹ ancak *Şifâ* şerhinde Aliyy’ul-Kârî’nin Cebrâil’in sözünü içeren ilgili rivâyete yer verdiği görülmektedir.⁵⁵⁰ *Mevlid*’de konunun işlenişinden Sivâsî’nin de bu yaklaşımı benimsemiş olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁵¹

Sivâsî *Mevlid*’in devamında Hz. Peygamber’in (s.a) *Sidre-i müntehâ*’dan sonraki yolculuğunda üstüne bindiği bir döşek olan *Refref*’den bahsetmektedir.⁵⁵² Her ne kadar Resûlullâh’ın (s.a) yoluna *Refref* ile devam etmiş olduğu husûsu bazı kaynaklarda naklediliyor olsa da⁵⁵³ âyet ve hadislerde bu şekilde bir bilginin bulunmadığı görülmektedir.⁵⁵⁴

Refref ile ilgili olarak Kurtubî Necm Sûresi 18. âyetinin tefsîrinde İbn Abbas’tan naklen âyette Hz. Peygamber’in (s.a) gördüğü belirtilen “*Allah’ın en büyük âyetlerinden bir âyetin*” ufku kaplayan *Refref* olduğu yorumunu yapmış, *Refref*’i yeşil döşek, yaygı veya kaftan şeklinde tanımlamıştır.⁵⁵⁵ Ayrıca Tirmîzî de Necm Sûresi 11. âyeti bağlamında Resûlullâh’ın (s.a) Cebrâil’i yeşil bir kumaştan elbise (*Refref*) içerisinde gök ve yeryüzünü doldurmuş bir vaziyette gördüğünü rivâyet etmiştir.⁵⁵⁶

Mi’râc hâdisesinin devamında Allah, Hz. Peygamber’e (s.a) İsrâ Sûresinin ilk âyetlerinde bildirdiği üzere âyetlerinden bir kısmını göstermiştir. Buradaki âyetlerden

⁵⁴⁹ Kâdî İyâz, *Şifâ-i Şerîf*, 254.

فارقتي جبريل، فانقطعت الأصوات عني فسمعت كلام ربي وهو يقول: ليهدأ روعك يا محمد، ادن

“*Cibrîl benden ayrıldı, sesler tamamen kesildi ve Rabbimin şu sözünü işittim: “Korkunun yerini sükûnet alsın ey Muhammed. Yaklaş, yaklaş!”*”

⁵⁵⁰ Aliyy’ul-Kârî, *Şerhu’s-Şifâ*, thk. Abdullah el-Halîlî, (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2001)1/437.

⁵⁵¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/334.

Didi Cebrâil ana ey pür bahâ

Seyrûme Sidre olupdur müntehâ

Sidre’dür bana makâm-ı ma’lûm

Ger geçem bundan erirem hem-çü-mûm

⁵⁵² Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 307a.

Adı refref bir döşek döşendi hoş

Ana bindüm cân ü dilim itdi cûş

⁵⁵³ Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî*, 15/10.

⁵⁵⁴ Süleyman Mollaibrahimoğlu, *Mi’râc Gerçeği*, (İstanbul, 1991), 67.

⁵⁵⁵ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, 20/30-31.

⁵⁵⁶ Tirmizî “Tefsîru’l-Kur’ân” 54 (No.3883).

مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى { قَالَ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَبْرِيْلَ فِي حُلَّةٍ مِنْ زَرْفٍ قَدْ مَلَأَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

“Gönül gördüğünü yalanlamadı”. Hz. Peygamber (s.a) Cebrâilî yer ile gök arasını doldurmuş, yeşil atlastan bir kaftanın (*refref*) içinde gördü.”

murâdın sadece Mescid-i Aksâ civarındaki âyetler olmayıp, semâvât âlemi, *Sidre*, cennetler ve ulvî âlemlerdeki çeşitli mucizeler olduğu yorumu yapılmıştır.⁵⁵⁷

Âyet-i kerîmelerden⁵⁵⁸ ve Hz. Peygamber'in (s.a) mi'râc gecesi gördüklerini anlattığı hadislerinden⁵⁵⁹ öğrendiğimize göre Resûlullah (s.a) o gece, cennet, cehennemi, deccal gibi Allah'ın âyetlerine şahit olmuştur. Sivâsî sözkonusu âyetleri *Mevlid*'de "esrârî"⁵⁶⁰ olarak zikretmekte ve Hz. Peygamber'in (s.a) müşâhede ettiklerini kaynaklara uygun olarak nakletmektedir.⁵⁶¹

Mevlid'de mi'râcın bundan sonraki aşamasında ise Hz. Peygamber'in (s.a) *Refref*'i de geride burakarak arş üstüne yükseldiği ve Cenâb-ı Allah'ı gördüğü, iki yay mesâfesi kadar O'na yaklaştığı kaydedilmektedir.⁵⁶² İlgili beyitler kaynakları açısından incelendiğinde Resûlullah'ın (s.a) Allah'a iki yay mesafesi kadar yaklaşması bilgisinin

⁵⁵⁷ Abdullah Sirâceddîn, *Muhadarât Havle'l-İsrâi ve'l-Mi'râc, Âsâruhû Fedâiluhû Estâruhû*, (Dimeşk: Matbaatu's-Sabâh, 2005), 24.

⁵⁵⁸ en-Necm 53/ 13-14.

⁵⁵⁹ İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*, 1/295, 296; Ali El- Muttakî, *Kenzü'l-Ümmâl* 3/375 (No.7016) ayrıca bk. 11/481 (No.32271); Şîrûyye b. Şehredâr, *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb*, 2/255; Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, 13/92 (No.12635).

رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِي بِي فَصُورًا مُسْتَوِيَةً مُشْرَفَةً عَلَى الْجَنَّةِ، فَقُلْتُ يَا جَبْرَيْلُ: لِمَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: لِلْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ
"İsrâ gecesinde, cennette yüksek köşkler gördüm. Cebrâil'e bunlar kimin içindir diye sordum. O da: "Öfkesinin yenenler ve insanları affedenler içindir." dedi."

⁵⁶⁰ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/327.

Hem diler vakıf kıla esrârına

İre ilmün cennetine nârına

⁵⁶¹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/334.

Beyt-i ma'mûra pes uğradı yolum

Şol acebler gördi göz dimez dilüm

Cenneti seyr eyledüm ucdan uca

Kalmadı hiç gizli hep gördüm nice

Tâ kılâm her şey'i aslınca beyân

Hûr ü gilmân ü na'îmi der-cinân

⁵⁶² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/335.

Ba'dehû arş üstüne itdüm urûc

Kaldı Refref dahı ol zâtü's-sürûc

Sırrım-ıla zâtını itdüm şuhûd

Bî-cihet buldum alâ vefki'l-'uhûd

Kâbe-kevseyn oldı pes anda makâm

Dahı gitme bu aradan tut zimâm

âyete,⁵⁶³ Cenâb-ı Allah'ı görmesinin⁵⁶⁴ ise hadislere dayandığı görülmektedir. Müslim'de bulunan bir rivâyette Resûlullah'ın (s.a) kendisine yöneltilen “*Rabbini gördün mü?*” sorusuna: “*Bir nûr gördüm!*” şeklinde cevap verdiği,⁵⁶⁵ Müsned'de ise İbn-i Abbâs'tan aktarılan bir rivâyette bizzat “*Ben, yüce Rabbimi gördüm!*” buyurdıkları kaydedilmektedir.⁵⁶⁶

Hadiste bildirildiğine göre Cenâb-ı Resûl'e (s.a) mi'râcta “*Beş vakit namaz, Bakara Sûresi'nin sonu ve ümmetinden şirke düşmeyenlere büyük günahlarının affedildiği müjdesi*” verilmiştir.⁵⁶⁷ Hz. Peygamber'e (s.a) lutfedilen mi'râc mucizesi mi'râcta bahsedilen hediyeler sebebiyle sadece Hz. Peygamber'in (s.a) gönderildiği dönemle sınırlı olmayıp bütün müslümanları ilgilendiren bir mucize olmaktadır. Bu hediyelerden biri olan namaz ile her müslümana Allah'a yaklaşma fırsatı verilmiş bu sebeple namaz için, mü'minin mi'râcı denilmiştir.⁵⁶⁸ Sivâsî'nin hadis-i şerîfte bahsedilen bu müjdelelerden sadece namazı *Mevlid*'inde işlediği görülmektedir.⁵⁶⁹

⁵⁶³ En-Necm 53/9.

⁵⁶⁴ Konu ilgili geniş bilgi için bk. Ebu'l-Hattâb b. Dihye *El-İbtihâc Fi Ehâdîsi'l-M'râc*, 74-76.

⁵⁶⁵ Müslim “İmân” 78 (No.292); Ebû Bekir b. Ebî Asım eş-Şeybânî, *es-Sünneh* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1400) 1/192 (No.441).

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي ذَرٍّ: لَوْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: عَنْ أَبِي شَيْبَةَ كُنْتُ تَسْأَلُهُ؟ قَالَ: كُنْتُ أَسْأَلُهُ هَلْ رَأَيْتَ رَبِّكَ؟ قَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَذُ سَأَلْتُ، فَقَالَ: رَأَيْتُ نُورًا.

“*Abdullah b. Şakîk Ebû Zerr'e: “Keşke Hz. Peygamber'i görseydim de sorsaydım dedi.” Ebû Zerr: “Neyi sormak istedin?” diye karşılık verdi, Abdullah: “Rabbini görüp görmediğini sormak isterdim.” dedi, Ebû Zerr: Ben sordum. Peygamberimiz (s.a): “Bir nur gördüm.” diye cevap verdi.” dedi*”

⁵⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, Müsned 4/350 (No. 2580); Zührî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 9/441.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " رأيت ربي - تبارك وتعالى

“*Resûlullah (s.a): “Rabbim'i gördüm.” Buyurdular.*”

⁵⁶⁷ Müslim “İmân” 76 (No.279); Ahmed b. Hanbel, *Müsneid*, 6/181 (No.3665); Ahmed b.Hüseyn el-Beyhakî, *es-Sünenü's-Sağîr*, thk. Abdül'l-Mu'tî Kal'aci (Karaçi: Camiatü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 2001) 1/339 (No.959); Begavî, *Mesâbîhu's-Sünne*, 4/83 (No.4580); ayrıca bk. İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 2/49-50; İbn İshâk, *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzî)*, 1/295.

فَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثًا: أُعْطِيَ الصَّلَاةَ الْخَمْسَ، وَأُعْطِيَ خَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَغُفِرَ لِمَنْ لَمْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ مِنْ أُمَّتِهِ شَيْئًا، الْمُفْجَمَاتُ

“*Resûlullah'a (s.a) üç şey verildi: “Beş vakit namaz, Bakara Sûresinin son iki âyeti ve ümmetinden Allah'a ortak koşmayanların büyük günahlarının affedileceği müjdesi.”*”

⁵⁶⁸ Abdurraûf el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr* 1/497.

Sahîh hadis kaynaklarında rastlayamadığımız bu sözün, bir takım tefsîr ve hadis şerhlerinde söz sahibi belirtilmeksizin zikredildiği görülmektedir. bk. Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîr'il-Kur'âni'l-Azîm ve Seb'il-Mesânî* (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-Arabi, ts.) 18/73.

⁵⁶⁹ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/340.

Pes nihâyet uldi esrâr-ı niyâz

Bana farz oldı o dem beş vakt namâz

Mi'râc'tan böylece ağırlanan Hz. Peygamber (s.a) tekrar geldiği yoldan dönerek Mekke'ye varmıştır.⁵⁷⁰ Kureyşliler'e başından geçenleri anlatığında kavmi ona inanmamış ve bu anlatılanları insanlar arasında Hz. Peygamber (s.a)'e olan güveni sarsmak, müslüman olanları bu kararlarından vaz geçirmek için kullanmak istemişlerdir. Sivâsî *Mevlid*'inde bu hâdiseyi, tarih kaynaklarına uygun olarak şu şekilde tahkiye etmektedir:

*Çün seher⁵⁷¹ vardı haremde ol Rasûl
Gördi oturmuş Ebû Cehl-i cehûl*

*Bi't-tamâm ol seyri takrîr eyledi
Kuds'e varduğunu tahrîr eyledi*

*İşidüp anı Ebû Cehl-i anûd
Sinesi zengâr u kalbi oldı dûd⁵⁷²*

Hz. Peygamber'e (s.a) îmân noktasında sergilediği buradaki tavrı sebebiyle “*siddîk*” lakâbını almış olan Hz. Ebû Bekir, Ebû Cehil'in bu propagandalarına “*O, söylüyorsa doğrudur.*” şeklinde karşılık vererek emellerini boşa çıkarmıştır.⁵⁷³ Müminleri inançlarından saptıramayan müşrikler bunun üzerine Hz. Peygamber'i (s.a) imtihan etmeye yönelmişler ve ona Mescid-i Aksâ hakkında sorular sormuşlar, Resûlullah da (s.a) bu sorulara Cenâb-ı Allah'ın o esnada gözlerinin önüne getirdiği Kudüs'ü seyrederek cevap vermiştir:

*Görelüm virsün bize andan nişân
Kim nişân-ıla olur da 'vâ ayân*

⁵⁷⁰Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/341.

*Geldüğüm yoldan revân oldum yine
Kondum ol dem pes harem eyvânına*

⁵⁷¹ *Mevlid Külliyyatı*'nda “*çün seher*” şeklinde kaydedilmiş olan bu kelimenin alacakaranlık anlamına gelen “*çin-seher*” şeklinde okunması vâkıyla daha uygun görünmektedir. Bk. Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/341; Sivâsî, *Mevlid* (Fatih, 2863), 306a.

⁵⁷² Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/341.

⁵⁷³ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/341.

*İşidüp Siddîk-ı ekber ol zamân
Didi girçektür bu söz yok gümân*

Kuds'i keşf itdi o dem Rabbü'l-enâm

Yirlü yirince haber viridi imâm⁵⁷⁴

Sivâsî'nin manzûm bir şekilde tahkiye ettiği bu olayın dayanağı şu hadistir:

لَمَّا كَدَّبْتَنِي فُرَيْشٌ، فَمَتُّ فِي الْحَجْرِ، فَجَلَا اللَّهُ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ، فَطَفَّقْتُ أُخَيْرُ هُمْ عَنْ آيَاتِهِ، وَأَنَا أَنْظَرُ إِلَيْهِ

"Kureyş beni yalanladığında Hicr'de kıyâma durdum. Allah bana Beyt-i Makdîs'i açıkça gösterdi, ben de ona bakarak onun özelliklerini bildirmeye başladım."⁵⁷⁵

Hz. Peygamber'in (s.a) verdiği cevap ile bir kez daha hüsrâna uğrayan müşrikler, iknâ olmayarak bu defâ yolda olan kervanlarından haber vermesini isterler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a), kervanı, bulunduğu mevkiden, önündeki devenin evsâfına kadar tarif eder ve kervanın geleceği zamanı haber verir. Fakat asıl maksatları inkâr etmek olan Mekke müşrikleri kervan Mekke'ye ulaştığında tamamen doğru olduğunu gördükleri bu bilgilere rağmen tatmin olmazlar. Ancak daha fazla söyleyecek bir şey bulamayarak *"bu apaçık bir sihirdir"* karşılığını verirler.⁵⁷⁶

Didiler gerçək budur Kuds'den haber

Lîk var mı hiç bizim 'ıyrdan eser

Didi Ravha'da konupdı kârîbân

İrte gün doğdukta olurlar ayân

Zîre tekzîb idi anlarda murâd

Bu dinildi kim ideler inkıyâd

Sıdkunı gördükde ol kavm-i esîr

Didiler "câ'e bi-sihrin müstemir"⁵⁷⁷

⁵⁷⁴ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/342.

⁵⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/29, (No.2819); Buhârî "Kitâbu Menâkıbi'l-Ensâr" 41 (No.3886); Müslim, "Kitâbu'l-îmân" 75 (No.170); Ebu'l-Hattâb b. Dihye *El-İbtihâc Fî Ehâdîsi'l-M'râc*, thk. Rifat Fevzi Abdülmuttalib (Kahire: Mektebetu'l Hanci, 1996), 20. ayrıca bk. Müslim, "Kitâbü'l-Îmân" 75 (No.172); Muhyi's-Sünne el-Begavî, *Mesâbîhu's-Sünne*, thk. Yûsuf el-Mara'slî, Muhammed Selim Semmara (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1987) 4/83 (No. 4581). İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 1/183. Ahmed ed-Derdîr, *Hâşîye alâ Kıssati'l-Mi'râc* 161; Kâdi İyâz, *Şifâ-i Şerîf*, 234.

⁵⁷⁶ Beyhakî, *Delâil'un-Nübüvve*, 2/355-357.

⁵⁷⁷ Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı*, 2/342.

Mi'râc bahsini bu olayla sonlandıran Sivâsî'nin isrâ ve mi'râc hâdisesini bütüncül bir bakış açısıyla ele aldığı görülmektedir. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in (s.a) İsrâ önceki durumundan başlayarak, mir'ac sonrası yaşadıklarına kadar olayı kaynaklara uygun bir biçimde işlemiştir. Olayları tahkiye etmek ile yetinmeyen Sivâsî Hz. Peygamber'in (s.a) ümmetine özel olarak bahşedilen, her mümin için bir mi'râc sayılan namazı 2. Bölümde de değindiğimiz üzere “*mânevî mi'râc*” başlığı altında ayrıca işleyerek mi'râc hâdisesinin önemine dikkat çekmiş, Hz. Peygamber'e (s.a) ümmet olmanın şerefini vurgulamıştır.

Değerlendirme:

Sözlükte “doğum”, “doğum yeri”, “doğum zamanı” anlamlarına gelen mevlid kelimesi ile Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu kastedilmektedir. Zamanla kavramlaşan mevlid, Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu yanında mûcizelerini, ahlâkını, faziletlerini, gazâlarını, vefâtını konu alan eserlerin adı olmuştur. İslam kültür ve medeniyet birikiminin nesilden nesile aktarılmasına hizmet eden mevlid, Hz. Peygamber (s.a) sevgisinin halk irfanında kökleşmesi gibi önemli bir görevi üstlenmiştir. Toplum nezdinde böyle bir yere sahip mevlidlerde kullanılan nüktelerin çoğu hadis ve siyerden alınmıştır.

Hadis kültürü açısından araştırmamıza konu olan Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Mevlid*'inin arka planında da Hz. Peygamber'in (s.a) sözlerinin, siyer, tabakât, hasâis, delâil türü eserlerde bulunan bilgilerin yer almakta olduğu görülmektedir. Müellifimiz Sivâsî'nin hadis ve siyer alandaki müktesebâtının hâsılası olarak meydana gelen *Mevlid*'de Hz. Peygamber'in (s.a) nûru, siyeri, mûcizeleri, mi'râc konularında kullandıkları haricinde muhtelif başlıklar altında doğrudan veya dolaylı olarak 23 hadise işâret edilmiştir.

Şemsî Mevlidi'ndeki merkezî düşünce vahdet-i vücûd eksenli tasavvuufî düşüncedir. Bu anlayışın varlığı, Hz. Peygamber'e (s.a) yaklaşımı ve bu husûsta kullandıkları deliller *Mevlid*'de yer almaktadır. Sûfiler tarafından kabul gören ve yaradılışın sebebi olarak telakkî edilen Nûr-i Muhammedî anlayışı *Mevlid*'in üstüne bina edildiği esaslardan birini teşkil eder ve mevlidde uçtan uca hissedilir. Bu anlayışa dayanak oluşturan hadisler sened ve metin açısından hadisçiler tarafından yoğun olarak

tartışılmıştır. Sivâsî'nin ilk yaratılanın Hz. Peygamber'in (s.a) nûru olduğunu bildiren bu hadisleri kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Nûr-i Muhammedî'ye kaynaklık eden hadislerden ikisine de telmih yolu ile yer verildiği görülmektedir.

Bunun dışında Sivâsî'nin işaret ettiği rivâyetlerden 4'ünü sûfiler tarafından hadis olarak rivâyet edilen haberler oluşturmaktadır. “*Küntü Kenz*”, “*Li Meallah*”, “*Men Aref*” ve “*Levlâke*”den oluşan bu sözlere Sivâsî'nin Hz. Peygamber'e (s.a) isnâd etmeksizin yer verdiği görülmektedir.

Hadis kabul kriterlerine göre mevzû olan bu sözlerden “*Kenz-i mahfî*” rivâyetinin ilk dönem sûfilerinin eserlerinde yer almadığı, “*Men Aref*” sözü ile ilgili ilk dönem sûfilerin eserlerinde farklı lafızlarla Hz. Peygamber'e (s.a) isnâd edilmeksizin yer aldığı aktarılmaktadır. “*Li Meallah*” ve “*Levlake*” rivâyetleri ile ilgili olarak bu lafızlarla uydurma olduğu ancak manasını teyid eden hadislerin olduğu yorumları yapılmıştır.

Şemseddîn-i Sivâsî'nin siyere dâir konuları aktarırken tek bir rivâyeti takip etmeyip rivâyetlerdeki farklılıkları kapsayacak şekilde birkaç rivâyeti cem ederek hâdiseleri ele aldığı görülmektedir.

Hz. Peygamber'i (s.a) methetme niyetiyle kaleme alınan bir eser olması sebebiyle Efendimiz'in (s.a) fazîletleri, üstünlükleri vurgulanmış, bu bağlamda Hz. Peygamber'in (s.a) hayatında vukû bulduğu rivâyet edilen olağanüstü hadiseler yer verilmiş, irhâsâtı, mûcizeleri işlenmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu sırasında gerçekleşen hadiseler bağlamında doğuma Hz. Asiye ve Meryem'in gelişinden, Hz. Amine'nin kendisine ikram edilen bir şerbetten ve doğum esnasında hiç ağrı çekmediğinden, arkasını sıvazlayan beyaz kuş kanadınadan ve Hz. Peygamber'in (s.a) secde pozisyonunda duâ eder gibi parmağını kaldırmış vaziyette doğduğundan bahsedilmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a) doğumu esnâsında gerçekleşen olağanüstü hadiseler kapsamında, ayrıca Şam saraylarını aydınlatacak bir nûr'un zuhuru, putların yüzüstü yıkılması, Kisrâ sarayının eyvanının çatlaması, Sâve Gölü'nün kuruması, Mecûsîlerin bin yıldır yanan ateşlerinin sönmesi hâdiseleri farklı rivâyetler birleştirilerek tahkiye edilmiştir. Bu olaylara kaynaklık eden haberler incelendiğinde (Şam saraylarını aydınlatan nûrun zuhûru ile ilgili rivâyet hariç) ilk dönem kaynaklarında yer almayıp sonraki dönemlerde artması sebebiyle bu rivâyetler teknik açıdan problemlili bulunmuş, rivâyetler arasında mâhiyeti ve gerçekleşme zamanı

noktalarında ihtilafların bulunması, büyük bir yankı uyandırması beklenen haberlerin tek kişi kanalıyla gelmesi bu haberlerin ihtiyatla karşılanmasına sebep olmuştur. Bu rivâyetlerin Kütüb-i tis'ada geçmeyip hasâis, delâil türü eserlere dayandığı görülmektedir.

Hz. Peygamber'in (s.a) doğumundan sonra sütanneye verilşi bahsine geçilmiş, Hz. Halîme'den gelen rivâyete uygun olarak bu süreç nazmedilmiştir. Şakk-ı sadr hadisesi ve nübüvvet mührünün vuruluşu bu başlık altında işlenmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a) hayatında kaç kez gerçekleştiği noktasında ihtilaf bulunan Şakk-ı sadr hadisesi ile ilgili, Hz. Halîme'nin yanında bulunduğu esnâda gerçekleştiğini bildiren İbn İshak'tan gelen rivâyete dayanıldığı; mâhiyeti ve konumu hakkında ihtilaf bulunan nübüvvet mührü ile ilgili olarak da, sağ tarafında nûrdan bir mühür olduğunu bildirilen rivâyetlerin esas alındığı anlaşılmaktadır. Mührün konumu ile ilgili meşhur olan görüş iki kürek kemiği arası iken Sivâsî'nin meşhur görüşten ayrılarak mührün sağ tarafta bulunduğuna ilişkin rivâyeti tercih ettiği görülmektedir.

Hz. Peygamber'in (s.a) peygamberlik öncesi hayatını kronolojik sırayı takip ederek aktaran Şemseddîn-i Sivâsî, Efendimiz'in (s.a) Ebû Tâlib ile Şam yolculuğu konusuna geçer ve olayı Tirmizî'nin rivâyetine uygun olarak anlatır.

Sivâsî'nin siyer kapsamında işlediği son konu Efendimiz'in (s.a) Hz. Hatîce ile evliliğidir. Tarih kaynaklarına uygun bir şekilde manzûm olarak tahkiye edilen bu konunun akabinde vahyin geliş sürecini anlatmaya geçer. Dayanaklarından birini Buharî rivâyetinin oluşturduğu vahyin gelişini, ilgili hadiste geçen bilgilerin bütününe yer vermeksizin nisbeten kısaca işler.

Sivâsî, Hz. Peygamber'e (s.a) nübüvvetin bildirilişini anlattıktan sonra eserinde en geniş yer verdiği mi'râc konusuna geçer ve Cebrâil'in *Sidre*'den geçerse yanacağını ifâde etmesi, *Sidre*'den sonraki yolculuğun *Refref* üzerinde devam etmesi gibi birkaç husûs dışında olayı hadislere uygun olarak ele alır.

Mi'râc bahsi akabinde Hz. Peygamber'in (s.a) mûcizelerini anlatmaya geçen Sivâsî, en büyük mûcizesinin Cenâb-ı âlîlerine (s.a) gönderilen Kur'ân olduğunu belirttikten sonra Hz. Peygamber'e (s.a) bahşedilen diğer mûcizelerden 16'sına yer verir.

Bu mûcizelerden hayvanların Efendimiz'in (s.a) hâlini gözetmesi, huzurunda yemeklerin tesbîhi, az miktarda olan yemeklerin çoğalması, Hz. Peygamber'in (s.a) parmağından çeşmeler akması, kütüğün inlemesi, ağacın Resûlullâh'ın (s.a) dâvetine icabeti, ayın ikiye bölünmesi olmak üzere yedisinin kütüb-i tis'a'da geçen hadislere, geri kalan dokuzunun ise şemâil, hasâis, delâil türü eserlere dayandığı görülmektedir. *Mevlid*'ini böylece hitâma erdiren Sivâsî, peygamberlik sonrası cereyan eden hâdiselerden Hz. Peygamber'in (s.a) gazâlarına, hicretine, hastalığına ve vefâtına yer vermez.

Rızâ-yı Bârî ve şefâat-i Resûl'e nâil olmak arzusu ile te'lîfatta bulunan Sivâsî, *Mevlid*'inde okuyanları irşâd etme, halka Allah ve Peygamber (s.a) sevgisini aşılama gâyesini gütmüş, yeri geldiğinde nasihat verme üslubunu benimsemiştir. Bu bağlamda amel edilmesinde maslahat gördüğü zayıf rivâyetlere de işâret edebildiği görülmektedir.

Mevlid'ini incelediğimiz Şemseddîn-i Sivâsî'nin, eserinde kullandığı hadislere bakıldığında; hadis kabulünde mütesâhil bir metod izlediği, hadislerin sıhhatinden çok mânâsını önemseydiği, anlaşılmaktadır.

Sonuç

Hız. Peygamber'e (s.a) olan muhabbet ve ihtirâmın bir göstergesi olarak otaya çıkan, rızâ-yı Bârî ve şefâat-i Resûl'un asıl amaç olduğu mevlid türü eserlerde, işlenen konular itibariyle hadislerden ve âyetlerden İslam kültürüne dâir unsurlar sıkça yer almış, halkı irşâd gâyesinin gözetildiği bu eserler sünnetin nesiller boyu unutulmamasına, Nebvî kültürün toplum dimâğında yer etmesine ve hayat içinde yaşamasına vesîle olmuştur. İslamî edebiyatın bir ürünü olan bu türün örneklerinden biri de Şemseddîn-i Sivâsî'nin kaleme almış olduğu *Şemsî Mevlidi*'dir.

Şemseddîn-i Sivâsî'nin hadis ve siyer müktesebâtından süzülerek oluşun *Mevlid*'inde rivâyetlerin yoğun olarak yer aldığı görülmektedir. Nitekim hadisleri lafzen iktibas ettiği beyitlerin yanısıra, bazı beyitlerin manzûm hadis tercümelere mâhiyetinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte zâhiren bir işaretin görünmediği yerlerde bile, beyitlerin içerdiği bilgilerden *Mevlid*'in arka planında derin bir hadis kültürünün olduğu anlaşılabilir.

Şemseddîn-i Sivâsî'nin, bazen hadislere, bazen ise sûfiler nezdinde kabul gören ancak sahîh hadis kaynaklarında geçmeyen ifadeler taktî', iktibas ve telmih yoluyla yer verdiği görülmektedir. Sûfiler arasında hadis olarak şöhret bulan bu sözlere *Mevlid*'inde yer vermiş olması, Şemseddîn-i Sivâsî'nin de bu rivâyetlere itibâr ettiğini göstermektedir. Bu durum halkı irşâd amacına mâruf olarak kaleme alması sebebiyle mevlidde değindiği hadislerin sahîhliğinden ziyâde verdiği mesajı göz önünde bulundurduğunu düşündürmektedir.

Şemseddîn-i Sivâsî, dinin zâhir ve bânının ayrılmaz bir bütün olduğunu savunan şer-i şerîf ehli bir mutasavvıftır. Onun inanç ve düşünce dünyasında şeriatsız tasavvufa yer olmadığı gibi, zâhirden (şekilden) ibâret ruhsuz bir din anlayışına da yer yoktur. Sahip olduğu bu inanç doğrultusunda o, Hz. Peygamber'in (s.a) doğumunu ve mi'râc hâdisesini *Mevlid*'inde hem zâhir hem de bân boyutu çerçevesinde işler. Mi'râc gibi sadece Hz. Peygamber'e (s.a) hasredilen bir hâdiseyi, her Müslümanın "Allah'la buluşma'yı ifâde eden namaz yoluyla işleyebileceği bir sünnet olarak görür. Hz. Peygamber'in (s.a) dinin

zâhir esaslarında olduğu gibi bu yönüyle mi'râc konusunda da Müslümanlara “*üsve-i hasene*” olduğunu ifade eder.

Zâhirî hâdiseleri anlattığı kısımda oldukça sade bir dil kullanırken *mânevî mevlid* ve *mânevî mi'râc* fasıllarına gelindiğinde ele aldığı konunun doğası gereği dilinin ağırlaştığı, tasavvufî remizlerin yoğunlaştığı, sûfilerin itikad ettikleri Nûr-i Muhammedî inancına ve vahdet-i vücûd anlayışına dâir tabir ve kavramlara yer verildiği gözlemlenir.

Zâhir-bâtın bütünlüğü, şeriate tavizsiz bağlılık, sünnete ittiba, Allah'ı tecsim ve teşbihten tenzih, *Mevlid*'in îtikâdi planda temel dayanaklarını teşkil eder.

Kaynakça

Kur'ân-ı Kerîm

Abaza, Nizar. *fî Beyti 'r-Rasûl- Râsûl-ul-İnsâniyye*. Dimeşk: Dâr'ul-Fikr, 2007.

Abdullah ibn Mubârek. *Kitâbü'z-Zühd ve'Rekâik*. thk. Habîbu'r-Rahman el-A'zamî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Abdullah Sirâceddîn. *Muhadarât Havle'l-İsrâi ve'l-Mi'râc. Âsâruhû Fedâiluhû Estâruhû*. Dimeşk: Matbaatu's-Sabâh, 2005.

Abdülbâkî Miftâh. *Buhûs Havle Kütüb ve Mefâhîm 'iş-Şeyhi'l-Ekber Muhyiddîn İbn Arabî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.

Aclûnî, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Ammâ İştehere Mine'l-Ehâdis Alâ Elsineti'n-Nâs*. thk. Ahmed Kallâş, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1985.

Açikel, Yusuf. “Hz. Peygamber Gül İlişkisi ve İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi”. *S.D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30 (Ocak 2018), 74.

Ağrakça, Ahmet. “Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı”. *Artuklu Akademi* 2 (Ocak 2014), 1-30.

Ahatlı, Erdinç “Nübüvvet Mührü (Tarihî Süreçteki Algılanması ve Anlamlandırılması)”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 3 (2001). 281-302.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel. *el-Müsned*. thk, Şuayb el-Arnaut vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420/ 1999.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel. *Kitâbü'z-Zühd*. thk. Muhammed Abdüsselam Şâhin. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.

Ahmed Cevdet Paşa. *Kıyas-ı Enbiya*. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1969.

Ahmed ed-Derdîr. *Hâşiye alâ Kıssati'l-Mi'râc*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.

Ahmed Refik. *Gazevât-ı Celîle-i Peygamberî*. haz. Yaşar Çalışkan. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2014.

Ahmed Şâkir. *Umdetu't-Tefsîr ani'l-hâfiz İbn Kesir*. thk. Enver el-Bâz. Mansûra, Dâr'ul-Vefâ. 2005.

Akarpınar, Bahar. Türk Kültüründe Dini Törenler ve Mevlid Kutlamaları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999.

Akkaya, Hüseyin. “Şemseddin Sivâsî'nin irşâdü'l-avâm İsimli Mesnevîsi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (Aralık 2003), 1-30.

Akkaya, Hüseyin. *Şemseddin Sivâsî'nin Süleymaniyyesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988.

Akkaya, Hüseyin. “Şemseddin Sivâsî'nin Terceme-i Ecvibe-i Alî Bin Ebî Tâlib İsimli Eseri”. *Journal of Turkish Studies* 27/1 (2003), 47-58.

Aksoy, Hasan. “Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarîkatı, Eserleri”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2005), 1-43.

Aksoy, Hasan. “Şemsî'nin Gülşen-âbad Mesnevîsi”. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1985), 125-177.

Aksoy, Hasan. “Türk Edebiyatında Mevlidler”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 5/9 (2007), 323-332.

Albayrak Sak, Vesile. “Şemseddin Sivâsî'nin Kaside-i Bürde Tercümesi”. *Turkish Literatures International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/3 (Winter, 2014), 91-110.

Aliyyu'l-Kârî. *el-Esrârü'l-Merfûa fi'l-Ahbâri'l-Mevzûa (el-Mevzâtü'i-Kübrâ)*. thk. Muhammed es-Sabbağ. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1986.

Aliyyu'l-Kârî. *el-Masnû fi Ma'rifeti Ehâdîsi'l-Mevdû*. thk. Abdulfettah Ebû Gudde. Halep: Mektebü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, ts.

Aliyyü'l-Kârî. *Mirgâtü'l-Mefâtih Şerhu Mişkâtü'l-Mesâbih*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.

Aliyy'ul-Kârî. *Şerhu's-Şifâ*, thk. Abdullah el-Halîli. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.

Âlûsî, Ebü's-Senâ Şehâbeddîn Mahmûd b. Abdullâh b. Mahmûd. *Rûhu'l-me'âni fi tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-Seb'i'l-mesâni*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.

Ay, Alper. "Edebiyatımızda Süleyman-nâmeler ve Şemseddîn Sivâsî'nin Süleymâniyyesi". *Şemseddin Sivâsî Sempozyum Bildirileri*. ed. Ahmet Dağüstü. 259-271 Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Aşkun, Vehbi Cem. *Sivas Şâirleri*. Sivas: Sivas Halkevi Yayını, 1948.

Avcı, Seyit. *Sûfîlerin Hadis Anlayışı Bursevî Örneği*. Konya: Ensar Yayıncılık, 2004.

Avcı, Seyit. “Keşif Yoluyla Hadis Rivâyeti Meselesi”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 4/4 (2004). 161-193.

Aydın, Özden. *Halvetî Tarikatı Şeyhlerinin Osmanlı Padişahları ve Devlet Ricalı ile Münasebetleri Şemsîyye, Sivâsîyye ve Nûrîyye*. İstanbul, 2020.

Begavî, Muhyi's-Sünne, *Mesâbihu 'Sünne* Beyrut: Dâr'ul-Ma'rife, 1987

Beyhakî. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Beyhakî. *el-Câmi' Li-Şuabui'l-İmân*. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.

Buhârî. *el-Câmiu's-Sahîh*. thk. Muhibbuddîn el-Hatîb, Muhammed Fuad Abdülbâkî Kusay el-Hatîb. Kahire: El-Matbatü's-Selefiyye, 1400.

Bulut, Mehmet. “İsmet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. .23/134-136. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Câfer İyânî Bey. *Nûr-nâme -Varlığın İncisi-*. haz.Turan Açık, Mücahid Kaçar. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2013.

Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri& Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları, 2004,

Coşan, Mahmud Es'ad. *Mi'râc*. haz.Metin Erkaya. İstanbul: Seha Neşriyat, 1998.

Coşan, Mahmud Es'ad. *Matbaacı İbrahim-i Müteferrika ve Risâle-i İslâmiyye Adlı Eserinin Tenkitli Metni*. İstanbul: Server İletişim, 2012.

Çetin, Osman. “Tarihte İlk Resmi Mevlid Merâsimleri”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (Ocak 1987), 73.

Çöm, Erol. *Şemseddin-i Sivâsî'nin İbret-Nümâ Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. Ankara: TDV Yayınları, 1. Basım, 2010.

Dağlar, Abdülkadir. “Şemseddîn Sivâsî'nin Şerhleri”. *Şemseddîn Sivâsî Sempozyum Bildirileri*. ed.Ahmet Dağüstü. 201-220 Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Demirayak, Kenan. "Bânet Su'âd Kasidesi Üzerine". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 0/24 (Şubat 2013), 141-157.

Doğan, Okan. *Şemseddîn-i Sivâsî'nin Menâkıb-ı İmâm-ı Âzâm Adlı Mesnevîsi, (İnceleme- Tankitli Metin)* Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Durmuş, İsmail. "Mevlid (Arap Edebiyatında)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/ 480-482. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Ebû Dâvûd es-Sicistânî. *Sünenu Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Abdulaziz el-Hâlidî Beyrut: Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1996.

Ebû Nuaym el-İsfehânî, *Delâil'ün-Nübüvve*. thk. Muhammed Ravvâs Kal'aci ve Abdülbirr Abbas. Beyrut: Dârü'n-Nefâis, 1986.

Ebû Nuaym el-İsfehânî. *Hilyetü'l- Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*. Mısır: Matbaatü's-Saâde, 1974.

Ebû Şâme el-Makdisî. *el-Bâis alâ İnkâri'l-Bidai ve'l-Havâdis*. Mekke: Matbaatu'n-Nahdati'l-Hadîse, 1401/1981.

Ebu Ya'lâ el-Mevsilî. *Müsned*. thk. Hüseyin Selim Esed. Dımeşk: Dârü'l-Me'mûn li't-Türâs, 1984.

Ebu'l-Hattâb b. Dihye. *El-İbtihâc Fî Ehâdisi'l-M'râc*. thk. Rifat Fevzi Abdülmuttalib. Kahire: Mektebetü'l Hanci, 1996.

Efendioğlu, Mehmet. "Taktî". *Türkiye Diyânet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/ 483-484. İstanbul, TDV Yayınları, 2010.

ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân. *Sünen'üd-Dârimî*. nşr. Hüseyin Selim Esed. Riyad: Dâr'ül-Muğnî, 1421/2000.

Ed-Deylemî, Ebû Mansûr Şîrûye b. Şehredâr. *Firdevsü'l-Ahbâr bi Me'sûri'l-Hitâb*. thk. Fevvaz ez-Zimirlî Muhammed el-Bağdâdî. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1987.

el-Âcurrî, Ebû Bekir Muhammed, *eş-Şerî'a*, Müessesetü Kurtuba, 1990.

el-Bâkılânî, Ebû Bekir. *el-İntisâr'ull-Kurân*. thm. Muhammed Isâm el-Gudât. Amman: Dâr'ül-Fetih, 2001.

el-Begavî, Muhyi's-Sünne. *el-Envâr fî Şemâli'n-Nebiyi'l-Muhtâr*. thk. İbrahim el-Ya'kûbî. Dımeşk: Dâru'l-Mektebetî, 1995.

el-Begavî, Muhyi's-Sünne. *Mesâbihu's-Sünne*. thk. Yûsuf el-Mara'slî. Muhammed Selîm Semmara. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1987.

el-Beyhakî. Ahmed b.Hüseyn. *Delâilu'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sâhibi's-Şerîa*, thk. Abdülmu'tî Kal'aci. Beyrut: Dâru'l Kütübi'l- İlmiyye, 1988.

el-Beyhakî. Ahmed b.Hüseyn. *es-Sünenü's-Sağîr*. thk. Abdül'l-Mu'tî Kal'aci. Karaçi: Camiatü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 2001.

el-Bezzâr, Ebû Bekîr. *Müsned el-Bahru ez-Zehhâr*. thk. MahfûzurRahmân Zeynullah. Medîne-i Münevvere: Mektebe'tü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1997.

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî. *el-Câmi'us-Sahîh*. nşr, Muhibbuddîn el-Hatîb Muhammed Fuâd Abdalbâkî. Kâhire: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1400.

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Edebü'l- Müfred*. thr. Muhammed Fuad AbdulBâkî. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İnsaniyye, 3. Basım, 1989.

el-Cevziyye, İbn Kayyim. *Medâricu's-Sâlikîn beyne Menâzilu İyyâke Na'büdü ve İyâke Nestâîn*. thk. Muhammed el-Mu'tasımbillah el-Bağdâdî. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, 1423/2003.

el-Ezdî, Ma'mer b. Râşid. *el-Câmî'*. thk. Hâbîbu'r-Rahmân el-Â'zamî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1983.

El-Hakîm Ebû Abdullah et-Tirmizî. *Kulluk Bilinci ve Namaz*. trc. Enver Arpa. Ankara: Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları 2019.

el-Heysemî, Nüreddîn Ali b. Ebî Bekr. *Mecma'uz-Zevâid ve Menba'ul-Fevâid*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, ts.

el-Hindî, Alâuddîn Ali el-Muttakî b. Husamiddîn. *Kenz'ül-Ummâl fî Sünen'il-Akvâli ve'l-Ef'âl*, tsh. Saffet es-Sakka. Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985.

el-Humeydî, Muhammed. *El-Cem'u beyne's-Sahîhâyni el-Buhârî ve Müslim*. thk. Ali Hüseyin el-Bevvab. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2002.

el-Kastallânî, Ahmed b. Muhammed. *El-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*. thk. Salih Ahmed eş-Şâmî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî 2004.

el-Kemlâî, Muhammed Hifzurrahmân. *el-Budûrü'l-Mudiyye fî Terâcimi'l-Hanefiyye*. Kahire: Dâru's-Sâlih, 2018.

el-Kinânî, Abdülazîz b. Muhammed ibn Cemâ'a. *el-Muhtasaru'l-Kebîr fî Sîrati'r-Rasûl Sallallahu Aleyhi ve Sellem*. thk. Sami Mekkî el-Ânî. Amman: Dâru'l-Beşîr, 1993.

el-Kurtubî, Ebî Abdillâh Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî. *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah Abdülmuhsin et-Türkî. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-İlmiyye, 1433/2012.

el-Kuşeyrî, Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. nşr. Nazar Muhammed el-Feryâbî. Riyad: Dâru Tayba, 1427/2006.

el-Makdisî, Ebu'l-Fazl Muhammed. *Zahîratu'l-Huffâz*. thk. Abdurrahman el-Feryevâî. Riyad: Dâru's-Selef, 1996.

el-Mevsilî, Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, Dımeşk: Dârü'l-Me'mûn, 1990.

el-Münavî, Abdurrauf. *Feyz'ul-Kadîr Şerhu'l-Camii's-Sağir*. Beyrut: Dar'ul-Marife, 1972.

el-Münâvî, Sadreddîn. *Keşfu'l-Menâhic ve't-Tenâgîh fî Tahrîci ehâdîsi'l-Mesâbih*. thk. Muhammed İshâk Muhammed İbrâhîm. Riyad: ed-Dâru'l-Arabiyye li'l-Mevsûât, 1425.

el-Münzirî, Abdülazim. *et-Tergîb ve't-Terhîb min'el-Hadîsi's-Şerîf*. thk. İbrahim Şemseddîn. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417.

el-Muhâsibî, Hâris *Risâletü'l-Müsterşidîn*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde Kahire: Dârü's-Selâm, 1983.

el-Muttakî, Alâuddîn Ali b. Husamiddîn el-Hindî. *Kenz'ül-Ummâl fî Sünen'il-Akvâli ve'l-Ef'âl*. tsh. Saffet es-Sakka. Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985.

el-Omerî, Muhammed el-Hatîb. *Mişkâtü'l-Mesâbih*. Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1985.

Eliaçık, Mustafa. *Şemsüddîn-i Sivâsî'nin Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam (Manzûm) Mesnevisi (İnceleme Metin)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Elmalı, Hüseyin. "Hassân b. Sâbit". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/ 309-402. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

en-Nebhânî, Yusuf. *Vesâilu'l-Vusûl ilâ Şemâili'r-Rasûl*. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1425.

en-Nîsâbü'rî, Hâkim. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1997.

en-Nîsâbûrî, Hâkim. *Tefsîru Garâibi'l-Kur'ân ve Ragâibi'l-Furkân*. Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.

er-Rûyânî, Ebu'l-Mehâsin Abdülvâhid. *Bahru'l-Mezheb*. thk. Tarık Fethi es-Seyyid. Lübnan: Dâru-l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.

es-San'ânî, Abdürrezzâk. *el-Musannef*. thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî Hindistan: el-Meclisu'l-İlmi, 1983.

es-Sefîrî, Şemseddîn Muhammed b. Omar eş-Şâfi'î. *el-Mecâlisu'l-Va'ziyye fî Şerhi Ehâisi Hayri'l-Beriyye min Sahîhi'l-İmâmi'l-Buhârî*. thk. Ahmed Fethi Abdurrahmân. Lübnan, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.

Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân. *el-Kavlü'l-Eşbeh fî Hadîsi Men Arefe Nefsehu fekad Arefe Rabbeh*, (Mecmû' min Resâili's-Suyûtî'nin içinde) Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân. *es-Suğur'ul-Bâsime fî Menâkibi es-Seyyideti Fâtîme*. thk. Abdülhakim el-Enîs, Dubai, Dâiretü'l-Şuûni'l-İslâmiyye. 2011.

es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân. *Câmi'ul-Ehâdis el-Câmi'us-Sağîr ve Zevâiduhû ve'l-Câmiu'l-Kebîr*. nşr. Abbas Ahmed Sagr Ahmed Abdulcevvâd, Lübnan: Dâr'ul-Fikir. 1414/1994.

es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahman. *ed-Dürrü'l-mensûr fî't-tefsîri'l-me'sûr*. thk. Abdullah et-Türkî. Kahire: Merkezü Hecr, 2003.

es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahman. *Tedribu'r-Râvî fî Şerhi Tagrîbi'n-Nevâvî*. thk. Nazar Muhammed el-Fâryâbî. Riyad: Mektebetü Kevser, 1425.

es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahman. *el-Hasâis'ul-Kübrâ (Kifâyetü't-Tâlibi'l-Lebîb fî Hasâisi'l-Habîb*. thk. Muhammed Halil Herras. Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Hadîsiyye, ts.

es-Sülemî, Ebû Abdurrahmân. *Beyânu Letâifi'l-Mi'râc (Resâil Sûfiyye içinde)*. Beyrut: Dârü'l-Meşrik, 2009.

eş-Şâmî eş-Şâfiî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf es-Sâlihî. *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-reşâd*. thk. Şeyh Âdil Ahmed. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1993.

eş-Şeybânî, Ebû Bekir b. Ebî Asım. *es-Sünneh*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî. 1400.

et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-evsat*. thk. Târik b. İvadillah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî. Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1415/1995.

et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. thk. Hamdi es-Selefî. Kahire: Mektebetu ibn Teymiyye, ts.

et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü's-sagîr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983/1403.

et-Tahâvî, Ebû Câfer. *Şehu Müşkili'l-Âsâr*. thk. Şuayb el-Arnaut. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.

et-Tayâlîsî, Ebû Dâvûd. *Müsned*. Cîze: Dâru Hecr, 1999.

et-Temîmî Ebû Ya'lâ Ahmed b. Ali, *Müsnedu Ebî Ya'lâ el-Mevsilî*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013.

et-Tirmîzî, Ebû İsa Muhammed b. İsâ. *eş-Şemâil'ul-Muhammediyye ve'l-Hasâil'ul-Mustafaviyye*. thk. Seyyid b. Abbas el-Celîmî. Mekke: el Mektebetu'l-Ticâriyye. 1993.

et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsâ. *Sünen'üt-Tirmizî*. nşr. Ahmed Muhammed Şakir. Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî. 1398/1978.

Eraydın, Selçuk. "Hakikat-i Muhammediyye ve İgili Beyitler". *Diyanet Dergisi* 24/4 (Ekim, Kasım, Aralık 1989), 131-143.

Erdem, Sargon vd. "Abdullah b. Revâhâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/ 129-130. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Eroğlu, Süleyman. "Edebî Bir Tür Olarak Mevlidler; Şekil Özelliklerine Dâir Bazı Değerlendirmeler.". *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*. ed. Bilal Kemikli. 109-125. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Erul, Bünyamin. "Varaka b. Nevfel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/517-518. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

ez-Zührî, Muhammed b. Sa'd. *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2001.

Fahreddîn-i Irâkî, *Uşâk-nâme-âşıklar Kitabı*- çev. Gökhan Çetinkaya İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2016.

Gallüş, Ahmed. *es-Sîratü'n-Nebeviyye ve'd-Da've fi'l-Ahdi'l-Mekkî*. Kahire: Müessesetü'r-Risâle, 2003.

Gazâlî. *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*. trc. Sıtkı Güllü. İstanbul, Huzur Yayınevi, 1998.

Göztepe, Yüksel. *Şemseddin Ahmed es-Sivasi'nin 'Menazilü'l-Arifin' adlı eserinin sadeleştirilerek 'Mârifetullah' konularının değerlendirilmesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Hamîdullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. trc. M. Said Mutlu. İstanbul: İrfan Yayınevi. 1972.

Hatîb Bağdâdî. *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avâd Mağrûf. Beyrut: Dâru'l-Garb'il-İslâmî, 2002.

Hüseyin Kâzım Kadri, *Türk Lügati*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1945.

İtr, Nureddin. *Ulûm'ul-Kur'an'il-Ker'im*. Dimeşk, Matbaatu's-Sabâh, 1996.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan. *Târîhu Medîneti Dimeşk*. thk. Muhibbuddîn el-Amravî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.

İbn Ebi'd-Dünyâ. "Kitâbu Zemmi'd-Dünyâ". Mecnûatu Resâili İbn Ebi'd-Dünyâ. nşr. Muhammed Abdulkâdir Ahmed Âtâ, Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sakafiyeye, 1413/1993.

İbn Ebî Şeybe. *Musannef*. thk. Muhammed Avvame. Beyrut: Kurtuba, 2006.

İbn Hişâm. *es-Sîratü'n-Nebeviyye*. thk. Mustafa sakkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdulhafîz Şelebi. Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsi'l-Arabi, ts.

İbn İshâk b. Yesâr, Muhammed. *Sîratü İbn İshâk (Kitâbu's-Siyer ve'l-Megâzi)*. thk. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978.

İbn Kesîr Ebu'l-Fidâ İsmâil. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî Riyad: Dâru Hecr, 2003.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd İbn Mâce. *Sünenü İbn Mâce*. Beyrut: Dâr'ul-Fikir, 1424/2003.

İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali. *Câmiu'l-Mesânîd*. thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2005.

İbnü'l-Cevzî, Saydü'l-Hâtır. thk. Hasan Süveyda. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2004.

İbnü'l-Esîr, Mecdüddîn. *Câmiu'l-Usûl fi Ehâdîsi'r-Rasûl*. thk. Abdülkâdir el-Arnaut. Mektebetü'l-Hulvânî, 1970.

İbn'ul-Esir. *Üsdü'l-Gâbe fî Mârifeti's-Sahâbe*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

İmam Mâlik. *el-Muvattâ*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsi'l-Arabi, 1985.

İnat, Mahmut. “Şemseddîn-i Sivâsî'nin Emr-i İlâhî ve Hücet-i İlâhî İsimli Eseri”. Şemseddîn Sivâsî Sempozyum Bildirileri. ed.Ahmet Dağüstü. 303-311 Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

İpekten, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.

İshâk b. Râhûye. *Müsned*. thk. AbdülGafur el-Bellûşî. Medine-i Münevvere: Mektebetü'l-İmân, 1991.

Kâdî İyâz. *Eş-Şifâ bi Târifi Hukûki'l-Mustafâ*. thk. Abdü Ali Küşk. Dubâi: Câizetü Dübey ed-Devliyye, 2013.

Karapınar, Fikret. “Hz. Peygamber'den Rüyada Aldığı Üç Hadis Risâlesinin Ahmed B. Hanbel'e Nispeti”. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 25/25 (01 Şubat 2008), 101-136.

Karapınar, Fikret. “İlk Devir Süflerin Hadis Birikimleri”. Marife Dini Araştırmalar Dergisi 7/2 (01 Ekim 2007), 37-56.

Karapınar, Fikret. “Rivâyetlerde İşârî Yorum”. Hadis Tetkikleri Dergisi 5/2 (30 Aralık 2007), 89-104.

Kılıç, Ünal. “Menâkıb-ı Çâr-Yâr'e Göre Dört Halifenin Birbirleriyle Münâsebetleri”, *Şemseddîn Sivâsî Sempozyum Bildirileri*. ed.Ahmet Dağüstü. (Sivas: Sivas Belediyesi, 2015), 151-172.

Komasyon. *Halvetî Azizlerinin Etvâr-ı Seb'a Risâleleri*. haz. Fatih Yıldız. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2019.

Komasyon. *Mevlid Külliyyatı*. ed. Bilal Kemikli. Ankara: DİB Yayınları, 2016.

Köksal, M.Fatih, *Mevlid-Nâme*. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011).

Kuşeyrî. *Letâifu'l-İşârât*. thk. İbrahim Besyûnî. Mısır: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Amme li'l-Kitâb, 2000.

Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali. *A'lâmü'n-Nübüvve*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.

Mehmed Nazmi Efendi. *Hediyetü'l-İhvân*. Millet Genel Kütüphanesi, Reşid Efendi, 495.

Mehmed Süreyyâ. *Sicill-i Osmânî*. İstanbul: 1311.

Mehmed Zahid Tıgloğlu, "Tavessül, İstiğâse ve Teberrüke Dâir İki Farklı Paradigmanın Analizi -Ehl-i Sünnet Sûfî Gelenek ve Selefî Yaklaşım-", *Akif*, 51/2, (Aralık 2021), 132- 156.

Mollaibrahimoğlu, Süleyman. *Mi'râc Gerçeği*. İstanbul: Akbel Yayınları, 1991.

Muhammed Fuad Abdalbâkî. *El-Lu'luü ve'l-Mercân fî Mettefeka aleyhi's-Şeyhân*. San'a: Dâru'l-âsâr, 2004.

Muslu, Ramazan "Halvetiyye'de "Atvâr-ı Seb'a" Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâlî'nin Atvâr-ı Seb'a Risâlesi", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 8/18 (2007), 43-63.

Mustafa Müslim. *Mebâhis fî I'câz'il- Kur'ân*. Riyad, Dârü'l Müslim, 1416/1996.

Müslim. *Sahîhu Müslim*. thk. Nazar Muhammed el-Feryâbî. Riyad: Dâru Tayba, 2006.

Münzirî, Zekiyyüddîn Abdulazim, *Et-Terğîb ve't-Terhîb*. thc. İbrahim Şemseddîn Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424.

Nevevî. *Riyâzü's-Sâlihîn min Kelâmi Seyyidi'l-Mürselîn*. thk. Mâhir el-Fahl. Dimeşk, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2007.

en-Nîsâbü'rî, Nizâmüddin. *Tefsîru Garâibi'L-Kur'ân ve Ragâibi'l-Furkân*. Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.

Okiç, M. Tayyip. "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercemeleri". *A.Ü. İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi* 1 (Aralık 1975), 17-78.

Osmanzâde Hüseyin Vassâf. *Sefîne-i Evliyâ*. İstanbul: Kitabevi, 2015.

Önal, Ramazan. "Hz. Peygamber'in Hayatında Uyku". *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 8/22 (Ağustos 2020), 133-152.

Ökten, Sadettin. "Mevlid veya Bir Medeniyet Beyannâmesi". *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*. ed. Bilal Kemikli vd. 35-48 Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Özel, Ahmet. "Mevlid: Tarihi ve Dînî Hükümü". *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 12/1 (Haziran 2002), 235-246.

Özervarlı, M. Sait. "Hârikulâde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 16/185-188. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Özkan, Mustafa. "İrhâsâtla İlgili Rivâyetlerin Metin ve Anlam Açısından Değerlendirilmesi". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/14 (Şubat 2016), 23-41.

Paksoy, Kezban "Şerhu Gazeliyyâtu's-Sultân Murâdu's Sâlis". *Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları*. 2/3 (Summer 2007), 443-448.

Pekolcay, Necla. *Süleyman Çelebi, Vesîletü'n-Necât: Mevlid*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Pekolcay, Necla. *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1980

Pala, İskender. *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999.

Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-Gayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.

Receb-i Sivâsî. *Necmü'l-Hüdâ fi Menâkıbı 'ş-Şeyh Şemsüddin Ebi's-Senâ (Şems-i Sivâsî Menâkıbnâmesi)*. İstanbul: Büyüyen Ay, 2020.

Rudânî, *Cem'ul-Fevâid min Câmi'il-Usûl ve Mecmaiz'z-Zevâid*. thk. Ebû Ali Süleyman bin Dirî'. Beyrut: Mektebetü İbn Kesîr/ Dâru İbn Hazm, 1998.

Sargon, Erdem vd. "Abdullah b. Revâhâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/ 129. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Sübki, Takiyyuddîn. *Fetâvâ es-Sübki*. Beyrut: Dâru'Ma'rife, ts.

Sezgin, Fuat. "İslam Tarihinin Kaynağı Olmak Bakımından Hadisin Ehemmiyeti". *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi* 2/1 (1957), 19-36.

Şâkir, Ahmed. *Umdetu't-Tefsîr ani'l-hâfiz İbn Kesir*. thk. Enver el-Bâz, Mansûra, Dâr'ul-Vefâ, 2005.

Şemseddin Sâmi. *Kamûs-ı Türkî*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017.

Şemseddin Sivasî. *Abdülvehhâb Gâzî Menâkıbı Terceme-i Ecvibe-i Alî bin Ebî Tâlib Emr-i İlâhî ve Hüccet-i İlâhî*. İstanbul: Sivas Belediyesi, 2015

Şemseddin Sivasî. *Divan*. Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Gülşen-âbâd*. Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Hallü'l-me'âkîd şerhu'l- Kavâ'id* Tercümesi. çev. Ahmet Turan Arslan. İstanbul: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Heşt Behişt*. Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn*. İstanbul: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam*. Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Menâzilü'l-Ârifîn*. Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Mevlid*. ed. Aksoy, Hasan. Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Nakdü'l-Hâtır*. İstanbul: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Şerh-i Gazeliyyâti's-Sultân Muradu's-Sâlis*. İstanbul: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Tercüme-i Kaside-i Bürde İrşadü'l-Avam*. Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî. *Zübdetü'l-Esrar fî Şerhi Muhtasari'l-Menâr*. İstanbul: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin Sivasî - Yıldırım, Yusuf. *Umdetü'l-Edîb fî Ta'lîm Ve't-Te'dîb ve Es-Safâiyih fî Tercümeti'l-Levâiyih*. İstanbul: Sivas Belediyesi, 2015.

Şemseddin-i Sivâsî. *Mevlid*. Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 495.

Şemseddin-i Sivâsî. *Mevlid*. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü, 2863.

Şener İbrahim vd. *Türk İslâm Edebiyatı*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2014.

Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Târîhu't-Taberî*. thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim. Mısır: Dâru'l-Meârif, ts.

Taberî, Muhammed b Cerir. *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. Cîze: Dâru Heer, 2001.

Tâhir'ul-Mevlevî. *Divan Edebiyatı Yazıları*. haz. Hasan Çelik. 2 Cilt. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 1.Basım, 2020.

Tâhirü'l-Mevlevî. *Edebiyat Lugatı*. haz. Kemal Edîb Kürçüoğlu. İstanbul: Enderun Yayınları, 1994.

Toker, Birgül, *Şemseddîn-i Sivâsî Mir'âtü'l-ahlâk (İnceleme, Tenkitli Metin)*. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

Toker, Mustafa. “Şemseddin Sivâsi’nin Menâsik’ul-Huccâc veya Umdetü’l-huccâc Adlı Eseri”. *Turkish Literatures International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 4/2 (Winter, 2019), 961-975.

Topaloğlu, Bekir vd. *Kelâm Terimleri Sözlüğü*. İstanbul, İSAM Yayınları, 2017.

Toparlı, Recep. *Şemseddin Sivâsi Divanı*. Sivas: Gurbet Yayınları, 1983.

Toprak, Ahmet Murat. *Şemseddin-i Sivâsî Mevlidi’nin İğdır Nüshası Üzerine Bir Araştırma*. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Türabi, Ahmet Hakkı. *Sivâsî İlâhileri*. Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010.

Türer, Osman. *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat -Halvetîlik Örneği- Mehmed Nazmî Efendi’nin Hediyeetü’l-İhvân’ı*. İstanbul, 1. Basım, 2005.

Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012.

Uysal, Muhittin. *Tasavvuf Kültüründe Hadis*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. 9 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.

Üçer, Müjgan. *Güldeste-i Sivas*. İstanbul: Kalkan Matbaacılık, 1. Basım, 2010.

Üçer, Müjgan. “İlim ve Kültür tarihinde Sivâsîler Ulusal Sempozyum Tebliğleri”. *Şemseddin Sivâsî Hazretleri (1520-1597) ve Son Sivâsîlerden Hatıralar*. Ankara: Kemal İbn-i Hümmam Kemal Vakfı Yayınları, 2011.

Vicdânî, Sâdık. *Tarîkat ve Silsileleri (Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye)*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1995.

Vuruşkan, Hüseyin. “Hz. Peygamber’in Sükûtunu Anlam Değerleri”. *Diyanet İlmî Dergi* 54/1 (Ocak- Şubat- Mart 2018), 47-74.

Yavuz, Yusuf Şevki. “İ’câzü’l-Kur’ân”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000) 21/403-406.

Yıldırım, Yusuf “Şemseddin Sivâsî’nin Umdetu’l-Edîb Fî Ta’lîm ve’t-Te’dîb Adlı Risâlesi”. *Şemseddin Sivâsî Sempozyum Bildirileri*. ed.Ahmet Dağüstü, 87-98. Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.

Yıldırım, Yusuf. *Şemseddin Sivasi ve Nakdü’l-Hatır Adlı Eserinin Tahlili*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Yıldız, Alim. “Şemseddin Sivâsî Abdülvehhâb Gâzî Menâkıbı”. C.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi XVII/2 (2013), 5-10.

Yıldız, Alim. “Şemseddîn-i Sivâsî'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Pendnâme”. Erdem 69 (2015), 101-112.

Zeydan, Abdülkerim. *El-Vecîz Fî Usûli'l-Fıkh*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2000.

“Başbakanlık Osmanlı Arşivi”. 1650: BEO, 123748.

Ekler:

EK-1 Süleymaniye/Fatih, nr. 2863

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَبِهِ نَسْتَعِينُ

ای خداوند توانا بادستگاه
یونانک استیای ایجاد ایله لش
سقف مرقی برتدک بیستون
زین و ما لاجون برتوق بیضون
دونری کولک و کجه طوتوی یوقان
پس بو کرمت عالی بولدی و عهد
شاهدکی ساکرا شیا هرز وار
فعلکه اکوفیلد خوش نقاب
برده در خور سید ذاتر صفات
سن غن سین جمله دن ایله نال
انسو حقی و وحش و طیر بله هوم
بار فضکندنه دیر لرا هسته ده
بره در سا که سلیمان بله مور
جلو نیک سپردی سینه یی بل
ناطنی و صامت مستحیدر سن

برده کوه سندن اوزک بوقلم
کن دبدک ویرانی آبا دایر لشد
دوشه دلدا کیند ارضی قوق نون
بی سینه دون دیولک بینه طور
بوشویلا اولدی لیلیک نهان
وحدت ذاتر اولدیلر شهود
بو عیدر کوا اولدی برده دار
نینه بوم او صافه فضک حجاب
نیسی در کایره عین محکات
قدونک شامل سکا بو قدر عیال
خوان فضکندن طون لیر با تمام
آج و محتا جکدر شاه و کدا
کلیسه لرد کاهک کوروم ذور
سا که نه نقدن جلال و کبریا
جمله سا کدر قاپونک یا غنی

فوقید

فِي تَوْحِيدِ الْأَنْفَالِ

زق یه فضک ایرسه ناکهان
کوبله برزق نور کدن مکس
لطفه کردوش اول برقاره طاق
جلا اشا دن ظهور ایون کال
زیر و بلا ده حق حکم روان
کیمی بخانه دن صدقن ایدر
کیمسین ارنشا ده افضال تون
طاعتدن کیمسینا پر نور ایدر
انبیایه کیمسین ستر دار ایدر
سرد اولمشکر کیمین مقبول ایدر
هی برنده دانی بو قدر خلک
کد بوسون و دنیله تا یوم النیام

طاهر قدسی اولود اول دم جهان
ایله من فردوس اعالا برهوش
او بکتر بول بول کوه لکی باش
صیب سکندر ای حقای ذلال
قبضه قهر که در خلق جهان
کیمی عربدن سور کیندن ایدر
کیمسین افضال اوله فتور
کیمسین فسقله مغرور ایدر
عربینه دعوت ابوب شر دار ایدر
کیمسین تا ابد بخدول ایدر
نهم ایدر نیک اصاب عیال
حق بود برحق اولمایه تمام

تَقْرِيبُ فِي مَدْحِ النَّبِيِّ وَصَحَابِهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِمْ

ای نبوت کلشنه ماغبان
بوق کفر بله شتا ایدی ضول
سن کیمس آتدی جهاق تن جان
عند لیب اولدی صحابه جرمی
ویر میکیوت حار کفره انعام

حجت اولدی مقدمک بو جهان
طلعتک بزج بکاره ناکهات
آچیلوب ورد معارف در جهان
اوقویلر سن عتکه داستان
جکدی سوسن کیم غازیل سنان

310

دائما عداسته ویرا نهم
هر یو اقلوبن خدا با قیل مین
ازمه سون قلب ستر بقدر غناد
سار بر سنده خوش کج خلق جهان
دایم ایا بیز کرا تن یا اکنه
سدا کلاشدر مرتبانه صوم و نام
اول حبیبه دو حنه بزور سلام

اللهم صل على سيدنا محمد الفاضل الفاضل والفاضل الفاضل بعد الفاضل
الانام و فطرت انعام والعام وعلى الذوات الي يوم القيام وعلى الكرام
وصحبا انعام مؤلف هذه المنظومات منيع حسن الدين المستياسى
نور لکه مرقده و رقع در جته
سکله بکله

تخلیه و تخلیه حاصل اولوب او جا مآمانه ذلک لندکریون
 کان له قلبه و الفی السبح وهو شهید و اذنا بلبله اجدنوه بعضی
 و ارب خاصه ایلد کما و اولور لایعش و بو طرز خاصه
 شمس فندی حضرت تبری بعده سیواسی افتد حضرت تبری بعده
 نوری اغندی حضرت تبری و ایشی و اثرش بقدره انفا اینه
 الحاله هذه فغیر کثیره التفسیرین غیره اجرا ایدر کس قلند
 تبرکا و تیمنا بو محکم برون و لندی اعوذ بالله من الشیطان الرجیم
 بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین الرحمن الرحیم
 مالک يوم الدين انما ناک تعبد و انما ک تسعین اهدنا الصراط
 المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم
 ولا الضالین صدق الله العظيم السناد و یلیع رسول الکریم
 المختار و نحن علی ذلک منه الشاکلین الا حیاره سبحانک
 لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت العلیم الحکیم سبحانک لا فناء
 الا ما فتمتنا انک انت الجواد الکریم ربنا اشرح لی صدری
 و یسر لی امری و احل عقده منی و یثقل قلبی و یخفف منی
 بنوی الملک و الملکوت و اعصمت بنوی العزیز و الجلال
 و الجلال و الجبروت و بالله تسعین و تونوکل علیه منافع القلوب
 یدیه و خزائن العلم و الحکمة من عنده و منتهی الکمل الیه
 ای

ای که هر طایفه متاسی و ای که هر عارفک معتاسی هیچ کس
 کدا فیوتند بر کوی که اولیه لای مستحق نصحا عقل عم
 تم فقی دغم افلاسی نقدرسی ایدر صنادیدر قول
 کو کوکل دیمت سیمولاسی ایلیم شمس فیکدن دور دینا
 اغتتا عن الناس اکثر یاوالدی ایلد عام اولوب احیانا
 نغیر اولونه جن ایدر کوییم یا خود حدیث شریف مناسبت الی
 ایلد عام بیورر لوله **الحمد لله**
 تطهیر و ذرا حضرت عبد الجبار کاکار علمه فضلها ارشاد اولور
 جامع جمله کمالا اولوب اول عین عارف اسرار توحید اول بیور
 اولی اسماء ایلد تسلیک ایلد طایفه حقه و عشقه ایلد بر تو خود
 لیده شهور ایلد الوده بر نظره باک دطا هر ایدر ایلد بر تو حضرت
 رحمت ایدی خلفه فضل جن ایدی عالمه
 دانما ایدر تجلیات اکارب مجید
هدیه خامه حضرت شمس مناقب شریفه بیجا ننده
 بسم الله الرحمن الرحیم نور رخ شفا همد نظم کویم
 ابوالفتاح شمس الملک و الدین احمد بن ابی البرکات محمد بن عارف
 حسن الزینل غم السیواسی قدسنا الله باسراهم کینت لری
 ابوالفتاح لیلوری شمس الدین اسلمری احمد پد لری ابی البرکات

هدیه الصلوة فی شرح تحفة الملوك بركاته ممکن کتاب خطاب
 منافع نصیحتد که لوازم احکام شریعت و ادب طریقت و اسرار
 حقیقی جامعدر و فواید ضایفه جامی اوزره بر طبق حاشیه سی
 وارد و نغیبات جامی بر شرح تیر ترجمه ایتد بر نولدن غیره
 جوق رسال لری وارد در جمعی مقبول و معبر و متوا و لدر تیک
 ستمی همد و نده رحمت رحمانه و اصل اولش در رحمة الله تعالی
 علیه رحمة واسعة و اسکنه فی اسلمه الوده وس مع الانبیا و الاولیا
شیخ ابوالعالی ابراهیم ابن الشیخ ابی البرکات محمد الزینلی بونلور
 ابوالبرکات کبکی اوغللوری و حضرت شمس کبک بونلور لری و نیم
 الهدا صاحبی رحبیا فندی کبک پد بر بوز کوارى در صالح نغی فی منبیم
 قوای الغلب قائم بالله صغیر و کبیره متواضع حافظ قرآن عظیم
 الشان کبکی بونلور زلاوه قرآن ایلد مشغول اولوب حضرت شمس
 منیب و مجاز و امام تبری حد مننده علی ایلد عامل حق کوا ایلدن
 قایرهاز مجاهد و مرناض و حضرت شمس ایلد سیواسی هجرت ایدوب
 حسن پادشاه جامعنده امام المسلمین ایلدن بیکت سیم حدود نده
 جوار رحمت رحمانه ارحام و انتقام ایتد در طاب الله ثراه و جعل
 متوا و **شیخ** ابی البرکات او جینی اوغللوری بیورم حضرت شمس در
 احوال کرامت اشما لری علی التفصیل انفا کفاران ایلد در **شیخ**
 ای

ای البرکات دور دینجی اوغل مولانا اسمعیل در ک حضرت شمس
 تکلیف علوم مواد ایدوب خصوصاً علم فقه و حدیثه یکان اولوب
 ابراهیم الحلبی تک ملتقی الایران کتلی اوزره بر شرح تطبیق با شریک
 محالدر و ابتدا ملتقی بر شرح بازن بونلور در بر شرح لطیفدر که
 بین العلماء مقبول و معتبر و متداولدر سیواسی مقبوس ایلدن
 و درج و تقوایه نظیره اولما یوب حتی کند بیلردن کبیره صادر
 اولدی بقی محقق و مشهور در برادر لری و استاد لری حضرت
 شمس ایلد طغوز بوز طغوزده حج ایدن لردن در رحمة الله علیه
 رحمة واسعة و بو جمله سکندر کواهی عالم و فاضل عارف
 کامل متورع و متفیلدر در حضرت علی کرم الله وجهه و حضرت
 علیه السلام در عارفی بر کاتیلد علیهم رحمة الله اجمعین
هدیه سادس حضرت عبد الحمید سیواسی قدس سره کتلی
شریف لری بیجا ننده
 بسم الله الرحمن الرحیم سنیلستان کلام قدیم الخیر
 محمد الدین عبد الحمید سیواسی الملقب بشیخ ابن الشیخ محمد افند
 ابن ابی البرکات محمد بن عارف بن حسن قدس الله تعالی اسرار هم
 کینت لری ابوالمختار لیلور محمد الدین اسلمری عبد الحمید شهر لری
 سیواسی مخلص لری شیخ پد لری شیخ محمد افندی جد لری

EK-4 Sivâsî Halvetî Silsilesi

